

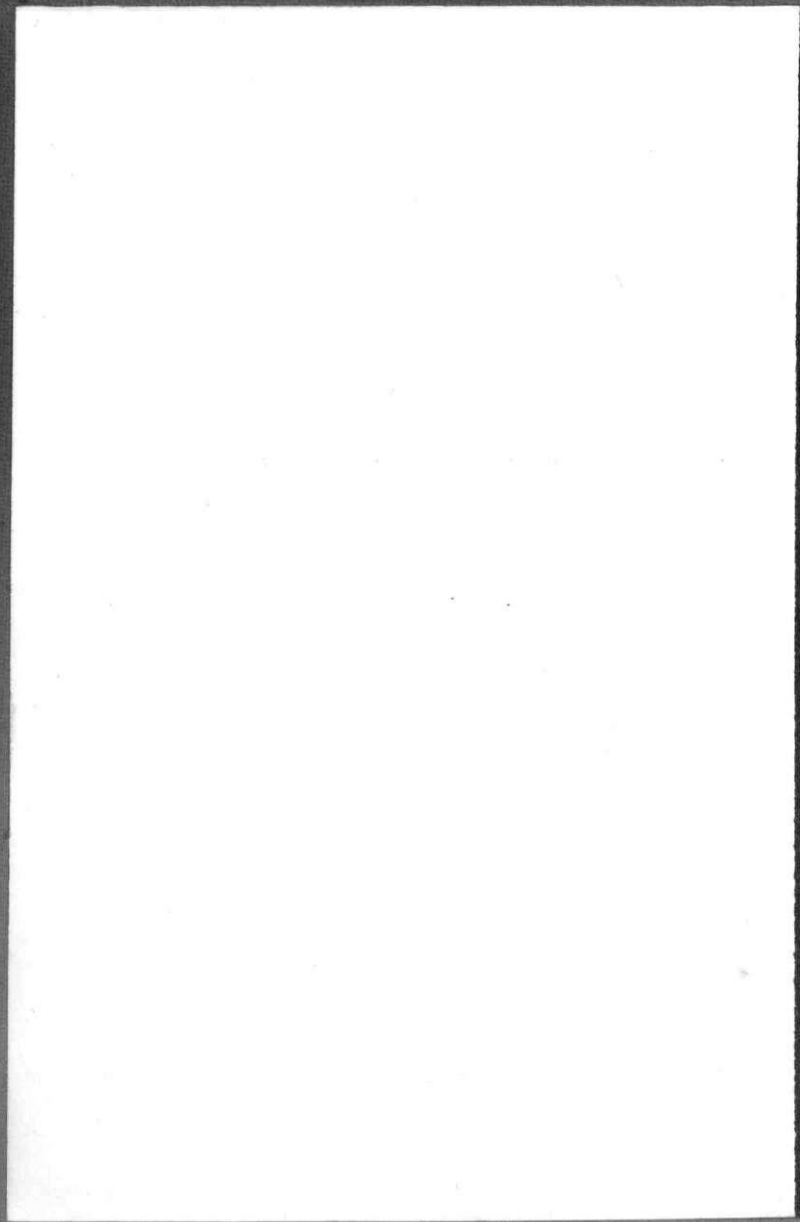
~~Ug 77~~

48650

5.

LEVSTIK
ZBRANI
SPISI

9

V

Levstikovi zbrani spisi.

Urédil

Frančišek Levec.

V. zvezek

PROZA III.

Vsebina: Kritike in polemike, II. del. — Fran Levstik (s podobo). — Izjava. — Levstikovi spisi, ki niso tiskani v tej zbirki. — Tolmač. — Kazalo.

Ljubljana

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

1895.

48650

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

Inv. št. 030018780

V.

Kritike in polemike.

Drugi del.

Imena slovenskih krajev.

Imena vasém razlagati je težka reč, ker niso vzete samo rekam, drevesom in legi tega ali unega kraja, ampak še brez števila družih vzrokov je. zakaj se je tej vasi prav to ime zdelo, zakaj ne kako drugo. Vse to bi razlagatelj moral dobro vediti; moral bi tedaj znati zgodovino skoraj sleherne tokave, čigar ime bi hotel jezikoslovno pretresati. Vendar bi se pa tudi ne smel dati preslepiti nekterim tacim pravlicam, ktere je mnogo poznejše porodilo zdanje vaško ime. Tako za *Turjak* pripovedujejo nekteri ljudje, da ima za tega del to ime, ker so nekđaj v tem gradu skupaj gospodovali trije bratje, *trije Faki*; al kdo bode to verjel? Vidimo tudi mnogo tacih vaških imen, ktere so po vsakdanji rabi tako zeló okršene, da najbistroumnejšemu, na vse strani omikanemu jezikoslovcu ni več mogoče vselej najti korenike; druge pa zopet na sebi nosijo prilepke in oblike starodavnih časov. Tak preiskovavec toraj moral bi tudi imeti bister um, pa obilo jezikoslovno znanje.

Pogledimo po tem uvodu, kako se neimеноvani pisatelj véde v svojih preiskavah, ki nam jih priobčuje «Uč. Tov.». Le nekatere reči vzamemo v pretres. Naj iz teh primerov umni svet sam sodi, ali je gospodu pisatelju bila sreča mila, ko se je lotil preiskovanja vaških imen:

«*Ambrus* = *Omruz*, od *omrežiti*, zato, ker je svet *omrežen*.» To uže samo za tega del nikoli ne more biti narejeno iz besede «mreža», ker slovanski jezik visocega é (ê), kakoršen je v besedi «mrêža», nikoli ne spreminja v u. Da te reči preveč ne razblinim, opominjam gospoda pisatelja, naj vzame v roko Miklošičevo knjigo: «*vergleichende lautlehre der slavischen sprachen*», pa naj bere od 133. do 149. strani. Beseda *Ambrus* kaže, kakor bi imela v sebi dva dela: «am» in «brus». Pogledimo najprvo, kaj bi utegnilo biti «brus?» Stara slovenščina ima koreniko «brūs», iz ktere je glagol II. vrste: «brūsnoti» verderben, nagen — in potem glagol V. vrste: «brysati» = abwischen; pogledi Mikl. «strsl. slovar» 1862. Iz «brūs» je bila naredila že stara slovenščina «ubrusŭ» — sudarium; poglej Mikl. «strsl. slovar» 1850. Naše narečje po Notranjskem pa ima «obrsnoti» = streifen, na pr.: grm ga je obrsnol, in potem «brisati», wischen. Iz «brs» je storjena beseda «obrsica», to je dež, ki pod kapom v steno kropi, in tudi «brus» = schleifstein. Podoba je tedaj, da korenika «brs» kaže odjemanje, glájenje. Kaj pa je «am?» To

je teže razsoditi. Na Dolenskem blizo Lašč pri sv. Gregorji vem za vas, kateri se pravi *Andol*. V starem je pa bilo Qdolī = thal namestu: «vūdolī, v ḡdolī», Mikl. «vrgl. lautlehre» 58. V besedi «Andol», ki je najbrže to, kar staroslovenska «ḡdolī», tedaj še nahajamo nosnik; njen pomen je «dolina»; in res je ta vas pod hribom, na katerem stoji cerkev sv. Gregorja. Po tej analogiji bi toraj stalo «Ambrus» namesti «ḡbrusū», za katero obliko pa ne vem, ali je najdena v starih knjigah ali ne; pomén bi utegnil biti *oguljen kraj*; toda vendar zбога same besede še ne trdim, da je ta kraj zares *oguljen*, ker nisem gospod pisatelj, ki že samo iz imen dela najpredrziše hipoteze: ali vas leži pod hribom ali za hribom, preko solnca ali od solnca. proti jugu ali proti severju itd.; tudi ne prisezam, da se nisem zmotil v koreniki: hotel sem le pokazati, kako bi se dala ta beseda pretresati po slovanskem jezikoslovstvu.

Dosti o «Ambrusu» — pogledimo naprej.

«*Dragatuš* = znabiti da se *tiši* kake *derage* ali *derovlja*.»

Če pisatelj zares misli, kakor nam kaže njegovo pisanje «*deraga*», da zato ne more biti prav «*draga*», ker v zdanjem času pravimo: «*derem*», se grozno moti skozi in skozi. Ravno tako krivo pot hodi, ko iz korenike: «*tisk*» nareja «*tuš*».

«*Duplje*, ali brez okrajšanja *Dvopolje*, ker stoji v sredi med dvojnim poljem.»

Zboga te besede se s pisateljem ne bodem za vreme trgal, samo vprašam: zakaj zaméta slovensko besedo «duplo» = «hohler baum», čigar koreniko nahajamo tudi v starem? Ali morda ni vedel za «duplo»? Iz «dvopolje» bi se dala samo narediti skrčena oblika «dúpolje», namesto «dvúpolje», primeri dvudínevije = zeit-raum von 2 tagen; Mikl. «strsl. slovar» 1862.

«*Brdo*, korenika *brsniti*.»

Kdor more narediti «*brdo*» iz korenike «*brs*», ta zná več, nego hruške peč'.

«*Glogovitz* = *Blogovica*, vas ob logu. Črka *o* se je sčasoma zgubila.»

Čudo golemo! Tù je gospod pisatelj zopet pred sabo imel našo in staroslovensko besedo «*glogŭ*» = «*hagedorn*», pa ne da bi jo vzel! Ali morda mu je neznana? Mogoče je, da narod namesto «*Glagovec*», kakor sem jaz vedno slišal, sèm ter tjà morda tudi res pravi «*Blagovec*»; al to kaže, da je popaka; tudi je pa mogoče, da je gospod pisatelj sam si pokvaril besedo, ker mu drugače ni hotla iti v njegov koš, kakor je tudi preobličil «*Mokronog*» na «*Mokronovo*». Porok sem mu, da ko bi šel na Dolensko in vprašal, kje je «*Mokronovo*», ne bi ga razumel živ krst.

«*Gutenfeld* = *Dobropolje*; nerodoviten kraj, slab za polje, kjer je tedaj že to dobro polje, kjer je le sejati mogoče.»

To je «*lucus a non lucendo*». Tù opomnimo le, da ljubljanski «*schematismus*» je malo

vreden porok v pisanji slovenskih imen. Kdor sam posluša, kako pravijo ljudje, slišal bo, da se govori «Dobrépolje» žnsk. spl. mn. štev.; sicer naj mi pa gospod pisatelj le verjame, da je v Dobrépoljah zares dobro in rodovito polje, najboljše daleč okoli.

«*Hinah* = *Hine* = vas v *gnah* ali *hnah* (faltendorf). Zavolj važnosti imen, ki so iz ravno tistih korenin speljane. — kakor *hna* namest *gna* (falte) — — se mi dozdeva, da so naši Slovenci v dvojnih velikih selitvah na Kranjsko prišli, in sicer prvi z lepoglasnejim slovilom (mundart) *gna*, *golt*, ki so lepši kraje posedli od juĝa ali jutra; drugi s Čehom enakim slovilom = *h* namest *g*, poznejši morebiti od severja, ki so ostale slabši kraje napolnili itd.»

Nečem se pogrezati v prazno preiskovanje, kako, kdaj in od kod so prišli naši dedje v to deĝelo, ker se je zaradi tega že zadosti olja pomazalo po steni, in ker sem do céla preverjen, da imamo Slovenci dan danes mnogo drugih, važnejših del, če se kdaj mislimo iz blata izkopati. Vse to v nemar pustivši hočem zopet kreniti na jezikoslovno pot in povedati gospodu pisatelju, da slovanski jezik nima korenike «*gn*», ampak samo «*gǔb*»; da je torej vse njegovo preiskovanje — tudi modro svetovani «faltendorf» — podobno mehurjem po vodi; povedati moram dalje, da tudi njegova korenika «*pog*» = biegen je mehur, ker jezik ne vé za njo, in da

glagoli II. vrste: «genoti, oḡnoti se, pripoḡnoti». stoje namestu: «gūbnoṡi, oḡūbnoṡi pripoḡūbnoṡi». kakor «oḡrenoti» namestu «oḡrebnoti» itd. Naj še pridenem, da iz tacih okršenih korenik ne smemo nikoli delati samostalnikov ali prilogov; da so torej naši pisatelji napek zvarili besede: «ginljiv, zaton, pogin, natis, vrnitev» itd. Namestu «ginljiv» ima jezik «vgibčen», toda v drugačnem pomenu, namestu «pogin» prav govorimo «poguba» (iz debla gyb), namestu «natis» bi se boljše reklo samo «tisk», namestu «zaton» bi morali reči «zatop», namestu «vrnitev» bi morda bolje bilo «vrnotje», kakor «trenutje» (neorganska oblika namestu «trenotje»), primeri staroslovenske glagolščeke: gonīznoṡtije, kosnoṡtije, tūknoṡtije, Mikl. «vergl. formenlehre» 135. Samo dve taki neorganski obliki sti meni med narodom znani: «kanec» = tropfen in iz tega «cinek» = fettauge auf der suppe; weisser augenstaar, iz «kap». Korenika «gn, hn», ktere naš jezik tedaj nima, gospodu pisatelju nikakor ne more iz misli; ni utrpel, da je porodil iz nje še ta-le imena: «*Begne*» namestu «*Vegne, vgne*»; «*Bohinj*» namestu «*Vohinj, v hinj*»; «*Mekine*» namestu «med hine»!! Drugo deblo, ki mu je všēč, pa je «*golt, holt*» (strsl. glūtū). Iz tega je naredil: «*Hoče*», to je «*holtče*»; «*Goče*», to je «*goltče*»; «*Hotederšič*», to je *holt* in *držati*; kjer se namreč več goltov skupaj drži. Ime «*Loka*» izpeljava iz *li-ti* = giessen, da-si je v starem

bilo «loka». V Istri blizu Trsta je vas, kateri Lahi še zdaj pravijo Lonche, Slovenci pa Loka; tù zopet vidimo stari nosnik.

Pogledimo še kaj tacega:

«*Mengiš*» verljivo *memo goš* (dickicht), ker se je *memo goš* hodilo; «*Kokra*» iz «*krk*» (vrat); Michelstetten = «*Velesovo*»; vas v lesu. Kako pa da so Nemci pri tem imenu svojega *Miheljna* notri pripravili, ni lahko zapopasti. *Kovor*: iz *k* (zu) in *vor* (vreti = einfliessen), tedaj *zufluss*, ker namreč Bistrica tukaj k Savi vrè.»

Ne iščemo, da bi pri tej besedi bila gospodu pisatelju prišla na misel korenika «*kvr*», ampak le prosimo ga, naj nam pové iz stare slovenščine ali iz katerega koli živega narečja samo *eno* tako besedo, ktera je zložena z razmernikom *k*, pa so mu odpuščene vse njegove jezikoslovne pregrehe. — Časi so prešli, ko so se jezikoslovci kaj moški držali, ker so bili tako učeni, da so znali izpeljavati «*semenj*» = markt (strsl. sūnīmū) iz glagola «*ménjati*», ker se blago menjava; besedo «*trg*» = markt iz glagola «*trgati*», ker se platno trga ali porje. Kdor se loti jezikoslovstva, vsaj že z boga same radovednosti bi v roko vzel Miklošiča, čigar bistrumnosti se po pravici čudi vsa učena Evropa, in videl bi v knjigi: «*vergleichende lautlehre*» 235. da besedi «*Kokra, Mekine*» sti nekdanj morali biti «*Kokra, Mekine*», kar Miklošič bistro sodi iz nemških oblik: «*Kanker, Minkendorf*»; v staro-

slovenskem letošnjem slovarji na 72. strani bi pa našel: «volosŭ, velesŭ — skotij bogŭ», to je živinski bog. Zakaj in kako so Nemci pripravili svojega *Miheljna* v Velesovo, tega tudi jaz ne vem; ali dobro se opominjam, da je že Metelko izpeljal Velesovo od boga Velesa.

V vsem dozdanjem preiskavanji smo zalezli samo to dobro misel, da se vaška imena od rodovitnega drevja po pameti ne dadé izpeljavati; da je torej beseda «*Višnja gora*» napek ponemčena; kaže, da tudi morda ni čisto prazno, kar piše o «*Postojni*»: vse drugo pa ne veljá. in treba se nam je zdelo to očitno povedati. Kdor hoče znati, mora se učiti!

1862.

Še nekaj o imenih slovenskih krajev.

Fuimus Troes; fuit Ilium
et ingens gloria Teucrorum.
Virg. Aen. II. 325. 326.

V 27. in 28. listu letošnjih (1862) «Novic» sem nekaj pisal, kako se v «Učiteljskem Tovaršu» razlagajo imena slovenskih krajev. Gosp. pisatelj mi odgovarja v 14. listu «Učiteljskega Tovarša». Njegovemu odgovoru to-le:

Kar se tiče mnogih pomot v 27. listu mojega sostavka, moram povedati, da nisem imel sam popravljajna v rokah. Zato sem v 28. listu imenoval samo večje poprejšnje zmote; manjših pa, katerih je še več, ne samo devet, kakor očita gospod pisatelj, nisem popravljaj. Tudi ne vem prav dobro, kaj se njemu zdi pogrešek? Njegovo pisanje: *najdili*, *skubiti* ne kaže trdnega slovína.

Rekel sem, da se *v: u* nikoli ne more premeniti naš visoki *é* (*ê*), kakoršen je v besedi *mréža*; ali *g.* nasprotnik, da bi to izpodbil, našteva *sopréci* = *soprug*, *sopružnja* (*gemahl*, *gemahlin*); *frfeléti* = *frfeluh*; *žréti* = *žeruh*, *požeruh*.

Res je *soprug* iz korenike *prég*; res ima *prég* visok *é*, in tudi je tedaj res, da se je ta visoki *é* premenil v *u*; pa vendar pravda še ni dobljena — adhuc sub iudice lis est! Pisateljevej besedi *soprug* (starslov. sŭproǵŭ) za nameček celó sam pristavljam še druge: *tuga* iz *tég*; *muka* iz *mék*; *zgruziti se* (zusammensinken) iz *gréz*; povsod vidimo *u* iz *é*. Toda beseda *mréža* ima v starem tak-le: *ê*, korenika *prég* ima pa tacega-le: *ę* — kar je velik razloček; torej: *prég*, *tég*, *mék*, *gréz*. Starslovenski *ę* se je v glasovem zvikšavanji (in der lautsteigerung) preminjal v *o*, in Slovenec *o* izreka *ó*, primeri strosl. mōdrŭ (weise), mōžŭ (mann), rōka (hand) itd. itd. našemu: moder, mož, roka. Odkrító je, da so besede: *soprug*, *tuga*, *muka* vzete Hrvatom ali Srbom. pri katerih se stari *o* preminja v *u*: mudar, muž. ruka; vendar ima slovenščina tudi nekaj besed. pa jako malo, v katerih namestu nekdanjega *o* stoji neorganski *u*: *zgruziti se* (zusammensinken); strsl. *pogrožiti* (versenken); *minuti*, strsl. *minŭti*; *gus* poleg: *gos*, strsl. *gōšŭ*; *suženj*, strsl. *sožŭnŭ* itd.; zadnja beseda stoji na koreniki *véz* (strsl. *vež*). pa naj le nikar ne misli g. pisatelj, da se šalim, ali morda zopet nevednost prodajem. — Tedaj tisti visoki *é*, ki je iz starega *ę*, lahko vikšamo na *o*, na *u* ga praviloma ne moremo: visoki *é* (*ê*) pa, kakoršen je v *mréži*, vikšamo samo na *a*, Mikl. lautl. 144. — Ali ko bi gospod pisatelj zares bil trden, tako-le bi me bil

prijel: recimo tedaj, da oblike: *Omruž* (?) (ne *Omruže*), *Omružek*, *Omruz* niso iz besede *mrêža*; povedi mi, odkod je pa sama beseda *mrêža*? Jaz bi mu bil prisiljen reči: beseda *mrêža* vém da ni korenika; stati mora na koreniki: *mrg*, primeri latinsko *merg-e-re* (tauchen, versenken). Na to bi me vprašal: ali moreš iz *mrg* narediti *mryg*, kakor si naredil: *brys-a-ti* iz *brs*? Jaz bi zopet moral pritrditi. Rekel bi mi dalje: moreš li iz *mryg* narediti *mrug*, kakor si naredil *brus* iz *brys*? Tudi tù bi se zopet nikakor ne mogel krčiti. Potem bi me vprašal: moreš li zdaj dobiti: *Omruž*, *Omružek*, *Omruz* iz *mrug*, kakor je *mrêža* iz *mrêg*? Odgovoriti bi moral: gotovo iz tega lahko naredim obliko *Omruž*; kajti stala bi namestu *Omružju*, in ta nam. prvotne *Omrugiu*, ktera je premenila goltnik *g* v nebnik — *ž*, ker tudi *mrêža* stoji nam. *mrêgja*, kakor *duša* nam. *duhja*, Mikl. lautl. 197, 198. Mikl. slav. biblioth. I. 279, 280; z oblike *Omruž* do *Omruška* je pa majhen skok. Na to bi on rekel: *Omruž* in *Omružek* sem vendar otél; zdaj moram še *Omruz*. Odgovoril bi mu: *Omruž* in *Omružek* sva res naredila, pa ne iz besede *mrêža*, ampak le iz njene korenike; *Omruška* tudi nisem izpodkopaval nikdar; ali čakite, da prideva do konca. Gosp. pisatelj morda bi me zavrnil: zdaj vendar več ne moreš tajiti osnutka: *omrug*, iz kterega sva naredila: *Omruž* in *Omružek*; skušajva narediti še *Omruz*. Moral bi mu

reči: tega ne bodeva mogla. — Pa zakaj ne? Zato ker *Omruz* bi zopet moral stati na obliki: *Omrugiu*; ali tû imamo kaj malo primér, da bi se v zadevah tej enacih goltnik (*k, g, h*) ne preminjal v nébnik (*č, ž, š*), ampak v sičnik (*c, z, s*). Te primere so: a) pri nekterih ženskih samostalnikih: *poliza* (nutzen) namestu *polizja*, iz *po* in *lig* (līgükü, leicht), *stiza* nam. *stizja*, priméri nemško *steg*; tû bi se bilo namreč nadjati oblik: *poliža*, *stiža* nam. *poligja*, *stigja*, kakor: *mrêža* nam. *mrêgja*; b) druga primera je pri moškej priteklini: *ec* (strsl. *cī*), ktera je gotovo iz *k*: lovec (lovíč); c) v moških samostalnikih *neslovanskega* rodú: knéz (starslovensko kněžī) iz chuninc; pénez (strsl. pênežī poleg pêneğū) iz phening itd. Mikl. lautl. 44, 197, 198. Pri moških samostalnicih *slovanske* korenike — razun pritekline *ec* (*cī*) — te primere tedaj nimamo: zato ne more biti *Omruz* iz *mrug*. Naposled še smem pristaviti: kdor se čuti dovolj jacega razlagati iména mestom in krajem, naj razlaga tista imena, ktera imamo zares na svetu, pa ne, ktera si je sam skoval. Kdo vé, ali se omreženemu kmetu pravi *Omružek* ali ne, ker mi je prav za trdno znano, da je obliko *Omruz* še le gospod pisatelj sam naredil iz slovenske *Ambrus*, ktera se iz toliko jezikoslovskih vzrokov ne dá izpeljati ne iz besede *mrêža*, ne iz njene korenike, lahko pa iz korenike *brs* in prvotnega razmernika *vo* nam. poznejšega *vū*; tudi ime *Omruže*

(bolje bi bilo vsaj *Omruž*) ni znano ljudém; kajti Štajerci skoraj prav za gotovo rekajo *Ormuž* (Friedau), pogledi «učiteljskega tovarša» 10. list na zadnji strani; v «pratiko» med štajerske semnje; «P. Kozlerjev» zemljevid; «P. Kozlerjev» kratek slovenski zemljepis itd.; «Murkov» slovensko-nemški ročni besednik 774.; «Murkov» nemško-slovenski ročni besednik 858.; povsod je *Ormuž*, le «Seljanov» zemljevid ima *Ormož*, pa ne *Omruže*. Znano mi je pa tudi to, da Štajerci ne grešé tako radi kakor mi v tem, da bi topljive (liquidas) soglasnike neslovanskim družili némim (mutis) soglasnikom; primeri njih *remen* našemu *jermen*; to je spet jezikoslovski vzrok. Dvomiti je tedaj, da bi Štajerci bili sami predstavili *Ormuž* nam. *Omruž*, Nemci pa tudi težko, ker imajo svoje ime *Friedau*. Po vsem tem kaže, da se mora ta beseda drugače razložiti. — V besedah *frfelúh*, *žeruh* je *uh* pri-teklina (suffix), kakor v besedah: *kožuh*, *debeluh*, *potepuh*, *ogleduh* itd.

T's ni korenika, ampak *tisk* (staroslovensk *tisk*, ne: *tysk*, tudi ne: *tűsk*); v besedi *stisnem* izpada *k*, primeri: *prasnem*. Samoglasnika *i*, kadar stoji namestu nekdanjega *i*, ne moremo vikšati na *u*, ampak samo na *é* (*ê*). *oj*, Mikl. lautl. 136., 137.; če pa stoji namestu nekdanjega *y*, vikšamo ga na *u*, *av*, morda tudi na *ov*, Mikl. lautl. 145.; zato se iz korenike *tisk* nikakor ne dobí *tuš*.

Gospod pisatelj našteva dalje: «korenika: *str*, *strniti* = stran, štrena, šterk, strina, strok, struna.»

Gospod pisateljevo koreniko *str*, kakoršno si on misli, moramo najprvo poslati v *faltendorf*, kjer uže mirno počivajo *gn*, *hn* in *pog*. — Iz korenike *tr* (brechen, reiben) imamo glagol I. vrste: *tr-e-m*, *tar-e-m*, glagol II. vrste: *o-tr-no-ti* namestu *od-tr-no-ti* (licht putzen, prav za prav: vom brennenden stoffe etwas abbrechen, abzwicken), glagol V. vrste: *o-tir-a-ti* (abwischen, trocknen), Krel, Metelko 138.; po Dolenskem je: tirača, otirača (handtuch). Poleg prave oblike je pa jezik v V. vrsti naredil tudi napečno *otrinjati* (licht putzen), ne iz korenike *tr*, ampak naravnost iz II. vrste: *otrnoti*, kakor bi na pr. namestu *pripogibati* kdo rekel: *pripognjati*, zato ker je v II. vrsti: *pripognem*. Organski bi mogla rasti oblika *otrinjati* samo iz korenike *trn*. Morda je zato osnoval govor neorgansko naredbo *otrinjati*, ker bi jo rad bil ločil od glagola *otirati*; ali pa, kar je še mnogo resnici podobnejše, ker več ni čutil, kaj prav za prav poménja korenika v glagolu *otrnoti*; potlej se je v tej nevednosti naredilo še: *strnoti*, *strinjati* (vereinigen) itd. Pisateljev glagol *strniti* nima tedaj korenike *str*, ampak *tr*. Da se jezik sam časi res tako zmoti, ko mu zgine izpred očí ali pravi pomen stare korenike, ali pa tudi sama korenika, imamo več dokazov; tako na pr. pri glagolu

trohněti (modern) ne iščimo korenike *trohn* ali *trhn*; skončni *n* je prišel iz II. v III. vrsto; korenika je *trh*, iz ktere potlej *troha*, *strhel* obraz (eingefallenes gesicht, dolensk.) itd.; oblika *trohněti* je tedaj neorganska namestu prave *trohnoti*. Napek smo dalje naredili iz korenike *grt*, ktera ima v II. vrsti *ogrnem* nam. *ogrtnem* (kakor *vrnem* nam. *vrtnem*), glagol V. vrste *ogrinjati*, kjer bi se bilo nadjati oblike *ogračati*, kakor *vračati* iz *vrt*, in res pre Istranci še govore: *ogračati*. — Korenike *str* tedaj nima jezik dosti in malo ne? Gotovo jo ima, toda take ne, kakoršno si misli gospod pisatelj, ali da povemo drugače: toliko besed ni tako pogнала, kolikor in kakor se zdi njemu. Koreniko *str* vidimo čisto v *str-n*, *pro-str-e-m*; povikšano v *prostor*, *za-stor*, *stra-n*, morda tudi v *stri-na* (strsl. *stry-nja*), *struna*; beseda *strok* bi utegnola stati na koreniki *strek*, beseda *štrena* je ptuja, kakor tudi *šterk*, če ima gospod pisatelj pred očmi nemški *strick*; ali morda mu je v mislih *štrk* (storch Murko) starosl. *strūkū*?

Dalje pravi gospod pisatelj: «*brs* tedaj dvojno ali trojno koreniko v sebi zapopade: *brs*, *brd* in *brc*, da se tako loči od enojniši korenike *br*; od prve pride: *brsniti*, *brst*, *brusiti*, *brcati* (*brdzati*); ravno tako tudi: *brdo*, *brada*, *broditi*, *brod* etc.; od druge pa: *brati*, *briti* itd. Gospod pisavec (t. j. jaz) ne vé, da se *s* večkrat spreminja v *d* ali tudi v *c* in nasproti.»

Gospod pisavec vé, da tukaj nimamo ne dvojne, ne trojne, ampak *šest* raznih korenik: *brs, brd, brk, br, bri, bred*; podobne so si edino v tem, da imajo v začetku zvezana glasnika *b* in *r*. — Iz korenike *brs* je naredil jezik: *brs-no-ti, bris-a-ti, brus* itd.; iz korenike *brd* je: *brd-o, brs-t, brad-a* itd.; iz korenike *brk* imamo: *brk-no-ti, brk-a-ti* poleg: *brc-a-ti* itd., primeri: *stég-no-ti, stég-a-ti* poleg: *stéz-a-ti*; *dvig-no-ti, dvig-a-ti* poleg: *po-dviz-a-ti*; *po-klék-no-ti, kléc-a-ti*; *jék, jéc-a-ti* itd.; iz korenike *bri* (starosl. *bri*) je: *bri-je-m, bri-v-ec* itd.; iz korenike *bred* (*bred-e-m* ich watte) imamo po glasovem zvikšavanji: *brod, brod-i-ti, kakor: nos-i-m* iz *nes-e-m*: *voz* (*wagen*), *voz-i-m* iz *vez-e-m* (*veho*); *plot* iz *plet-e-m* itd. Korenike *brc* tedaj nima slovenščina; — v *faltendorf!* Da gospodu pisatelju ni dovolj znano, kaj so korenike, vidimo tudi iz tega, ker jim prišteva samostalnika: *mreža, duplo*.* Res, da se časi v istem jeziku na videz kažejo dvojne korenike enega pomena, tako na primer v starej slovenščini: *kri* in *kry* (*decken*); *tr* in *try* (*reiben*); *nud* in *nod* (*nöthigen*); *by* in *bod* (*sein*); v novej slovenščini: *šiv* in *ši* (*nähen*); *živ* in *ži* (*leben*); *sp* in *su* (*schütten*).

* Korenika v besedi *dup-lo* ne kaže samo votline pri drévjí, ampak votlino sploh; pogledi Mikl. lex. 1862, 181.; torej ni treba, da bi «bili» naši očetje «kratkovidni bili», ko so narejali ime *Duplje* iz tiste korenike, ktera je v besedi *duplo* (*hohler baum*).

Tù se ne utegnem v daljše premissljevanje teh korenik pogrezati, opominjam le, kar lahko vsak vidi sam, da gospod pisateljeve dvojne korenike niso tem čisto nič podobne. — V besedi se korenika prikaže ali nepremenjena, in sicer ali s pritekline, ali brez nje: vid (gesicht), rast (wachstum), pad-ec (fall), brd-o (hügel) iz korenik: *vid, rast, pad, brd*; ali se pa korenika v besedi vikša, ter zopet ali ima pritekline, ali je pa nima: loj, pokrov, roj, rov (der graben), po-voj, slav-a, plav-ati, cvét iz korenik: *li* (starosl. *li* giessen), *kri* (strsl. *kry* decken, iz *kri* nemogoče narediti *krov*), *ri* (strsl. *ri* drängen), *ri* (strsl. *ry* wühlen), *vi* (strsl. *vi* winden), *slu, plu, cvt* (strsl. *cvit* blühen). Pred pritekline se po jezikovih zakonih časi preminjajo soglasniki: griž-a, pas-t (falle), brs-t, brc-a-ti, drz-ati (nagen), straž-a iz *griz, pad, brd, brk, drg* (dig-no-ti), *strég* (stréž-em). Besede so naposled narejene prvotno (primär): *brd-o*, ali neprvotno (secundär): *noš-a* iz *nos-i*, in to iz *nes*. Hitimo dalje: soglasnik *d* se ne preminja v *c*, srbsko: *gospocki* stoji nam. *gospodski*, torej *c* nam. *ds*; tudi se *c* v *d* ne preminja; naš *c* ni dvojen soglasnik (doppelkonsonant), kakor je grški ζ, ki se je glasil skoraj ko *ds*, Curtius griech. schulgram. 4.; pisateljeva oblika *brdzati*, ktera bi imela biti prelaz iz korenike *brd* na *brc*, nima torej zopet čisto nič podstave; pošljimo še le-to v *faltendorf*! Tudi pri nas vemo, da se preminjata *d* in

t v *s*, in sicer pred *t* in *l*: pasti, plesti, daste, most. čislo, gosli namestu: padti, pletti, dadte, mott. čitlo, godli; celó gorenske oblike: gospos, désca so nam znane. Se pa li v našem narečji preminja tudi *s* v *d*? Ne, kolikor je meni znano. Staroslovenski obliki: vladī (haar) vlasū (haar) — če stojiti na tej podlagi? — ne ometati mojih besed, ker sti samo staroslovenski, in ker bi dokazati bilo treba, da je *vlasū* prvotna.

Gospod pisatelj méni, da *Veles* je bog v *lésu*. — To ne more biti, zopet uže samo zato ne, ker se v starem piše: *Velesū*, pa ne: *Vŭlēsū*. Besedo *lés* je namreč stara slovenščina pisala tako-le: *lēsū*, in razmernika *ve* (in), namestu *vŭ* (*v*) nima ne stara, ne nova slovenščina; samo *vo* namestu *v* imamo časi, in sicer tedaj, kadar se opira na staroslovensko prvotnejšo obliko *vo* namestu poznejše *vŭ*. Mikl. lex. 1862, primeri naše *votek* (einschlag im gewebe) staremu *votŭkŭ*. — Temu bogú je bilo ime *Veles* in *Volos*; kaže pa, da je zadnja oblika prvotna; utegnola bi narejena biti iz besede *vol* (ochs), ktere misli je tudi menda bil Nestor, govoreč: Volosomī, skotijimī bogomī XXI., Volosa, skotija boga XXXVI. tisk Mikl. — Pristavljam, da blizu Réke (Fiume) je *Volosko-ega*; da v notranjskih Koritnicah pri Knežáku živi mož, kteremu pravijo *Volos*, in da v besedi *modros* imamo isto priteklineo.

Gospod pisatelj, da bi pokazal, kako se besede sestavljajo z razmernikom *k* (zu), imenuje

«*koter* (ko = zu; ter = einigend = zueinigend, zu-deckend); *kleniti*, *kloniti*, *skubiti* (iz, ko, biti = aus dem zu, d. i. aus der einigung sein).»

Zares. difficile est, non facere versum! Komu pojdemo na duri zapisat nasprotnikove pre nagljene besede: «*ko bi kaj več vedel?*» — Ne vprašam, kaj se pravi *zueinigend* v nemar pustivši tudi vse druge slabosti, opominjam le, da beseda *kolter* (ne *koter*) ni slovenska, in da bi posebno rad zvedel, kam je ljuba korenika *str* v hipcu skrila svoj *s?* Tako se v jezikoslovstvu ne ravna! Glagol *kleniti* (klenoti) namestu *klepnoti* ima koreniko *klep*, katero še v I. vrsti nahajamo v friz. spomincih: *uclepenih*, in tudi v Nestorji *zaklepeniji* LXXIX., LXXXI. tisk Mikl.; *kloniti* je sooblika glagolu *sloniti* Mikl. lautl. 30. Najhuje pak je zašel g. pisatelj pri glagolu *skubiti*, ki se pravilno sme sprežati samo po I. vrsti: *skubsti*. Ko bi ti glagoli zares bili zloženi, imeli bi vsi dovršljivost, pa je nimajo, in morali bi se v starej slovenščini pisati: *kūleno* — *kūloni* — *sūloni* — *sūkub* —; ali pišejo se: *kleno* — *kloni* — *sloni* — *skub* —. Tukaj bi mi lahko g. pisatelj vsaj pod noge vrgel besede: *kljubovati* (trotzen), najbrže iz *k* in *ljub* (zu fleiss); *kničemrati* (zu nichte machen), iz *k* in *nič* (*ničemur*); *kmalo* nam. k *malu*; *kviško* nam. k *višku*; ali prvi dve sti neorganske naredbe, in zadnji le na videz, ne v resnici sestavljeni.

Gospod pisatelj *Tulhin* nam. *tul-hinini*; *Tomin* nam. *Tul-mejin* (gränzthal) naj ostane tam, kjer je; v sebi nima gotovo nič.

Pri besedi *Ambrus* g. pisatelj ne vé, ali se šalim, ali sem vendar res tako neveden, da zlog *am* primerjam zlogu *an* v besedi *Andol*, in vso to besedo staroslovenskeje *odoli*. Tedaj ni bral svetovane Miklošičeve knjige lautlehre? Naj mi veruje, da bi v njej zalotil marsikaj, kar bi se mu še čudnejše zdelo. Jezikoslovstvo dan denes ni več slepo ugibanje, ampak védnost, in nova slovenščina stoji na podlagi stare. Vém, kako je še malo jezikoslovskega znanja med nami, da bi tedaj utegnolo mnogo beročih Slovencev trdno verjeti g. pisateljevim besedam, ki mi očitajo nevednost, in samo zato sem spisal ta sestavek. Zdaj pa naj g. pisatelj odgovori, ali ne odgovori, jaz ne mislim več hoditi v *faltendorf*: «malo me certaminis poeniteat, quam victoriae pudeat.» Q. Curtius Rufus «de rebus Alex. Mag.» IV. 13.

Dostavek. Škoda je, da sem uže prepozno zvedel za «*rachendorf*», ki je kakor nalašč pripravljen v požiranje zmišljenih korenin in beséd. Gosp. pisatelj namreč v 15. listu «Uč. Tov.» méni, da *rachendorf* bi utegnolo biti pravo nemško ime slovenske vasi *Žalna*,¹ katero on izpeljuje iz besede *šrélo*, od koder izvira po njegovej misli tudi *Želumlje* in *Želčce* (vas pri jezeru v Bledu). Tega bi g. pisatelju celó potem ne verjeli, ko bi ne znali, da ima stara sloven-

ščína besedo *žali* (ufer in tudi grab) Mikl. lex. 1862; ali — nunc vos animum advertite! nasprotnik uči, da iz besede *Žalna* je *r* izpadel, kakor — po njegovej misli — tudi iz besed *žlica*, *žito*, *živ*, *župa*, *žemlja*, *žaga* namestu *žrlica* (nič ne dé, da je v star. sl. *lůžica*), *žrito*, *žriv*, *žrupa*, *žremlja*, *žeraga*. Dragi bralec! ne gledime debelo; kaj tacega se zares med Slovenci piše in tiska leta 1862. po Kr. r.; vzemi in beri! Podoba je, da vse te besede izpeljaváje iz *žr.* (schlucken, fressen), g. pisatelj tako-le sodi: *žrito*, *žremljo*, *žrupo* ljudjé *žró*; *žrlica* je zato, da se iz nje *žre*; človek žre samo, dokler je *žriv*, in *žeraga žre* lés. Žrívio! — Če je to na slavo našega naroda, potem bode treba tudi Knobeljnu spominek postaviti. — Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam viribus, et versate diu, quid ferre recusent, quid valeant humeri. Hor. epist. ad Pis. 38., 39., 40.

1862.

Miklosičev slovar.

Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, emendatum auctum
edidit *Fr. Miklosich*. Vindobonae. Guilelmus Braumueller 1862.

Učeni A. Schleicher v «wochenschrift für wissenschaft, kunst und öffentliches leben, beilage zur k. wiener zeitung» 31. maja 1862 pravi: «*Miklosič*, neutrudni učeni jezikoslovec, kterega po vsej pravici imenujemo slovanskega Jakoba Grimma. izdaja staroslovenski slovar, delo, katero je vsemu jezikoslovju sploh, posebno pa slovanskemu važno, i katero se pristojno vrsti velicim njegovim slovniškim knjigam. Naj bode tù dovolj opomnoti, da stara slovenščina med slovanskimi jeziki ima tisto mesto, katero goški med nemškimi, staroindijski (navadno sanskrit imenovan) med indoevropskimi. Stara slovenščina nej samo potrebno stalo vsacega slovanskega jezikoslovstva, ampak primerjavnemu indoevropskemu jezikoslovstvu namestuje (vertritt) zdaj vsa druga slovanska narečja, ker je najbliže ostala unemu nam neznanemu govoru, kterega so v predavnih časih rabili še vsi Slovani. Zboga več reči težaven i zarad obširnosti jako truden posel je pisati

slovar kacega jezika; ali zlaga staroslovenskega slovarja pa ima še vse posebne težave i napotja. Kritika, v družbi s pretencim znanjem, vedno mora spremljati pisatelja; zato pravimo, da je prav storil Miklosič lotivši se tacega dela. — Poleg latinskih pomenov stojé v tej knjigi tudi prvotne grške besede, ktere so bile predstavljene v staro slovenščino, i po tej strani je ustrezno tudi tistim Slovanom, kteri bi se bili morda neraji prijeli nemški pisanih bukev. Kadar se je potrebno zdelo, nej samo po vrhu povedano, kje nahajaš to ali uno, ampak postavljene so celó nektere besede, vzete iz mesta določnejše zaznamovanega. Pa tudi se primerja slovanščina mnogim družim indoevropskim jezikom. Pred le-tem delom so bile samo dvoje imena vredne bukve te vrste na svitlem: istega *Miklosiča* «lexicon linguae slovenicae veteris dialecti» na Dunaji 1850, potem pa «slovar cerkovno-slovanškega jezika», zložil ruski, za staro slovenščino užé več let visoko zaslužni akademik *Vostokov*, i znanstvena akademija natisnola v Petrovem gradu 1858. Ta knjiga čestitljivega starega jezikoslovca je zrastle po *tridesetletnem* prizadevanji, ter obsega vse besede prvega Miklosičevega slovarja. — Primerjal sem na več mestih novo Miklosičevo delo, sad *desetletnega* truda, poprejšnjemu; ali užé osnutek je ves drugačen, pa tudi ima dosti besed, kterih še nej bilo v prvem. V slovarji leta 1850 nahajamo 205 (velicih) strani; le-ta

pak izide petkrat, i vsako izdavanje prinese 12 pól (192 strani), toraj bode vsega 960 strani. Tudi *Vostokov* nejma ne toliko besed, ne zaznamovanih mest. Resnično i po pravici se jako čudimo znanej pisateljevej učenosti. Vsaka slovarjeva stran priča, koliko je prebiral knjig i rokopisov, med kterimi je dosti obširnih, tudi obilo tacih, da se težko dobé; sploh pa, kar se v teh rokopisih pripoveduje, nejma vselej te lastnosti, da bi posebno mikala bralca.»

Toliko smo posneli iz obširnejšega sestavka, ter opominjamo, da A. Schleicher starej slovenščini pravi stara bolgarščina, i da namestu «indoevropski» rabi «indogermanski».

Nej lahko pisati sodbe tako učenemu, tako globoko premišljenemu delu, kakoršno je to, ker vsako presojevanje hoče imeti na vse strani polno znanje tiste reči, ktera se presojeva. Tudi nej moj namen tak; le samo od slovenske strani bi rad nekoliko opomnil o *Miklosičevih* delih.

Zdaj je 17 let, kar se je oglasil ta naš zares slavni rojak, i v tem času je naredilo staroslovensko, i ž njim tudi vse slovansko jezikoslovstvo velikanske korake, skoraj večidel po Miklosičevem trudu. Prostor te vednosti je bil podoben prestaremu lesu, v kterem še nikdar nej pela sekira. Prvi delavci, bistrourni *Dobrovski* in učeni *Kopitar* poleg družih nejso nikjer dovršili; moči teh mož, da-si velike, nejso mogle mahoma izkrčiti, kar so zarodili vekí. Miklosič

je našel samo tù in tam kake preseke i prekope; vse drugo je čakalo njega. Jezikoslovstvo, kakoršno je na zdanji stopnji, hoče znanja premnozih jezikov, veliko bistroumnosti, mnogo ljubezni do resnice, orjaško delavno moč. Da vse to nahajaš pri Miklosiču, pričajo njegova dela, s katerimi je pravo luč prižgal vsem Slovanom.

Ko so ga vprašali nasprotniki, kaj je počenjal, dokler je živel *Kopitar*, odgovoril je: «učil sem se». Kdor bere i premišlja njegove knjige, v katerih z veliko učenostjo bistroumno primerja staro slovenščino sanskritu, vsem živim narečjem, o priliki tudi grškemu i še mnogo družim jezikom, rad verjame, da ta mož vé, kaj imajo v sebi Horacijeve besede: «qui studet optatam cursu contingere metam multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit». Vendar mu ljubezen do svojega jezika nikjer ne slepi dušnega očesa. Če na pr. besedo «velībōdū» (kameel) méri z goškim «ulbandus» itd., ter naposled sodi: «slavi a gothis habent», moramo reči, da njemu raji verjamemo, nego družim, drugače mislečim, pri katerih pa ne vidimo njegovih lastnost. Če vzameš «lautlehre» ali «formenlehre» v roko, slišiš, kako našteva, kolikrat se ta ali una oblika nahaja tù ali tam; vidiš, kako — rekel bi z mikroskopom — pregleduje, potem tehta i primerja, preden sodí: to je napek, to je prav, to je negotovo; zakaj pravi iskatelj nikdar tudi tega ne skriva, da to ali uno se do zdaj še ne more

vediti za trdno. Tako vestno ravnanje vselej oznanja moža prave učenosti, mirno sodečega misleca, ki se ne boji ne truda ne nasprotnikov. Kar tak pravi, da je res tako, pa ne drugače. lahko verjameš. Iz tega bi se marsikak sušmar marsikaj naučil — ako bi se sušmarji kaj naučiti mogli. Pisanje te vrste nadomestuje prave izvirne knjige tistim, kateri bi radi prišli do resnice, pa ne mogo sami do njenega vrelca.

Miklosič vedno tudi sam še napreduje; ali z napredovanjem tacega moža napreduje tudi sama vednost. Deset let je, kar je na svitem «vergleichende lautlehre», v kateri za mnogo besed pravi, da se v staroslovenskem jeziku še ne vé za-nje; novi slovar pa za veliko le-teh oznanja, da so uže tù i tam najdene; zlasti primerjanje mnogovrstnim jezikom je čedalje širje i globoče. Vedno napredovanje kaže dušno zmožnost, ostajanje dušno medlost. Čuditi se je tedaj Metelku, da od leta 1825, kar je bil dal med ljudi svojo zares globoko premišljeno, za tiste čase jako učeno, če tudi po *Dobrovskem* osnovano slovnico, potlej do smrti nej nič velicega spisal, ali vsaj spisanega popravil, pomnožil.

O Miklosičevih delih sploh sem za to več govoril, ker vidim, koliko imajo težkega jedra, prave rude v sebi, i ker mi nej skrito, da na Slovenskem je še kaj malo taci — celó pisateljev — kateri ne vedó samo tega, da je Miklosič na Dunaji sloveči jezikoslovec, ampak tudi pre-

birajo njegove besede. Zlasti v zdanjih časih nas uči vsak dan, vsaka ura, da temeljitega učenja svojega jezika nam je tako zelo treba, kakor slepcu pogleda. Če hočemo sami sebe pošteno soditi, moramo reči, da od leta 1825 se je mnogo popravil naš književni jezik, ali da pa vendar izmed vseh slovníc, kolikor nam je od tedaj spisanih, nobena Metelčice še dosegla nej, nikař da bi jo bila prešla, i da nekteře med njimi so polne zmot i napak. Sem ter tje se kdo naših rojakov celo tako-le oglaší: ti i ti naši bratje so uže daleč pred nami, ki pišó novele, zgodovino itd., za jezik se pa več ne prepirajo, kakor mi. Tem nespametnim besedam nej kaj odgovoriti. Trdna resnica je, da še le, kadar bode vse Miklosičevo preiskavanje dovršeno, potem si bodemo Slovenci mogli narediti pravo slovensko slovnico. Nepremekljive so tega jezikoslovca besede, ktere je dvakrat povedal v uvodu knjige «vergleichende lautlehre», na VII. i XI. strani, strani, da namreč «*stara slovenščina vsem slovanskim jezikom brez izimka v sebi hrani pre-globoko pravilo*». Če to veljá za vsa narečja, mora še posebno za slovenščino, poleg bulgarščine prvo šči stare čestitljive matere. Zato naj bi se zdanji naš jezik učil, pretresal i sodil vedno le na stalu starega jezika; vse drugo modrovanje je prazno. Kdor hoče iskati novej slovenščini pravil, pa stare ne zná, tak le golomiši. Lahko je razumeti, koliko bi nam pridovalo, ko bi se

stara slovenščina po učilnicah posadila na mesto, kakoršnega je vredna.

Vrnimo se k slovarju. Ta knjiga je Slovincu, ki se hoče jezika dobro naučiti, vredna, da bi jo sè zlatom odvagal. Nejssem v strahu, da bi preveč bil rekel, videč, kak zaklad neprecenljivega blaga je shranjen v njenih listih. Prigovor je: «habent sua fata libelli»; to delo beróč sem pa mislil: «habent sua fata et chartae libelli». Ljubezni do slovenščine, ktera diha iz vsacih Miklosičevih bukev, ne pogrešamo tudi tù, ker dobro vé, kako potrebni smo nauka, za kar bi imeli učenemu rojaku posebno hvaležni biti. Pri tacih oblikah, ktere nam je bil uže razložil, pa se jih nejsmo sploh poprijeli, zopet ponavlja, kako je prav; tako bereš na 121. strani: «*vendar, vener, vini fortasse, tamen est, vēmī da že*». Obsledil je nekje celó *Ribničana*, ki mu je v slovar podal toliko dobrih, po našem kraji zares navadnih, ali knjigam do zdaj še sploh neznanih besed.

Naposled opominjamo še slovenske i tudi slovanske učitelje sploh, naj ne pozabe pridnim mladenčem viših latinskih učilnic na koncu šolskega leta v dar dajati Miklosičeva dela. Posebno slovar je pravo darilo učencu, ki se pridno uči svoj materni jezik.

1862.

Miklošičev staroslovenski slovár dodélan.

Radostni oznanjamo, da se je dovršil *staroslovenski slovár*. On dan smo v roko dobili zadnji (VI.) zvezek. Veseliti se nam je zvršétka teh bukev, katerih bi tako korenito dan denes gotovo ne bil mogel ni osnovati ni dognati nihče razun preučenega Slovenca, gosp. dr. Miklošiča, slovanskega Jakoba Grimma, čegar velícih jezikoslovnih zaslug ne čestí samo slovanski, ampak ves učni svét. Miklošičev slovár, iz kterega o pre-mnozih rečéh nova luč síje slovanskemu jeziku, posebno pa slovenskej pisavi, nam podaja blagi sad mnogoletnega truda; velika slava redke učenosti in bistrournosti pak ostane samo g. pisatelju, kému čestitamo, da je to sloveče delo srečno zgotovil.

Miklošičev slovár je začel izhajati 1862. leta, in dodélan je še le zdaj; kajti učeni pisatelj je menda še vedno širil knjigo, ktera je iz začetka obetala samo 5 zvezkov in do 900 strani; zdaj pa ima 6 zvezkov in 1711 strani.

O tem slovarji sem že 1862. leta 26. novembra nekoliko govoril v «Novicah», od koder zopet ponavljam besede: «trdna resnica je, da še le, kader bode vse Miklošičevo preiskavanje dovršeno, potem si bomo Slovenci mogli narediti pravo slovensko slovnico. Nepremične so tega jezikoslovca besede, ktere je dvakrat povedal v uvodu knjige *«vergleichende lautlehre»* na VII. in XI. strani, da namreč *stara slovenščina vsem slovanskim jezikom brez izimka v sebi hrani pregloboko pravilo. Zato naj bi zdanjo slovenščino učili, pretresali in sodili vedno le na stalu starega jezika; prazno je vse drugo modrovanje. Miklošičev slovár je Slovcu, ako se hoče jezika dobro naučiti, vreden, da bi ga sè zlatom odvagal.»*

Prebiral in prebiral sem tega slavnega dela tiste zvezke, kolikor jih imam že nekaj časa v roci. in čedalje bolj sem se moral čuditi neutrudnej delavnosti, velikej bistrournosti, tenko premišljenemu osnutku in globokej učenosti, ktera se morda v nobenem Miklošičevem spisu ne razodeva tako sijajno, kakor tukaj; čedalje bolj sem bil prevérjen, kako neizmerno je staroslovenskega jezika bogastvo, pa tudi s koliko ljubeznijo gospod pisatelj razbistruje posebno svoje narečje — novo slovenščino. Kaj čestobralca prešine radost, ko najde izvrstno razloženo kako besedo, ktero smo sicer znali, a vedili nismo, od kod se je naredila. Tu naj

v misel vzamem samo besedo «*vuzem*» (ostern), za katero beremo, da je porojena iz glagola «*vzėti*», in da pomenja *sumtio carnis* = «Fleischnehmung», kakor je *pust* (mesopust) = «Fleischlassung».

V zadnjem zvezku pravi gospod pisatelj: «ne volumen libri augeamus, ea, de quibus olim in hac praefatione eramus disputaturi, alio loco et tempore dicere decrevimus.» — Na konci trinajstletnega dela ima gosp. *Miklošič* gotovo mnogo važnega povedati, mnogo podučnega opomniti, svetu mnogo novih misli razodeti; zato nam je kaj žal, da zarad prostora nismo že zdaj mogli zvedeti od njega teh novih misli, katerih gotovo jako radoveden težko pričakuje vsak, kdor koli se je lotil slovanskega jezika.

Ker pa skoro še zdaj lahko rečemo, da so pisatelji med nami vedno le samouki — dobro namreč vemo, koliko se je mogoče po naših gimnazijah naučiti slovenščine tudi tam, kjer je najboljšim učiteljem v rokah — zatorej se je veseliti, da je toliko let zasramovanemu slovenskemu jeziku o potrebnem času prisijala tako svitla zvezda, kakor je *Miklošič*; a žalovati nam je, da se njegovih spisov še vedno in vedno premalo učimo, in da na Dunaji, kakor je čuti, njegov uk tako zeló preseda slovenske mladini, ktera sicer o mnogih prilikah rada gromovito razgláša ljubezen do svojega jezika, kega pa njena večina, žalibog! ni pisati ne umeje. To

znamenje, ako se ne predrugači, žalostno pre-rokuje bodočnost, o kateri množega izmed nas upanje zastonj ziblje v prijetnih sanjah. Smijati pak se je med nami nekterim, ki naj bi se prijeli vsake stvari na svetu rajši nego jeziko-slovnega modrovanja, pa vendar, naj-si celó nevredni, da bi od *Miklošičevih* knjig odtépali prah, v svojih pléhkih nanáških, o njem govore, kakor da so že pred njim zdavnaj znali, kar se težavno uče še le od njega, kterega vselej niti prav ne umejo!

Slovenstvu na korist je živo priporočiti posebno tistim, kateri med nami kdaj mislijo za pero prijeti, ali kateri morda so že pisatelj, naj se iz *Miklošičevih* zakladov pridno učé jezika. Vzlasti mladina po naših učilnicah naj bi ne pozabila, da brez trdnega učenja se ne dá pisati nobeden jezik, posebno pa slovenski nikdar ne, in da slovenščine — kar naj se verjame izkuš-njam — dan denes človek ne more v nobenej knjigi naučiti se toliko, kolikor v *Miklošičevih* delih. Res, da se med nami časi kak šaljivec poredno oglasi: tega in tega pisatelja beri, ako bi si rad osvojil *uzorno* slovensko besedo; ali ker zdaj nismo namenjeni govoriti o šaljivih rečéh, torej le ob kratkem opominjamo, da skoro vsi mi, kar nas piše, malokdaj vemo, je-li res dobro slovenski povedano ali ne, kar smo zapisali.

Da so naše učilnice take, kakoršne bi morale biti, gotovo bi po gimnazijah pridni mladeniči za

dar dobivali *Miklošičeve* knjige, posebno pa ta slovár, ki je tako daleč za seboj pustil vse, kar je do zdaj slovanski jezik imel te vrste spisane-
nega, kakor sploh vsako Miklošičevo delo vselej prekosí. kolikor se je enacega pred njim poskušalo.

Miklošičev slovár je natisnjen na véliko osmíno, in cena po bukvarnicah mu je 24 gld.; pri gospodu pisatelji na Dunaji pak je dobiti vseh 6 zvezkov za polovico, to je, samo za 12 gld. a. vr.

1865.

«Volksfreund»
in slovensko slovarstvo.

V nemški list «Volksfreund» piše 31. decembra 1862 nekdo o slovenskih slovarjih in oporoki (testamentu) rajncega ljubljanskega škofa, ter svetuje, naj bi se za zdaj še odložilo tiskanje slovensko-nemškega slovarja, ker bi stroški prehudo zadevali Alojzijevišče, ki je škofov prvi dédič (erb), narodu pa vendar ne prinesli nikakoršne koristi, ko so začeli Slovenci zametati čisti, narodni govor, ki tako lepó zvoní v Preširnu in Vodniku, in bližati se južnemu jeziku, in — kar je dopisniku poglobitna reč — ker je «Ost und West» opominjal, da moramo s cerkvijo ohraniti mir. Pri tej priliki je med ojnice (anführungszeichen) pristavljeno: z južno?

Odgovarja se: blagodušni podpornik našega slovstva je odločil natisniti slovar, da bi pripomogel slovenskemu slovstvu, pa ne da bi iz tega imelo dobiček Alojzijevišče, za katero je on uže na drugem potu obilo skrbel. Vidi se iz oporoke, da je temu namenu odločeni denar vsak dan pripravljen. Ker je pa Alojzijevišču po škofovej smrti naročeno, da plača tiskalne

stroške, in ker ima slovenski narod uže samo iz tiska dovolj koristi, za katero ostane svojemu podporniku vedno hvaležen: torej bi krivično bilo, ko bi ne prejemale dohodkov Alojzijevišče. Anton Alojzi je bil premoder, in preveč je poznal okolnosti, zató ni mogel, in tudi ni hotel slovarjev tiskati iz dobičkarije. — Kar se tiče jezika, vprašamo: kaj pa je slovar? Kadar se jezik izobrazuje, preminjajo se mu počasi vnénje oblike, jedro ostaja, in v slovarjih se hrani jedro. Gosp. Zalokar ima v svojem delu besede, ktere bomo rabili še Bog zna koliko stoletij. — V zadevah južne cerkve pa lahko rečemo, da smo Slovenci sami sebi preveč znani, tedaj se ni bati prekucij. Da ni dopisnik iz nepoštenega namena tega črhnil, tudi mi bi se nikdar ne bili ž njim pregovarjali; toda potrebno se nam je zdelo, ker vemo, kako bi te besede v «Volksfreundu» utegnile marsikoga premotiti.

Kar je deželni zbor sklenil, tega se tudi bode gotovo držal. Bodi nam dovoljeno samo toliko opomniti, da smo imeli v rokah nekaj dela neutrudnega pisatelja gosp. Zalokarja, ki vedno popravlja in lika; videli smo, koliko pravega narodnega blaga ima nabranega; prepričali smo se pa tudi, da je dan denes ta posel močém enega človeka prevelik; torej naj bi deželni zbor skrbel še zató, da pride v mnoge roke jeziko-slovnih mož, predno se natisne. 1863.

Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár?

Tako so vprašale zadnje «Novice». Ker dobro vem, da se ta reč zdí jako važna vsemu izobraženemu slovenstvu, — in po pravici — uljudno prosim, slavni gospod vrednik! da moj odgovor blagovoljno natisnete v svojem časniku.

Kdaj naj pride *slovensko-nemški* slovár na svitlo, o tem ne sodijo vsi enako. Nekteri — mej njimi tudi «Novice», kakor so nam same povedale — želé, da se natisne, kolikor je najhitreje mogoče; drugi, mej kterimi je mnogo izobraženih mož, izvrstnih jezikoznancev, sodijo drugače, da bi se namreč tako važno delo nikakor ne prihitelo. K tem se druži, kar se bode pozneje videlo iz njegovega pisma, tudi slavni slovanski Grimm, kakor ga imenuje Schleicher, naš resnični prvák, g. dr. Miklošič; k tem se druži, kakor je nedavno sam poročil v Ljubljano, učeni g. Caf, ki se vedno še zdaj trudi in muči z vestnim, skrbnim nabíranjem slovenskih besed, ter misli, da se pred štirimi leti slovár ne sme ni tiskati

začeti; naposled se druží k njim tudi mož mnogoletne delavnosti, Nestor mej slovenskimi jezikoslovci, čestiti gosp. Zalokar, ki vedno in vedno priporoča, naj se pazno in premišljeno dela, da v slovar ne zaleze kaka jezikoslovna koderčija.

Na ravnost moram povedati, da jaz, ki me je doletela čast, ktero vém čislati, da bi namreč s svojimi slabimi močmi v celoto zvezal, kolikor morem, kritično razvéjal in razložil, kar so do zdaj za slovensko-nemški slovár nabrali gospod dr. Miklošič, g. Zalokar, g. Caf in drugi, tudi glasujem z možmi sodečimi, naj se to delo ne zvrhováti v naglici, ker izkušam kako je težavno; kajti naj se nikar ne pozabi, da slovár mora deti vsako, tudi najmanjšo besedico na rešeto, in da je beséd na tisoče in tisoče. Te misli se moram tem bolj držati, ker znam, kakošno gradivo sem za tako važno delo v roke dobil, in ker vem, kaj bi imel narediti, in kaj bi tudi rad naredil iz nabranega zaklada.

Gradivo je obilo ter velike hvale vredno, in slava trudu zaslužnih mož, ki so se toliko let mučili, besede znašáje iz knjig in iz narodovnih ust; ali vendar naj se mi dovoli opomneti, da izmej vseh dobljenih zbirek nij nobena taka, niti vse vkup, celó po mojem trudu skoro celega leta, še zdaj niso take — zakaj ni biti ne mogó, ne, to bode pozneje povedano, — da bi se iz njih kar na nagloma zvršil ter na svitlo dal slovár, kakoršen bi v sebi hranil vsaj večino

jezikovega bogastva in poleg tega tudi količkaj ustrezal potrebam zdanjega časa, ter se le od daleč približeval stopinji, na kateri dan danes vidimo jezikoslovno znanost.

Gosp. dr. Miklošič v pismu, s katerim visokočestitemu stolnemu dekanu, gospodu dr. Ivanu Zl. Pogačarju za slovár pošilja svojo zbirko, sam o svojem delu pravi: «kar se tiče moje zbirke, prosim, če se bode rabila, da se blagovoljno teh-le vodil držite: 1) hotel sem zaklad slovenskega jezika popolnoma zbrati, in zato sem v zbirko vzel tudi štajerske in ogerske take besede, ki do zdaj pri nas niso še književale; 2) kritičnega pretresa (sichtung) manjka še *povsod*. Zbirko sem bil začel, hoteč iz nje kdaj narediti slovár: druga dela so me skoraj odvrnila od tega početja. Zbirali so mi učenci, katerim sem zaznamoval knjige, iz katerih naj bi prepisovali, naročivši, da izpišejo vse, torej dobro in slabo blago; 3) moja zbirka tedaj popolnoma potrebuje kritične presodbe (durchforschung), in ne bi hotel jaz biti kriv, da tudi v slovensko-nemški slovár, kateri pride na svetlo ob slavnej radodarnosti razsvêčenega cerkvenega poglavarja, vleze tisto napačno ravnanje, katero kazí več slovenskih slovarjev, zlasti slovár U. Jarnika, da so za vsakdanje in znanstvene potrebe popolnoma nerabni, namreč tako ravnanje, po katerem se v slovár ne devajo samo v narodovih ustih res kje živeče ali v slovstvu novič skovane besede, ampak tudi

take, ktere se narejajo po kacem pravem ali napačnem pravilu. Ta napaka se tem teže uméje, ker pač nij jezika, v katerem bi slovarji bili zarad nje toliko na škodi, kolikor naši. Iz poroda moje zbirke, visoko čestiti gospod! lahko vidite, da niti ona nikakor nij prazna besed, narejenih po tacem kopitu (schablone); navadno imajo pred seboj +. Prosim torej, da se kaj zelo pazi ter vse presodi. Pa tega paznega ravnanja vam bode, visokočestiti gospod! gotovo treba tudi pri drugih zbirkah». — Gosp. dr. Miklošič, ktereга prosimo, naj bi se mu ne zdelo napak, da se je brez njegove posebne privolitve natisnilo to jako važno, Slovencem zlasti o tej priliki podučno pismo, sam svojo zbirko odkrito sodi, priporočaje, da je treba premišljeno delati in tehtati, a ne vihraje kopičiti, zato da bi slovár ne bil znanstvu in narodu na kvaru. Ali take preiskave povsod in posebno pri nas, ki za trdno mislimo, da je besede kovati še laže, nego «raka» sklanjati, jemljó toliko časa, da ne veruje nihče, kdor nij izkusil.

Gospod Cafova zbirka je gotovo jako jako bogata, zeló vestna ter posebne vrednosti zarad obilice štajerskih, ogerskoslovenskih in rezijanskih besed; toda kakor sem zvedel v slovenske Maticе zadnjem občnem zboru, g. Caf. ki za naše delo zdaj še enkrat preiskuje in obira vse prejšnje slovenske slovarje, uže od začetka 1850. leta več nij mogel znašati besed iz slovstvenih knjig, ker

en sam človek ne more ob enem vsemu kaj; slovensko slovstvo je pa v tem času najbolj narastlo, jezik za pisanje o raznovrstnih rečéh še le ustvarilo in olikalo, njegove meje razširilo ter ga močno obogatilo z besedami — res da z dobrimi in slabimi — da torej mimo te pomenljive dôle našega dušnega preroda slovár nikakor ne more, nikakor ne sme molčé iti svojim potem, kajti ni Miklošičeva zbirka ne seza v novejše čase, morda še menj daleč nego Cafova. Koliko je torej dela samo z «Novicami» in z «Glasnikom» zadnjih desetih let!

Gosp. Zalokar iz slovstvenih knjig — razen naravoslovskih reči — nij zajemal, ampak le iz živih ust in slovarjev je pobiral besede, a nabral jih je cele skladalnice.

Nobena teh zbirek — zunaj malih reči v g. Cafovem delu — niti iz naših prvih pisateljev: iz Trubarja, Dalmatina, Kastelca itd. itd., niti iz bukev poznejše dôle *nima citatov*, ampak le besede; še menj so porabljene iznajdbe novejšega znanstva, kakoršno se nam kaže v Šafařikovih, Schleicherjevih in posebno Miklošičevih staroslovenskih spisih, — a Miklošičevih samih je skoro za malo knjižnico. Koliko je treba zopet tukaj dela in časa, kterega nekaj vzame uže sam debéli slovarjev posel; kajti g. dr. Miklošič je svojo zbirko naložil v štiri velike, dolge knjige, g. Zalokar je pisal na desno polovico navadnega papirja. a g. Caf na same listke.

Tako gradivo je za to važno delo prišlo slovarjevemu vredniku v roke. Kdor tej reči vé glas, ta umeje, da je to še le samo kamenje, a da ni tega nij zadosti, in da je še vse brez vezajočega apna, brez otesanih brun, brez toliko in toliko drugih reči, ktere so živa potreba tacemu poslopju, kakoršno bi moral nam na slavo, zanamcem na korist biti slovensko-nemški slovár.

Kaj bi se tedaj imelo narediti iz nabranega in še nabiranega zaklada? Menim, da narod smé od tacega, s trdom naših prvih jezikoslovnih moči podpiranega, z novci pokojnega mecéna tako bogato preskrbljenega dela zahtevati vsaj to, da bode otôrej, kakor so bili drugih slovanskih narečij izvrstnejši slovarji, kateri so ob trdu in skrbi *posameznih* učenjakov na dan prišli v prvej polovici tega stoletja, na pr. Lindetov poljski, Jungmannov češki, — menj se mu ne more, ne smé podati, ker sam Bog vé, ali kdaj zopet utegne tako narodno delo dobiti toliko novčne podpore ali ne! Da bi se naše delo po notranjej vrednosti vsaj le senčno približevalo Schmellerjevemu bavarskemu slovarju, pisanemu z veliko učenostjo, redko bistroumnostjo, neupehanim mnogoletnim trdom in tenko vestjo, tega niti ne govorim, in še menj o Grimmovem novovisokonemškem slovarji, ker vém, koliko v denašnjih, čisto pokvarjenih časih, posebno pri nas, podpirajo in čislajo učenost in pravo duševno delo, kakoršno si koli bodi, a kako se šopiri

ter povsod glavo po konci nosi puhla polovičnost in nevednost; pa toliko se vendar mora storiti, da naša knjiga, stoječa nad vsakdanjim, pri nas tako navadnim rokodelskim diletantismom, vestno objame, kar je največ mogoče vse, kolikor je v novejši slovenščini dobrega blaga, a to ne samo v besedah, ampak tudi v raznih važnejših slovniških oblikah, izrekih, prigovorih, celó v sintaktnej zvezi, kader bi trebalo, — tedaj časi tudi v celih stavkih, da bi se takisto od vseh strani videlo, kako je tu in tam prav ali napak rabila in rabi ta in óna beseda, oblika in konstrukcija. Takih dokazov pa nij jemati samo iz vseh boljših pisateljev, ampak tudi iz narodne govornice, a zopet ne samo iz jezika, navadnega po Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, temuč tudi iz slovenske Istre, izmej belih Kranjcev ter izmej ogerskih in hrvatskih Slovencev. Opomnel sem uže bil, koliko naša zbirka še pogreša, kar se tiče nabora iz knjig; ali tudi to je resnica, da poleg vsega truda svojih pridnih zbirateljev bogastva v narodovih ustih nikakor ne zajme do dna, ker tega nikdar nij mogoče v živem jezici, ki véje zmerom nove poganja, stare odméta; a vsaj truditi se je, da bi se delo primeknilo, kar se najbolj dá, bliže in bliže popolnosti, pod katero vsemu prizadevanju vprek vendar le gotovo še zmerom globoko globoko ostane, a to zarad slabe človeške moči sploh in zarad posebno slabe naše; toda kdor do popolnosti

vsaj ne hrepeni, tak nij vreden niti srednosti, ktero tudi redko doseže. Dalje mora slovár povedati in dokazati izvor posebno *tujih* izrekov in besed, katerih je obojih mnogo več, nego se morda zdi tacemu, kdor jezika ne preiskuje; poslednjič mora, po sklepu za-nj skrbečega odbora, slovenščino primerjati staremu jeziku in vsem živim narečjem, — s kratka, slovar mora, ali vsaj moral bi naš jezik deti pod znanstveno kritiko.

Da torej tako delo ne more od denes do jutri na dan, kakor goba v grmovji, to vé, kdor umeje, o čem se ménimo. Le kdor tega ne umeje, samo tist utegne vedno priganjati: kdaj bode kaj na svitem? — kakor deček, ki nepotrpežljivo štopíca okoli šivarja, kader mu dela prve hlače.

Naj se nikar ne pozabi, da naše narečje še nij bilo nikoli po vsem svojem bogastvu preiskavano s kritičnim očesom, temuč da v njem iz miloradosti do zdaj le vedno — precèj ne-kritično — tù in tam brbamo vsi mí, razen g. Miklošiča, kteremu gré hvala za vse, kolikor smo napredovali v zadnjem času, in razen učnega nabiratelja, g. Cafa, ki se je trudil in se trudi še zdaj, da bi objel vse jezike, kolikor se jih koli tiče slovanščine. Jaz ne menim nikomur, zlasti Metelku in vsem drugim jezikoslovnim preiskovateljem ne, krajšati zaslug, ktere hvaležno prisójam vsacemu, kdor je oral našo ledino — kakoršno koli; ampak samo to opominjam, da nij mogoče dospeti do više izobraženosti, ako

bodemo zapirali oči in ušesa, kadar je pomenek o našem duševnem mraku. Pa dr. Miklošič se nij utegnil pečati samo z našim narečjem, da-si gotovo najrajši, največ govori o njem v svojih knjigah, katerih viši nálog je staro slovenščino preiskovati in primerjati vsem indoevropskim jezikom, zlasti vsem slovanskim narečjem. Po njegovem velikanskem trudu je zdaj res mnogo laže razlagati prave *slovanske* besede, akopram je in tukaj še vedno težavnega in temnega dovolj. Gotovo morajo, zunaj raznih drugih knjig, o katerih bode tudi govorjenje, in zunaj spisov o starej slovenščini, o čemer smo uže govorili, vredniku biti v rokah posebno vsi *boljši* slovarji živih narečij. Sem spadajočih, natisnenih slovanskih knjig imam uže res lepo čislo, in sicer: Megiserjev, Gutschmannov, Markov, Jarnikov, Murnikov, Cigaletov slovar, poleg vseh naših slovnic, ker tudi te je treba porabiti; potem dr. Miklošičev staroslovenski, ruski Dalov in akademijski 1806. leta, hrvatski Voltigijev, srbski Vukov obeh tiskov, češki Jungmannov, poljski Lindetov in gorénje-srbski (lužiški) dr. Pfuhlov, dolénje-srbski J. G. Zwahrov slovár. Vrzéli tega števila se morajo čisto dopolniti; posebno Jambrešića. Belostenca in Habelića nij pozabiti, ker, da-si ne pišejo do dobrega v našem jezici, imajo vendar le v sebi velik zaklad slovenskega blaga, mnogo poduka našej pisavi. Prva dva ima ljubljanska knjižnica, Habelića ne. Potreben je celó Dani-

čičev «rječnik iz književnih starina srpskih». O litovskih Schleicherjevih spisih in o Nesselmannovem slovarji istega jezika ni govoril nisem. Poleg tega je na tanko pregledati vse, kar ljubljanska knjižnica, zlasti v Kopitarjevej zapuščini, hrani za našo rabo.

Zdaj pa, koliko ima slovenščina v sebi *tujih* besed, in to iz raznih jezikov: Nekoliko je romanskih, pa tudi madjarskih in turških, posebno mej ogerskimi in hrvatskimi Slovenci. Kako je v tem oziru izvrstno delo težavno, za zdaj celó nemogoče, to je lahko razumeti, če pomislimo, da niti srbščina niti madjarščina, kar se v njiju tiče tujih reči, nista dovolj kritično preiskani. Dalje, kakor kaže, Slovenci nismo niti brez celtskih besed; ali največ smo jih dobili iz nemščine stare, srednje in nove dôbe, in tù zopet največ iz narečja alamanskega, čegar slovarji se morajo na tanko porabiti. Na prvem mestu mej njimi je Schmellerjev, Slovencem do zdaj na kvaru neznani bavarski, potem Lexerjev koroški in Schöpfov tirolski. Dalje ne sme biti zanemarjen Schulzejev gotski, Graffov staro-visokonemški, Grimmov novo visoko-nemški, kar ga je uže natisnenega, in Diefenbachov primerjajoči gotski slovár, v katerem je skoro ves neizmerni zaklad nemškega govora, primerjen indoevropskim in drugim jezikom. Zarad romanščine se mora posebno preiskati Diez, in zarad celtskih besed učeni Zeuss.

Tako delo, ki bi utegnilo tudi vesoljnemu znanstvu biti, kolikor toliko na koristi, če se dožene vsaj le nekaj tega. po čemer hrepenimo, nij mogoče tako lahko spisati, kakor se iz dveh knjig prepíše tretja, ali kakor se zvrši kak časopisen sestavček, denes bran, jutri vržen v — ogenj. Linde je začel svoje delo tiskati 1807. l., a dovršil ga je 1814. l.; Schmeller je bavarski slovár jel na velikej osmini v 4 zvezkih, na 2682 stranéh, dajati mej ljudi 1827. leta, a izdal ga je 1837. leta; Grimmov visokonemški slovár je začel izhajati 1854. l., a do zdaj ga morda niti tretjine ni natisnenega; Graff je staro-visokonemški slovár jél tiskati 1834. l., a izdan je bil še le 1842. l. itd. itd. Tudi g. Cigale je nemško-slovenski del imel pod peresom od sušca meseca 1854. l. do konca 1859. leta. Pa nij treba misliti, da so poprej imenovani možje tekli v tiskalnico tekój s prvo pôlo, kakor jim je prišla iz pod palca, ampak mučili so se leta in leta, da je torej bilo iz debelega uže vse nabrano, tudi uže velik del na čisto izdelan, predno je stavec postavil prvo črko; saj bi ne bili imeli sicer niti časa, delo zvršavati in tisk popravljati, kar je pri takih spisih posebno težavno in mudno. Ko bi se reč po tlačanski zmašila, nastopila bi nevarnost, da bi svet namesti slovárja dobil v roko babilonsko zmes; kajti kolikrat se reče: «to in to besedo priméri tej in tej!» — «pogledi tam in tam!» in kolikrat bi se utegnilo pripetiti, da

bi zastonj iskal bralec, kar se mu je obljubilo, — če tudi molčimo o vseh drugih koderčijah. Najboljša priča o tem je zopet g. dr. Miklošič, kateri o svojem staroslovenskem slovarji, ki je tudi štiri leta samo na svitlo hodil (1862.—1865.), pravi: «in quo (opere) decem annorum laborem collocavimus. Vindobonae decembri 1861.» — pa najbrže ga je spisoval dobrih deset let, če nij morda bil mej delom zopet prenehal, kajti uže 1851. leta v I. zvezku v «slavische bibliothek» na 294. strani govori: «ich werde ihn (den Hanka) hoffentlich in nicht ferner zeit mit einer zweiten, so Gott will, gediegeneren auflage meines wörterbuches erfreuen».

Pri našem delu so pa tudi še druge, razne težave.

V pokrájinskem mestu, kakoršno je Ljubljana, nij mogoče vselej dobiti potrebnih knjig, ali če se dobodo, niso morda iz rok najizvrstnejših pisateljev, in če so, morda niso najzadnjega, torej najboljšega tiska, ali pa jih je dostikrat treba čakati po cele mesece in še dalje, posebno slovanskih, ker naše knjigotržje se niti še nij začelo; a tacega dela, kakoršen je slovar, ne more nihče iz kučme iztresti. Zatorej moram javno izreči zahvalo voditelju našega truda, visokočestitemu g. stolnemu dekanu, dr. Ivanu Zl. Pogačarju, ki mi za knjige blagovoljno skrbi, kolikor je mogoče; tudi se moram zahvaliti ljubljanskej knjižnici, brez ktere bi skoro ni delati

ne mogel, kajti iz nje me z raznojezičnimi bukvami z največo radostjo na vse strani podpira g. knjižničar, veleučeni profesor dr. Muys.

Dalje tudi skoro gotovo še zdaj niti v roci nimam vseh jezikovih zbirek, kolikor se jih morda nahaja mej Slovenci, ker sam gosp. dr. Bleiweis nam je izročil še le avgusta meseca letos od g. dr. Kočevarja iz Celja prejeto obširno besedno zbirko raznih rok, od črke J do besede «vžugati». — črka M je g. župnika M. Majarja; Ravnikarjevo (Poženčanovo) doberšno besedno zbirko je še le po njegovej smrti dobila slovenska Matica, od koder jo imamo zdaj mi. Sodilo bi se torej, da mora še marsikak gospod imeti kaj nabranega, ker Slovenec je poseben prijatelj jezikoslovnej modrosti, in zato o tej priliki v imenu slovenskega slovstva uljudno prosimo, naj bi se blagovoljno v Ljubljano poslalo vse, kar kdo zbranega hrani, da se porabi v naše narodno delo. Kader zvršimo slovár, dragovoljno vrnemo vsacemu svojo zbirko nepokvarjeno.

Težava je tudi, kakor je uže bilo povedano, zarad slabo skovanih besed sploh, a posebno zarad onih, ktere je spálčil znani o. Marko, ki je v svojej «kraynskej grammatiki» v cirilsko in glagolsko azbuko vtihotapil črki Q in W, prvo imenujóč «ku», drugo «wodil»; ki je črko y prekrstil v «ybxonyre» vsej resnici vprek, in ki je v svoje «tu malu besedishe» postavil besedo «arreč» za ursache in «bodicijes» za jéža itd.

Mnogo takih sumnih besed nahajam po rokopisnih zbirkah in tudi celó po natisnenih slovarjih, a jako dvomim, da so bile kdaj kje navadne. Kakor je Kopitar Markove zmišljave zapodil iz slovnice, tako se tudi morajo zapoditi iz slovarja, — saj menda je uže čas. Toda ker se vendar ne more za trdno soditi o vsakej besedi, ali je skovana ali ne, in ker je napačno in težko zavreči, kar bi morda res utegnilo kje biti v rabi, zato uljudno prosim visoko čestitega g. vrednika tega lista, naj dovoli, da časi take sumne besede po «Novicah» podam slovenskemu svetu, da bi prijatelji našega jezika odgovorili po svojej vésti, ali se te besede res kod govoré, ali ne, ker tù gré za čast vsega slovenskega naroda.

Po teh mojih vrsticah mogoče, da je srce vpadlo marsikomu, ki bi uže jutri morda rad nesel pod pazuhu debelo knjigo z naslovom: slovensko-nemški slovár, in marsikdo utegne reči: slovar mora priti hitro na dan uže samo zategadelj, ker ga tako zeló potrebujemo. — Da je slovar živa potreba, tega nihče ne tají; ali ob enem ne more biti volk sit in koza cela. Za zdaj najsilnejšim potrebam ustreza delavnega Janežiča ročni slovár. Tudi se vpraša: ali smo mí krivi, da tako silno potrebnega dela Slovenci niso prej dovršili? Naj se mi veruje, da bi jaz imel dosti laži posel, ko bi hotel biti res tako brezvesten, da bi kar po tlačanski v abecedni red vrgel, kar se mi je podalo, — tudi več

novčna korist bi mi rodila; toda kakšno delo bi položil domovini na oltar, in kako bi sodili modrejši zanamci o nas in o našem času! Uže nektero bridko uro sem imel, nektero grenko besedo požrl od raznih vnénjih strani, ker nij uže vsaj polovice slovarja na belem dnevi; vendar moram tudi hvaležno priložiti, da mnogo razumnih mož, kar je bilo uže povedano, o tej reči sodi, kakor jaz, in mej njimi tudi visokočestiti gospod stolni dekan ter drugi, kateri so imeli priliko, da so tù in tam videli, kako mislim z božjo pomočjo dovršiti delo, ktereга pozneje nekoliko po časopisih za poskušnjo podam izobrazenemu slovenstvu. Preverjeni bodimo, da tudi nam pridejo časi, in Bog jih daj hitro! ko se bode mej nami o znanstvenih rečéh drugače sodilo, nego dan denes; ko ne bode več naša prva skrb, da bi se le tujcem bahali z debelimi slovenskimi zvezki, ne vprašáje, kake vrednosti so njihove besede; tudi Slovenci morajo nekđaj razumeti, da pravo čast, resnično veljavo mej izobrazenim svetom daje narodom le znanstvo in dušni trud!

Tedaj kdaj pride slovensko-nemški slovar na svetlo? Po moje bi se začel tiskati še le potem, ko bode ves rokopis dodelan, vsaj na debelo, če nečemo podati knjige, iz vseh kotov v naglici znesene, kakor obléka za pustni večer. To je treba tudi zato, ker slovar bode imel namen, jezik čistiti, in torej bode moral *tujim*

besedam pristavljati prave slovanske, katerih pa nij vselej tako hitro najti, posebno če jih naše narečje nima. — A kdaj bode rokopis dodelan? — Kader bodo obrane vse bukve, kar jih še do zdaj nij obranih, potem se bode precej skrbelo, da se za tiskanje naglo zgotovi rokopis, kateri se uže zdaj sestavlja.

1866.

Objektivna kritika.

Velik pisatelj govori te važne, gotovo ten-cega premisleka vredne besede: «uljudnost ni dolžnost, in kdor je neuljuden, še nikakor ni grob; ali na korist mnogih odkritosrčen biti, to je dolžnost — in dolžnost je celó odkritosrčen biti z nevarnostjo, da se ti morda utegne očitati neobtesanost in hudobnost». — Te važne besede je izrekel zdrav, odkrit, pošten in krepak značaj; izrekel jih je Lessing, kteremu se vendar zdaj več ne očita, da je bil *zarobljen*, — dasitudi se mi zdi, da je človeku bolje biti zarobljenemu, nego nezarobljenemu, ali beseda *zarobljen* danes med nami nikogar več z belim kruhom ne pita, ampak ž njo se pita vsak, kdor na pr. o tem ali onem pesniku govori, pa je tako nesramno predrzen, da se ne ogiblje «bobove slame» ali «v mehko kuhanih jajc» itd., akoravno je vse to po božjih in človeških postavah nedolžna stvar.

Če se vrnemo k Lessingu, vemo, da je bil ravno on osobam, s kterimi je imel svoje kritične opravke, tako grozovito neusmiljen, da bi naše po ženski sezidane tenkočutnike zadelo vsaj deset

mrtudov, ako bi se jim le sanjalo, da se jim sanja, da jih čaka samo tisočni del teh neobtesanosti, kakor bi Lessingovo kritikovanje gotovo imenovali, in kakor so ga imenovali tudi sami njegovi vrstniki, posebno tisti, s kterimi se je kedaj srečal v kakih tesnih ulicah. Ali se je pa Lessing brigal za vse to? Njegove poprejšne besede dovolj pričajo, da ne, a pričajo tudi to, da se ni treba za to brigati nikomur, kdor se pošteno bori, ter vé, kam namerja, kakor se je Lessing pošteno in samosvestno boril zoper krive misli in načela svojega veka, ter ni pobijal samo teh načel, ampak tudi — in celo najrajše — same zastopnike teh načel. Zakaj ga svet današnji dan več ne imenuje neobtesanca? Zato ne, ker so ž njim vred pomrli vsi tisti, ktere je sklela njegova v šest praménov spletena šiba, a njegova sijanja zmaga je prerodila slovstvo celega velicega naroda v Evropi.

Ali pa ta slavni mož ni poleg vsega tega morda vendar bil trdosrčen, hudoben človek? — Gotovo ne trdosrčnejši od zdravnika, kteri bolniku vzame zob ali celó eno roko ali nogo, da škode ne trpi vse telo; kajti ni vsak hudoben, niti trdosrčen, kdor se hudoben ali trdosrčen zdi preprosti slepoti, ktera za dva nosa pred seboj več ne loči stolpa od drevesa.

Kar vemo o Lessingu, to velja o vsaki polemiki pri vsacem narodu, toraj tudi pri nežnih Slovenčkih, kterim grenke znojne kaplje na čelu

zbirajo tu nedolžni *klicaji*, tam še nedolžneja *bobova slama*. Kedar mine 100 in še nekaj let, ter nas denašnjih ljudi ne bode nobenega več na tem grešnem svetu, morda tudi «Novic», «Glasnika», «Danice», «Primorca», «Slovenskega Naroda» in «Gospodarja», celó «Domovine» morda ne, ter se naše vse zdanje razmere spremené tako ali drugače, takrat utegne kak moder potomec v svojem vrtanji in preiskovanji priti morda tudi do tega, kar smo mi v današnjih in zadnjih časih modrega mislili, prekanjenega govorili, zvitega pisali ali delali; utegne priti do smešnega «parlamentarnega jezika», o katerem se je pred nekoliko leti tako resno govorilo, celó tako resno pisalo, čeravno nihče prav na tanko ni vedel, kakšna zver je ta jezik; utegne priti do desetletne (če stvar dobro poteče) neumrjočnosti, katero «Novice» svojim izvoljenikom delé, nekteremu z mernikom, onemu z korcem, drugemu z žlico, tretjemu z naprstkom; utegne priti do vrlih slovenskih zvončenoscev, katerim se klicaji zde prokleta razžalitev, a trdilo, da jim je v njih političnem apostolstvu plača prva stvar, samo nedolžna šala; utegne priti na slovenski politični: *ali bi?* ali *ne bi?* — utegne priti do vseh naših zmešanih misli o narodni bodočnosti, in do našega doslednega zaviranja vsacega svobodnega slovenskega časopisa, kateri ne izhaja iz teh ali teh rok; utegne priti sploh do slovenskega prizadevanja, kateremu se v celoti dobra namera

ne dá kratiti, čegar izvrševanje pa je dostikrat tako, kakor bi kdo konja na voz posajal a sam sebe vprezal; utegne priti celó do grozovitega klepetanja ubogih slovenskih zob od kritike, ktere se 10krat bolj bojimo, nego 100 Beustov in 150 krvavih stegen, da toraj kakor bogatinec v peklu, vedno hripavo kričimo: «ohladite nas z *objektivno* kritiko, druge nečemo!» ter vso priporočano objektivnost pozabivši sami vendar z veliko osobno strastjo iz plevelnega zelnika dozdanih plesnjivih načel srdito zapodimo s kamnom in ocepkom vsacega, kdor se drzne drugače misliti, nego ukazujejo tisti, kteri načela «štemplajo», ter napadamo celo vrednike takih časopisov, kteri prinesó resnico, bodi si o kacem pesniškem ponošenem klobuku, ali o kakšnem političnem ogoljenem fraku: in kaj bode tega modrega potomca sodba o vsem tem?

Bojimo se, da poreče modri potomec z glavo majaje in z ironičnim smehom na porednih ustnicah: «moji slavni dedje so bili vendar pravi otroci, ako jih še objektivnejše sodim, a nekteri med njimi so bili pa tudi prave zvite lesice». Ako bi ta modri potomec tudi mogel brati vse tiste poštene in krepke sestavke, kteri so bili temu ali onemu časniku poslani pa ne sprejeti, ker so se prenabrušeni zdeli, potem bi imel svoji sodbi že mnogo več podpornih dokazil; ali ker slavni, zdaj še nerojeni mož tega ne bode mogel čitati, prosim ga, da ne prezre teh mojih besed,

ako mi jih slavno vredništvo ne izbriše, predno se natisnejo, teh besed, ktere, če jih bode popolnem razumel — v 100 letih, kaj se ve? — budile mu bodo vsaj nekoliko suma, da pri nas v današnjih časih ni vse tako, kakor se na papirji bere. Slavni prihodnji mož, ki si še nerojen, ko imam jaz še petero otrók! ako bodeš imel um, glej da bodeš razumel.

Rekel sem, kako se pri nas vedno in vedno poudarja, da je treba samo stvar presojeti in osobi privoščevati večni mir in pokoj, akoravno se tisti sami, kateri to naj bolj priporočajo, kedar koga zgrabijo ali kedar branijo sebe ali svojo misel, najmanj držé tega pravila, ktero hočejo, da bi roke in jezike vezalo vsemu svetu razen njih. Niso li to preroki, kateri velé: «poslušaj me, ne gledi me?» Ali ti možje prav učé, ali prav delajo? Brez strahu si upam reči, da delajo bolje nego učé, kajti njihovo početje časi vendar spravi kako resnico na dan in pred altarjem svete resnice morajo brez usmiljenja v prahu ležati vsi osobni oziri, a njihov uk je bos, dela škodo resnici, a ne koristi nikomur razen tistim, kterim se prizanaša, ako tudi bi se jim morda ne smelo.

Če premislimo, kaj je osoba, kaj nje čin, kterega kritik preiskuje, vidimo, da osoba je človek s telesnimi močmi in dušnimi krepostmi, poleg drugih: z razumom, pametjo in svobodno voljo v značajno-odlični posebnosti, ter da, kar

ta osoba koli počenja, vse je porod nje dušnih in telesnih moči v tej značajni posebnosti. Osoba je toraj s svojimi čini tako zvezana, da kakor se ne da senca odtrgati od telesa, tako se ne more ločiti osoba, vsaj nekoliko njenega bistva ne, od tega, kar je storila po svojih telesnih in dušnih zmožnostih ter posebnostih. Toraj največkrat, skoraj nikoli z najboljšo voljo ni mogoče zgrabiti čina, da tudi na osobo, vsaj na en del osebe, ne bi udarec padel vsaj po strani, če ne čisto naravnost, poleg naštetih vzrokov tudi zato ne, ker je človeku toliko nečimernosti navadno že prirojene, da on tudi v samem neosobnem *grajanji* svojega *dela*, posebno če ima to grajanje malo dovtipne «bobove slame» ali kaj popra in soli na «jajcih v mehko kuhanih», nahaja osobno žaljenje, ter da svojega čina celo ne dá rad presojati, ako se mu ne hvali. Če to lastnost res nahajamo pri vsacem človeku in narodu, vendar vidimo, da jo imajo otroci več nego stari ljudje, da je imajo mladi, v omiki vrha še ne dorusli narodi — toraj Slovenci kakor tudi Slovani sploh — več nego popolnem izobražena ljudstva. To je tako očevidna resnica, da se nikakor ne da tajiti, a ta resnica vendar ne sme nič brigati modrega očeta, kedar uči in kaznuje svoje otroke, niti ne sme brigati kritičnega pisatelja, kateri na celoto gledeč zameta in graja posameznike, če so graje vredni. Ako bi se kritik toliko ne emancipiral, da bi se postavil

na to stališče, bolje bi storil, da vse svoje kritično orodje v dimnik obesi, ker bi resnice ne smel govoriti a hvaliti ne bi mogel, če je pošten. in tako bi vsaka stvar občepela tam, kjer je čepela v začetku.

Ali tudi kritik je samo človek; tudi on ima toraj človeške slabosti. Če je premalo bistroumen ali učen, gotovo vselej prav ne pogodi napake ali prednosti presojevane stvari, ter jej ne more seči do korena. Tedaj te dve lastnosti kritik mora imeti, a poleg tega, naj si bode še tako oster, mora posebno tudi imeti največje spoštovanje do resnice, in braniti se mu je strasti, kar se koli more, a poleg tega vendar sme biti brezoziren, kolikor hoče, ker to je njegova dolžnost, katero mu nakladajo viši oziri, katerih je treba vsakemu pravemu kritiku, kajti sicer ni vreden tega slavnega imena. Če so pri njem združene vse lastnosti, ni se bati, da ne bi hrepenel po objektivnosti, t. j. po resnici, ktere morda vendar vselej ne doseže, ker je vsako človeško delo nedovršeno; ali njegov trud je vendar zaslužen, kajti če nas tudi ne privede pred sami prestol resnice, pa nas vsaj kolikor toliko njemu bliže primakne.

To je namera prave kritike. Kaj pa zahteva med nami zdaj samooblastno vladajoči nauk o tisti neosobni objektivnosti, ktera se edina priporoča? Jasno je, da zahteva mnogo več, nego se kaže na prvi pogled: on posrednje ukazuje

molčati tudi o sami stvari, ako je ni mogoče hvaliti, ker bi se osoba utegnola razžaliti že samo s tem, ako se do nebés ne povzdigava nje početje. Po neosobni objektivnosti, katero naši preroki za edino zveličavno priporočajo, ne bi celó deželni sodniki smeli loviti in kaznovati ubijavca nego samo uboj uklenoti in posaditi na zatožno klop. Po strogi logiki naših učiteljev bi Tkalac bil skoraj neobtesan, zarobljen opravljevec, ker je Kvaterniku v obraz povedal vse krasne čine drage njegove osebe, a blagi Kvaternik bi bil mučenik. Ako bi kak časopis presojal početje naših državnih poslancev, ker so glasovali za dualizem, moral bi ali molčati ali pa po strogem nauku slovenskih prerokov o priporočani objektivnosti, po kateri se je osebe čisto ogibati, takole soditi: glasovanje samo na sebi ne more biti ne dobro ne slabo, kajti vstati ali obsedeti, reči: «da» ali «ne» — samo na sebi ni ne dobro ne slabo; ali če se pretehta, da je to glasovanje pritrnilo, naj se avstrijski Slovani magjarijo in nemčijo, treba je priznati, da bi bolje bilo, ako bi tega glasovanja na Slovenskem vsaj ne bili zvedeli, in ker je samo to glasovanje krivo vsega, kar izvira iz njega, pošljimo mu neusmiljeno nezaupnico, o poslancih pa molčimo, da ne bomo osobni.

Ali pa naši modrouki v resnici zahtevajo, da bi se tako presojevalo? Sami od sebe proti drugim ne, ali od drugih proti sebi in svojim

gojencem gotovo zahtevajo, vsaj po doslednosti svojega načela; ako so ga dobro premislili, in menda so ga premislili.

Kaj pa mi zahtevamo? Morda zahtevamo, kedar kritik govori o umetnosti kake gledališke igralke, da je treba tudi povedati, koliko bogatincev in knjezov je že ljubila, kolikokrat je h kerstu poslala itd? Tega ne zahtevamo ne mi, ne nobeden pameten človek; ali to zahtevamo, da gledališki igralki smemo reči, naj te ali one igerske naloge več ne prevzame, ker ima premočan ali preslab glas, premalo ali preveč resne dostojnosti zanjo, ker je prešibka ali prezajetna, premlada ali prestara. Toda ženski reči, da je prestara? — Vse nič ne pomaga! Reči se mora, kedar je treba. Resničnost je dolžnost, uljudnost ne. Mi ne zahtevamo preveč, akoravno gotovo zahtevamo obilo več, nego nam je zdaj dovoljeno, ker zahtevamo, da kritika, ktera skoraj ne more biti čisto objektivna, mora vendar vsaj tiščati k tej objektivnosti, mora se tej objektivnosti bližati, a poleg tega vendar naj ne bode presramežljiva nego neboječa, ako je treba celo sméla — naj udari tudi osebo, pa samo tisti del, toda ves tisti del osebe, kolikor ga je s presojevanim činom tako zapletenega, da se drugo od družega ne more ločiti, a kolikor ga ni v presojevanim činom nič v zvezi, mora ostati nedotaknjen, akoravno kopa nedolžnih dovtipnic po vrhu ne škodi ne

kritiki, ne tistemu, ktereга kritika zadeva. Jaz toraj ne zagovarjam niti krivične, niti strastne niti prevzetne kritike, a še manj zagovarjam nezasluženo, nepotrebno hvalo, ktera ena sama dostikrat mnogo več podere nego 10 preostrih kritik.

Teh načel se držé in so se od nekđaj držali vsi pametni narodi, kteri vedó, kaj hočejo in kaj delajo; tega načela se mislim tudi jaz držati, ako mi kdaj pod peró pride kaj tacega, kar sem sposoben presojati; držati se ga mislim celó, kedar bi ktereга izmed staromišljevcev položil na rešeto, in če bi si bil njihove nevolje ali še kaj hujega popolnoma svest; in drži se ga tudi ti, slovenska mladina, kedar ti moči dozoré! Ne bodi te strah semtimentalnega zdi-hovanja po zlati zlogi, miru in spravi, po blagi edinosti: iz tega zdihovanja bomo slab kruh pekli. Kolikokrat se zgodi pri nas, da kdo kaj napačnega naredi, in če potem drugi zaupijejo nanj, pa jim začne očitati, da oni razdirajo mir in spravo; toda pameten človek dobro vidi, kdo je kriv hrupa, ali jastreb, kteri med kure plane, ali kure, ktere nanj zakričé. V glavnih stvaréh: v ljubezni do naroda in domovine, v poštenosti, v resnicoljubji, v boji zoper svoje nasprotnike smo in moremo biti vsi zložni, a v drugih rečéh smo in hočemo biti vsi svobodni. V današnjih časih nikogar več ne plašijo na dolgo nit privezani loparčki s črnimi križi po sebi,

pobeljene črepinje in stari slamniki, kar nekteri razbešajo po svojih njivicah, da bi jim kritični vrabci ne hodili prosa pit. Vrabci so zvite živali, ne bojé se niti pobeljenih črepinj, niti raztrganih slamnikov. Obudil se je med nami nov duh, v katerim se je treba poganjati ali pa — odhajati!

1868.

Gospodom naročnikom «Pavlihe».

Kakor človek rad zagovarja in brani druge ter se z veseljem bojuje posebno za poštena načela, tako težko je, zlasti meni, že od nekedaj bilo, potezati se samemu zá-se, — a še nikoli ne tako težko, kakor baš zdaj, kar mi je takoj iz početka tega spisa odkrito povedati.

Med vsemi slovenskimi novinami edini «Zvon» gotovo radovoljno odpira svoj prostor, da v njem brez obzira povem svoje misli. Sam bridko čutim, da bi res bilo spodobneje izdati še en list «Pavlihe», ter v njem povedati, kar se tukaj pripoveduje; a tega žalibog! stroški niso dovolili.

«Pavlihe» že ves minoli mesec nij bilo na svítlo, in ne bode ga več.

Ker se je svojat ljubljanskih pervakov bala, da bi ga drugače ne mogla ubiti, začela se je bila précej iz početka bojevati nanj, podtikáje mu, da ga vlada z novci podpira. Očém, katere ne mižé nalašč, bilo je iz lista samega dovolj jasno, da vlada ne more plačevati novin, katere

tako pišejo, kakor je «Pavliha» pisal, in gojili smo upanje, da napósled mora slovenski svet sam razumeti, kako ležljivo, kako perfidno je vse to očitjanje! Zmotili smo se.

V denašnjem pokvarjenem času ljudém nij do resnice; dobri so vsi, tudi najgerši, najzaničljivejši pripomočki, samo da se doseže nepošteni namen. Ves svet serdito graje načelo, katero se podtiče Jezuvitom, namreč načelo: «namén posvečuje pripomočke»; — a ves svet se vendar terdno derží na videz kletega načéla. In v tem oziru se zlasti med Slovenci mnogo smé in more, ker pri njih so javno mnénje v zákup vzeli samo nekateri, a slepa množica za njimi vpije, če tudi sama ne vé kaj, ker je preneizobražena in poleg tega tudi prelena, da bi sama premišljevala. Pri nas je treba samo povedati najneumnejše gaslo (parolo), katero potlej med druhaljo kakor ogenj letí od ust do ust, če je tudi še tako nepošteno, samo da pride od tiste «firme», od koder je množica tacih gásel navajena.

«Pavliha» si nij bil postavil načela, da bi se prestolom napahnenih pervakov bližal samo s kadilnico v roci ter političnim nasprotnikom samo z ostrim bičem; že v programu je bil izrekel, da bode šibal

Nemškutarje in narodnjake,
Če bodo delali napake.

Dokler je to načelo ostalo samo v besedah brez dejanske resnice, nikdo nij kričal nánje;

a ko je za besedami nastopilo djanje, začelo se je sumničenje opirati posebno baš na to, ker je »Pavliha« tudi narodnjake mahal. Sum je s Kranjskega lezel počasi tudi na Štajersko, kjer se je potem celó javno z veliko nesramnostjo glasil. Stvar je bila napósled prišla tako daleč, da je vrednik zadnje čase slišal iz ust in pisem raznih Slovencev, tudi svojih prijateljev: »svet soglasno terdi, da je ‚Pavliha‘ podkupljen!« Nekateri so svoje znance celó svarili, naj ne pohajajo s »Pavlihovim« urednikom, vladnim podkupljen-cem. Premnogo dopisov je uredništvu dohajalo od naročnikov vseh straníj, da »Pavlihe« dalje ne bodo prejemali, ker izdajstva ne hoté pod-pírati! — Stvar bi res bila jako smešna, ako ne bi imela tako resnih nasledkov!

Pošten človek vse laže preterpí nego oči-tanje, da je izdajalec svojega naroda! Ko je torej uredništvo od toliko raznih krajev zvedelo stvar, o kateri je poprej menilo — in tako je kazal tudi začetek naročevanja — da jo samo nekateri nesramneži hudobno a zastonj raztro-šajo, ker je pametnejši svet ne verjame, kaj mu je družega ostalo nego iz rok vreči list, kateri je uredniku tako po krivici na čast in poštenje nakopal tako gerd madež? Kdor poprej nij hotel videti, vsaj zdaj lahko vidi, koliko je »Pavliha« od vlade imel podpore.

Kakor so se stvari kazale iz konca, »Pavliha« bi bil mogel če ne sijajno stati, vsaj pošteno

izhajati, ker se mu je bilo v kratkem nadejati vsaj 1500 naročnikov, ako ne več; a kakor so se razmere zasuknile pozneje, zlasti po napadovanji slovenskega novinarstva, založil je urednik v list sam svojega, na Dunaji z drugim delom pošteno pridobljenega zaslužka do 200 gold., kajti na Dunaji je vse drago, in «Pavliha» je prizadeval tolike stroške, da je bila njegova naročnina zeló nizko postavljena, če tudi mu je izverstni češki domorodec gospod Klíč podobe perve strani brezplačno risal, za kar mu javno izrekam iskreno zahvalo. Novinam, katere bi podpirala vlada, menim da bi pač ne bilo treba niti zastonj iskati podob niti ne zaradi odpada naročnikov umirati že pred koncem prvega četertletja.

Vprašamo: kdo bi pod tako težkim sumom bil dovolj pogumen, list dalje izdajati in poleg tega vendar še imeti gotovo izgubo?

«Pavlihi» se je očitalo tudi to, da je premalo šaljiv. Ne po krivici. A da bi vsaj znal šaljivo pisati, mislimo, da je tudi pokazal. Nij ga zatiralo pomanjkanje delavne podpore; zatirali so ga najbolj neprestani, od mnozih strani, celó od nazvanih prijateljev dohajajoči glasi, kateri so vedno kričali nad njegovo glavo, kakor hripavi krokarji, podiráje mu pogum in veselje k delu ter oznanjáje neogibno smert. Nobena stvar brez veselja in mirú nij težja nego humor; a kateri najkrepkejši človek bi v tacih razmerah

imel voljo in moč, pisati dobre, zares dovtipne šale?

Slovenci naše dobe so z ene strani še res preotročji, a z druge strani že preveč pokvarjeni, zlasti politično. Borèč se z nepoštenimi nasprotniki se sami več ne bojé nepoštenega orožja, — in žalibog da jim je često celó do resnice ubogo malo! Pri nas gospoduje najbolj videz, torej hinavstvo in laž, ter vse naše veličastvo je, kakor pobéljeni grobje v evangeli. Zaničuje se znanje in prava izobraženost, ker je nema še niti narod niti njegovi pervaki. Med Slovenci vsak misli, da vse vé, ker skoraj nobeden nič ne vé. Zatorej vidimo, da Matica natoroznanske spise na presodbo izroča slovničarjem a lepoznanške proizvode normalnim učiteljem. Navideznemu velikačenju torej zdaj pšenica bogato cvete, in še dolgo bode cvetla. A gorje človeku, kateri si upa zoper to ziniti! Kajti kdor hoče med nami dobro živeti in srečo imeti, nij mu treba očeta in matere spoštovati, kakor uči pismo, nego spoštovati mu je samo pervake, ali vsaj molčati vsemu njih početju, ako ga hvaliti ne more: izrasti mu je iz prvaške dlaní. Kar pri Slovencih ne rodí pervak, to ne veljá; če je tudi samo na sebi tem bolje, tem pošteneje, vendar naj se ubije!

Navideznemu velikačenju in brezozirnemu absolutizmu se druží najkosinatejši materijalizem; torej vse dere samo za novci, kateri edini vladajo;

a kdor teh nema, molčati mu je v okrožji narodne modrosti.

Da bi slovenski ubogi narodič imel kdaj svojo zgodovino, denašnji časi bi v njej bili značajno risani, ako bi se našel risáč, kateremu bi strupeni serd ne mogel do živega priti. A kakor so razmere zdaj, tudi zanamci ne zvedó resnice, ker se resnica zatira, predno more priti na dan, ter zastonj je s čelom ob zid tleči.

Zato je umolknil tudi «Pavliha», ker lagati neče, a resnice govoriti ne sme; zato on svari vsacega, kdor bi v denašnjih časih namerjal Slovencem odkrito govoriti, naj tega ne izkuša, ako neče izkušnje drago plačati!

Naj se tem mojim besedam kaj odgovorí ali ne odgovorí, jaz se ne mislim dalje prepirati, ker nemam niti časa niti prostora v nobenem javnem glasilu. razen morebiti v «Zvonu», kateremu je vendar ves drugačen namen.

Napósled prosim tiste gospode naročnike, kateri so bili za vse leto naročeni, naj namesto «Pavlihe» blagovolijo prejemati «Zvon», da se jim vsaj nekoliko izgube poverne.

Nu Dunaji 1. septembra 1870.

Fr. Levstik.

Vodník brez konca in kraja.

Ali še ne prestane sumničenje? «Danica» mi zdaj uže drugič nepremišljeno podtiče, da niti zbiral niti zapisal nij Vodník sam tistih «kratkih in poskočnih pesnij», katere sem jaz mej «narodnimi nabranimi» priobčil v Vodníkovih pesnih. — Kdo jih je torej zapisal? Ali ste slovenski zeloti res tako slepi, da ne vidite, kako se je Vodník od teh poskočnih celó učil pesniške mere, zmotno mislèč, da so prave slovanske po duhu in po obliki, če tudi je njih oblika posneta iz nemških, katere se imenujejo «vierzeilige»? Ali res ne vidite ali samo videti nehčete, da je Vodník mej svoje pesni vzel cele narodne kitice, samo nekoliko predrugačene? Taki sta na pr. v «Milici» naslednji dvě narodni:

Ljubica v verteci

Rožice pléla,

Ljubega čakala,

Pesence pela.

Kamrica mater'na,

Keldrec očetov,

Kaj si ga meni, tí,

Ljubček! obétal?

Druge, tako zeló kosmate, da se jim jaz nikakor nijsem derznil dati prostora v knjigi, osnažil je Vodník in potem vzal mej svoja dela, kakor na pr. naslednje narodne verstice:

Časi prepevala,
 Časi pa pasla,
 — — — — —
 — — — — —

Te so v «Milici» take:

Samši bo Milica
 Jagnjeta pasla,
 Da ji bo kítica
 Siva dorasla.

Nekaterih se niti Vodník nij derznil porabiti ni jaz natisniti. Nekaj enacih sem poslal gospodu uredniku «Zgodnje Danice», in če ne bode o tem še mirú, prisiljen bodem, vse vkupej dati na svitlo, kakoršne so, ter potem se tergajte zá-nje, kakor hočete. Saj vem, kaj vas jezí! Namreč to, ker vidite, da je Vodník o pesništvu vse drugače sodil nego pesniki «Zgodnje Danice», kajti sicer bi niti «Milice» nikoli ne bil spisal, če o drugih molčimo, — «das ist der humor davon!» — Ker po sedaj, ko «Zvon» prestane izhajati, ne bodem imel nobenega odpertega slovenskega glasíla, torej tu izrekam enkrat za vselej: *«vse te pesence so zvesto, z edinimi pravopisnimi prenarodbami, a brez slovníških popráv, torej celó sè vsemi jeziko-slovnimi napakami, vzete iz dveh pravih Vodníkovih, z njegovo roko pisanih sešítkov, a ne iz*

Kastelčeve zbirke, kamor je res bil tudi Kastelec iz teh izvornih sešitkov prepisal *samo* tiste, katere je *on* mislil natisniti. A ker se jaz tega prepisa nissem niti hotel niti mogel deržati, dobil sem od njega, ko je bil uže na smert bolan, izvorno Vodnikovo zbirko, kar mi je bilo delo ustavilo za dva meseca, ker se ta zbirka izmej raznih Kastelčevih knjig in papirjev nij dala hitro najti. — To je vsa skrivnost!

Na Dunaji 12. grudna 1870.

Fr. Levstik.

Signum temporis.

Prvi list letošnjega «Besednika» je prinesel pesem: «Réši nas zlega», in vredništvo na koncu te pesmi piše: «ne vemo, kdo je to prelepo, *morda še nenatisnjeno* poezijo poslal ranjkemu Janežiču. — — Morda blagovoli pesnik — i — tudi ‚Besedniku‘ kaj poslati.»

Ali ta pesnik «Besedniku» res kaj pošlje ali ne, o tem se zdaj ne vpraša. Mi pesnika poznamo ter sodimo, da bi ga vredništvo po vsej priliki nikdar ne bilo povabilo v svoj list, ako bi ga *tudi* poznalo. A namén teh vrstíc je ves drug, torej hitímo naglo mimo te opombe!

Lani je bilo dve leti, kar je prišel na svetlo prvi slovenski almanah, — ne prvi po številu nego prvi po veljavi. Imenoval se je «Mladika». Naše čitateljstvo, ki s pravim čutom vselej hitro pogodí resnico, ako ga z uma ne zmaknejo tisti, ki sami vse znajo in sami vse vedó, ni omahovalo v sodbi o tej izvrstni knjigi, katero sta bila izdala gospoda *Stritar* in *Žurčič*, nego povsod je bil en glas, da «Mladika» preseza vse, kar

je do zdaj enake vrste bilo natisnenega v slovenskem jeziku, — s kratka, da tacega almanaha še nismo imeli. Ali je slovenski narod res tako zelo kratke pameti, da že denes pozabi, kar ga je včeraj razveseljevalo? Ali naše blagorodno čitateljstvo po dveh kratkih letih res že ne pómni «Mladike»? Podoba, prežalostna podoba je, da res ne, kajti sicer novine, ki so se rodile samo eno leto po «Mladiki», ne bi mogle tako pisati, kakor pišejo, ker pesem: «Réši nas zlega» je tudi v «Mladiki» na 28. strani. A vendar jo «Besednikovo» vredništvo imenuje *morda še ne-natisneno*, in to vredništvo ni v rokah neizobraženega človeka, kupljenega zato, da bi se dajal samo klicati na zatožnjo klop in zapirati v tiskóvnih pravdah; nego v rokah je učenega profesorja gosp. Antona *Umka*, kateri je nekđaj sam delal slovenske pesmi; kdo si torej more misliti, da bi gospodu vredniku «Mladika» nikoli ne bila vsaj po naključji prišla v roke? Saj pri nas tako redko izide kaka res dobra knjiga na svitlo, da nam premalo časa ne ostaje, prečitati vsaj to, o čemer slišimo, da je čitanja vredno. Tega se je nadejati posebno o tistih Slovencih, kateri sami s peresom delajo, in vrednikom je to naravnost dolžnost, zlasti vrednikom tacih novín, kakoršen je «Besednik». — Tudi te tako ponižne želje slovenske muze so še previsoko letéče in to je «*signum temporis*», prežalostno znamenje naše dobe! Kdo bi torej pri nas mogel z veseljem

pisati? Kdo bi se z radostjo poprijel zlasti lepoznanstva?

Ko sem pripovedoval te svoje nevoljne misli, reklo se mi je, da stvar ni tako črna, kakor se zdí meni, ki sploh vidim vse prečno, ker «Besednik» še ne zastopa vsega slovenskega čitateljstva. — Jaz ne sodim tako! Če kdo hoče *samo sebe* osmésiti, naj se osmési! Tega mu rojen človek ne more braniti, ako se njemu dobro in potrebno zdí. Vse drugače je, kader se kaj takega priméri novinam, ktere zastopajo vsega svojega naroda *inteligencijo!* Novíne o tacih prilikah ne osmésijo samo sebe, nego seboj vred tudi ves narod, v čegar imenu govoré; kajti v višjem zmislu so narod samo tisti izmej njega, kateri v njegovem imenu delajo ali se glasijo, bodi si z besedo ali s peresom. In česa nam bi se bilo nadejati o hitrosti kacega društva, v katerem so najhitrejši tekuni na obeh nogah šepasti?

«Besednik», morebiti celó opominjan z dopisom od kake strani, res utegne v poznejših svojih listih *izkušati*, da bi to hibo popravil, če ni še izkušal; nego so nektere škrbe, ktere se ne dadé nikoli izbrusiti, in taka škrba je tudi ta. Vse popravljanje nič ne popravi. Ako bi namreč kdo rekel, da g. vrednik je «Mladiko» gotovo čital, ker to se umeje samo ob sebi, a da se zdaj že ni spominjal vsake njenih posameznih pesmi, jaz ni tega ne bi verjel. Če je

«Mladiko» res že kdaj čital, kako je torej mogel pozabiti baš óno pesem, ktera se mu zdi tako lepa, ako je ta njegova sodba odkritosrčna? A če je pozneje to pesem vendar vso pozabil, da-si jo je poprej čital, njegova zdanja sodba ni prišla iz srca nego iz oportunistva. On ne govori, kakor čuti, nego kakor se mu zdi koristno, ker je pesem pobožna, in to je zopet «*signum temporis*».

Še neko sijajno napako, ktera se je «Besedniku» primerila, nam je vzeti v misel, če tudi je v naslednjem listu popravljena. Preoriginalna je, da bi mogla biti samo tiskovna hiba; kaže, da je «poboljšek», kateri se je vredništvu zeló neukretno ponesrečil. V «Mladiki» — torej gotovo tudi v rokopisu — nahajaš:

Kogar Tvoj v puščavi plámen vodi,
Nij mu konjika ni pešca mar,
Po *modrasah*, ko po cvetji, hodi itd.

«Besednik» je pre naredil:

Po *modrostih*, ko po cvetji, hodi.

Zelo zanimljivo bi bilo zvedeti, kako si «Besednik» misli «hojo po modrostih»! Poet «Abune Solimana» je menda vsaj zapazil, da se mnogo vérvov te pesmi opira na sv. pismo. Tako na pr. na Dan. 5. merijo besede:

Ko najslajša kupa nas napaje,
Sodbo piše prst nam plameneč.

Enako se poprejšnji trije verzi ozirajo: prvi na 2 Moz. 13, 21, drugi na 2 Moz. 15, 21, a

tretji na ps. 91, 13: «ti boš po levih ino modrasih hodil ino boš stopal na mlade leve ino drakone.» (Dalm.)

«Fabula docet» vsega tega je, da se nam slovstvo zdi prelahka, vse premalo važna stvar, sama «potrata» truda in časa, otročja, ozbiljnih mož nevredna igrača. Tega se je uveriti, kamor se koli ozremo okrog po slovenski in žalibog do malega tudi po slavenski domovini sploh. A slovstvo ni potrata, ni otročja, ozbiljnih mož nevredna igrača; slovstvo je cvet narodove dušne omike in sposobnosti. Zlasti nam Slavenom bi bilo treba oznanjati zjutraj, o poludne in zvečer, da brez svojega izvirnega, — a ne pogretega, ponarejenega, prenesenega — slovstva nikoli ne dospejemo stopinje, o kateri se nam tako rado sanja. In pesništvo, kakor lepoznanstvo sploh, nima v slovstvu nikakor zadnjega mesta, kar svedoči zgodovina vseh časov in vseh narodov. Aleksander Veliki je dobro vedel, zakaj je bil zaviden Ahilu, kateri je bil svojim činom dobil slavnega pesnika Homera, in srbski narod so srbske narodne pesmi po vsem izobraženem svetu razglasile bolj nego vse veličastvo carja Dušana, bolj nego vsi boji Črnega Jurija in Miloša Obrenoviča, ter Vuk Stefanovič ima za svoj narod zasluge, kakoršnih nima nobeden teh junakov, in zatorej njegova slava ostane mej izobraženim svetom tako nesmrtna, kakor slava kraljeviča Marka. O tej stvari bi se dalo govoriti in pisati

brez konca in kraja. Morebiti se zopet k njej povrnemo o priliki.

Kar se dostaje «Besednika», naj se ne huduje, ako se javno pograje, kar je on javno zakrivil. Kdor se vrabcev boji, naj prosa ne seje. V enacih razmerah je treba da tudi mej novinarji veljajo Horacijeve besede: «hanc veniam petimusque, damusque vicissim.»

1871.

Razgovori.

I.

Ko je Šafařík v slavenskih starožitnostih naštel našega naroda kreposti in čednosti, nikakor ni pozabil niti slavenskega plemena velicih grehót in hib, mej katerimi posebno povazuje premajheno čislanje samega sebe in domačega svojstva ter preveliko hrepenenje po vsem, kar je nedomačega, kar je tujega. Slavenski največji narodni greh je od nekđaj bil premajhen slavenski ponos, premlačno narodno čutje. Jezik, običaje, svojovlad, izročila staroslavna, pesništvo, vse je bil Slaven sposoben za tujstvo zameniti zdaj laže zdaj teže, kdaj z lepa, kdaj z grda, tu kesneje tam hitreje. Iz te neodpustne slepote, iz tega nedostatka vsega narodnega ponosa je Slavenom izrastlo premnogo bridkih a zasluženih nezgod, ako niso morebiti izrastle vse, kar so jih koli pretrpeli od početka do denšnjega dneva.

Izkušnje, posebno kader so bridke, modré um, in slavenske izkušnje so bile tako grenke

in trpke, da trpkejše niso mogle biti. Ako bi Slavenov ne bile te izkušnje izpametovala, ne bilo bi jim že nikakor pomagati. A vendar so jih izvedrile vsaj po nekod in po nekoliko, posebno v zadnjih časih. Začela se je mej njimi čislati svojina, začelo se ceniti svoje pesništvo, svoji običaji in zlasti svoj jezik. Odprle so se jim oči ter vnel trud, ohraniti slavenstva, kolikor ga še ni utonilo. Iz blata so vzdignili pohojeno slavenščino ter izkušajo narediti prestol, na katerem bi gospodovala mej njimi, a to po pravici, ker jezik najože mej saboj družu sinove enega rodu ter značajno loči narod od naroda. Bistroumni slavenski učenjaki so se pogreznili v globočino krasnega svojstva naše besede, premišljali so njen ustroj, zasledili nje trdne zakone, po katerih se na vnenjo stran odlikuje od sorodnih jezikov a v svojih mejah vendar tudi loči narečje od narečja. Ustanovili so torej njene granice, izruvali, ali vsaj izruvati poskušali mnogoletni plevel, zasejan iz tujih razorov. Slavenskega jezika velikanski oklep, rje in prahu poln, vzeli so iz temnega kota v roko in ga neutrudno gladili, da bi mu zopet zablščalo prvotno lice. Njihovo delo ni bilo zastonj. Seme je ozelenelo, samo stoteri sad obetaje.

Nikakor ni po slepem naključji, da se je Slaven mej vsem drugim preiskovanjem najpoprej in tudi najkrepkeje poprijel baš jeziko-slovstva, v katerem je korenit, kakor do zdaj

ne še v nobenem znanstvu. Živa potreba in dobro je bilo, da se je tako zgodilo. Nekak notranji nagib sam, nekaka dušna žeja nas je k temu gnala, kakor žene telesna žeja k bistremu studencu. Možje, kateri so se trudili z našim jezikom, ti so nas prvi sešteli ter vsemu svetu glasno povedali, koliko je otrok naše matere; oni so prvi pokazali, kako neizmerno je še zmirom slavensko drevo, če tudi mu je že toliko vej suhih odletelo. Ti možje so zopet obudili sveto iskro slavenskega čutja v mrzlih slavenskih prsih, in zato njih imenu ostane večja slava v naši zgodovini, nego da bi z mečem pomagali zopet osvojiti, kar je nekdanj bilo našega, a kar smo pozneje izgubili po svoji in po tuji krivici.

Da to velikansko in težavno delo zdaj še ni dovršeno, temu se nikakor ni čuditi, ker se je pričelo stoprv z našim vekom. Da se junaškim Agamemnonom primési in časi postavi po robu več nego samo eden grbast Tersit s hripavim grlom, kdo bi se o tem hudoval? Treba je tudi Tersitov, če v drugo ne, vsaj v to, da mej ozbiljni posel pride časi kaj veselosti in šale. Ako začnó preošabno kričati po taborji, najde se Odisej, kateri na grbava pleča palico tako trdo položi, da bodo po preprostih licih tekle solze, debele kakor grah.

In baš mi ubogi Slovenci, ki nikoli nismo imeli svojega carstva na zemlji niti ga ne bodemo,

če si ne vem koliko prizadenemo, zatirani in tujcem pokorni, od kar se naše ime čita v zgodovini, živoči mej Nemci in Vlahi, kateri so nam oboji že toliko odtrgali bratov in zemlje, ki smo torej najbliže pogubnega brezna že od nekdanj, baš mi se moremo hvaležno ponašati, ker smo blagodejne svetlobe jezikove modrosti najpotrebnejši vseh Slavenov, da smo res tudi obrodili dva največjih slavenskih jezikoslovcev: *Kopitarja* in *Miklošiča*. Vidi se, da je še zmirom resničen stari prigovor: Bog pride pomagat, kader in kjer je pomoči najbolj treba.

Tako na priliko bi si stvar «žalostno-vesel» mislil mož iskrenega slavenskega srca, kateri bi živel samo v knjigah in znanstvih, ne oziraje se okrog sebe, kaj se godi na levo, kaj na desno. Mislil bi res pošteno, a tudi motil bi se — pošteno! Trud slavenskih jezikoslovcev izvestno ni izgubljen; a da bi njih duševni dobitki že bili obče blago vseh tistih dvonogih slavenskih žival, ktere ne orjó z drevesom, nego s persom, to je zmota! Tega zdaj še ni, in koliko let mine, predno to pride? Svet je drugačen v mislih kake brezposlene ali predobrohotne glave, drugačen v goli resnici. Kakšen je v resnici, kar se dostaje te stvari, o kateri se menimo, hočemo pregledati in odkrito povedati.

Ker svet rajši umeje krivo nego prav, zdi se nam treba, najprvo izreči, da če se je prej prevaževalo, kako draga in sveta bodi svojina

Slavenu sploh, nikdo ni hotel zahtevati naj bi se Slaven zaprl, s kitajskim zidom ograbil vsemu, kar so pred njim tujci iznašli in dovršili. Samo glupost more tako misliti, ne vedoč, da poleg družih neumnosti zahteva s tem, naj bi Slaven knjig ne tiskal, nego samo pisal, ker je tisk tuja iznajdba. Omika je, kakor ostrostolp ali piramida. Poklada se skala na skalo, da zidanje raste in se naposled konča v nedozirni višini. Ako bi se hotelo postaviti toliko posameznih ostrostolpov, kolikor je v enem posameznih skal, nobeden se ne bi dovršil. Tako je tudi omika. Če premišljamo poseben razdelek premnozih znanstev, to vidimo, da na ramena predniku stopa naslednik, a temu zopet njegov naslednik, dokler zidanje vrha ne doraste. Nič drugače se ne uči narod od naroda. Poslopja nobeden sam ne začinja od tâl zidati, nego treba je, da si osvoji, kar so pred njim dognali drugi, ter da potem nadaljuje ondi, ker so se oni ustavili. Tako so delala vsa ljudstva, in bilo bi smešno, ako bi Slaveni izkušali drugače. Hoteli smo tedaj samo toliko reči, da narod, ako želi narod ostati, nikakor ne sme odreči, kar ima prasvojega. Saj se ve, da je to *prasvojino treba najprvo dobro poznati*, do ktere stopinje se mi Slovenci še nismo popeli. Torej dajati in jemati je narodu. Krepkejši, darovitejši narodje več dade nego prejmo, šibkejši več prejmo nego dade. V katero teh vrst mi Slaveni spadamo, določi bodočnost.

Kakor torej narodovo delo v omiki prejme nekoliko lica od vsega, kar se je dovršilo pred njim, tako je treba, da temu licu delajoči narod iz sebe doda še to, kar ima sam on značajno posebnega.

Tukaj nikakor nočemo dokazovati, da če Slaveni, katerih narečja niso dalje drugo od drugega, nego so razna grmanska, žele kedaj krepko seči v zgodovino svetovne omike, potrebujejo najprvo enega pismenega jezika, čegar knjige, ako tudi natisnene v izkrajnjih srbskih ali slovenskih mejah, čitale se bodo tako ob črnem morji in pred kitajskim obzidjem, kakor v Zagrebu, Pragi in Ljubljani, — tega zdaj ne bomo dopovedovali, ker ta misel je že izrečena, torej stara, kar svedoči, da se je tudi potrebnost jela že čutiti; a zamolčati vendar ne moremo, kako živo smo tudi mi uverjeni, da to je edini pot, po katerem Slaven v ogromnem številu stopi v vrsto družih kulturnih narodov, in če si ne izbere tega pota, da bode kriva zopet samo njegova čudovita slepota, ktera mu je že toliko nesreč nakopala na glavo. Mi bi rajši videli, da se zgodi to denes nego jutri; a ker znani slavenski razpornosti izvestno minó leta in leta, predno zasije, ako že kedaj zasije solnce tega velicega dneva, kateri je vreden, da bi si ga tako hrepeneče želeli, kakor si je Izrael želel spasitelja, ne ostaje nam drugo, nego da tej misli ne damo zaspati in jej nakopavamo cesto,

kar nas je koli Slavenov, posebno mi Slovenci. Tako ne bomo koristili samo občemu slavstvu, koristili bomo tudi vsak posamezni rod sebi!

II.

Zdaj ne mislimo niti ne utegnemo obširno govoriti, kako vsako posebe naših slavenskih narečij lika in izobražuje svojo besedo; nočemo pripovedovati, da nemščina celó Rusom v pisanji sili časi do grla, niti ne, da je denašnja češčina, zlasti po novinah. — druge knjige nahajamo res bolje pisane — mnogo slabejša, mnogo menj čista, menj slavenska od spisov tega naroda v poprejšnji dobi, a če jih zaradi tega kdo pokara, da vedno odgovarjajo: mi svoj jezik *modernisujemo*; ne bomo tožili, da mej Srbi, ako tudi jim je živel slavni Vuk, najdeš malo odličnih peres, ktera bi znala pisati, kakor je Vuk pisal: ostanimo rajši domá na slovenski zemlji; saj imamo tukaj dovolj grajati in tožiti.

Najprvo se nam zdi, ob kratkem izpregovoriti o novinah, ktere so narodom zdaj po vseh deželah kulturnega sveta že tako živa potreba, da so jih začeli imenovati vsakdanjo duševno hrano. In kdo bi mogel ali hotel kolikaj dvomiti, da novine res mnogo koristijo? Kdo bi mogel tajiti, da ima toliko ljudi nižje izobraženosti vse svoje znanje samo iz njih? Da novine torej narodom pospešujejo duševni razvoj, to se

ne da izpodbijati, a še menj izpodbiti. Vendar je razloček tudi tukaj. Reklo se je, ako hočemo zvedeti, na katero stopinjo omike se je postavil kak narod, da ni treba nič drugega nego samo vprašati, kolika mila na leto se prodá njegovim otrokom. Ne ometamo resnice teh besed; a še drug pripomoček nam je znan: primi kacega naroda novine v roko, in mahoma razvidiš, kakšni so možje, kateri jih pišejo, torej «zvonec nosijo», ter kakšna je «čreda», ki jih čita in torej za temi «zvoncenosci» hodi. Narodom, kar jih je že na visoki stopinji omike, ne smejo novine stati nikoli *pod* to omiko, niti ne, kar se tiče vednosti in človeške olikanosti sploh, niti ne v jezikovi dovršenosti. Če se torej dognano izobrazenih rodov novinarji zmirom držé višine, katero smo zaznamovali, vendar se nikakor do te stopinje priti ne zdi treba časopisom tistih ljudstev, katerim kultura potrebuje še mnogo let, predno vrha dospeje, kakoršne vrste smo tudi mi Slovenci. Mnogo ter na razne strani bi se o tem dalo govoriti; vendar se denes mislimo držati samo jezika in pisave, torej glavnega novinarskega orodja. Kakor mej izobrazenimi narodi novine prostemu ljudstvu jezik samo bogaté in plemenitijo, tako ga v izobrazenosti zaostalim res časi tudi bogate, celo blažijo, a poleg tega vmes grdo kvarijo in skrunijo. Vemo, da novinar ne utegne dolgo pretehtovati; kako bi to ali to povedal, ker njemu je misel prva in

glavna stvar, posebno v naglici, ktera ga malo pa vedno priganja. Če torej nima svoji misli primerne, ustrezajoče besede, čuti se v nevolji, in zategadelj se često zgodi, zlasti pri nas, da zapiše, kakor mu samo uide iz tužnega peresa, posebno kader v prokletih slovarjih ne zaleze iskane pomoči. Kdor ni k novinam za brašno prinesel trdnega jezikovega znanja, v zadregi jame po vseh kotih svoje glave pometati, kako bi to ali to rekel, a če poleg vsega truda ne izmête nič, zamiži ter sam skrotoviči besedo, kakor jo more. O tacih prilikah se naš jezik bogati s klasičnimi izrodki in izmenami, neznanimi prostemu ljudstvu, nemogočimi po jezikoslovnih zakonih. Pisatelj se na pr. spominja, da strassenpflaster (?) znači *tlak*, in ker v tem hipu krvavo potrebuje besede *pflaster* (*verbum*), hitro si jo ustvari: *tlatiniti!* Tega se nismo sami izmislili, to smo res čitali. A dovolj bodi rečeno, da tiste vrste pisatelji, ki se vsaj trudijo in bi radi prav povedali, ako bi mogli, še niso najslabejši, ker najprvotnejša pravila jezikova za silo časi vendar znajo. — Še slabejše imamo celo take, da se jim o slovnici niti ne sanja, in torej pišo: *«odbralši, za vratami itd.»* Vendar nam je vse to potrpeti in trobiti v rog občega mnenja, da to so možje, na ktere utegne biti narod ponosen! *Te* junake posebno vroč pot obliha, kader jim je treba kaj preložiti iz nemščine. Vroč pot jih obliha? To ni bila prava beseda.

Genijalen človek si zna povsod pomagati, ker sicer bi ne bil genijalen, a še posebno, kader prelaga iz nemškega jezika, po katerem edinem se je misliti navadil. Ako ima torej pred saboj nemške besede: «der Laibacher Magistrat *ergeht sich* in Beschlüssen», brzo je gotov in zapiše: «ljubljski magistrat *se sprehaja* o sklepih visoke politike.» Tudi to je bilo res čitati, celo dvakrat v slovenskih novinah razglašene staroslavnosti, in sicer že letos. Tako se v jezik zakoté konstrukcije, ki človeku lase po konci dvigajo, zakoté se besede barbarskih lic, ki imajo časi pol obleke slavenske, pol tuje, kakor so nekdanj imeli zaprti hudodelci, na pr. «*uradnija, sodnija, lastnija, prekucija, zaumen* (begriff), zavarovanje, odškodovanje» itd. itd. Kajti ktera stvar je lažja na zemlji nego besede kovati? In kdo mej Slovenci tega ne umeje? Če se ni učil nobene druge stvari, besede kovati vendar zna, ker tega se ni treba učiti, kakor trdi obče mnenje slovensko, in kar trdi obče mnenje, to je menda vsaj res! Vox populi vox dei. Koliko jezikoslovnih strahov je zvaril že prvi slovenski ničevdedec, pater Marko, in koliko za njim pokojni Medved, ki je «stans pede in uno» iz sebe izmetal, ako je bilo treba, dve sto slovenskih besed! In teh dveh mož popake se širijo še zdaj po naših slovarjih, kateri imajo baš tega radi mej učenim svetom tako malo vero, ker se nikoli ne more za trdno vedeti, kaj je v njih izmišljeno, kaj je res.

Nekoliko teh pokvar je po knjigah in novinah zalezlo celo v narod, kateri jih zdaj tu ter tam vsaj že umeje, ako jih sam ne rabi; nekoliko jih je prešlo v druga slavenska narečja, posebno mej Hrvate. Za izgled povedimo samo tri, vse Markove. Slavni Marko je slišal, da se *Lilienberg* po slovenski imenuje: *librška, librska, limbrška, limbarska gora*, kar je vse pokvarjeno iz nemške besede, ter naglo je sodil: če se *Lilienberg* imenuje *limbarska gora*, torej se *Lilie* po slovenski imenuje: *limbar!* *Ἐύρημα!* In to besedo ima tudi v slovarji, od koder je prišla po cerkvi, po molitvenih knjigah ter po novinah mej kmete in celo v Ilijado, kjer se boginja Hera imenuje *limbaroramna*, die lilienarmige (Voss), po grški *λευκώλενος*, kar je: *belih lahtij*, ker slovenska beseda *rama* ne znači *arm*. Druga taka je *burovž*, Polarstern. Zvedel je Marko namreč, da Gorenjci po nekod res, in to še zdaj, *ursa maior* imenujejo: *burenska kola*, kar je zopet iz nemškega: *Fuhrmannswagen*, kakor ima tudi Gutsman besedo: *burati*, poleg: *furati*, *Fuhrmann sein*. A Marko je tako sodil: ta beseda nosi v deblu: *burjo*, ker to zvezdo vidimo na severji, in zagadelj je iz te nemške besede zveržil drugi zvezdi ime: *burovž*, ki je prišlo pozneje v Vodnikove pesmi, od koder celo mej prosti narod; vsaj Moravčanom ta beseda ni neznana, kakor se mi je pripovedovalo. A venec mej vsemi nosi: *rešimbaba*, *Mutterkraut*, *matricaria*. Če tudi ni iz

Marka do zdaj še prišla v naše slovstvo, vendar so se nekteri tako zagledali vanjo, da vse, kar je grdega in ostudnega. *debelo žabo* itd., imenujejo *režimbabo*, prisezaje, kolikokrat so to lepo besedo slišali tudi mej prostim narodom. A kako se nam je porodila krasna *režimbaba*? To se je tako godilo: Marko je pri svojem delu pregledoval razne slavenske slovarje, tudi češke, v katerih je videl: *Ržimbaba* f. Mutterkraut, matricaria, kar denašnji Čehi pišó: *řimbaba*, in to upravo znači: die römische Frau, kakor je po srbski: *řimpapa*, der römische Papst; a Marko je dejal: kakor v besedah: *kerk*, *prst*, *smrt* itd.. enako je tudi tukaj mej r in ž izpuščen samoglasnik e, kterega je Slovincm treba vtekniti, in iz *řimbabe* je bila *režimbaba*!

Morebiti nas utegne kdo vprašati, čemu vse *to* pripovedujemo? To pripovedujemo zategadelj, da bi se videlo, kako staro je že mej Slovenci jezikoslovno sleparstvo, kako stara je grda razvada, jezik brezozirno kvariti, brez najmanjšega uka, brez najmanjšega znanja kovati besede, kader jih je treba in kader jih ni treba, ker često se mej narodom imena res nahajajo tudi takim stvarjem, kterim jih nevedni pisatelj sam nareja. Pater Marko je prvi prijel gosli v roko, in večina slovenskih pisateljev po njegovi glasbi, kakor bi jim godel sam sveti Kurent, še zdaj pleše ter misli, da prav dela. Jasno se nam torej odkriva, da smo imeli in imamo še zdaj

Tersitov mnogo več od Agamemnonov, ter da se Tersitom tudi raje in bolj veruje, ker lažji nauk oznanjajo. Kaj je namreč prijetnejšega od tega: nič se ne učiti a vendar ne samo vse znati nego tudi celo drugim stati za sijajen izgled narodne izobraženosti! Nedostojnost in dušna lenoba v pisavi mej nami že tako daleč seza, da se navadno posmehujejo tistemu, kdor je tako neumen, da si prizadeva svojim mislim tudi primerno oblačilo podati. «Čemu ta potrata? Jedro je več od lupine!» To je navadni odgovor, ako se komu očita robata, nepravilna pisava. — Niti mi ne tajimo, da je res jedro več od lupine; ali vsaka stvar ima svojo mero, svojo mejo, in ta prigovor jo ima tudi, posebno kadar se rabi samo lenobi za ščit, kakor se ž njim pri nas dela.

Ako smo poprej grajali novinarje, katerim je največ treba hitro pisati, koliko večje graje so torej vredni tisti, kateri knjige po časi gradé. če poleg vsega tega na obliko, na čisto in lepo besedo nič ne gledajo! A največja graja po pravici zadeva pesnike, ki jim je v prvi vrsti nalog, jezik blažiti in gladiti, ako tudi njim nič ni do pisave, nič do blagoglasja, s kratka nič do oblike, brez ktere pesem, naj si ima sicer najizvrstnejši misli, vendar nikakor ne more biti lepa.

Prešern, Prešerin ali Preširen?

Uganka «Novicam» in njih abecednemu otroku,
gospodu — b —.

V necem dopisu iz Kanalske doline na Korškem v «Novicah» 20. marca 1872 gospod —b— govori: «Dostikrat že so grajale «Novice», da se slovenska imena tako rada pačijo. Kako pa je to, da tudi nekteri pisatelji Vaši še celó preminjajo lastno ime neumrlega slovenskega pesnika našega Prešerna v Preširna? Prav veliko rodbin po vsem Slovenskem, posebno tudi tukaj v Ukvah se nahaja z imenom «Prešern», nobena pa «Preširn». Pesnikov brat Jurij, ki je leta 1868 kot vpokojeni (sic!) fajmošter tukaj v Kanalski dolini umrl, in s katerim je pisalec teh vrstic pogosto občeval, se je tudi vselej le podpisal: «Prešern». Kako se je pa pesnik sam imenoval, to nam kažejo «poezije dr. Francéta Prešerna», v katerih na strani 11. sam pové, kaj njegovo ime pomeni, ko o svojih poezijah pravi:

«Smé nékaj nas, kèr smo Prešérnove, bíti *prešérnik*;
Pésem káže dovòlj, kàk je náš ôče kroták.»

Mislim, da je Prešernova slava tolika, da ga z imenom «Preširen» ne moremo viši slaviti.»

Kakor mačka željno poskoči, kadar kako miš ugleda tako so k tem nepremišljenim besedam svoje trde kosti v skok povzdignile tudi vrle «Novice», in pod črto jim dodale svojo nevednost, rekoč: «to, častiti gospod, morate vprašati gosp. Jož. *Žurčiča* in gosp. Jož. *Stritarja*; morebiti jima je Prešern iz unega sveta poslal pooblastilnico, da sta njegove poezije izdala pod imenom *Preširna*. Vred.»

Možu, kakoršen je urednik klepetávih «Novic», slabo pristoji, poskušati gosp. *Stritarja* sméšiti samo zato, ker je genijalen mož, kateri se jim nij še nikoli uklanjal, in kateri, če nema o slovstvu drugih zaslug, ima vsaj to, da je prvi slovenski pesnik zdanje dobe, ter da so njegove lepoznanške novine «Zvon» bile take, da samo ene številke teh novin ne bi spisala vsa noviška mrgolázen, če se do razpoka napnè. Le črevlje sodi naj kopitar! ali bolje rečeno: kopita, parklje sodi naj novičar!

A vrnimo se k pisavi *Preširnovega* imena! Če so res «Novice» grajale, da se slovenska imena tako rada pačijo, uspeha so do zdaj imele vrlo malo, ker sicer se ne bi še vedno tako grdo pačila baš v noviškem stolnem gradu *Ljubljani*, in tukaj baš v najgorkejšem noviškem gnjezdu, namreč v *čitalnici*. Pojdi predragi — b —! malo po beli Ljubljani, ter oziraj se, kako so

popisane deske takih slovenskih trgovcev, ki so v čitalnici kuhani in pečeni! Da o slovenskem jeziku niti govora nij, to se umeje samo ob sebi, ker je slovenskih mož groza, celó svoja čisto slovenska imena po slovenski pisati. Na vélicem trgu hitro najdeš gospoda *Soúvana*, po francoski zasuknenega, če tudi mu je ime dala poštena slovenska *sova*; dalje proti staremu trgu zapaziš desko gosp. *Famscheka*, a nasproti njega te v oči zbode gosp. Matija *Kuscher*, da-si je ón *Ĵámščak*, ta *Kuščar*. In kaj te čaka v čitalnici, dragi — b —? Slišal bodeš, kako starina in mladina, upazen svojega naroda, golči o gospodih, katerim je ime: *Gêrmek*, *Gêrm*, *Kêrčon*, *Kêrsnik*, *Slémenik*, *Zúpan*, *Zúpanc*, *Zupánšic*, *Vódnik*, *Skále*, *Skabêrne*, *Stáre*, *Uranič*, *Bélar*, *Sáje*, *Šerávc* itd. Nepokvárjeno slovensko uho, ne še privajeno tega, v gosposko-germanskem duhu predélanega izrékanja ob prvem niti razumeti ne more ljubljanskih narodnih stebrov, da govoré o svojih ljudéh, katere neumni kmet imenuje: « *Grmek*, *Grm*, *Krčón*, *Krsnik*, *Slemeník*, *Župàn*, *Župánec*, *Župánčič*, *Vodník*, *Skalè*, *Skabr nè*, *Starè*, *Vranič* ali *Vránič*, *Belár*, *Sajè*, *Žarôvec* (ne: *Žerôvec*, kakor bi tudi bilo treba pisati: *Ĵarán*, *Ĵarín*, *Ĵaretína*, *Ĵaríha*, *Ĵaríša*, *Ĵarála*, a ne: *Ĵerán*, *Ĵerin* itd., ker slovenščina korenike *jer* nema nego ima samo *jar*).

Gospod — b — zdaj utegne poprašati: kaj imajo ta imena posla s *Preštrnom*? — Počakaj

malo, sladki otročiček! Odgovora ti ne ostanemo dolžni. Vidiš, kakor je: *Skabêrne, Kêrçon*, pokvarjeno, enako neslovenski je čistim ušesom tudi izrékanje: *Prešêrn*, malo ne tako s kislozakrivljenimi usti izgovorjeno, da bi mu najboljše ustrezala pisava: *Prešárn*, kar celó tvojemu razkovemu sluhu morebiti ne ugaja, ker ne zveni ožje od tiste nemške besede, o kateri Jakob Grimm piše, da je bila uže iz početka pošteno široka, a potem so jo njegovi rojaki še bolj neusmiljeno razširili, ker so končni *s* premenili v *š*. In slavnega slovenskega pesnika so vsi vrstniki njegovi res imenovali *Prešêrna* (Prešárna), ter tako ga imenujejo še zdaj stareji ljudje, kateri so živega poznali. Da, iz početka se je celó sam v «Ilirskem Listu» in v «Čebelici» vedno podpisoval: *Prešern*, kakor bi ga še zmirom rada videla pisanega tudi vidva, namreč ti, moj učeni — b —! in še učenejši «Novice», naš raz-monitêr. Žal, da vama je uže sam Preširen to veselje skrhal; kajti bistroumni mož je tako sodil: «po novejšem se prav piše: *nemírin, krivovérin, hudoúrin* (denes pišemo *nemíren* itd., a v neki dobi se je i stavil namesto *e*); zategadelj niti pisanje *Prešern* ne more pravilno biti, ker je moje ime tako narejeno, kakor beseda *nemírin*.» — Začel se je torej v poslednjem času pod svoja slovenska dela podpisovati: *Prešerin*. Preiskujta njegove podpise in gotovo najdeta, da je to res, ter se moreta iz tega učiti, ako nista uže zdaj preučena, da je

celó Preširen čutil, kako se naša osobna imena z večine krivo pišejo in često krivo izrekajo, česar še do zdaj nismo niti odpravili niti resno izkušali, da se odpravi; dalje, da je Preširen tudi v najmanjši stvari tudi vedno s časom napredoval, a ne zaviral napredovanja, ker sicer ne bi niti svojih zbranih pesnij bil dal natisniti v Gajici, nego rajši v Bohorici, s katero je iz početka pisal on in za tiste dobe malo ne vse ostalo slovenstvo.

O, uže vidim, kako oba náme letita, kričèč: naj se torej piše *Prešerin*, kakor je napósled sam hotel! — Prosim, postojta malo, predno me podereta in na pravopisni prestol posadíta Prešir-novega imena obliko, kakoršne pesnik zdaj sam ne bi odobral, ako bi še živel. Povedi mi, abecedarček — b —! zakaj *tí* pišeš: «pesnikov brat *Źurij*, a ne, kakor je bilo do najnovejše dobe navadno: *Źuri*? Saj vendar veš, da bi ta *upo-kojeni* gospod sam sebe tako malo kedaj bil hotel podpisati: *Źurij*, kakor bi mu nikoli iz peresa ne bilo moglo uiti: *Preširen*, ako bi se namreč bil slovenski podpisoval. Utegneš mi odgovoriti: samo en *Źurij* me še ne dene v koš; ne ustrašim se jih deset! Besedo: *Źurij* zategadelj tako stavim, ker zahteva zdanji pravopis.» — Res je, moj vrli — b —! Vidim, da ti in tvoje «Novice» nijsta vsa tako samoglava, kakor se na videz kujata; počasi, ako tudi nerada, od vseh stranij rinena, poprimeta mnogo novih stvari,

katere se niso zavrgle vama v glavi, in če se ne motim, uže «Novice» same so pisale baš *Preširen*, česar zdaj vendar ne morem trditi za gotovo,* niti se mi to ne zdí nič važno, ker o takih poslih «Novice» nemajo nikakoršne svoje misli, torej o njih ne morejo zakonov postavljati.

A zdaj, ko sva *Furija* v kraj dela, ali ti pišeš: *prepern* človek (ein streitsüchtiger Mensch)? Zelen od same jeze mi odgovarjaš: ako tudi sem abecedar, a to znam, da ta pridevek izvira iz besede: *prepir*, in da je treba pisati: *prepiren!* — Modro golčiš! Ne bil bi mislil, da toliko znaš, ker si še tako nežen. A zdaj sem te po ovinkih zvabil tja, kjer sem te hotel videti. Poslušaj me torej, in dobro si otrebi ušesa, da ne pozabiš, kar ti porečem. Uvériti se imaš, da na pravopis menj grešiš, ako pišeš: *Furi* namesto: *Furij*, nego ako namesto: *Preširen* postaviš: *Prešerin*, ali celó: *Prešern*.

Ne utegnem razlagati vsega, kar bi se o naših osebnih imenih (priimkih) dalo govoriti, ker s tem bi se popisala obširna knjiga; a kolikor zdaj potrebuješ in moreš umeti, toliko ti bodi povedano. Slovenska osobna imena so nekatera iz nezloženih samostavnikov, na primer

* A je gotovo. Na pr. «Novice» l. 1870 na 390. strani naznanjajo predstavo v spomin Preširna na dveh krajih; sedem strani dalje poročajo o slavnosti Preširnovi, godu Preširnovem itd. *Urean.*

Fánjčar, Pétrič, Zaméjec, Pogáčnik, Jarán itd.; druga so zložena: *Gázibrod, Gázivoda, Dobrodrúg, Vodopívec, Pustohríbec* itd.; druga zopet ali iz deléžij (participij) porojena ali so celó deležja sama: *Držéčnik, Raspét, Zalêtel, Zavrl, Premrl* (ne: *Premru*, kajti v Črnem vrhu, kjer je mnogo ljudij tega priimka, govore: ta njiva je *Premrlova*); a nekatera so pridevki (adjectiva), na pr.: *Pokôren, Širòk, Medén, Trúden, Tráven*, poleg: *Tréven* (oboje znači: *grasig*, kajti v starem jeziku čitaš: *trava*, in: *trěva*, gras), *Grúden* (schollig. od koder ima tudi mesec *november* in *december* ime zaradi ledenih in zmrzlih grud po cestah in potih, zatorej čitamo: po grudnu puti, bẽ bo togda mëse,c' gruden,» rekše nojabr», — po grudnem poti, kajti bil je tedaj mesec gruden, rekše november). — Zdaj, ljubeznjivi — b — ! povedi mi, če moreš, v katero teh vrst meniš da spada *Prešíren*? — Dobro si pogodil! Torej v tisto vrsto, kjer so imena iz pridevkov. A še to bi rad slišal, imajo li priimki v sebi kaj zmisla, ali so morebiti samo takisto zgrajêni, da nič ne značijo? Kako sodiš? — Odgovarjaš, da tega o vseh priimkih ne veš. Nič za to! Poslušaj torej mene! Vsak priimek, če tudi nam so zdaj nekateri uže temni po razumu, vsak je iz početka nekaj značil in znači še zdaj, kakor druge navadne besede samostavnega rodú; na primer *Zaméjec* je človek *za mejo* bivajoč, *Dobrodrúg* je dober tovariš, *Gázivoda* je tak, ki vodo *gazi*

ali *brede* itd. A če so priimki samo navadne besede, kako bi ti rekel, ali so pokorni tistim pravopisnim pravilom, katerim so te besede pokorne, ali niso? — Torej tega se zopet ne predrzuješ odgovoriti, posebno zato ne, trdiš, ker se tudi Nemci v priimkih ne držé nobenega stalnega pravila. Nemci! vedno sami Nemci! Ali ne čutiš, kako si uže do kostij ves ponemčen? Ako Nemci tako nedosledno delajo, treba li, da ti za njimi laziš? Posnemaj Nemce rajše tam, kjer so posnemanja vredni, a kjer ga niso, tam bodi ti pametnejši, če moreš. Nemcem pozneje o tej stvári namesto mene odgovori drug slaven mož njih krvi; zdaj te samo še vprašam: kako so delali Grki in Latinci, ki so imeli pravopisje bolj po naše osnovano, vsaj kar se načél tiče? Ali so priimke tudi pravopisno ločili od navadnih besed? Nikoli se niso domislili take neumnosti, ki je porojena v mrakoviti dobi srednjega veka. S kratka, priimki in vse svojska imena so vedno in povsod pokorna samo tistim pravopisnim pravilom, katerim vse navadne besede. Edino to je pametno, vse drugo brezumno!

Vrníva se zopet k *Preširnu*. Da je to ime pridevek, to si uže povedal. Poslušaj dalje! Sestavljeno je iz besedice *pre* in potem iz korenike *šer* ali *šir*? Kaj meniš, iz katere teh dveh? — Lakše, sinko, lakše! Ne odgovarjaj tako nepremišljeno! Trdiš namreč, da je iz korenike *šer*, in sicer zategadelj, ker je to stvar najboljše vedel

baš pesnik sam, kajti sebe vsak najtanje zna. Stoj, abecedarček — b —! in pómni, da vsa slovenščina korenike *šer* nema! Nič me debelo ne gledi, res je nema, nego ima samo koreniko *šir*, katera je porodila samostavnike: *širokost*, *širina*, *širjava*, pridevek: *širok* z glagolom: *širiti*, — in če po vsem slovenskem jeziku povsod zastonj iščeš korenike: *šer*, menda vendar vidiš, da ne moreš pisati: *Prešer* —! Ali morebiti zádrigo, v kateri lehkomiselnó ujet otepaš okrog sebe, hočeš pregrizniti s tem, da porečeš: dobro, če je to res, potem beseda: *Prešern* slovenska nij? — Nu, kaj molčiš? — Vedel sem, da tako samoglav še vendar nijsi, ker čutiš, da bi se preneusmiljeno osméšil, ako bi trdil kaj tacega. česar ti nikdo verjeti ne more. — Hvala Bogu! toliko sva napósled z velikim trudom vendar izvrtala, da je treba staviti *Prešir*—, dokler se hoče prav ter pametno delati, kakor uči pravopisje, in da to ime torej znači tacega človeka, ki se povsod rad nekako *preveč* širi, da-si naš pesnik nij bil mož te vrste. Zdaj, mislim, uže ne bode pretežko, celó tvojo glavo preveriti, da je slavni Preširen samo to vedel, kar še denes vé vsak neizobražen Slovenec, da namreč njegovo ime znači «muthwillig». O tem svedoči njegov distih, katerega si nam tí poprej tako gladko iz ust znal; a žal mi je, da z njim zopet nijsi dokazal, katera pisava je po slovnici pravilna: *Prešern*, *Prešerin*, ali *Preširen*! V obeh

oménjenih gránesih (vêrzih) namreč to ime nikjer ne stoji v imenovalniku (nominativu) in baš edine imenovalnikove oblike si ti potreboval, ako si nas hotel prisiliti, da ti verujemo, kar nam razmotavaš. Kakor je torej do denes tvojemu razumu bila v gosto meglo zavita netežavna pisava *Preširnovega* imena, tako je bila tudi našemu pesniku samemu ter je vsem tistim slovarščakom, ki so pisali in še pišejo: *prešeren* (muthwillig). — Zdaj si vendar uže premagan, kar se tiče korenike: *šir*, ali ne? Trdiš li, da še ne? Kako je to? — Odgovarjaš mi: če je v tej koreniki res pravilen sam *i*, zakaj se je v njega mesto brez uzroka tako mastito mogel posaditi *e*, ako nema nikaikoršne pravice ni božje ni človeške?

Ljubi moj — b —! veš, treba je še zeló malega, in v resnici bi se človek ná-te jezil! Ta tvoj vgovor me nikakor nij zadel nenadoma; a mislil sem, da si to vprašanje ti uže molčé sam rešil v svojih možjanih; kajti baš zaradi tega sem te poprej izpraševal, smeš li pisati: *prepern* človek? In rekel si, da je *prepiren* po slovnici pravilno. Tega izgleda nijsem bil tebi nikakor pomóčil brez premisleka; a ker vse nič nij pomagalo, zvedi torej, moj radoučni abecedarček! da mehki soglasniki: *l, lj, nj, r, š, č, ž*, svojo raztopljivo moč raztezajo na samoglasnike pred soboj in za soboj. V nekih mejah spada semkaj tudi *n*; a to poslušati bi tebi uže bilo preučeno. Vidiš, baš teh soglasnikov moč je

naredila, da mi Slovenci zdaj govorimo; *véra*, *méra*, malo ne kakor bi se pisalo: *vira*, *mira*, in poleg tega na Dolenjskem vendar tudi čuješ: pri moji *vêri*. A naš jezik je v starini govoril: *věra*, *měra*, kar bi denašnji Dolenjci in Notranjci izrékali: *vejra*, *mejra*, da niso zaradi soglasnika *r* odstopili od nekdanjega pravila. V starem jeziku tudi nahajaš: *vrěme*, *brěme*, kar bi po zdanje-dolenjski bilo: *vrejme*, *brejme*, kakor se tam res edino govori še zdaj: *sejme*, *tejme*; a prvi dve besedi naš Dolenjec izréka: *vrěme*, *brěme* (*e* je zelo širok). Enaka soglasna moč je kriva, da se v novi slovenščini po nekod oblika: *umíri!* (beruhige du!) z izrékanjem nič ne loči od oblike: *uméri!* (messe du an!), ter da v nekaterih besedah te vrste celó sama pisava omahuje; kajti poleg pravilnega: *podírati*, *podpirati*, *umírati* itd., tu in tam čitaš: *podérati*, *podpérati*, *umérati*. Ta soglasna moč je dalje storila, da vrli Gorenjec golči: *dovélj*, *prěč*, kakor se je časi tudi pisalo, namesto pravilnega: *dovolj*, *proč*; ta moč dela napósled, da v imenovalniku edinstvenega števila Kranjca v nekaterih krajih slišiš po češkem običaji govoriti: *mreže*, *duše*, *roče*, *volje*, *gonje*, *hoje*, namesto: *mreža*, *duša*, *roča*, *volja*, *gonja*, *hoja*. — Zdaj ti je, mislim, trdoglavi —b—! vendar uže jasno, kako se je v koreniko: *šir* namesto *i* tako mastito mogel *e* posaditi, ker vidiš, da tu pred samoglasnikom in za njim stoji mehek soglasnik.

Samo še malo besed mi je izpregovoriti, in vsa stvar bude razpravljena; kajti oblika: *Prešir*— zdaj napósled stoji tako trdno, kakor gora. Vpraša me namreč moj dragi — b —, ali je konec tega imena treba pisati: *in* (*Preširin*), ali: *en* (*Preširen*)? Odgovor je zopet legek. Priteklina (suffix) v tej besedi je: 'n, kar je nova slovenščina v imenovalniku edinstvenega števila moškega spola nekdanj pisala: *in*, na pr. *prazin*, *silin*, *ličin* itd.; a zdaj vedno in povsod pišemo: *en*, zategadelj: *prazen*, *silen*, *ličen*, ter ako se beseda podaljša, odpade ta brezglasni e: *prazenega*, *silnemu*, *ličnih*; enako je tudi: *Preširen*, *Preširna*, *Preširnu* itd. Dokler torej pravilno ne moremo niti ne smemo pisati: *obširin*, dotle ne moremo niti ne smemo pisati: *Preširin*, ker sta obe oménjeni besedi porojeni iz iste korenike, in ker pisavi svojskih imen, kakor je uže poprej dokazano, nemamo nikakoršnih izimkov. Še menjš smétna je pisava: *Preširn*; kajti po tej analogiji bi trebalo tudi staviti: *mirn*, *močn* itd. A da je tukaj pred soglasnikom: *n* res nekaj samoglasnik, nam bistro kaže to, ker se ta samoglasnik preminja v *a*, če nanj pade priglas, da torej poleg oblik: *miran*, *môčen*, imamo tudi oblike: *bolán*, *strašán*, *mirán*, *močán*. — Po vsem tem, kar se je do zdaj reklo, vsak umeje sam, kako zeló kriva, smešno neznanstvena je posebno pisava: *Prešern*, za katero se najbolj trgata, tí, moj ljubljeni — b —! in s tobój tudi naše vrle «Novice».

Pero sem uže truden hotel položiti, kar ves plašen zapazim, da moj nenaveličljivi — b — zopet odpira svoja sničava usta. — Ali še nemaš dovolj? Povedi mi, kaj bi še rad, predragi — b — ! Resno mi odgovarja, kakor še nikdar poprej: bodi si; recímo, da je vse prav, kar si mi tako obširno razlagal; vendar te vprašam: ali vas nič vest ne peče, da s popravljeno pisavo Preširnovega imena celó žalite nesmrtnega pesnika spomin ter z njim vred vse poštene rodovine, ki so do zdaj vedno pisale: *Prešern*? Odgovôri, predrznik!

Dobro! Odgovor me niti o tem nič ne skrbi; samo da hočem red presukniti, in kakor uči stari prigovor, zadnja kóla naprej obrniti, — s kratka, o poslednjem izmej obeh vprašanj hočem najprvo povedati, kaj mislim. Rodovine, ki so do zdaj vedno pisale: *Prešern*, res mene zeló malo pekó, moj žalostni — b — ! Naj tudi po sedáj pišó, kakor hoté, če nehté prav pisati, ker zaradi tega ostanejo še tako poštene, kakor so bile do zdaj, ter pokažejo samo to, da ne vedó, kako je po slovenski pravilno, in jaz tvoje zahtevanje, moj nepremišljeni — b — ! imenujem, če malo rečem, vendar nekoliko predrzno, da ti može, ki so se slovenščine s trudem in drugod učili, gospodovalno siliš, naj se obračajo po tistih, ki sami ne kažejo, da kaj znajo. Veš, mene bi tudi to ubogo malo grizlo, ako bi hotel náme kak človek, kateri sam svoj priimek pod-

pisuje: *Vovk, Mlínšek, Dušák, Dóvžan* ali celó: *Dólšajn, Felóčnik*, samo zato jezo držati, ker bi mu jaz njegovo ime popravil po starem poštenji, namreč: *Volk, Mlínščak, Dolščák, Dolžán, Felóvčnik*. Kar je prav, to je prav; kar je krivo, to je krivo! Nikdo naj ne misli, da ga doleti kaj čestí in slave zato, če svoje domače, vsacemu razumno ime radovoljno pokvari, da potlej nikdo ne vé, kaj znači, kakor so se na pr. vsi naši *Dejaki* prekrstili iz: *Divjákov*. Dokler se ne prenaredi vse to na pravo lice, kakor je prej bilo, dotle bode veljal tudi o nas izrek Napoleona I.: Slovenca malo opraskaj in mahoma se ti za mrtvim lubom pokaže stari ponemčenec.

Predno sem se z odgovorom povrniti mogel v prvi del abecedarčkovega vprašanja, srdito zrastejo «Novice», ki so poprej vedno molčé in s čemernim obrazom v kotu sede, ter v mé zakričé, kakor je njih znani običaj. Kdo jim tega ne bi oprostil? Saj vemo, da je to njih stara svoboščina. S hripavim glasom, náme zabobné: «če je tudi vse od kraja do konca res, ti nesramnež! kar si do zdaj name ‚čvekal‘, tega vendar, če se na glavo postaviš, ne moreš dokazati, da je *Prešern* z ónega sveta g. *Jurčiču* in g. *Stritarju* poslal pooblastnico, njegovo ime predrugačati, kakor se njima zdí. Hic Rhodus, hic salta! Hentaj te!» — «Novice» še nijso bile dobro dovršile svoje gromonosne rekočnosti, in uže mi razkačen v glavo zažene svojo abecedno

knjižico tudi moj prijateljček — b —, ki sem siromak za trdno mislil, da je ves uničen, a noviško junaštvo ga je zopet na noge postavilo, in zmagovito je zavpil: «o tem se vendar še nijsi opravičil, ti grdoglednik! da s to prokleta popravo žalite nesmrtnega pesnika spomin. Jaz mislim, da je Prešernova slava tolika, da ga z imenom ‚Preširen‘ ne moremo više slaviti. Pasja vera!»

Ves oplašen pobegnem v sobi za stole, katerih sem v naglici préd-se nametal, kolikor sem največ mogel, ter se počasi zopet malo oddahnem. Ko smo vsi trije molčali, moja nasprotnika zasopljena od jeze, a jaz od same bojazni, pričnem strahoma in pohlevno odgovarjati: slavne «Novice», krmilo slovenskega naroda! ponižno prosim besede. — Naš raz-monitêr se náme osorno obregne: tí ne dobodeš besede, ako ne misliš tako govoriti, kakor je naša volja! — Meni se kri v žilah razgreje, in brezozirno rečem: dobro! Če mi besede ne dajate, jemljem si jo sam, in govoriti mislim, kakor je moja volja, a ne, kakor je vaša. Jaz namreč menim, odkrito bodi povedano, da imata g. *Stritar* in g. *Furčič* baš od Preširna samega pooblastnico, katera je njíju ohrabrila, da sta pravopisno osnažila njegov priimek. Premislite, čestita gospa! da je Preširen sam izboljšaval svojega imena pisavo, kakor sem vam uže poprej pripovedoval. Kaj nam je s tem pokazal? Če se ne motim, pokazal je to, da bi

sam sebe rad bil pravilno pisal, samo da je znal, ter edino zategadelj, ker znal nij, zategadelj je ostal mož v nepravilnosti, kar bi morebiti zdaj njega samega žalilo, ako bi še živel. A s tem, da je sam popravljal svojega imena pisavo, dal je, uže dokler je živel, a ne stóprv po svoji smrti, vsacemu slovniški izobraženemu človeku veljavno pooblastnico, da ga sme pravilno zapisati, kadar in kjer hoče, ter neovržno je s tem izrekel tudi svoje veselje, ako se dokončno zvrši ta poprava, do katere se on sam nikakor nij mogel dokopati; kajti nezmotnosti si nij svojíl, kakor si jo v Ljubljani svojíte. Ne pozabite, osáta gospa! v kacem času je on živel. Sami najbolje veste, koliko ste slovenščine znali v tistih letih, a koliko ter kako jo znate zdaj, to vemo tudi mi. V semenišče k Jaranu ste nosili celó vi, čestita moja! rokopise, da vam jih je popravljaj, predno so se natisnili. In sam Preširen, kakor je njegov duh bil res velikansk, vendar se je v slovenščini čutil mož tako ne-trdnega, da je bil nesmrtno svoje poezije pred natiskom v pregled in popravo dal, ne vam, nego pokojnemu *Olibanu*, kateri, kar se tiče dušne zmožnosti, nij bil nikakor vreden, da bi njegovim črevljem jermenje odvezal. Pojdite v ljubljansko muzejo, in tam najdete v njegovem hranjenem rokopisu obilo *Olibanovih*, svinčnikom narejenih poprav, katere so se potem vse natisnile. S tem je Preširen molčé pooblastil svoje

prihodnjike celó v to, da smejo, ne samo v njegovem slavnem imenu, nego tudi v samih pesnih jezik in pisavo po slovnici popravljati, kolikor namreč gránesa (vêrzi) ne branijo. Ne mislite, nezmotna žena! da se s takim popravljanjem dela morebiti kako zločinstvo! Ko je *Miklošič* sestavljal berila za gimnazijo, tudi on je trebil pisavo in jezik, ne samo Preširnu, saj še celó vašemu mojstru pevcev Koseskemu, ali, kakor je vam prijetneje slišati, Koseskitu. In kako o tem piše velikan jezikoslovne učenosti *Jakob Grimm*? V predgovoru nemškega slovarja na LV. strani uči: «kaj je do take (pravopisne in jezikove) poprave pisatelju, katerega prva skrb je, svoje misli z lahka ter nespotekljivo pripovedovati, in ki mu je sitno, če ustavlja čitatelje z okornostjo v obliki! Pisatelji so z večine tako pisali, kakor jih je navadila učilnica ali življenje, ter dajali so tiskovnim stavcem, da so pisavo popravljali, kakor so hoteli, rekše, da so jo presukávali po običaji, kateri je baš v tistem času vladal. Niti Goetheja nij peklo, če so poznejši natiski njegovih del posamezne stvari drugače pisali, na pr. v prvem natisku njegovega ‚Fausta‘ z 1790. leta čitamo: *Furisterey, gescheidter, bey*, a v mlajših izdavačih je: *Furisterey, gescheiter, bei* poleg *seyn* (biti). Sam Goethe je pisal: *ahnungsvoll*, a njegovi izdavatelji so mu popravili: *ahnungsvoll*.» — Kar se je torej moglo Goetheju zgoditi, menim, da se sme tudi našemu

Preširnu, in to brez kake razžaljivosti. Vse starejše pisatelje vseh jezikov in vseh narodov poznejši izdavatelji popravljajo, in to po vsej pravici; kajti glavna stvar je duh, a ne pismena (čarke) ali slovniške oblike. Če odprete Luthra, kakor je sam pisal, najdete v njem: «denn das Fewr ist angangen durch meinen Zorn; sehet aber zu, dass dise ewre Freiheit nicht gerathe zu einem Anstoss der Schwachen; darumb wir Gott umb Hülfe bitten itd.» Vse denašnje izdave njegovih del pišó, kakor se po nemški zdaj piše in govóri. Tudi same vaše knjige o konjskih boleznih, o žena! ako bi jih res kdaj čast zadela, da bi se pozneje spet ponatiskavale, ne bi na svitlo prišle v teh oblikah, kakoršne so od vaše roke. Celó iz «pratike» izgine sneg in rokavica, toča in glavnik. O, «Novice»! «Novice»! srebrno je govorjenje a zlat je molk.

Zdaj hočem tudi tebi, abecedni hlapček — b —! odgovoriti zadnje besede. Umeješ li uže, da se Preširen s tem ne žali, ako njegovo ime pravilno pišemo? A da bi tega največjega slovenskega pesnika hoteli više slaviti z imenom *Preširen* namesto *Prešern*, to je moglo samo tvojim možjanom na um priti. Poslušaj, kaj o pisavi ljudskih priimkov govóri velik mož nemške krvi, čegar besedo sem ti uže poprej povedati obetal. Imenovani mož je zopet *Jakob Grimm*. Na LXI. strani omenjenega slovarskega pred-

govora piše: «mej nami (Nemci) nij gnjusnejše stvari nego je pisanje svojskih imen, o katerih svet misli, da nemajo nobenega pravila, ter da v njih vlada edina stara navada. Po pameti je Lessing pravilno pisal ime slavnega starinoslovca, namreč: *Winkelman*,* kateri, ako bi zdaj živel, brez dvombe sam ne bi drugače delal; a ob svojem času se je držal splošne pokvarjene navade. Vsaj slavna imena, katera so tolikokrat na jeziku, naj bi imela pravico, da bi se smela odtestiti prahú pravopisnih zmot!» — Vidiš li zdaj, bistrourni — b —! da je treba kaj znati, predno se govori? Kaže, da tí si tiste vere, kakoršne je toliko Slovencev, ki v popravi svojega domačega lepega imena pač zakoračijo s prvim korakom, a z drugim jih je uže strah, na pr. iz: *Suppana, Suppanza, Suppantschitscha* še naredé: *Zupan, Zupanec, Zupančič*; a da bi si čisto povrnili staro pošteno lice: *Župàn, Župánec, Župánčič*, to se jim uže predrzno zdí, če tudi nij predrzno, nego je samo pametno. A sicer mene to vrlo malo grize, če ti ostaneš misleč, kakor si do zdaj mislil; niti bi me preveč ne žalostilo, ako bi te videl, kar se tiče slovenskih priimkov, tako smešno vestnega, kakor je bil na Gorenjskem tisti uradnik, ki je vprašal kmeta: kako vam je priimek? A kmet je rekel: *Govóf*. Uradnik: Torej ste pri nas napak zapisani,

* Sam sebe je ta mož podpisoval: *Winkelman*.

kajti vaše ime čitam povsod: *Golób*. Kmet: I saj je prav; *Govóf, Govóf!* Uradnik: Ali ne slišite, da nij *Govóf*, nego povsod *Golób*! Kmet: prav *Govóf* sem, prav *Govóf!* Uradnik resno vzame pero in junaški izbriše *Golóba* ter v njega mesto zapiše: *Govóf*. — Pojdi, in stori tudi ti tako!

1872.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: *Julij pl. Kleinmayr*, c. kr. profesor v Kopru.
1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

I.

Takó se imenuje 226 stranij debela, v osmérki natisnena knjiga, katero smo te dni dobili v roko.

Slovénski pisáči — to ime bodi sploh vsem ónim, katerim ne smemo reči *pisatelj*i, in katerih čislo je temà — némajó v denášnjih časih nikakeršnega spoštovanja do občinstva in zatorej nikakeršnega spoštovanja sami do sebe, ker drugače ne bi mogli dajati mej ljúdi tacih stvaríj, kakeršne zdaj često dobivamo. Nič jim ní do prve pisateljske dolžnosti, katera neizprosno ukazuje: poprej se úči sam, o čemer hočes potlej druge učiti v knjigah! Ali mej nami se malo kdo uči, kolikor bi potreboval, a vender vsak pisari. Puhla nevednost oholo gospoduje na skrpanem prestolu, s katerega se v zóbe reží razmišljevanju, trudu, razumu in učenosti. Naši pisáči na tanko vedó, zakaj smejo takó delati. Saj *nam* je vse dobro, vse na hvalo, kar koli

priléze iz kacega kota, imej si kaj vrednosti v sebi, ali nič, bodi si s premiselkom zbrano ter lepo in skrbno spisano, ali z ráskavo metlo na kup zdrgneno. Kákšno duševno uboštvo, káka nekritičnost, nezrelost in vihrávost, koliko nevednosti, kak strašen jezik je često po zdanjih knjižnih proizvodih; a kakó vrhu vsega tega njih roditelji prevzetno gledajo, ter kakó nos vihajo sami o svojej cíni! Če temu nečistemu curku v slovénskem slovstvu ne zapremo zatvórníc, to bode mej nami konec vsega napredka, pokop vsega narodnega izobraževanja, pôvrat kosmatega barbarstva in tacega pisanja, kakeršnega se niti Marko Pohlin poleg vsega napora vender ní mogel dokopati. «Ljubljanski Zvon» si je v svésti svoje naloge ter zna, da mu je sveta dolžnost, o knjižnih proizvodih slovenskih resnico govoriti brez nobenega pogleda na levo ali na desno, brez nobenega strahú, kaj ta poreče ali kaj bode ónemu črez voljo. Slovanski narod in pravi slovanski napredek je več, nego li posámične ošabne glave.

Žal nam je, kà smo bili prisiljeni, te bridke besede izustiti, predno kaj izpregovorímo o knjigi, zgoraj imenovanej, katero je nedavno po deželi razposlal g. Julij pl. Kleinmayr, ki ob kožo svoje plemenitosti posebno rad bobna, kadar in kolikor more.

Kar g. pl. Kleinmayr na prvih 44 stranéh svojega spisa podaje, kakor za nekaj uvod, govoreč o slovánščini sploh, o starej slovénščini,

o cirilici in glagolici itd., to bi se nam zdelo še dosti dobro, ako bi ne bilo i tu oskódnostij (pomanjkljívostij) in hib, ter mej njimi tacih, da se je čuditi. Taka hiba je na pr. nevédnost (na 24. str.), da je *Zografsko evangelije* g. dr. V. Jagić natisnil v Berlinu 1879. l., ter (na 25. str.), da je *Asemanovo izborno evangjelje* poslédñji izdal g. dr. Ivan Črnčić v Rimu 1878 l. Ali tudi o tem, kar je tukaj dobrega, zasluga ne prístoji g. Kleinmayru, nego pravim učenjakom, najbistroumnejšim Slovanom, kateri so mnogo raziskavali in pisali. Iz njih je on samó pobral ter časi tudi pomešal dognane stvarí z nedognanimi, h katerim štejemo, kar se (na 10. str.) pripoveduje o slovanskih «runah» ter o besedah *knez* in *knjiga*, ki sta bajé obe jedne koreníke. Če je to res, potem slovanska beseda *knez* (kūnežī. kūneğŭ) ne izvira iz germanščine: starovisokonom. *cunic*, anglosas. *cuning*; a to so jezikoslovci vender čisto dokazali. Nedognano ter še zdaj zeló mračno je tudi, kar od 39. do 44. str. čitamo o slovénščini pred Trubarjem. Ako se je uže tedaj v slovenskem jezici pisalo res toliko, kolikor prigovarjajo nekateri, vprašati je, kakó li to, da iz ónih lét némamo obilo več rokopisov, ker vseh bi vender čas ne bil mogel uničiti? A koliko jih je ostalo? Po kranjskih gradéh še zdaj često nahajamo na koženícáh glagolske rokopise cerkvénih knjig v staroslovénskem, a srbski — ne novoslovenski — zasuknenem jezici.

Ako so tí ohranjeni, zakaj se tudi slovenski v latinici niso mogli ohraniti, če jih je res bilo toliko? Kakó je to, da Trubar nikoli ní videl v slovenskem jezici ničesar spisanega ali natisnjenega pred svojo dobo? Zlasti nedélska evangelija so bila duhovnikom velika potreba. A kde je kaj? Zamán vse iskanje! Izvéstno je, da vrhu vsega «rudarskega zakona štirskega» (na 39. str.) in kacih majhenih rokopisnih ostalín v izobraževalno orodje slovenščina v teh časih ní rabila nikakor. Le mimo gredé bodí o tem govorjeno, ker po resnici ne spada v novoslovenskega slovstva pravo zgodovino, katera se stóprav začinja od Trubarja in seza do naših lét.

Baš to zgodovino je nam tudi sestavil g. Julij pl. Kleinmayr. A kakšno lice je prinesla iz njega rok? Lica je ráskavega, kakor dobóva skorja. Vse je zgrajêno brez nobene svoje kritike in brez trdne védnosti — nezrel zdélek brez pravega črteža, v groznem jezici zvihrán s tako náglico, kakor bi se bil g. profesor bal, da ga ne prehití kak drug pisatelj. Zaradi tega se nekatere knjige in knjižniki v njem brez potrebe nahajajo po trikrat, po štirikrat; a zopet o drugih možéh ne vé, ali kdé so se porodili in kdaj, ali nam ne poroča, kod so živeli ter koliko in kaj spisali. Tudi našteva časi le sama pisateljska imena brez nobene kronologije, katere se po vsej knjigi nikdér ní strogo držal. O *Popoviči* mu ní znano dosti več, nego li kar je o tem

učenem posebneži g. profesor Vodušek razglasil 1879. leta v slovenske Matice letopisu. G. Julij pl. Kleinmayr nikoli ne kaže sledú sam svojega raziskovanja, nikder svoje misli. Sam ob sebi ní sposoben, da bi pogodil značaj kateremu koli pisatelju, kateremu koli slovstvenemu proizvodu, če niso uže drugi pred njim stvorili tega dela. On hoče le žeti, kar so drugi sejali. A pripetí se mu i tedaj pogosto, da ali jasne besede krivo uméje ter napak prepisuje in zatorej podaje nezmisel namesto razuma, ali da v svojo knjigo praznoglavo prenaša tiskovne in druge pomote, kar hočemo vse dokazati. Njega dušni plod na vsakej straníci žalostno vpije, da on izmej 100 staréjših knjig, o katerih modruje, niti dveh ní pročitál. Kam pročitál! Večini teh knjig niti hrbta nikoli videl ní! Pobiral je le imena in létnice, koder je mogel. Nekoliko je dobil iz Miklošičeve knjige «Altslovenische Formenlehre in Paradigmen», nekoliko iz Miklošičevega «berila za 8. gimn. razred»; nekoliko iz «Jezičnika» g. profesorja Marna; nekoliko iz Janežičeve «slóvnice s kratkim pregledom slovenskega slovstva», ki je v Celovci mej ljúdi prišla 1854. léta; nekoliko mu je po raznih potih prav ali napačno došlo iz profesorja Levca slovstveno-zgodovinske zbirke nenatisnene, katera mu rabi v svojej učilnici; nekoliko je vzel iz kacega podlistka teh ali ónih slovenskih novín. Kakor je podoba, ní upotrebil niti Šafaříka.

(Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslawischen Literatur. I. Prag. 1864). Od kod si je kaj osvojil, tega pl. g. profesor nikoli ne pripoveduje. Kakšno céno imajo po resnici Trubar, Dalmatin, Krelj in Bohorič; s káko tehtovitostjo in silo v izobrazitev slovanskih narodov sezata Kopitar in Miklošič; kakó je napredovala slovenščina (drugim a ne g. Juliju) po Vodníku in zlasti po Kopitarji, po Preširnu, po «Novicah» in po Miklošiči: o vsem tem res beseduje tudi on, ali samó takó, kakor se o glaša umétalno sestavljen govorni stròj, kateri vedno ponavlja, kar mu pokladajo na govorilo. Zatorej, če tu ter tam še dovolj pametno sódi o naših največjih knjižnicih, zopet ní ta zasluga njegova, ker tudi on le ponavlja; ali kadar mu je hoditi ob svojih domačih nogah brez palice opiráče, tedàj nahajamo časi táko prazno besedičenje, da je čudo, kakó se je smel poprijeti posla, kateremu nikakor néma orodja. Preveč je grehov, da bi mu tukaj vse prešteli; a nekaterih si hočemo vender tanje ogledati.

Julij pl. Kleinmayr ljudi mej naše pisatelje i po sili vríva, če tudi se ga branijo z rokama in z nogama. Ta neprijetnost je na pr. (na 208. str.) zadela vrlega profesorja ljubljanske gimnazije, g. Friderika Žaklja, kateri najmanjše besedice do zdaj še ní dal natisniti v slovenskem jezici, in zatorej niti sama «Zgodovina slovenskega slovstva» ne more najti nobenega njegovih spisov,

da bi ga imenovala. Po krivici je v tej knjigi (na 195. str.) široko mesto našel tudi pokojni dr. E. H. Costa, kateri k nam prestopivši do malega nič ní znal slovenščine ter se jej do smrti ní mogel naučiti. Znano je obče, da so mu iz nemškega jezika drugi preložili vse, kar je od njega v naši besedi prišlo v déžel. Jednako nezaslužena slava je v knjigi pl. Julija (na 209. str.) obsijala tudi g. Petra pl. Radicsa (Slovenec bi se pisal «Radič»), kateri do tega hipa ne more najkrajšega stavka povedati čisto slovenski. I njemu drugi prelagajo, kar pošilja v našem jezici na svitlo. Vredno je bridke in ozbiljne graje táko prosjáštvo, ki je na sramoto vsemu narodu! Ako je res, da nas pobere zlodej s kostmi in s kožo, slovenska pisatelja Costa in Radics tega ne ubranita. Kakó more slovensk pisatelj biti, kdor se niti ne zna méniti, a kakó li pisati slovénski! A še mnogo hujše delo, krvava nemílost se nahaja na 76. stráni v «Zgodovini slovenskega slovstva». Ako bi res hoteli zamolčati, da je g. Julij pl. Kleinmayr ondukaj patra Felicijana *Rant-a* prekóžil v *Ranft-a*, kakor je tudi (na 77. str.) zdravníka *Makovca* prevrtoglavil v *Makoviča*, nikakor ne smémo utajiti, kaj se je groznejšega pripétilo ubozemu patru Paskalu *Škrbincu*, starejšim Ljubljánčanom še zdaj slovécemu pridigarju, ki ga je naš «plemeniti» po sredi na dvoje razčêsnil ter nam z njega podal, namesto enega, céla dva slovenska pisatelja; prvi je *P. Paskval*,

a drugi mu slôve: *Škrbina*; le čuditi se je, da o nobenem izmej njiju ne more povedati, kdaj je živel, kod hodil in kaj spisal! A stojmo! S tem krvolítjem si je bil svojo krotko dušo po nesreči ogrehôtil uže pokojni Janežič, ki v «slóvnici s kratkim pregledom slovenskega slovstva» na 142. str. imenuje «lepo število pridig ali boljše reči pridižnih poskušenj od *P. Paškvala, Skrbina, Ranfta* itd.» Res je to. A katerega léta je pisal Janežič, in katerega léta piše g. Julij pl. Kleinmayr? Janežič je pisal 1854. léta, kadar še ní bilo mej ljudmi Šafaříkove zgodovine o južnoslovanskem slovstvu, a g. Julij pl. Kleinmayr piše 1881. léta; ali uže 1864. léta je natisnena bila rečena Šafaříkova knjiga, v katerej p. Paškala Skrbince nahajamo prav imenovanega. Sploh kolik napredek se je v slovenskej vednosti pokazal od 1854. leta do zdanjega časa! Le g. Juliju pl. Kleinmayru je to bilo vse zamán, ker še zdaj prepisuje in daje na svetlo, kar je iz davna ovrženo.

Ker smo iz te knjige uže toliko zvédeli takega, kar malo kedàj človeku pride na úho, ne bodemo se čudili, kà je v njej tudi g. Cigale (na 169. str.) zvan *Matija*, a ne *Matej*, da-si ga sama ta knjiga na 87. stráni še imenuje *Mateja*, katerega imena mu do zdaj nikoli nihče ni jemal do jedinega Julija pl. Kleinmayra, kateri smé in more vse, kar hoče, na pr. o samem Prešírnu pisati (na 123. str.): «oče mu je bil ob enem

ribič, imenom Šimen,» če tudi mej nami uže paglavci znajo, da Preširnov oča ní bil ribič, nego samó pri hiži da se je dejálo «pri Ríbičevih». O Trubarji (na 46. str.) pripoveduje: «rodil se je v Raščici, tri *ure* južno od Ljubljane.» A narod zdaj govori «na Rášici», da-si Trubar sam sebe res imenuje «Raščičarja», in ta vas je tri *milje* od Ljubljane. Jaz bi rekel, da je pisatelju slovenske slovstvene zgodovine mnogo bolj treba, take stvari na tanko zvedeti, nego li z bahanjem oznanjevati, kdaj so se poródili, kdaj umrli tuji knjižnici, na pr. Henrik Heine, Dante, Manzoni, Bürger, Chamisso, Körner, Uhland itd. Na vsacih pet stopinj so po knjigi g. pl. Julija raztresene take drobtine, katerih ní s težavo nabral, ker se mu v denašnjih časih ponuja na kupe zeló obširnih dél o vseh tujih literaturah. A nekak zadovoljen smeh se vender le ponuja človeku, vidéčemu, da se g. pl. Julij niti tukaj ní iznevénil svoje naravi; kajti na 99. stráni govori, da je némški pésnik Goethe umrl 1832. léta, kar je res, ali na 122. stráni svoje knjige je to uže pozabil ter poroča, da je umrl 1831. l. — A kdo vsega tega išče, kdo tega potrebuje v zgodovini *slovénskega* slovstva? Lepše nam bi ugódil, kdor bi hotel na tanko zvedeti krstna imena, rojstvena in smrtna léta ónim domačim pisateljem, o katerih je njemu to še vse ostalo neznano.

Dejáli smo, da v «Zgodovini slovenskega slovstva» ležé tudi iz drugih pisateljev semkaj

preneseni tiskovni pogreški. Gola resnica! Jarnikova knjiga «Etymologikon» je bila v Celovcu na svitlo dana 1832. léta, a v Miklošičevem «berilu za 8. gimn. razred» na 19. strani, kder je govor o «Brizinskih spomenících», stoji, da je bila 1834. léta prišla v déžel, kar je tudi *prepisana* hiba; kajti baš ta Miklošičeva knjiga na 72. strani, kder poroča o pisatelji Vrbanu Jarniku samem, pripoveduje brez pomote, da se je rečeno délo natisnilo 1832. léta. A zdaj z lágotjo odprimo knjigo g. Julija pl. Kleinmayra. Nismo se zmotili! O «Brizinskih spomenících» pripovedujoč (na 21. str.) ima i on 1834. léto, a govoreč o samem Jarniku pisatelji (na 94. str.), tudi on ter poleg tega i na 115. strani stavi 1832. léto. Če to ní praznoglavo početje, ne vem, katera stvar je potlej še vredna tacega imena! Priméri Kopitarja v Glag. Cloz. na XLI. str.

Hvaljena «Zgodovina slovenskega slovstva» na 67. strani golčí: «posebne važnosti je (Marka Pohlina) knjiga, katero je na predlog dr. Etbin Henrik Coste ‚historično društvo kranjsko‘ leta 1862. natisniti dalo naslovom: ‚Bibliotheca Carnioliae‘. Rokopis, koji se hrani, ima dva dela. Prvi del, završen l. 1770., obsega dobo od stvarjenja do Kristovega rojstva, a drugi, začet léta 1788., razpravlja daljno povéstnico. . . . Povestnica mu seza do leta 55., in osnova kaže, da je imela biti ‚kronika‘ zelo obširno delo.» — Kdor to čita, ne vé, ali būdí, ali se mu le sanja.

Markova «Bibliotheca Carnioliae», znana vsacemu učencu ter govoreča o samih pisateljih zdanje kranjske zemlje, obseza dôbo od ustvaritve do Kristovega rojstva! Ali je g. profesor pl. Julij rés premislil, kaj in o čem govori? Kakó li tolik učenjak more táko brezumnost pripovedovati in reči: «povestnica mu seza do 55. léta in osnova kaže, da je imela biti ‚kronika‘ zeló obširno délo»? Katera «kronika», za Boga svetega! Poprej «Bibliotheca Carnioliae», a zdaj «kronika»; poprej: od ustvaritve do Kristovega rojstva, a zdaj: do 55. léta? Kdo se more domisliti, kaj vse to znači? Kdo je dovolj moder, uganiti, do katerega 55. léta? Ali je pisatelj kedaj imel v roci Markovo knjigo «Bibliotheca Carnioliae»? Ali mu je razumno, kaj se zôve kronika? — Tukaj trebé povedati, da je te rázstavke začetek, a sam začetek, prepisan iz Marnovega «Jezičnika» (v XIV. létniku na 18. str.), kder tudi g. profesor Marn piše: «*posebne važnosti je knjiga, katera je v rokopisu . . . hranila se v tukajšnji (ljubljske) knjigarni*» itd. Potem on v svojem «Jezičniku» največ le z besedami otca Marka samega poroča, da ima «Bibliotheca Carnioliae» dva dela, namreč uvod in potlej kranjske pisatelje, razpostavljene po abecednem rédu; — o «kroniki» in o 55. létu ní v Marnu duha ni sluha! Še je opómeniti, da je bil Marko Pohlin obilo dovršenih stvari ostavil v rokopisih, mej katerimi je bila rečena «Bibliotheca» in tudi

«krajnska *Kroneka* kratkega popisovanja use žlaht spomina urednih rečy, katire so se kadej na slavenski zemli — pergodile, quod in germanicum versum *Kalendario per annos inseri coeptum*: *Kurzgefasste chronologische Beschreibung denkwürdigster Begebenheiten, wie immer das hochlöbl. Herzogthum Krayn betreffend*». Bog zna, po kakej zmoti je g. Julij pl. Kleinmayr ta dva rokopisa zváril v en rokopis ter se zaradi tega ujél v táko mréžo, da se nikakor ne more iz nje izkupati. Ali ima dovolj znanja potrebnega spisovanju slovstvene zgodovine, tak človek, ki sam ne vé, kaj govóri in o čem? V podobno zmešnjavo se je ta slavni pisatelj zakodršál tudi na 35. stráni, ko je imel pred soboj XIV. stran Miklošičeve knjige «*Altslovenische Formenlehre in Paradigmen*», kder je čítal: *das Sava-evangelium, Savina knjiga*, 129 Blätter, in der typographischen Bibliothek in Petersburg, herausgegeben vom Herrn J. J. Sreznevskij» itd. A g. pl. Kleinmayr je to prepisal takó: «*Sasavsko evangelije, Savina knjiga*, 129 listov, priobčil Sreznevskij in drugi. Imenuje se tudi *Remsko evangelije*» itd. — Potem naš g. profesor obširno pripoveduje, kakó je bilo Remsko evangelije prišlo na francosko zemljo, kder so nanje prisezali francoski kralji itd. Učeni g. profesor moj! «Sazavsko» evangelije bi po našega jezika svojstvu slulo «Sajavsko» evangelije, in za tega delj se ne more pisati «Sasavsko», ter o tej

priliki vrhù zvéдите, da «Sazavsko» evangelije se res imenuje tudi «Remsko», pa nikakor ne pristoji v ono dobo, kamor ga ví devate, in zapómnite si, da *Savina knjiga* (Sava-evangelium) in *Sazavsko* (Remsko) evangelije ní oboje *ena* ter *ista* knjiga: tudi tu imamo zopet *dve* svoji *posebni* knjigi, takó različni mej sobój, kakor Markova «Bibliotheca Carnioliae» in «krajnska Kroneka»! Tudi tukaj ste zopet zvárili dve knjigi v eno!

«Zgodovina slovenskega slovstva» na 122. stráni slaví Preširna, rekóč: «na pokopališči Kranjskem stoji (Preširnov) spominek iz rudečega mramorja in če se solnce približa iznad krasnih gorâ, zarudi kamen, ptica se vsede nanj ter pije ostalo rosico — drugače je vse mirno in tiho, «od zore do mraka, od mraka do dné.» — Kakó je v slóvstveno zgodovino zašlo táko bôso govoričenje, ki néma ni prave misli ni podobe? A kdo vé, če i to, kakeršno si je, ní prepisano iz katere druge knjige?

Ali poslušajmo, kakó na 132. stráni g. Julij pl. Kleinmayr zopet našega prvega pésnika povelíčuje: «*soneti so kaj lepi in dobri izdelki!*» Čitatelj dragi, zdaj umeješ, kakó je treba postaviti besedo! To je hvala, da nič tacega! Kosmata kapa, kakó so Preširnovi soneti res lepi in dobri! A s te zanimljive 132. stráni se ne moremo ločiti, predno si nismo tanje ogledali še neke druge *nepremišljenosti*, ki more samó g. Juliju

pl. Kleinmayru skočiti iz peresa, katero piše tudi take stvari, kakeršna je ta: «v (Preširnovih) sonetih vidimo temne obrazce njegovega životarenja.» Kaj so «temni obrazci», ter ali je pametno rečeno, da je Preširen *životaril*? *Preširen*, do zdaj še vedno prvi duševni velikán slovenskega naroda, on je *životaril* (vegetiral), kakor ném in gólšast (krofast) glupec mej štirskimi in koroškimi gorjanci! Julij, Julij, nisi pretehtal, kaj si dejál! Ti ne veš moči slovenskega jezika izrazom! *Životaril* je «naš Homer», kakor ti sam Preširna, če tudi zopet nepremišljeno, zoveš na 123. stráni svoje knjige! Homer in Preširen! Le na véso (vago) devaj besede, na véso, predno z njimi nesmrtné Preširnové umotvóre imenuješ kar samó «pésence», kakor se ti je zgodilo na 124. in 134. stráni.

Kakó je bil Preširen v «Klinkowströmovem» zavodu po naključji v mladega učenca dobil plemenítega Kranjca Antona Auersperga, kateri se je v svojih nemških pesnih imenoval pozneje «Anastazija Grüna», vse to se pripoveduje na 124. stráni, kder g. Julij pl. Kleinmayr dostavlja še to: «tudi Prešeren je, spomnivši se svojega nekdanjega učenca, podal malo četirikitično pesnico 'Tri želje Anastazija Zelenca'.» — Tukaj smo se zopet urezali! Od kod ima Preširen «Tri želje»? Ali je g. *profesorju* pl. Kleinmayru neznana Auerspergova nemška «Venetianer-Trias»? Evo nje začetka:

Ich wollt', wenn nur das Wünschen hülff,
 Drei Dinge wären mein:
 Ein Mägdlein weiß, ein Pfäfflein schwarz,
 Und eine Gondel fein!

Ta pesen zatorej *ní* Preširnova, kakor tí
 učiš, neučeni Julij moj! Auerspergova je; Preši-
 ren jo je samó preložil, in to takó:

Tri želje

(Anastazija Zelenca).

Ko žêlje bi veljále kaj,

Tri žélel bi rečí:

Deklê bel, črni pop, konjê,

Željé bi bile trí itd.

Namesto besede: *čolnîč* (Gondel) ima naš pesnik besedo: *konjîč*. Zakaj? Zató, ker je znal, da večina Slovencev ne vé, kakšne so Benetke. Jasno se nam iz tega kaže, da Preširen nikakor ní mogel posebno čislati svojega nekdanjega učenca, kateremu je vzdoljivo ime *Anastazij Zelenec* (grüne Eidechse); a kaže se nam i druga stvar, namreč, da g. Julij pl. Kleinmayr ní samo v zgodovini slovenskega slovstva brez potrebne vednosti, nego da so mu tudi pismeni umotvori nemški zeló skopo znani. Ali nista uže Jurčič in Stritar v svojej izdaji Preširnovih poezij na glas rekla, da so «Tri želje» proizvod Anastazija Zelenca (Grüna)? Izvestno je, da sta rekla; a g. Julij pl. Kleinmayr je zopet ali napak čital, ali mogel ní razuméti, kar se mu često pripetí, kakor smo videli.

II.

Gospod pl. Kleinmayr je v «Zgodovino slovenskega slovstva» pograbil vse, kar je koli zalézel spisanega o *Preširnu*. Vzel je na pósodo najlepše, pretehtane, iz obile védnosti in trudoljubivega iskanja tekoče besede gospodov Stritarja in Levca. Ako zopet ní vselej mogel prav čitati in prepisati, kar je imel pred soboj, ne bomo se čudili, ker smo tega o njem uže vajeni. Takó na 130. stráni govori: «on (Preširen) je pravi pevec ‚disharmonije‘ med idealom in realnim življenjem v podobi *nesreče*, ljubezni». To je in zopet ní Stritarjevo, kateri v «Klasji z domačega polja» (na 27. str.) uči: «Preširen je . . . pevec disharmonije med idealom in življenjem v podobi *nesrečne* ljubezni». Eh, kdo bi vselej prav in takó na tanko prepisoval! Slovencem je vse *dobro*! A da ne bi šlo nič v upadek, pobral je še mnogo rajši tudi to, kar je menj premišljeno ter časi nekoliko neresnično, samó če je védel, kam je treba hoditi pobirat. V. Rizzi je v 1. létника 2. sešítku svojih novín «Deutsche Monatsschrift aus Kärnten» 1849. léta bil od 51. do 58. strán razglasil sploh jako dobro in ugodno kritiko o Preširnovih poezijah. Vender v njej čitamo tudi stvari, ki jih ní môči hvaliti. Táko stvar, katero je i g. pl. Kleinmayr (na 124. str.) v knjigo po svoje prepisal, imenujemo óno, da je «Preširnova balada ‚Ženska zvestoba‘ v bitnosti mnogo

podobna humorističnim baladam Grünovim, ki sluje zdaj med *prvimi* pésniki nemškega naroda». Naj bi tudi hoteli zamolčati, da Rizzi ne govori vse takó, nego troho drugače, ker njega besede so: «le glas (Ton), ki je (v tej baladi) nekoliko grenek, opomina humorističnih balad njegovega rojaka, nemškega pésnika Auersperga (Anastazija Grüna), a (Preširnova pesen) zaradi tega néma nič manjše céne», vendar nismo še pozabili, da Preširen sam ne tají v prevodu Auerspergove péсни, zvane «Tri želje», kakó je on sodil o njem, kar o pésniku, ter dostavljeno bodi i to, da Anastazij Grün je *zdaj* še res nekako slaven *po Avstriji*, a pravim Nemcem da je ta mej *prve* pésnike šteti grof znan samó iz učilnic. — le izobražencem, a prostemu narodu nič. Hillebrand mu v svojem délu «Die deutsche Nationalliteratur» III. na 334. in 335. stráni oponaša «stylistische und rhythmische Schwerfälligkeit und Härte, forttreibendes Jagen nach Effecten, nach Bilderreichthum, das Sichgefallen in absonderlichen Beziehungen», ter ga dalje kara: «Mischung von kindischem Getändel und ernster Phrase lässt die Einfachheit und Lebensinnerlichkeit nicht walten, welche nun einmal *echter Lyrik* erste und höchste Bedingungen sind. Selten weiss sich Grün auch *hier* in dem Worte zu mässigen, und die *etwaigen* gesunden Gedanken und Situationen werden meistens von der unendlichen Rede-strömung fortgeschwemmt. In solcher Strömung

verliert der Dichter oft alle Besinnung und drängt dasselbe Bild in zehnfacher Wiederholung auf.» Kdo o Preširnu smé *takó* govoriti? Preširen je sploh mnogo večji od Anastazija, kateri néma ni jedne balade, ni jedne vrstíce v nobenej baladi, opominajoče, da je kdaj Preširnovim pesnim bila v káko ogledalo!

Druga iz Rizzija prepisana stvar je na 131. strani v «Zgodovini slovenskega slovstva», kder g. Julij pl. Kleinmayr uči: «pesen ‚Nezakonska mati‘ pa se višje ceni, kot *enaka pesen* nemškega velikana Goetheja.» — Vé li g. Julij pl. Kleinmayr, katera je ta Goethejeva pésen? Ter ako res vé, ali jo je imel pred soboj, kadar je to pisal? Natísnilo jo semkaj, da jo bode videl, ter denímo préd-njo Preširnovó, naj tudi čitatelj sam presodi, ali se res ti dvé pesni dasta primerjati druga k drugej!

Preširen.

Nezakónska máti.

Káj pa je tēbe tréba biló,
 Déte ljubó, déte lepó!
 Méni mládi déklici,
 Neporočēni máteri? —
 Oča so kléli, tēpli me,
 Máti nad máno jokáli se;
 Mōji se mēne sram'váli so,
 Ptúji za máno kazáli so.
 On, ki je sám bil ljúbi mój,
 On, ki je právi oča tvój,
 Šěl je po svēti, Bóg vé kám,
 Tēbe in mēne ga je srám!

Káj pa je tēbe tréba biló,
 Déte ljubó, déte lepó!
 Al te je tréba biló, al nè,
 Vùnder presèrčno ljúbim tè.
 Méni nebó odpèrto se zdí,
 Kádar se v tvóje oizrèm očí;
 Kádar perjázno nasméjaš se,
 Kár sim prestála, pozábljeno je.
 On, ki ptíce pod nébam živí,
 Nàj ti da sréčne, veséle dní!
 Al te je tréba biló, al nè,
 Védno bom sèrčno ljúbíla tè.

Goethe.

Vor Gericht.

Von wem ich es habe, das sag' ich euch nicht,
 Das Kind in meinem Leib. —
 Pfui! speit ihr aus: die Hure da! —
 Bin doch ein ehrlich Weib.
 Mit wem ich mich traute, das sag' ich euch nicht.
 Mein Schatz ist lieb und gut,
 Trägt er eine goldene Kett' am Hals,
 Trägt er einen strohernen Hut.
 Soll Spott und Hohn getragen sein,
 Trag' ich allein den Hohn.
 Ich kenn' ihn wohl, er kennt mich wohl,
 Und Gott weiss auch davon.
 Herr Pfarrer und Herr Amtmann ihr,
 Ich bitte, lasst mich in Ruh!
 Es ist mein Kind, es bleibt mein Kind,
 Ihr gebt mir ja nichts dazu.

Znano je vsemu izobraženemu slovenstvu, kakó lepó je v «Klasji» od 32. strani počenši o Prešírnovi «Nezakonskej materi» pisal g. Stritar, ki je ondukaj razumno molčal o Goetheji. Kakó

li o drznej, «Vor Gericht» zvanéj pésni res velícega Nemca, ki vender ní velik zaradi *tega* svojega umotvora, misli neki rojak njegov, kateri ga drugače vedno stavi malo ne mej bogóve, to bodi povedano zdaj, a ne brez dostavka, da ní móči *krotkéje* grajati. Oménjeni kritik namreč piše: «*doch nimmt sich das Gedicht (Vor Gericht) zwischen seinen anmuthigen Nachbarn nicht eben vortheilhaft aus.*» (Goethe's Gedichte, erläutert von Heinrich Viehoff I. 233.) Z dovolítvo nesmrtnega Nemca Goetheja in z dostojnim spoštovanjem do njega povédimo, da mej Slovenci živé okrajni glavarji, kateri bi takšno deklíno, kakeršno on opéva, izpred sodišča najprvo ukazali položiti na stol in jej odmeriti nekoliko šib ter potem jo dali zapreti, ako bi ne bila samodruga! Vémo, da so uradniki suhoparneži najzadnji sodci o leposlovnih stvaréh, a vender bi rekli, da «Venera vulgívaga» in «Venera uranija» si ne moreta nikakor biti mnogo nepodobnejši, ne li Goethejeva in Preširnova «Nezakonska mati». Goethejeva nesramna, jezična, sama sebe pred župnikom in sodnikom nazíva s pravim imenom, a Preširnova vsa skrúšena, razkesána, svoje déte ljubeča, dobremu srcu draga, premamljena ter v bédi milovanja vrédna ubožica! Drugače ne more biti, nego da je Goethejev nápuh z rečeno pésnijo hótél nalašč objéstno v lice počíti svojih rojakov sramežljivo čujstvo in dostojnost! Čitatelj naj sam primerja!

Tamkaj bremenáta razuzdanka pred javnostjo, a tukaj prezírana mlada mati v skrivnej sôbici, solzna in veséla pred nedolžnim nasmehovanjem vender le milega otroka! Kolik razloček! A kak čarôben jezik v slovénskej pésni, katera je izmej *najlepših* na svétu!

Da bi se nič ne bila Prešírna doteknila nemška poezija, zlasti *romantika*, nihče ne more tajiti, in čemú? Saj to vže velíka raznost pésiške mere v njega proizvodih sama dovolj na glas pripoveduje, kar posebno poudarjamo. Le razumeti je trebé, *kakó* je delal. Bodi mi svobodno, o tem nekoliko obširneje izpregovoriti. Preširen je časi v Nemcih našel káko misel, katero je vzel in vrgel v podstavo svojemu stvôru, ki je potlej čisto izvirno k višku vzrastel; časi je naletel samó gradívo, a potem zasuknil ga po svoje, kakor mu je duh vélel, in časi mu je v ušesih ostal kacih gránesov le vnénji glas, ki ga je sprémil v slovénsko pésen, katera ima od kraja do konca nove misli. Nikoli ní bilo ter nikoli ne bode učenega pésnika, da ne bi takó delal. Goethe je po céle kitice jemal iz narodnih pésnij, ter začetek v njega «Faustu» je malo ne prepisan iz neke stare nemške igre, ki se je v knjigah še zdaj ohraníla. Niti Shakespeare v tej stvári ní bil drugačen.

Goethe svojo poslaníco (Erste Epistel) v šestomerih začenja takó :

Jetzt, da jeglicher liest und viele Leser das Buch nur
Ungeduldig durchblättern, und selbst die Feder ergreifend,
Auf das Büchlein ein Buch mit seltner Fertigkeit pfpopen,
Soll auch ich, du willst es, mein Freund,
Schreibend die Menge vermehren.

A kakó se začenja Preširnova «Nova pisarija» ? Evo!

De zdéj, — ko že na Krájskim vsák pisári,
Že búkve vsák šušmár dajè med ljúdi,
Ta v prózi, uni v vèrzih se slepári, —
Jez túdi v tròp. — ki se potí in trúdi,
Ledíno ôrje náše poezíje, —
Se vríniti želím

Do tod se obá pésnika res nekoliko dotíkata; a tukaj se bliskoma obračata vsak na svojo stran, daleč nárazno: dva potoka, do zdaj vzpóredno tekoča, a zdaj prvi hití v Jadransko, a drugi v Črno Morje.

Simrock je pripovedovalno pesen, zvano «Das Ave Maria», sestavil v osmih kíticah, izmeje katerih ima vsaka po 7 gránesov, zatorej vsa pesen vkupe 56 gránesov. Od tod je Prešíren vzprijél sámó sámcato gradívo ter ga do konca po svoje upotrèbil v znanem, le 14 gránesov beročem sonetu:

Ni znál molítve zláhtnič tèrde gláve.

A. W. Schlegel ima romanco, imenovano
«Die Erhörung». Slôve mu takó:

«Schöne Fatme! schöne Fatme!
Drunten in des Vaters Garten
Blühen sieben Mandelbäume;
Willst du nicht der Blüten warten?

In der Mandelbäume jedem
Sitzt ein Paar von Nachtigallen;
Willst du kommen, willst du lauschen,
Wie die süssen Lieder hallen?

In der Mandelbäume Schatten
Sprudelt eine Wasserquelle;
Willst die warme Nacht nicht ruhen
An dem Brunnen, kühl und helle?

Schon so viele Monden wandl' ich
Alle Nächte hier, du Spröde,
Und du kommst nicht an dein Fenster,
Gibst mir weder Gruss noch Rede.

Sieh, ich weiss die Schlich' und Gänge,
Lange lag ich auf der Lauer;
Drüben bei dem Dornenhügel
Ueberkletter' ich leicht die Mauer». —

««Böser Sänger! Böser Sänger!
Störst mich so in meinem Schlafe!
Leise, leise, dass die Mutter
Nicht erwach' und mich bestrafe!

Böser Sänger! böser Sänger!
Muss ich so hinunter schleichen,
Muss den Thau mit zarten Füßen,
Armes Kind! vom Rasen streichen! —

Nur behutsam, guter Abdul,
 Nur behutsam spring die Mauer!
 Wenn du fällst und dich verwundest,
 Ach, du gibst mir Noth und Trauer!»»

Če tudi je rés nekako čudno, po noči govoriti: «willst du nicht der Blüten warten», vender si ne moremo kaj, da nas to ne bi opominalo Preširnove romance, imenovane «Hčére svèt». Pri obéh pesnikih ljubovnika hodita po noči k deklicama, ter obá imata ljubico v poslopji a ljubovnika zunaj *zida*, le da se v némškej romanci on in ona pogovarjata ter sestajeta po noči, in samó to je vse číherno pésnikovo gradívo, a v slovénскеj si je trebé misliti jutro. Oča je namreč nekakó zvédel, kaj se je godilo v temí, in zató kara déklico. V obéh romancah so gránesi trohajski in mérijo po jednálíko, ali s tem razločkom, da se v nemškej pésni drugi in četrti vežeta sè žensko stíko (rimo), a v slovénскеj ista dva z moško asonanco. Vrhu tega ne ponavlja samó A. W. Schlegel besed, nego i Preširen še raztézneje:

Hčérka je odgovoríla
 Té beséde mu rekóč:
 Stári óča, óča ljúbi,
 Ljúbi óča, módri móž!

Podobnosti je mej obéma rés mnogo, a naša pésen je le izvirna, ker néma na pósodo vzete nobene misli, ter od némške je tudi boljša; kajti

premika se v naravnem položaji na trdnih tléh: slovénk imovit, pošten oča in slovénka mlada hčí sta se domá razbesédila o ljubovniku in o možitvi. Kaj hoče biti narávneje! Nemška pésen je nekaka mehkobna fantazija, le pésniško igranje, dosti blagoglasno a brezčutno, in vse dejanje se mu vrší na starem španskem svétu. Slovénka je malo šaliva ter ima prost, a dobro podstavljen rázlog in samó navadne, če tudi lepo zasuknene, gladke in izbrane, a vender jedíne potrebne besede in zakróžen zvršétek; némška néma dovolj podstavljenega razloga ter je polna praznega besedíčenja brez tacega konca, s kakeršnim se je človek prisiljen zadovoljiti.

Ne rečem, da bi jaz o romantiki in Preširnu uže bil vse preiskal in v teh vrsticah dovršil. Ne! Le namigniti sem hotel prihodnjemu pisatelju slovénkega slovstva zgodovíne, katere g. Julij pl. Kleinmayr s tem svojim krpéžem nikakor še ní stvóril nepogréšane!

Malovašič je 1847. léta v «Novicah» razglasil «Domorodne liste», v katerih na 32. stráni o Preširnu govóri takó: «Prešérin se da — naj nam bo pripušeno v prilikah govoriti — priličiti labudu, kateri preganjan in ranjen od nemilih viharjev osode po samotnim jézeru življenja plava; íše, česar najti ne more; hrepení po tém, kar mu je namenjeno, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojiga srca v milih glasovih zdihuje, zdaj v nevolji srečo v britkim spoznanji

njene nestanovitnosti in goljufnosti oestro toži.» — Nekoliko teh beséd je po svoje naglo prepisal (na 126. str.) tudi g. Julij pl. Kleinmayr, ker si je mislil: «ole, to je spet nekaj! Odprimo skrinjo slovstvene zgodovine ter okoristimo se!» — A vse, kar se je njemu zdélo túli krasno, po resnici vender nič ní, gólo nič, puhla péna! Žívál in viharji nemile usóde! Ptič in hrepenénje po ónem, kar mu je naménjeno! Povodna perutnína, hlastéžna po samih ribah in žabah, solznodólski vzdihuje in toži nestanovító srečo, a vrhu tega, da-si ranjena, vender plóve po jezeru veličastno in gízdavo, kakor se Dunajska gospóda v 1. dan maja méseca vozi po Pratru! Lobód je ponosna ter lepa žival, in ker znajo nekateri njega razpóli tudi nekakó peti, za tega delj se je v nevezanej in vezanej besedi nad njim úže toliko grešilo, ter samó to je i pokojnega pisatelja zavleklo v táko nerodno primerjanje. Če je rés, da šépa sléherna pripodoba, to šépa Malovašičeva na vseh nogah, kar jih ima.

Obširneje sem govoril o baladah «Nezakonska mati» in «Ženska zvestoba» zvanih ter o «jézerskem lobódi». Stvóril sem to nalašč, ker bi rad bil pokazal, kóli praznoglavo časi prepisujemo! Takó ne déla nihče, kdor sam hoče ali more količkaj pretehtovati. Odvadimo se netežavnega klepetanja za drugimi, a navadimo se *misлити*, in zadušímo táko brezumje, kadar govorímo o Preširnu!

G. Julij pl. Kleinmayr (na 127. str.) o slovstvenej ostalíni Preširnovi pripoveduje še zdaj zeló takó, kakor je v «Klasji» g. Stritar (na 11. str.) pisal 1866. léta, kadar smo tega še ubogo malo védeli; samo da «Zgodovina slovenskega slovstva» ob enem svojo globoko učenost kaže s tem, kà semkaj za úho vlačí tudi nemška pésnika «Bürgerja» in «Blumaura», katerih je na tem prostoru toliko tréba, kolikor v čelu tretjega očesa poleg dveh zdravih. — Ostalína je res *bila* in se res tudi *sežgala*! To je dokazal profesor Levec v «Zvonu» 1879. léta. Kam je prešla Preširnova *povést*, kam *tragedija*, kam *pésni*, katerih je izvéstno imel obilo, in to različnih, daljših in krajših, boljših in šibkéjših? Kam je vse to izginilo? Dva poštena svedoka govoríta, da je Preširnova sestra Katarina zadnje tri dni pred smrtjo slavnega brata *žgala pisma*, ter eden izmej njíju priča, da je povedala: «gospod *dekan* (Dagarin) so mi rekli, naj to *požgem*!» Ali se g. pl. Julij morebiti za tega delj takó véde, ker vé, da je nekaterim črez voljo, ako se o tej stvári samó zine? A pozabil je, da nam podaje *zgodovino*, katera se ne piši nobenej posámičneje svojáti na ljubav, in katera ne vprašaj, kaj utegne temu biti prijétno, a kaj ónemu neprijétno! Le neustrašena *resnica* bodi nje svítla boginja! Ali je to kdaj bilo na umu g. Juliju pl. Kleinmayru?

«Zgodovina slovenskega slovstva» na 131. stráni Preširna mej prve lirične pésnike vsega

slovanskega naroda stavi tudi zaradi «krasne vjeme». Res ne vém, kaj g. pl. Kleinmayru tukaj znači *ujéma*; ali ker je (na 127. str.) «špansko asonanco» imenoval «špansko vjemo», zatorej ménim, da mu je v misli óno, kar se drugače zóve *stika* ali *rima*. Ne prepiram se ž njim, če je to nazivalo dobro ali ne; le opómeniti hočem, da smo Preširnu dolžni veliko hvalo, ter da se nizko pod njim stojéci oziramo góri v njega visoko lice; a vrhu vsega tega si ne smémo o resnici ušes mašiti ni mižati z očmi. Odkrito bodi izrečno, da kolikeršen koli je Preširen, vender baš njega stike niso, kakor bi trébalo, niso *čiste* ali «ribniške», — takó bi dejál Stritar. *Gorénjščina* mu je kriva, da v stikah pogosto véže take besede, kakeršne so na pr. te: *ožívelo* — *vesélo*; *zvé* — *obledé*; *mogóče* — *hóče*; *okó* — *pojó*; a velíka slava Preširnovih, drugače vedno vzorítih proizvodov, stvoríla je potem, da v *čistih* in *pravílnih* stikah ní Slovénom do zdaj še prišla *nobena* pesniška zbirka v déžel. Morebiti se najde prilíka, o tem več izpregovoriti.

Napósled premislímo še dvojo neumnost, o našem pésniku rečeno v «Zgodovini slovenskega slovstva». Prva je na 127. stráni slovóča: «posebno radi so ga (Preširna v Kranji) imeli otroci, ki so se mu vedno na ulicah pridruževali ter ga toliko časa nadlegovali in prosili, da jim je podal iz svojih žepov sladkarije. Veselje je bilo pri taki

priliki občno. Mladina ga je nevede ljubila. *Ali kmalo pretrga Morana, stroga boginja smrti, to lepo vez.* — Stvar ní izmišljena; poroča jo tudi Stritar v «Klasji» (na 10. str.), a nekoliko drugače ter bolj ob kratkem. Otroke je rés ljubil i Preširen, kakor jih ljubi vsak dober človek; ali zaradi tega ní še bil *péstuna* Kranjskega mésta dojenčcem niti ne z bosopétci takó *nežno svezan*, kakor žena z možem. Rédko je najti pisatelja neokrétnejšega od g. Julija pl. Klm.! Kadar mu dolžnost ukazuje govoriti, onda od same nevednosti ali ne zine, ali se od strahú plazi po grmovji; a kadar na vrsto pride taka stvar, mimo katere bi mogel brez nobene kvare tudi molcé iti, razblíni jo, kakor testo pod valíčkom.

Na 126. stráni čitaš: «bil je (Preširen) le prenesrečen; premnogokrat je *ropotalo* peklo». — Ena sama nerodna beseda nas tukaj mahoma prestavlja ali k železnej cesti, kadar po njej drdrajo vozovi, ali v glasno ropotanje, ki ga je pod cerkvenim stolpom slišati na véliki petek, ali tudi v sredo slovečega romana, ki se ga je nesmrtni Cervantes izmislil o vitezu Don Quixotu; nehoté se nahajamo pod velíkim drevjem v strašnej samoti, kder po noči ropotajo glasovíte peklénske stope v znanej valjálnici (Walkmühle), od katere trepečeta hrabri Don Quixot in bojazljivi ščítnik Sancho Panza; vse nam je živo pred očmí, kar se je ondukaj pripetilo smešnega in gnusnega. Stritar v «Klasji» (na 33. str.) do

malega takó učí, da óni pismeni proizvodi so pravi, kateri, kadar je tréba, s kratkimi besedami budé celo vrsto čutov, — a napak je, buditi neprimérne spomine, ter estetika prepoveduje, v ozbiljnih, vzvišenih stvaréh vzbújati gnusovíte in sméšne.

Zdaj malo poslušajmo, kakó g. Julij pl. Kleinmayr piše o *Vodníku*. Na 84. stráni pripoveduje: «na javni dražbi jih je (Vodníkove, v rokopisu ostavše pésni) potem leta 1868. kupila ‚Matica slovenska‘ v Ljubljani». — Kdor hoče zvedeti, kakó jih je «Matica» kupila, naj pogleda v «Zvon» 1870. léta, kder se od 300. straní dalje vse to na tanko pripoveduje, kakor se je godílo; vzame naj potlej v roko tudi «Novice» s 1870. l. in odpré v njih 350. stran, ter čitati ima ondukaj te zgodovinske besede: «gospá Pfeiferjeva *se je odpovedala pravic* do Vodnikovega rokopisa, ktere je *imela* kot dednica gosp. M. Kastelca (ki je bil nje oča), ter izrekla, da *prepustí* rokopis ‚Matici slovenski‘». G. pl. Kleinmayru ponavljamo zopet, kar smo mu bili uže zaprételi, da *zgodovina* se ne piši nobenej posámičneje svojáti na ljubav, ter ne vprašaj, kaj utegne temu biti prijetno, a kaj ónemu neprijetno! Le neustrašena *resnica* bodi nje svitla boginja!

G. Julij pl. Kleinmayr na 89. stráni beseduje: «tedaj je (Vodník) 1. stare narodne pésni nabiral, opilil, olikal ter zopet narodu vrnil in 2. je skladal nove, in sicer v narodnem duhu. Zaslédil je

kmalo pravo mero in pravo pravilo.» — K temu odgovarjamo: ne more se reči, da narodnih pésnij Vodník nikoli ní zbiral, ker jih je od njega ostalo v rokopisu dva sešítka, največ le samih *kratkih poskóčnic*, izmej katerih je potlej kakšno kítico popravljeno vzprijél tudi v svoje pésni. Takó na pr. je v «Milici» 1. in 3. kítica predelana iz narodnih. A posebno zanímljivo je védeti, kakó so v njej vzrastle besede:

Samši bo Milica
 Jagnjeta pasla,
 Da ji bo kítica
 Siva dorasla.

Očédil jih je namreč iz néke zeló kosmate, mej ljudmí pobrane poskóčnice.

A drugačno je vprašanje, koliko je Vodník sam nabral mej narodom, ako jih je rés kaj nabíral, *junaških* dolgih pésnij, ki so bile uže ob njega dobi jele hirati, če nam tudi nekdanji profesor Ivan Anton *Župančič* v predgovoru drobne knjižice, v katerej ima slovénsko pésen o «Pégamu in Lambergarji» z némškim prevodom (Der (?) Turnier zwischen den beyden Rittern Lamberg und Pegam. Laibach 1807.), trdno priča, da so tedàj *Pégama* in *Lambergarja* še prepevali na Gorénjskem povsod ob Savi in zlasti okolo Bégun. Bodi si kakor kóli, a izvestno je to, kar čitamo v zgodovini, da je namreč uže pred Vodníkom bil nekoliko naših pripovedovalnih pésnij mej ljudmí zbral njega roják (Šíšnec),

avgustinec *Disma*, po priimku *Zakótnik*, umrši 1793. léta. Morda je vsaj nekatere poznéje Vodník presnel od njega; kajti Marko Pohlin v spisu «*Bibliotheca Carnioliae*» na 16. strani poroča, da je Zakótnik izmej drugih imel tudi té: a) «od Pegama», quam Lienhart in germanicum atque in suum lib. Blumen aus Krain transtulit (v šestomérij); b) od «Jurja Kobilá»; c) od «Krayla Mathiaža»; d) od «lipe na starem tergu»; e) od «lepe Vide»: Lubček se na rajžo spravla etc. — Da bi le Marko tukaj ne bil postavil písmen «etc.», nego pač namesto njih povédal, katere péśni je vrhu teh Zakótnik še hranil! Kdo ne vé, da je «lepo Vido» ogladil kesnéje Preširen, predno je prišla v Andreja *Smoléta* zbirko, in da je Preširen o «lipi na starem tergu» sam zložil pésen, zvano «Povódnji móž»? Vedno so se Preširnovih tenkih ušes dotikala stara poročila iz popréjšnje dobe slovénskega péсниštva. Morebiti je Zakótnik slišal ter bil zapisal i pésen o «Rávbarji»; kajti Vodník je nam shranil vse tri, namreč o «Pégamu in Lambergarji», o «ženítvi kralja Matijáža» in o «Rávbarji». Žal, kà je izginila Zakótnikova zbirka! Povédala nam bi, v kacem obrazi je on mislil narodne péсни dati na svítlo; kajti pošteni Vodník jih je res likal, res je vsako predelal, a časi vrlo nesprétno. Često se mu je pripétilo, da ní popravil, nego pokvaril. O tem se lahko uvéri vsak, razgenivši rokopis narodnih, z Vodníkovim

peresom zabeléženih in zdaj v knjižnici «Matice slovénske» hranjenih pésnij, v katerih najde takój, da so malo ne vselej najboljše besede baš óne, ki jih je vanj bil zapisal prvič, kakor je namreč ali slišal mej narodom, ali našel v Zakotniku, ali uže poprej bil prestrôjil sam on ter kesnéje prišel z nova prenarejat in še mnogo bolj drugačit, ker je ménil, da njega dozdanji popravek še ní dober. Morda je tudi v celoto déval raznolínosti, ki jih je ta ali óna pesen dobila vsaka v svojem kraji, koder se je katera péla. O tem pripoveduje i Župančič, kar oménimo skôraj. S kratka, ob zadnjem izdávaji Vodníkovih narodnih pesnij so se vedno izkopavale óne besede, katere so kakor zasute ležale zdolej pod novéjšimi popravki. Ali da tudi té često zopet niso prvobitne, vzéte iz prostega naroda ust, ne more tajiti nihče, kdor je koli primérjal besede, kakeršne ima v pésni o «Pégamu in Lambergarji» Vodník in kakeršne baš I. Anton Župančič, ki v predgovoru očito pripoveduje, da mu je to slovénsko pesen dal Vodník sam, kateri jo je imel često zapisano po raznostih, kakor se poje tukaj ali tamkaj. Samó dveh kitic si ogledimo!

Župančič.

Vũ lini stara mat' stojí,
Inù per sebi govori,
De to pa že nič prida ni!

Vodník.

Vũ lini gós pa mat' slonévš',
Kaj Krištofu podá, vidévš',
Kak' púhti Pegam se, zvedévš',

Do sina teče svojiga
Do Kristofa Lambergarja,
De b' lepo ga podučila.

Tekó do sina svojega,
Do Krištofa Lambêrgarja,
Povédat, kak' da naj ravná.

Kdo mahoma ne vidi, katero je tukaj narodno a katero ne? Víkanje: «*tekó* (mati) do sina svojega» ter nemčevánje: «povédat, kak' da naj *ravná*» itd., kaže, kde je *prostih* ljudij prvobítnost, a kdé *učena* pohaba, ako ničesar ne izpregovorimo o slóvniških obrazih: *slonévš'*, *vidévš'* itd. A Vodníka ne kárajmo preostro; saj tega ní bil on kriv, nego doba, v katerej se je poródil. Sam Preširen se ní mogel osvoboditi, kakor smo videli, óne pomotne misli, ki je bila do naših dnij ostala mej Slovénii, da je narodne pésni trebé popravljati, ali da bolje rečem, — kvariti. Nikomur se jih ní dotikati! Čim bogatější je kdo z učilniško, rekše tujo omíko, tem okórnejši v táko rabo! Ostavíte narodne pésni, kakeršne poje narod, a gladite jezik v svojih spisih, ki so često gladíla žejni in lačni! Učíte se od Vuka Stefanovića! Mnogo raziskavati in govoriti bi se dalo i o Smolétove zbirke pésnih, ki so tudi predelane. Bog vé, če ne bi o ne katerih še zdaj bilo možno ustanovítiti, v kacem obrazu jih je zbiratelj dal narod, a v kacem so mu jih oní zopet vrnili!

Tukaj mi je spis trebé denes prekiniti a tudi popraviti nekoliko tiskóvnihih pomot, ki sem jih v zadnjem «Zvonovem» číslu sam kriv. Na 385. str. v 8. vrstíci od zgoraj dolu prosim čítati:

«dalje prihodnjič», a ne: «konec prihodnjič»; a na 378. str., kder so tehtovítejše hibe, naj se v I. vrstíci od zgoraj dolu číta: «napona», a ne: «napora», ter v 18. vrstíci od zdolaj gori: «nedognanímí», namesto: «nedognamí», in v I. vrstíci od zdolaj gori: «*vinôgradskega zakona*», a ne: «*rudarskega zakona*», kakor je g. pl. Kleinmayr z verujočim srcem prepisal sè 14. in 28. strani Radičevega, v letopisu «*Matice slovenske*» 1879. léta natisnenega zdélka po imeni «slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih». Ondukaj se rečeni zakon imenuje «štajerski *rudarski red*». Ker zadnjič tega nisem utegnil raziskavati, vzél sem vso stvar pozneje v roko ter našel, da nemška matica oménjeni štirski zakon imenuje: «*dess Fürstenthumbs Steyr Berckrechts-Büchel*», a slovénski prelagatelj da ga zôve: «*Nasiga Suetliga Cassaria Gorskih Prawd Vstajerske Vkoroske inu Vkranski Dezelle Resničv Poterienie*». Temu bi zdaj mí ob kratkem dejáli: «*vinôgradski zakon*», ker namesto besede «*vinôgrad*» Slovénцем po nekod rabi tudi «*górica*», ter 7. člen v teh «*górskih pravadah*» slôve takó: «*Vsi nepravi potie htim vinogradam, inu od vinograda, leti, kier neiso od stariga navadni billi, tijsti se imαιο zdaici po s: Mathija dan prepouedat, kateri bi pak za toisto prepuid namaral, ta ie gorskimu Gospudu tri marhe (marke) zapadel.*» Preložene so te «*górske pravde*» na slovenski jezik bile mej 1633. in 1644. létom,

kar je lahko dokazati, a ne (po Radiči) 7 lét *pred* začetkom Trubarjeve pisateljske delavnosti, nego 83 do 94 lét *po* začetku te dobe. Vedno se mu je dobro paziti, kdor se koli misli opirati na raziskavanje prenašlo vihrajočega g. Petra pl. Radiča, ki je kriv tudi tega, da je g. Julij pl. Kleinmayr óna dva Pohlinova rokopisa, ki se zóveta «Bibliotheca Carnioliae» in «krajnska Kroneka», zváril v en rokopis. Ako hočeš videti, kakó se je to moglo pripetiti, čitaj najprvo 16., 17. in 18. stran v Radičevem, zgoraj omé-njenem spisu, in potem 67. stran v «Zgodovini slovenskega slovstva».

Ker mi v tej kritiki bode tudi govoriti o samem sebi, za tega delj sem hotel svoje ime stóprav na konci povedati; a slišim, da nekateri drugim podtičejo greh mojega déla, in zatorej se podpisujem úže tukaj. *Fr. Levstik.*

III.

Zdaj trebé nekoliko izpregovoriti o Vodníkovi ónej meri, ki mu je v pesnih bila najljubša.

Kar g. Julij pl. Kleinmayr (na 89. str.) pripoveduje o njega «modríci», našel je na 33. in 34. stráni Bleiweisovega «Koledarčka» s 1854. léta, kder g. Dragotin Dežman opisuje našega pesnika dela in žitje; samó da se ondukaj znana Vodníkova mera le zagovarja, a ne hvali, ker ní slovenska, ne po resnici domača, zatorej ne «pravo pravilo» (sic!), kakeršno se dozdeva «Zgodovini

slovenskega slovstva». Vodník je to mero dobil pač od Gorenjcev, a tí jo imajo od svojih inorodnih sosedov, planinskih Nemcev, kateri običajno o vsakej prilíki posebe izmišljajo in prepevajo óne kratke, četverovrstne rázstavke, obče «Schnoade'-hüpf!», mej Avstrijani tudi «Gsetzeln» zvane. Dolenjcem ter Notranjcem je to do najnovéjših časov bilo po vse neznano; a še zdaj, čím dalje se kdo od planin pomiče dôlu na jug, tem bolj ginejo izpred njega take poskočnice. Vperíle so se najprvo bile mej Korošce in potlej mej Gorenjce.

Planinski Nemec poje:

denn öllmöll is öbbas,

is, s dös nöt, is, s das.

Schmeller-Frommann I. 782.

Gorénjec:

pö hríbih je slána,

pö rávnem je léd.

Niti Preširnova pesen «V Arabje pušávi» ní brez namena zložena v te vrste gránesih, kateri so Vodníku bili takó omiléli, da je v njih pél tudi «Ilirijo oživljeno»:

Napóleon reče:

Ilírija vstan'!

Baš o tej pesni g. Julij pl. Kleinmayr na 89. stráni svoje knjige takó govórí, da čitatelj ne vé, kaj bi dejal ter kam bi se obrnil od same

jeze in sramote! Prijatelj moj! ne razgiblji ondu-
 kaj «Zgodovine slovenskega slovstva», ako nehčeš,
 da ti kri v lice priženó té v dve gubé sključene
 besede: «če tudi se je (Vodník) v prevelikem
 veselji nekoliko *predalječ* podal in zapel: ‚Ilirijo
 oživljeno‘, ter se *zameril vladi*, je bil vender
 vseskozi Avstrijec.» — Kdor takó *misli*, najbolj
 ustreže sebi in občinstvu, ako molčí; a kdor
 takó *piše*, kaj li o njem porečemo, zlasti če to,
 kar je spálčil, ponuja učencem? Kakó sme *na-*
rodnjak denašnje dobe z najmanjšo besedico
 dregniti Vodníka zató, kà mu je bilo pošteno
 slovansko srce vzkipeło v preslavno pesen, katera
 bode večno živéla! Ne kaže, da bi se kdaj bilo
 g. pl. Kleinmayra ušes doteknilo ime necega
Dimca. V mislih mi je namreč g. *August Dimitz*,
 kateri žive, ako se ne varamo, v Ljubljani. Ta
 mož je res le c. kr. višji finančen svétnik, a c. kr.
 je vender tudi. Vrh tega imamo od njega debelo
 knjigo, preveliko, da bi se dala skrčiti samó v
 jeden zvezek. To knjigo svét imenuje «Geschichte
 Krains», a iz nje bi se «Zgodovina slovenskega
 slovstva» mogla naučiti premnozím, tehtnim stva-
 rém, ako bi njen roditelj kolikaj čutil, kde se
 nahajajo prava *pomagála*. Ta c. kr. uradnik, o
 čegar avstrijskeje izvestobi se živ krst nikoli še
 ní podvoúmil, v IV. delu na 354. stráni svoje
 rečene knjige piše takó: «Es ergibt sich bis zur
 Evidenz, dass Vodniks jedenfalls formvollendete,
 poetisch-schöne Hymne (Ilirija oživljena) weniger

eine Huldigung für Napoleon, als der schwärmerische Erguss nationalen Selbstgefühls, eine ‚patriotische Phantasie‘ war, für welche man mit dem offenen, warmfühlenden, durch und durch edlen Poeten nicht ins Gericht gehen kann. Wenn dieses vonseite der österreichischen Regierung nach dem Abzuge der Franzosen geschehen ist und der arme Vodnik deshalb in Zurücksetzung und Noth seine Tage endigen musste, so kann man darin eben nur ein trauriges Symptom der auf die Befreiungskriege gefolgten Reaction des *Servilismus* und der *Demagogerie* erblicken.» Evo, kakó pišo razboriti možje, a kakó se k parobku stiskajo *slaboumni zajci!* A ti zajčki poleg vsega tega sami o sebi vender mislijo, da je njih ime zabeléženo v knjigo klasikov slovenskih! Preširen bi se o tej priliki malo nasmehnil po svoje, predno bi rekel z gorenjskim narečjem: «ak' *kvásik* bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi!»

Ne tajimo, da bi se v tej dobi Vodniku pač dálo oponašati nekaj družega, od kraja do konca nasprotnega, o čemer nobenemu Slovenu beseda ne teče rada iz ust, ker ga ljubimo. Da je to «Zgodovini slovenskega slovstva» bilo také znano, kakor jej brez dvojbe ní, ter da je brez milosti grajala, res ne bi s takim delom nikomur bila ugodila, a vender bi po pravici nihče ne bil smel kamena pobirati nánjo zaradi tega. Ali kdo bi na oskóruš lazil po smokvo!

G. Julij pl. Kleinmayr tudi o Koseskem, o katerem govori od 153. strani dalje, v slast pobira iz drugih, največ le srednje moke pisateljev. A niti o tem pésniku se ní drznil povedati vse resnice, ako jo vé. Ta neovržna resnica je, da Koseskega toliko moremo zvati pesnika prve cene, kolikor Nemci svojega *Vossa*, ki je tudi največ le prelagal, a mnogo bolje od Koseskega, kateri je v mladosti prepeval z nemškim jezikom, do grla potopljen v Schillerja, čegar pesni je védel na pamet.

Uže sedmošolec, imejoč 19 lét, Koseski v Ljubljanskih novinah «*Laibacher Wochenblatt*» 1817. léta v 3. číslu (17. januarja), podpisan «*Johann Vessel, Akademiker*», daje mej ljúdi svojo prvo nemško pesen «*Ode auf die Ankunft Sr. Excellenz des Herrn Landes-Gouverneurs*».

V rečenej pesni čítamo :

Willkommen! rufen tausend Stimmen

Dir, Stellvertreter des erhab'nen Franz;

Heil Dir! — und ewig möge *glimmen*

Die *Flamme* Deines Glücks im *Schimmerglanz*.

Nemec bi se tukaj oglasil: die *Kohle* glimmt. nicht die *Flamme*.

Drugo nemško, po Valvasorji zloženo pesen Veselovo imamo zopet še 1817. léta v 25. číslu (27. junija) istih novín, ter imenuje se «*Franz Plassman von Oedengratz. Ballade*». Pesnik je podpisan, kakor zgoraj, in Plassmanovo, svojega ócima ubivšega hojo v temnico nam takó črta :

— Und horch! — die Kerkerthüre brauset,
 Das Schloss der ähr'nen Pforte kracht,
 Und wie's im Grabgewölbe grauset,
 Graust ihm entgegen schwarze Nacht.
 Und nieder stieg er viele *Steigen* (sic!)
 Die ähr'ne Pforte braust zurück;
 Und es umgiebt ihn dumpfes Schweigen; —
 — Und Finsterniss vor seinen (?) *Blück*.

• • • • •
 Und er verflucht den Gang der *Horen* —
 Der langsam nun vorüber *schleucht*, itd.

Plassman je bil potem ušel, a zamán, kar
 nam pripoveduje pesnik s temi besedami:

Und fruchtlos unter fremden Lüften
Hoff er der Ruhe Wiederkehr,

kajti zopet so ga prijeli in zaprli do smrti.

Tretjo pesen mladeniča Vesela, podpisanega
 po navadi, čitamo 1818. léta v 18., 19. in 20. čislu
 (24. aprila, 1. in 8. maja) istih novín. Ta pesen
 je «Erasmus Lueger. Romanze». Začenja se takó:

Seh't ihr dort die Felskolosse
 In der Wälder wüstem Schoosse
 Stolz und prangend aufrecht steh'n?
 Wo der Poick beschäumte Wogen,
 Rauschend in die Luft (?) gezogen,
 Rastlos, brausend Wirbel dreh'n. itd.

Kdo se takój ne spomina Schillerjeve balade
 «Hero und Leander»?

Četrto njega pesen. slovenski ter vzporedno
 nemški, prineslo je 1818. léta 24. čislo (5. junija)
 istih novín, «Laibacher Wochenblatt» imenovanih.

Pred soboj imamo tukaj znani slovenski sonet. Prepišimo ga, da bode i čitatelj videl, kakšno je bilo njega prvobitno lice. Evo!

Potashva.

Sonnett.

Naj sgine svet, gorijo naj pushave,
 Vihar valove morja naj dervi,
 Na sraku zhernimo naj grom buzhi,
 Naj burijó* sneshnikov golizhave:

Skus' sapushene shalostne planave
 Naj zhudne vojske silni glas gromi,
 Naj lakota neusmilena mori,
 Nabira truplov (sic!) kupe naj kervave;

Sej moje bitje (ni) na temo sveto,
 Sej ni na semlji moje Dushe Dom,
 Shivljenje sgine kakor kratko leto; —
 Tje v' svete, — zhiste angelske deshele,
 Kjer pil ozheta velizhastvo bom,
 Skus' grobov nozh, me klizhe zhast, — vesele.

Janes Vesel.

Ta slovenski sonet Veselov je po imeni «Potažba» jako prenařen 1852. léta prišel v «Koledarček» (na 24. str.). Z istimi popravki ga nahajamo tudi v Koseskega «Raznih delih» na 6. strani; samó v začetku 8. gránesa «Koledarček» piše: «Množivši strah», a «Razne dela» v tega mesto: «Vekšaje strah». Izdavatelj «Koledarčkov»

* *Burijo*, Zeitwort von *Burja* der Nordwind, bedeutet das Heulen des Nordwindes. (Pesnikova opomnja.)

pripoveduje, da je to pesen v Ljubljanskih novinah «*Illyr. Wochenblatt*» (ne takó, nego «*Lai-bacher Wochenblatt*»!) čitati z mnogimi *tiskarnimi pogreški*. — Jaz ne vidim nikder nobene prave tiskovne hibe, razven da v 9. granesu nedostaje besedice «ni», katero sem za tega delj oklênil; a ponuja se pač nekaj drugačnih, kolikor toliko zanimljivih stvarij, na pr. v moškem dajalniku edinstvenega čisla gorenjska končnica *o*: «na zraku černimo; na temo sveto», in kaže se nam, da prihodnji Koseski tedaj še ní znal delati razločka mej *s* in *z*, niti ne mej *š* in *ž*.

A zdaj si ogledimo nemškega soneta. Ní ga trebé dolgo premišljati. O prvem hipu ti pripoveduje sam, da je on prava matica, katero je pesnik le preložil na slovenski jezik. Naj se o tem uvéri tudi čitatelj!

Der Trost.

Sonnet.

Es mögen Welt und Wüsten flammend rauchen,
Des Meeres wildempörte Stürme dräun,
Der Himmel zürnend Feuerflammen speyn,
Und nackte Gletscher gift'gen Odem hauchen:

Der Hunger seine wüth'gen Zähne brauchen,
Und Tausende den Todesgöttern weih'n,
Den ausgestorb'nen wildzerstampften Hain
Mag ehr'ner* Krieg in Ströme Blutes tauchen;

Mein Seyn ist nicht aus diesen Trauerzonen,
Hienieden hat mein Geist kein bleibend Haus,

* Po tiskovnej hibi tukaj stoji: «*ehr,nen*».

Wie schnell ist nicht mein Tropfen Zeit verronnen? —
 Mich ruft ein heilig Wort so sanft und milde,
 Durch dunkler Gräber nachtumflorten Graus,
 In jene ewig seligen Gefilde.

Johann Vessel.

Koliko nebó klatečih, napetoličnih besed!

Péto, a zopet samó nemško pesen s podpisom «Johann Vessel, Akademiker» prinašajo 1818. léta v 31. číslu (24. julija) iste novine «Lai-bacher Wochenblatt». Pesni je ime «Kurth von Roseck. Ballade». Ta vitez je bil oženjen, ali vender si je želel pridobiti ljubezen krasne a zaročene gospodične Kunigunde, ki ga je od-pehnila s ponosnimi besedami. On se zarotí v maščevanje ter déklice srdít počaka s hlapci svojimi v tesnem klanci, kadar tudi ona, kakor je uže védel, tjakaj na vozu pride z moško družíno po svojem poslu. Ondu vitez v boji nesrečno s konja pade v svoj goli meč ter se prebode in umerje. Začetek pesni takó slóve:

Durch Regen und Sturm mit flammendem Blick
 Ritt Kurth auf dem schäumenden Rappen,
 Es flogen die Wälder, die Berge zurück: —
 Nachsprengten die keuchenden Knappen.
 Sein Schloss erreicht er in tobender Wuth.
 Und stürmt durch die einsamen Hallen,
 Es waltet, es siedet sein kochendes Blut,
 Und Flüche den Lippen entfallen:
 «Ein Weib mich zu (sic!) höhnen? — Verderben und Tod' itd.

Pesnik je i tukaj zopet na sedlu Schiller-jevega visokoslóvjá.

Bajè tudi v Nemškega Gradca novinah «Der Aufmerksame» je 1820. léta v 51. číslu razglašena bila neka Veselova pesen po imeni «Die Tanne auf Rauheneck. Romanze», ter v istih novinah 1831. léta v 45. číslu ponatisnena balada «Kurth von Roseck», morebiti kaj predelana; a tega nisem jaz imel nikoli v rokah.

Jako tehtne so mladega Vesela nemške pesni, o katerih do zdaj še nihče ní izpregovoril, če tudi so take, da niti Koseskega pozneje nikdar ne bi mogli brez njih čisto razumeti, nikdar ne védeti, kakó je to, da nam i slovenski baš takó poje, a ne drugače. Te pesni pričajo, kdaj uže je on bil ves navdan Schillerja, in koli ga je še nezrelega učenca obajávala njega vzvišena struna, ki vender svoj glas tudi sama, zlasti v prvej dobi, časi goni preko dovoljenih mejnikov. Zatorej se ní čuditi, ako «moža» *Žovana Vesela-Koseskega* vidimo kesnéje prelagajočega nekoliko lét največ le umotvore izbranega ljubljenca Schillerja, katerega i v slovenskih spevih ní želel samó doseči, nego še nadjunačiti. Ali to mu ní šlo po sreči! Visokoslôvje germanskega pevca se mu je pod rokama razbühálo v napéte besede, katere mu časi nehoté preskočijo hipóma v *golo prozo*, na pr. v «Začaranej puški» njega zabrenklo polnoglasje strmoglavo pada v te délovniške besede:

Od Marule Slovenke *vsi ste brali*:

Otevši (sic!) dóm je vergla Turka v prah.

Vam pesniki *zapeti bodo znali*
O Vlasti in o českich deklicah.

Predno je Vesel prišel prepevat nam, ustvaril je najprvo novo, bobneče ime sebi, in potlej svojim pesnim dal tudi nekak poseben, tu ter tam s hrvatskim narečjem samovoljno pomešan jezik, često *nerazumen* ter vedno bobnèč in vedno se zadevajóč védoma ali nevédoma ob slóvnico. Res le *bobnéenje* mu rabi namesto srca in čujstva, ki ga je iskati v njega delih takó zaman, kakor dovtipne solí in vedre šale, v katero je neokreten od kraja do konca, in kakor slovenstva, da ne rečem slovanstva, ki se ga ní mogel dokopati. Nemški izobražen ter osébljen domačih rojakov čital in mislil je vedno le nemški; a slovenščina, ki je ní govoril niti svojih otrók naučil govoriti, bila mu je gizdavo osedlan konj, s katerega je o posebnih prilikah visoko zagrmel v nenaravne besede, iz tega ali ónega *slóvnika* pobrane z obilim trdom a brez potrebnega znanja in brez tencega vkusa. Mladoletne Veselove pesni tudi učé, da je hotel i nemščini silo delati: «*Steige* (provincijalizem, namesto: *Stiege*), *Blüick*, *schleucht*, *hoff*», če katero izmej tega morebiti ní tiskovna hiba. Mnogo večjo silo je pozneje slovenskemu govoru delal od začetka do konca svojega književanja, a še posebno zadnja léta, v katerih pisano gleda malo ne vse, kar je naravno in pravilno, zatorej tudi vsako prosto besedo slovansko, bodi si najlepša, naj-

čistejša, navadna od starodavnosti, kakeršna je na pr. *lev* (der Löwe), namesto katere on običajno piše *león*. Koseski črti vse, kar ne bobni iz napetih lic, in kar ni breznaravno ter zakovrčeno; zaradi tega je po gosto le *sméšen*, kadar želi biti *vszvišen*. Zlasti omilélo mu je nevkusno raztezanje tudi najnavadnejših mislij.

Dokazov je brez čisla; a denímo semkaj le nekoliko vrstic Puškinove pesni, katero je preložil tudi on.

Puškin.

*Skazka*¹ o *rybakě*² i *rybkě*.

Žil³ starik so svojeju staruhoj
U⁴ samago sinjago morja;
Oni žili v vethoj⁵ zemljankě⁶
Rovno tridcati⁷ lét in tri goda⁷.
Starik lovil nevodom⁸ rybu,
Staruha prjala⁹ svoju prjažu.¹⁰

Koseski.

*Rusko-Puškinovih Petero.*¹¹

I.

Ribič in zlata riba.

Pravlica,

Sivór nekđaj z babelo svojo staro
Pomorskih vod na bregu¹² živel je,

¹ Pripovedka, das Märchen; ² *rybak* = ribič; ³ živel je, ⁴ pri; ⁵ v starej; ⁶ *zemljanka* je koča z drna (Rasen) ali zbité zemlje; ⁷ *god* = léto; ⁸ *nevod*, m. = mreža; ⁹ *préla* ali *prédla* je; ¹⁰ *préjo*; ¹¹ Ali je to slovenski? ¹² Kak nezmisel! Prosti Sloven bi dejál: *na morskem bregu*, ali: *pri morji*, ali raztegnemo po Koseskega običaji: *na bregu morskih* (a ne: *po-*

Ribarstvu vdan za toplo leto jaro
 Napleta mrež, ko zima lov ovrè,
 Kar je imel, orodja *šibko šaro* (sic!),
 Kočure v kot¹³ je shranil lahko vse,
 Staruha je pri pragu predla *vidno*,
 In scer, se ve, de godernjala *pridno*.

Tak je zdaj slavni Koseski ter često še obilo grozovitejši! Komu je neznan «Jelšni škrat» (lepa Goethejeva pesen «Erlkönig»)? Kdo se z nevoljo ne spomina, kakó je Chamissovo šalo o «kiti», zvano «Tragische Geschichte», poslovenil v «Prazno skusbo» ter vanjo postavil besede, katere bi posebno plešóčim gospém in gospodičnam utegnile biti jako prijetne in laskave: «zaverti se *urnih krač*»!* A koliko je še družega te vrste! Mej Nemci se res ní osmélil v take velikanske grehe, kajti slutil je, kakó bi ga bili zavrnil, da ní sam pobegnul dovolj zgodaj z njih Parnasa, na katerem se je videl nepotrebnege, ker je ondukaj uže pred njim stolóval Schiller, kateremu on i v najboljših tevtonskih pesnih vender še ní bil toliko podoben, kolikor je na robe obrneno sukno podobno svojemu licu. A kaj so Koseskemu stvorili Sloveni za domačega jezika nasilje? Kovali so ga v zvezde!

Bodi si kakor koli, *mladenič* Vesel je kazal nad soboj vender le darovitost, katera je bila res enostranska in brez nobene samorodnosti,

morskih) *vod*; ¹³ Ne takó, nego: v kot kočure, — a v Laščah je: *kočúr, úrja*, m., eine elende Hütte.

* Namesto: zavrtí se na hitrih nogah.

a nekoliko te darovitosti ga je potlej spremilo tudi v moško dobo. Za tega delj je v začetku i slovenski pisal mnogo spretneje, a vzmaličil se je stóprav kesnéje v óno — uže zgodaj po malem začeto — razvado, ki je vrha dokipela v podlih in suhoparnih «glosah».

Najboljša prelóga Koseskega se meni vidi «Pesen o zvonu», ter najlepši njega svoj umotvor bi jaz imenoval «Slovenija caru Ferdinandu», potem «Visoke pesmi» I. del, zvan «Oče naš» (v Raznih delih na 108. str.), in «Bravcam, Novic h koncu leta 1845 v spomín», da-si jezik i tukaj zopet nikder ní, kakor bi trebalo, in da-si malo kdaj moreš vedeti, kaj li je res njegovo a kaj samó preloženo, ker časi trdó molčí, od kod ima to ali ono delo, kar svedoči, kakó se mu nevéden zdí ves narod, kateremu poje. Čegôva je pesen, ki jo Koseski imenuje «Legendo»? — Nemška, «Das Amen der Steine», spisal *Kosegarten*. Razloček je ta, da matica néma stik, a prevod jih ima, in da je prelagatelj mero izpremenil ter vso pesen izvestno olepšal, a raztegnil tudi, kakor poprejšnjo Puškinovo, ker je lágotneje, v granesih pripovedovati o mnozih, nego li o skopih a zrnátih besedah. S kratka, to slovensko delo sploh vedno hodi po slédu Kosegartnovih mislij. — Čegôv je «Raj izgubljen»? Ta povest je zopet nemška, *Langbeinova* «Die neue Eva». Koseski je v njej predrugačil mero in stike ter jo po svoje razblinil v táko raztezo,

da je zdaj neslana in klepetáva, ker on, kakor smo uže dejali, ne more šalívo pisati; znani «pnoža stric», «figo kazati», «vlaške bombe» in «fuk, fuk» se le njemu zdé šale. Prelôgo vrhu tega krasé pesnikove posebno ljubljene stike: «*ost* — kost; *rah* — vajšnicah; lično — *pično*; stvar — *mar*» itd. Koseski o čistih stikah néma nič pojma. — Čegôva je pesen «Pohlep oslepí»? Nemška, imenovana «Abdallah», zložil *Chamisso* po nekej bajki iz «Tisoč in ene noči», kar je povedal sam, a ne zatájil. Prelagatelj se je tukaj držal i mere nemške, a balado je zopet raztegnil po navadi, a ne dodavši jej nikder lepote. Vse to so le *svobodne prelôge*. Drugače je, kar se dostaje pesni «Kdo je mar?» Vzbudila jo je namreč, ako se ne motimo, rázstavka Goethejeve pesni «Die glücklichen Gatten». Rečena rázstavka slôve:

Es blitzen Waffenwogen
 Den Hügel schwankend ab;
 Das Heer, es kommt gezogen,
 Das uns den Frieden gab.
 Wer, mit der Ehrenbinde
 Bewegt sich stolz voraus?
 Es gleichet unserm Kinde!
 So kommt der Karl nach Haus.

Pesen Koseskega, da-si je res dobila povod iz knjige, trebé imenovati vender takó samorodno, kakor je i Preširnov «Sveti Senán». Le vnénji oklep sta oba vzprijela iz tujih rok, a

potem ga raztegnila, kakor je njima kazalo, ter napolnila svojih mislij, na katere sta udarila svojega duha pečat, a Koseski tudi svojega jezika grájano znamenje. Morebiti se v «Raznih delih pesniških in igrokaznih» dobode še kaj, o čemer ne vemo, od kod je zaneseno. Prečitati bi bilo, kar o Slovanih pišó i *vlaške* knjige.

Karali so me nekateri, kà v tem spisu toliko prostora dajem stvarém, ki bajè ne služijo tesnó vanj, kakeršna stvar je na pr. razprava o Preširnu, Vodníku in Koseskem. Odgovarjam, da kritika uže po starem svojem načelu ne podiraj samó, nego da i zidaj, ter dejál bi, da, kar sem govoril, ní bilo za úho privlečeno tja, kamor sem zapisal, niti ne o nepravej dobi povedano, ako ima v sebi resnico, ker vse to se dotika stržéna slovenske književnosti. O čem li govori ves moj spis vedno in jedíno? Ali ne povsod le o tej književnosti in o razumu nje proizvodov ter o večjej ali manjšej céni pisateljev naših, katerim je trebé odkazati vsacemu svoje mesto? Baš književnosti slovenske nas bodi večja skrb, nego li do zdaj; a g. profesorja Kleinmayra ime se je vánjo le zmotilo po nekacem humorskem naključji, kakor časi netopír o belem dnevi priletí v cerkev. Zakaj li o tem slovstvu, katero imenujemo *svoje*, kolikeršno si je, sploh kažemo táko neznanje? — Vzrok je ta, kà se o njem bávimo vse *premalo* in *preplitvo!* Še je premisliti, da ní vsak dan prilike, o jednacih

stvaréh pisati obsirneje. Ta prilika se je meni ponudila sama od sebe, in zato jo nisem gonil od praga.

IV.

Od prijatelja sem slišal in zatorej zadnjič pisal i v «Ljubljanskem Zvonu», da so Veselovo romanco «Die Tanne auf Rauheneck» bile Nemškega Gradca novine «Der Aufmerksame» razglasile 1820. léta v 51. čislu, — in to je res, ter da se je bila v istih novinah 1831. léta v 45. čislu ponatisnila njega balada «Kurth von Roseck», — a to ní res. Ponatisnena je bila ta balada 1821. léta v 45. čislu rečenih novin, kakor uči «Kres» v letošnjem 8. snopíči na 476. str., in kakor mi tudi pripoveduje iz Nemškega Gradca poslan dopis vrlega, a meni po vse neznanega Slovena, kateri se imenuje samó «čitatelj Zvonov». Bodi prijaznemu gospodu iskrena hvala, ker mi je vrhu tega i na tanko prepisal obé zgoraj oménjeni pesni ter mi s tem svojim trudom pokazal, da je balada «Kurth von Roseck» v novinah «Der Aufmerksame» res od kraja do konca predelana, kar sem nekakó tudi sam uže poprej slutil, in da romanca «Die Tanne auf Rauheneck» poje o graščaku *Warboniku* (Vrbovniku), zeló mogotnem, bogatem in srečnem vitezu, imejočem prijatelje, blage otroke in čudovito krasno gospó, katera ga je dolgo ljubila od vsega srca, ali pozneje da se

je ona vendar le strastno zagledala v nekoga drugega in za tega delj svojega moža otrovala do smrti. Ali takó j potem se grešnica vzdrami in v groznem kesánji z grada skoči v globoko brezno ter se ubije. Za svoje zločinstvo je bila obsojena, strašit hoditi iz groba, doklédar vrhú visocega stolpa nje gradú ne vzraste velíka hvoja, katera dšské podá v zibel ónega deteta, ki ga je božja pravica urekla v nje izbavitelja. Hvoja nad podrtínami úže raste, a posékana še ní. — Do tod gre pesen, katere začetek slóve:

Wehe, wen das wilde Wogen
 Wüster Lust zur Sünde riss,
 Zehrend Gift hat er gesogen,
 Und der Rächer kommt gewiss. —

Seht ihr dort die stolzen Trümmer
 An den waldumkränzten Höh'n,
 In des Abendgoldes Schimmer,
 Dicht mit Moos bewachsen steh'n?*

Und den Thurm sich hoch erheben,
 Und die Tanne dicht und gross
 Ueber seiner Mündung schweben,
 Wo sie aus den Steinen schoss? itd.

Tudi tukaj slišimo jedinega Schillerja!

Kakor smo úže dejali, Koseski se je v cvetu svojega života učil samó nemškemu jeziku in slovstvu, a ne slovanskemu; ali vendar je začel pozneje, v zrelosti moške dóbe, prepevati i slo-

* V novinah «Der Aufmerksame» je čitati: *stehn*.

venske pesni, v katero delo ga zatorej ní mladost priganjala z notranjo silo plamenečega srca. Take pesni mogó biti le umétalno proizvedèni stvôri, a ne samorašči plodovi; kajti Koseskega slovenski, od nemške matice preloženi sonet nam se po tencem pregledávanji zdí le podobnejši kacemu na pol šalíivemu poskusu, nego li ozbiljnemu naménu, zaradi česar imamo od njega v tej dôbi potem še obilo nemških pesnij, a slovenske nobene. Ali ne tajimo, da tega zopet ní samó on kriv, nego kriva je še bolj tedanja béda, katera je tudi Preširna prinúdila v nekoliko proizvodov nemškega jezika. Videli smo i to, kakó je mladenič Vesel uže zgodaj razumel, da se za njega nemške poezije nihče ne méní ter se po vsej priliki ne bode nikoli méniti hotel. Necemu družemu Slovenu, od Koseskega mlajšemu, ki se je časi tudi rinil mej nemške pesnike, slišimo da je rekel Anastazij Grün: «čemu silite v Nemce, kateri so na prôstrano morje svoje književnosti postavili uže brez čisla velikanskih ládij s ponosnimi jádri in z visokimi stéžnji? Ostanite domá, in prepevajte Slovenom, kateri ne bodo niti ribarskega čolnička prezirali.» Takó nekako je utegnîl i Koseski misliti. Prišlo mu je zatorej polágoma na um, prebegniti k svojim rojakom nazaj, kder ga morebiti čaka večja slava, nego li mej oholimi Tevtoni. A Slovenom se je v pesnih uže pred njim bil oglasil Vodník, in tudi «Krajnska Čbelica» je potem od 1830. do 1833.

léta v štirih zvezkih* prišla mej ljudi ter svétu pokazala *Preširna*, kateri je nam ustvaril *pravi* pesnišni jezik. Ní se dvojiti, da je Koseskega nekoliko oplašila «Čbelica», ker je čutil, da nikakor néma v sebi tega, kar je v Preširnovih pesnih jelo obajávati vse, ne le samó rojakov, no tudi ostale Slovane; a mož prihodnje slave ní za tega delj odčajal, nego tiho je morda úže poprej in tudi pozneje slovenske gránese delal z orodjem, kakeršno si je po nenaravnem poti bil trudovito osvóvil, o čemer smo úže govorili, ter še dolgo je mudíl, predno je ozbiljno stopíl mej naše pesnike. Po vsem tem ní težavno razumeti, zakaj nam je Koseski na domačem Parnasu, kakor neka do konca tuja, neslovenska prikazen, ter zakaj je trdo molčal, kolikor je znano, célih 23 lét, namreč od 1821. do 1844. léta, in stoprav zdaj, v 46. létu od svojega rojstva, rekše v 4. dan kimavca 1844. léta, po «Novicah» razglasil v šestomerih in petomerih zloženo *svojo* pesen, zvano «*Slovenja* presvitlimu, premilostljivimu gospodu in cesarju *Ferdinandu* Pervimu, ob veselím dohodu njih veličanstva v Ljubljano». Udaril je ž njo, kakor v «Glasniku» 1868. léta na 134. str. velí Stritar, ob véliki zvon, ki se je razlegal daleč okrog po slovenskej domovini. — Pripovedujejo, da so nekateri Sloveni z veselimi solzami čítali to pesen, ter nje

* «Krajske Čbelice» 5. zvezek, v déžel poslan 1848. léta, ne spada semkaj.

jezik imenovali «hochslovenisch», presunila da je mnoge bolj od najlepšega dela Preširnovega, silneje od samega «Krsta pri Savici». Koseski se je bil mahoma proslávil, in s tem ohrabrèn potem naglo po «Novicah» dajal mej ljúdi svoje prelóge, úže poprej dodelane: «Gròf Habsburgski», «Orjaška jigrača», «Pesem od verliga možá», «Divji lovec» itd. — «Čislani in težko pričakovani, ter kadar jih dolgo ní bilo, težko pogrešani so bili plodi Veselove muze. Starejše in mlajše so stresali in vnemali, navduševali, elektrisovali.» («Novice» 1868. léta v 16. čislu na 127. str.) Ní se čuditi, ako so úže 6. listopada 1844. léta iste «Novice» prinesle pesen «Gospodu *Koseskitu* (sic!) pesniku ‚Slovenje‘,» v katerej gospod — n povprašuje:

Z pevsko slastjo — ktera Vila
Te je v zibki nadahnila,
De, ko vdari *Tvoja* lira,
Vsaka druga slast umira,
V njene glase vtópljena?

Če tudi smo pesen, zvano «Slovenja cesarju Ferdinandu», poprej* imenovali najboljši Koseskega svoj umotvor, vender ne tajímo, da ima i to delo napake. Jezik je res posebno zveneč ter kaže sploh menj pég in híb, nego li je našemu pesniku navada; a jezik še ní vse, nego samó posoda pesnikovih mislij. Zlasti čudno se zdí vsacemu, kakó li to, da v tej pesni «Slovenija» ničesar ne vé sama o svojih činih staro-

davnih, dorimskih in rimskih vekov? Treba je, da jej pride na úho šepetat «ponosna Kliona grekinja», ter kadar jo ta poučí, da je slovenska zemlja úže v trojanski boj dajala jeklo, ter da je naše strele macedonski Aminta poznal in tudi breg Arbelski priča bil slovenske močí itd., potem stóprav i «Slovenija» sama glavo po konci vzdigne ter zapoje vesela:

Zdaj, ko junake spoznam, velikane hrabrosti svoje
Vname se v sercu ko blisk vrednosti lastne mi čut,

«Slovenija», ki je stvorila sijajne čine,
vender ne vé, če je res kaj stvorila! Kakó je to?
Saj menda ní mesečna tavalala po svétu?
Ali morebiti imamo pred sebjó le skrito, ostro
nabrušeno ironíjo, rogajóčo se ónim, ki mislijo,
da Sloveni úže od nekdej prebivajo tod, koder
jih še denes vidimo? Ironíja zopet ne bode, ker
so besede ozbiljne ter nedeljske od kraja do
konca, in tudi zató ne, ker se je baš ta pesen
Koseskega porodila iz óne, v katerej nahajamo
besede:

Od prvega tukaj
Stanuje moj rod,
Če vé kdo za dru'ga,
Naj reče, od kod?

Kdo je pel te besede? — Vodník v «Ilíriji oživljenej»; a ta mož je trdno verjel, da je slovensko pleme úže pred silnimi Rimljani živelo po teh zemljah, katere ima še zdaj, kar nas tudi učí, da ní bil Koseski *prvi*, ki je pripisoval

narodu slovenskemu neko preteklost, o koji zgodovina še ní odločilne besede govorila», kakor je podoba, da se g. Juliju pl. Kleinmayru dozdeva na 156. strani «Zgodovine slovenskega slovstva»; — Koseski si je to le osvojil od Vodnika. Dejali smo, da je porodu te pesni Koseskega bila v pritko «Ilirija oživljena». Res je. Vodnik «Ilirijo» postavlja pred cesarja (Napoleona), a Koseski «Slovenijo» tudi pred cesarja (Ferdinanda); ali «Slovenija» in «Ilirija» značita le slovenski narod, in zatorej sta obé jedno ter isto. «Ilirija» Napoleonu pripoveduje svojo staro in tudi novéjšo zgodovino, a vse to razklada i «Slovenija» Ferdinandu, samó da Koseski nje povest po ljubljennem običaji razteza, kolikor se dá. No glavni razloček mej obema je ta, da Vodnik *čuti*, kar poje v svojih kratkih gránesih, a Koseski se v dolgih šestomerih le *delá*, kakor bi kaj čutil, ter da je Vodnik skopóma naštel samó nekoliko zgodovinskih dejstev, a Koseski nakopičil toliko zgodovinske, zeló košato nabréncane rázlake, da je i to zopet velíka hiba, ker pesen ječí pod ogromno težo nečíselnih imen. Po vsej pravici moremo Vodnikovo «Ilirijo oživljeno» zvati vsaj zamétek (Embryo), iz katerega je nastala pesen Koseskega. A vprašal bi kdo: kakó li, da tega še nihče do zdaj ní opazil? Odgovor je legák: zató ne, ker se malo kateri ozbiljno trudi o našej književnosti, a vrhu tega je tudi Koseski s ponosnimi šestomeri lice

Vodnikove pesni prestvaril od kraja do konca ter nje prosto misel tu nekoliko pre naredil in tam zopet na vse strani takó razdaljšal in raznovrstno okítil, da se zdaj od svoje prvobitne podobe razlikuje, kar se najbolj more. Ali ta pesen kaže vendar v svojih izrazih takšno krepost in gladkobo po nekatera mesta, do kakeršne se je Koseski pozneje le malokdé zopet mogel vzpetí, in za tega delj bi se morebiti dalo misliti, da je zdelana v mlajših létih pesnikovih, a ne stoprav o Ferdinanda cesarja dohodu v Ljubljano. Mogotno bobneči, v posebnem zvenku zloženi proizvod ima za tega delj res nekaj v sebi, kar je nekatere izmej Slovenov takó premamilo, da so Koseskega do nebes povzdigovali ter slavili ga nad Preširna še potlej, kadar je njih ljubljenec kar dalje tem globoče padal. A padati je začel takój po svojem prvem umotvoru. Kak razložek mej «Slovenijo» in mej «Grofom Habsburgskim»! Zató se dozdéva, da je mej tema proizvodoma dalje časa minolo. Pri Koseskem je sploh treba ločiti dve *glavni* dôbi. Prva je bila še pred 1844. letom, kadar se je na tihem pripravljaj, in šla je do njega bolezní, rekše do avgusta méseca 1852. léta (pogledi v «Novice» 1852. l. na 272. str.), a drugo je šteti od bolezní. Umeje se, da ima prva najboljša dela, ki v njega knjigi sezajo do 124. strani, samó da je pridéti k njim zadaj še «Divico Orleansko», «Mesinsko nevesto» in «19. spev Homerove Ilijade». Tudi je opómeniti

da na tanko ne vemo, koliko «Visoke pesmi» je bilo zvršene uže v prvej dôbi, a koliko v drugej; mórebiti v prvej le «Uvod» in z njim vréd óno, kar ima v «Raznih delih» čislo «I.» in čislo «III.»; a kar nôsi v rečenej knjigi čislo «II.», ter tudi ostali kosovi do konca pesni, — vse to je, mislim, pozneje stvorjêno. Ali koliker je «Visoke pesmi» stoprav iz «Novic» prenatisnene v «Razne dela», to je Koseski potlej ondukaj često *pokvaril*, a ne popravil. (Primeri «Novice» 1850. l. na 35. in 13. str.)

Poprej smo rekli, da pesniku jezik ní vse, nego le posoda njega mislij. Vender je tudi jezik zeló imeniten. Zatorej so se z gladkim in pravilnim govorom trudili prepevati od nekdej vsi pevci prve cene. Ali jezik je še posebno tehtovít ónemu pisatelju, kateri do malega samó prelaga, hoteč pokazati, da i njega beseda more čisto in pravilno pripovedovati, kar so ustvarili največji duševni velikani drugih narodov. A kakšen je Koseskega jezik? Uže pred menoj so ga ozbiljno grajali drugi. in rekel sem tudi jaz, da se ž njim dela slovenščini sila. Zdaj pregledimo tanje, kde so ti grehi? A primere jemljimo samó iz prve dôbe njega književanja.

- 1.) Koseski *pogrešno sklanja* samostavnike in zlasti pridévnike: *čudov*, gen. plur. (namesto: *čudes*); v *junaškemu* (nam.: *junaškem*) mozgu; sovražniku *strašnim* (nam.: *strašnemu*) itd. itd.
- 2.) *Pogrešno spreza* glagole: *razumiti* (namesto:

razuméti); *menovati* (nam.: *menjevati*); *trepeč*, *zitternd* (nam.: *trepečoč* ali *trepetajóč*); *otevši* (nam.: *otímši*); *gromivši* (nam.: *grmevši*); *obhodši* (nam.: *obhodivši*); *nasiten* (nam.: *nasičen*); *utruden* (nam.: *utrujen*); *klicaje* (nam.: *kličé* ali *kličoč*). 3.) *Rabijo* mu *krivi slovniški obrazi*: *nek*, *quidam* (nam.: *neki*); *druj*, *der andere*, *der zweite* (namesto: *drug*, *drugi*); na *vodjevi* *glas* (nam.: na *vôjev* *glas*, kajti srbski ta beseda slôve: *voľ* m., ali: *voľa* m., *der Führer*, a temu bi ustrezal jedini slovenski obraz: *voj* m., ali: *voja* m., a ne: *vodja*, kakor so zdaj vse vprek začeli pisati); — glavo ziblje *star* (nam.: z glavo maje *starec*) itd. 4.) *Nápak dela besede*: *srebroraven*, adj., wie Silber blinkend; *žerjaven*, adj., feuerfarbig; *pogin*, *der Untergang*, in takó zdaj za njim pišo i drugi, malo ne vsi (nam.: *poguba*); *sklen*, *das Glas* (nam.: *steklo*); *jež* in *peš* zu Ross und zu Fuss; *skoz tern* in *zern*, *durch Dorn* und *Korn* itd. itd. 5.) *Nápak sestavlja besede*: *svetivanored*, *Johanniterorden*; *skalosteza*, *Felsensteg*; *pepelognus*, ein scheusslich Grau; *luskoklep*, *Schuppenpanzer*; *morželeč*, adj., mordgierig, a poleg tega piše Koseski i nárazno: *hrepeneče* mor se vležejo (*živali*), — in zatorej kaže, da njemu beseda: *mora*, f., znači: *der Mord*! 6.) *Nápačen spol* daje nekaterim besedam, na pr.: *stern*, *kál*, *der Keim*, *berst*, *die Knospe*, *dlan* upótrebljuje v moškem spolu, a ne v ženskem, kakor je brez dvojbe jedino prav; tudi

piše: *spotik* m., der Anstoss (nam.: spotika f.), *ukaza* f., der Befehl (nam.: ukaz m.); *derhal* m. (nam.: drhal f.). 7.) *Nápak mu rabi I. dejstveni deležnik minolega časa* namesto dejstvenega deležnika zdanjega časa, na pr.: *gromivši* bliža se (nam., *grmeč*). Tacih pomot in hib je Koseski poln od kraja do konca. 8.) *Krivo upotreblja ter nápak stavi razmérnike*: iz noge (namesto: *z* noge, ali *raz* nogo) potegniti obutev (prav je le: obútal, obúтали f.); prijaznih *iz* ust (nam.: iz prijaznih ust); razpotja *vprek* (nam.: *preko* razpotja); soncu *okoli* (nam.: *okolo* solnca); leonu *v krog* (nam.: *okrog* lêva). Tudi tega ves mrgolí Koseski, posebno v proizvodih druge dôbe. Na 117. str. «Raznih del» poje:

Zdravje scer tvoj vedni dar nam bodi,
S tem pa tih in zadovoljen čut,
Vzame *ki* kar koli se prigodi,
Tvoj *za* dar, ne za naključbe but, (sic!)

9.) Daje besedam *kriva značila*, na pr.: *pošast* mu je sploh «das Ungeheuer», «Scheusal,» a po resnici ta beseda znači samó *ponočni strah* (Gespenst), ker «pohaja» ali hodi okrog: *pošid-*, zadi česar i Nemec govori: *es geht um*, kadar pripoveduje, da hodi strašit. V Koseskem tudi čitaš: *v sopehu vojne* (keuchend im Gefechte); *govoričen* adj. (nam.: govorèč); *levičen* adj., link (nam.: lévi) itd. 10.) V besedah *izostavlja notranje samoglasnike*: Nenc, venc, skira, žvinče, pesk, scer, zlo adv., sehr (nam.: zeló); palca f.,

der Stab (nam.: palica); znamnje (nam.: znamenje), clo, kobilca itd. itd. 11.) *Repe seka besedam*, zaradi česar ga je karal uže i Stritar, na pr.: slov, das Wort (namesto: slovo); zlom (namesto: zlómek); skor (nam.: skoraj); znam (nam.: znamenje); tak adv. (nam.: takó); dol adv., herab, hinab (nam.: dolu ali: dolí); nasprot (namesto: nasproti); opom (nam.: opomín) itd. 12.) Nepotrebno *meša hrvatske ali srbske besedne obaze*: diva, divica (nam.: deva, devica); napuniti (nam.: napolniti); htje (nam.: hče ali: hoče); posvetjen (nam.: posvečen, geheiliget); *medju*, zwischen (nam.: meju ali: mej), poleg česar ima tudi: *med*, in: *medi* (poslednje lice te besede je po vse krivo). 13.) *Nepotrebne tuje besede* zaséva v slovenščino: *doneti* (nam.: zvenéti), *kinč* *oproda* (der Knappe). Posebno sta se glagol «*donéti*» in ogerski plevél «*kinč*» takó zaríla v jezik, da ju ne bode z láhka izruvati. 14.) Kar se dostaje *skladnje* (sintakse): a) Koseski v začetek stavkov deva drobne besedice: *me, te, se, ga, je* itd., na pr.: *ga* ni sram; *je* mašne bukve vzel itd. itd.; b) ne *vé, kakšen sklon* hoče ta ali ón *glagol imeti*, na pr.: išem klasje (namesto: klasja); gospó sem prašal (namesto: gospé sem vprašal) itd.; c) Koseski često grdo *nemčuje*, na pr.: ko vidi *iti* ga (namesto: kadar ga vidi *gredočega* ali: *idočega*; kajti po glagolih: *slišati, videti, čuti, čutiti* hoče naš jezik imeti samó *deležnike*, a ne tevtonskih *nedoločnikov*). Takó

nemčevalen je i ta Koseskega stavek, če ne še bolj: *bledeti* jo vidi in *pasti tje* (v Schillerji te besede slovó: sieht sie *erbleichen* und *sinken hin*), a pravilno bi se reklo: vidi jo, kà *obledéla pada*. Jednako nemčevalna so ta Koseskega mesta: *pri* Bogu (namesto: *za* Boga); *zna* biti (nam.: *more* biti); v nesrečo dans zadeti *znaš*; *proti volji* solza teče (nam.: *po sili*, kakor poje i Preširen); prosi *za* odpust (nam.: *odpusta* prosi); ima za njo le oči (Augen hat er nur für sie); le v cerkvi (sem se mudíl) nekaj, *za* moliti; *vošlo* (hohl) v turnu klenka bron (nam.: *zamolklo*); *čas imaš* (nam.: *utegneš* ali: *imaš kedáj*); od kod *prideš?* (nam.: od kod *greš?* ali: od kod *si prišel?*). Poslednje grdo nemčevánje posebno rabi slovenskim tržanom ter meščanom, a z njimi vred i našim učenim *pisateljem*. Mej *nemčevanje* trebé tudi šteti *hibne rodílnike* jedinstvenega čísla, katere Koseski upotreblja malo ne namesto vsacega družega sklona: (Fridolin) je stregel pridno vsih *stopín** (nam.: *vedno* ter *povsod*) Savrenski kneginji; kakor de bi htel (ogenj) puhteči *bega silnega* (nam.: *z begom silnim* ali: *v begu silnem*) v oblak sabo vzeti zemlje tlak; pokliče *sledečih slov* (nam.: *s temi slovesi*); kdo v led in srež valovje vkuje, da *kamnja zid* in tlak *veljá?* (nam.: da je *trdo*, kakor zid *s kamenja* in kakor tlak); (Stari Sava) *pokojuje duše spi*

* *Stopín* je namesto pravilne pisave: *stopínj* za tega delj, da se ujemlje v stiki z besedo: *Fridolín*.

(nam.: *s pokojno dušo*); (konj) kobilci v kljub poskoči *slè* (nam.: *od slè* ali: *od veselja*); z oklepam bojnim *klobučine* ovit je (neki vojščak) šestkrat bil. — Te «klobučine» jaz ne umejem! Take napačne rodilnike zdaj v slast upotrèbljajo toličko da ne vsi naši pisatelji, kakor so se naučili od Koseskega, v katerem 15.) nahajamo časi *napake* ali *nezmisel* tudi *zaradi stike* (rime), na pr. v «Divjem lovcu» na 21. str. «Raznih dél» čitamo: de bi vampu (sic!) tvojih (sic!) krav sam krog in krog prirasen bil, in s tabo *babe vsih težav*. — Kdo so te babe? Nemška Bürgerjeva matica tukaj govori: und *jede Vettel* noch dazu; — na pevski skus, na skus vozniški, | ki na Korinskim bregu *griški* | národ edini vsih plemen. (*Griški* namesto: *grški* zaradi stike) v gortanu (nam.: v grtanu) černimu *obób* | grozijo rajde ostrih zob. — Kaj znači: *obób*? Schiller («Der Kampf mit dem Drachen») ima v tega mesto: aus dem schwarzen Schlunde dräun | der Zähne stachelichte Reih'n; — bil je (zmaj), ko peklenska *vraža*, | pred pragam božje hiše straža, — a Schiller tukaj govori: so hielt er, wie der *Höllendrache*, | am Fuss des Gotteshauses Wache, — in zdaj vémo, da je *vraža* Koseskemu isto, kar *zmaj*! Tacega je premnogo v tem pesniku. 16.) Časi nikakor *ni uganiti*, *kaj bi Koseski rad povedal*, na pr. na 71. str. «Raznih del» čitaš: pošast, ko živo v dušo piči, | prepir zbudí, pogin *prisiči*. — Kaj je: *prisiči*?

Vemo, da «sičáti» znači Slovenom «zischen», a kakó se je ta beseda semkaj zmotila? Schiller tukaj piše: die Schlange, die das Herz vergiftet, die Zwietracht und Verderben *stiftet*. Na 99. str. «Raznih del» nahajamo: Davuda smert *pomembo trum ovihne*. — Kdo to umeje?

To li je pésnišk jezik, vreden preporečila v čitanje mladíni? Ali nabral sem tukaj v náglici le kolaček hib iz Koseskega; mogle bi se o njih spisati céle bukve.

V.

Zdaj blagovoljnemu čitatelju še povédimo, kakó v novinah, zvanih «Archiv für slavische Philologie», v V. zvezka 4. sešitku na 675. str. gospod profesor *Ĵagić* govori o *Kleinmayrovi* «Zgodovini slovenskega slovstva». — Ta učenjak piše: knjižica je odmenjena potrebam učilniške mladine ter potrebam navadnega čitateljstva; zatorej nemamo pravice, od njé pisatelja mnogo zahtevati. A čim izvestneje baš taki ljudjé radi verjemó, kar čitajo, tem bolj je graditeljem «po domače» spisanih knjig dolžnost, pazljivim biti, da neresnice ne pripovedujejo za resnico. Ali žal, kà se zdi, kakor bi gospod pl. Kleinmayr sam bil še zeló potreben uka o tem, o čemer druge poučuje. Naj v poskušnjo dam nekoliko dokazov: na 6. str. čitamo, da ruski govoré «Veliki Rusi, Mali Rusi in *Rusini*», a češki da govoré «Čehi, Moravljani, Slovaki in

Lužičani», ter jednako je zmétena tudi razdelitev slovanskih jezikov od 6. do 8. strani. Da so uže pred IX. vekom Slovani znali čitati in pisati (na 10. str.), na to trditev bi se pisatelju na voljo morda še pristalo, ako bi nekateri vsaj v XIX. veku bili v tej stvári prišli nekoliko dalje! Na 13. str. smo zvédeli, da je mej vztočnimi Slovani Vostokov našel *brez števila* naslednikov — o srečna dežela! Pisatelj na 14. str. misli, da je Dobrovský «v rokah imel prepise najstaréjših slovanskih rokopisov» ter zdelal «zgodovinsko-kritično» slovnico staroslovenskega jezika. Na 24. str. pisatelj še nič ne vé, da je *Zografsko evangelije* uže na svitlem,* niti ne, da je dr. Črnčić *Asemanovo evangelije* razposlal mej ljúdi. *Glagolita Clozianus* je v déžel prišel po *Miklošiči* in *Kopitarji* (v tej vrsti imeni obeh stojita drugo za drugim). Na 26. str. čitamo ta nezmisel (Unsinn): «v glágolskih spisih druge dôbe je sem ter tja zaradi tega toliko ruščine, ker so glágolci mislili itd.» Pisatelj je Levakovićeve zeló pozne jezikove poprave raztegnil na vso dôbo. Delavnost Cirilova in Metodijeva se pripoveduje stoprav od 29. do 34. strani, kakor da bi glágolska književnost (od 23. do 28. strani) ž njima ne imela nič posla, ter na čelo cirilskih spomeníkov je postavljeno «Sazavsko evangelije» ali «Savina kniga», katero je natisnil «Sreznevskij

* Izdal ga je 1879. l. v Berlinu baš g. profesor Jagić.

in drugi»,* ter se tudi imenuje «Remsko evangelije». A zdaj se pripoveduje zgodovina Remskega evangelija! Vidimo, da je «Savino knigo» zamenjal sè «Sazavskim evangelijem!» Po vsem tem si čitatelj more sodbo lahko sam ustanoviti o tega nagrabka (Compilation) resničnosti; le še jedne zanimljive opomnje pisateljeve mu nehčem kratiti. Na 37. str. se namreč od kraja do konca ozbiljno pripoveduje, da so se bili «mnogi mongolizmi» vgnezdili v cerkveno-slovansko književnost ruske zemlje v tretjej dóbi, katero deva on v začetek XVI. veka.

Nekoliko boljši je «novoslovenski dél» te knjige, ker tu je pisatelj gradivo imel bliže sebe in se lahko ognil debelih pomot. Ali vendar je

* Besedico «drugi» je g. Julij pl. Kleinmayr postavil zató, ker je iz Miklošičeve knjige «Altslovenische Formenlehre in Paradigmen», in to od XIV. do XV. strani te knjige, prepisal vseh staroslovenskih književnih spomenikov imena, kolikor jih v svojej «Zgodovini slovenskega slovstva» našteva od 35. do 36. strani; a v rečenej Miklošičevi knjigi se na XIV. str. v 8. vrstici od zdolaj gori nahaja tiskovna hiba: «herausgegeben von herrn J. J. Sreznevskij», namesto: «herausgegeben vom herrn J. J. Sreznevskij», in zaradi tega je gosp. profesor Kleinmayr ménil, da je res *več mož* vkupe ta spomenik dalo na svitlo; a «Savino evangelije» (ali Savino knigo) je zamenjal sè «Sazavskim evangelijem» zató, ker je ime «Sazavskega (ali Remskega) evangelija» pómnel iz nekdanjih učilniških klopj, a «Savina kniga» mu dotlej še nikdar ní bila prišla na úho, zatorej je mislil, da je oboje jedno ter isto in da se je v omenjeno Miklošičevo delo na XIV. str. vrinila debela tiskovna pomota: *Sava-evangelium*, namesto: *Sa(sa)va-evangelium*.

tudi tukaj sodba o nekaterih pisateljih *otročje poveljčljiva* ter nikakor ne dognana povsod po jednakej meri. Kaže, da pisatelj o večini proizvodov néma razuma, kar se dostaje njih prave književne cene.

Takó govori g. profesor Jagić, a mí smo uže dokazali ter hočemo še dokazati, da ima i «novoslovenski déł» v sebi zeló kosmate hibe in pomote, katere žalostno pričajo o pisateljevi nevednosti.

Gospod profesor S. Rutar v svojej océni pevca Koseskega v «(Dunajskem) Zvonu» 1879. léta na 291. str. drugo *glavno* dôbo tega pisatelja cépi zopet na dva manjša razdélka: a) od 1852. do 1868. léta; b) od 1868. léta dalje. On velí, da se Koseski v prvem razdélku te dôbe plazi še «ob tléh», a potlej uže «po samih tléh», ter da so njega póslednje pesni le «igračé» brez nobene céne. — Vse to je res, ter g. Rutarja tenko premišljeni spis trebé pohvaliti in preporučiti vsacemu, kdor hoče Koseskega poznati, in še zlasti ónemu, kdor misli o njem pisati. G. Julij pl. Kleinmayr si je rečeno izvrstno delo malo ne podtekníl pod úho, ne oziráje se nánje v «Zgodovini slovenskega slovstva», ker ne išče resnice, in ker néma, kakor smo uže često videli, nikakeršne estetične presodbe.

Mogel bi kdo vprašati: če je Koseski res tak, to kakó li, da mu uže poprej níso ustavili rabe? Odgovor ní težák. Poprejšnja léta se za

tega delj ní lahko moglo to stvoriti, ker je ondaj večíni izmej Slovenov, in tudi možém, kateri so imeli novine v rokah, zdel se Koseski brez dvojbe največji pesnik svojih časov na zemlji: *mojster pevcev!* Zatorej ní bilo nikder glasíla, v katerem se je ta stvar dala brez okoliša povedati, ako tudi se je tu in tamkaj úže tedaj o njem takó sodilo, kakor je dostojen. Vender se je bil poleg vsega tega našel urednik slovenskih novín, ki se je predrznil resnico natisniti in s tem skočiti v opasnost, katera mu je izvéstno pretíla, kakor je sam dobro védel, čemur se tem bolj čudimo, ker oménjeni urednik ní bil nihče drug, nego li boječi, krotki *Fanežič*, ter našel se je tudi pisatelj, ki je izpregovóril in čast slovenskega vkusa otél úže v tej dôbi, — mož, kateri ondaj še toliko ní znan bil, kolikor je zdaj slaven. Vreden je naše hvale. Ta mož je bil g. *Stritar!* On je 1868. léta v 1. dan apríla méseca v «Slovenskem Glasniku» na 133. stráni in dalje o Koseskem pisal takšno resnico, kakeršne pred njim še nikoli nihče! «Novice» so namreč bile nekoliko poprej v dokladi prinesle Koseskega «Mazepo», pripovédno pesen, preloženo iz *Byrona*. To priliko si je Stritar vzal, Koseskega malo tanje pregledati. A poslušajmo, kaj se je zgodilo potem! «Novice» so takój v 15. dan apríla na 127. stráni «tabor *knownothingov*» (ničevédcev) imenovale vse óne, kateri se niso hoteli Koseskemu ukla-

njati, a Stritarja poklicale na boj: *naj sam izkusi preložiti le en odstavek te Byronove pesni!* Oglasila se je nanj potlej v 8. dan maja še «Danica» na 150. str. A kam se je zdaj Stritar obrnil? — Spisal je odgovor in pridejál mu Byronovega «Mazepe» prvih 230 gránesov, na slovenski jezik preloženih iz angleščine, ter vse to poslal «Novicam», katere niso natisnile ni odgovora, ni priloge! Imel je potem Stritar samó še jeden pot nezagrajen: ta je bil «Slovenski Glasnik». Zatorej njemu pošlje odgovor in svojo océno o Koseskega «Mazepi», ter jej pridene uže nad 280 gránesov iz rečene pesni Byronove. A zdaj zopet sirota Janežič ní védel, kam bi se dejál! Vender se je naposled še nekako dobro izmotal iz te zádrge. V «Slovenskem Glasniku» je namreč od 222. strani dalje najprvo ponatisnil vse «Noviške» in «Danične» besede, ter za njimi takoj prostor dal Stritarjevemu odgovoru in prelogi v istem číslu svojih novin. Takó se je godilo še 1868. léta! Ali mí zdaj primérimo, kakó je prelagal Koseski, a kakó li Stritar! Le povedati je poprej, da je Koseski po svojem priljubljenem običaji Byronovo mero (čveterostópne jambe) zopet raztegnil v osmerogránesno, po pet jambovih stop imejočo

Koseski.

Je bilo dneva po pultavski bitvi,
Kjer Svenje kralja sreča zapustí,
Razdjana vsa po ojstri bojni bitvi
Na vseh platéh vojaštva množ leží;

Krepost in up v okrutni krvolitvi
 Nezvesta kot ostale vse močí,
 Topovje, konj'ki, peštvo, druge sile,
 K zmagavnemu so caru prestopile.

Stritar.

Pri Poltavi je boj končan;
 Bilà je Švedu sreča kriva.
 Tik moža mož leží zaklán,
 Za kralja zadnjič kri preлива.
 Ob ljudstva, slavo je glavár,
 Oblasti klanjajo se novi,
 Nezvestim zdaj gospod je car.

stanco vlaškega lica, a Stritar da se je držal Byronove mere, kakor je i dolžnost prelagatelju.

Kdo takoj ne vidi, katero je krajše, a vender mnogo lepše? O tej priliki je Stritar pokazal sijajno, koliko more! in to dejanje mu je treba zabeležiti v letopis naše književnosti. če tudi g. Julij pl. Kleinmayr molčí o njem! Vender je Stritarju ves trud bil zamán! Koseski je ostal *mojster pevcev* tudi po sedàj, kakor so ga imenovali poprej. Ali porodila se je polagoma nova doba, v katerej se ima laže kam pisati, ima kde govoriti svobodneje in brez bojazni, kakor velí komu razum in vest, a ne, kakor hoté samó nekateri. Takó je prišla i na Koseskega zaslužena kazen po javnih glasilih, osobito zadnje čase, ter njega mrzkemu nasilju, stvorjenemu slovenščini, jeli so se moški glasovi krepko po robu staviti, kakor na pr. uže poprej imenovani g. Rutar v «(Dunajskem)

Zvonu». Od vseh stranij podprti steber Koseskega slave se je začel majati, in zdrúščen je zagrmel na zémlijo v glasovitem občem zboru «Matice slovenske» v 14. dan aprila 1880. léta. Kar je bilo ondukaj govorjeno, vse je potlej svojim čitateljem prinesel i «Slovenski Narod». Koseski se od sih dob cení samo toliko, kolikor je vreden, a draže ne. Trajalo je več desetolétij, predno je vender naposled priborjêna možnost, javno govoriti o njem resnico! Kakó sme o tacih stvareh molčati književna zgodovina? A g. Julij pl. Kleinmayr tudi o tem zopet molčí, kakor bi imel vodo v ustih.

V «Zgodovini slovenskega slovstva» na 154. stráni čitamo znani Koseskega šestomer, nezmiselno prepisan takó:

Jezik očistite peg, *podajte* gladko mu rujo. (nam. *opilite*.)

Gospod zgodovinec! kaj to govorite: «jezik očistite *pég*, a namesto njih mu *podajte* gladko rújò»? — Od kar je v déžel prišla gospoda *Levca* sloveča «Pravda o slovenskem šestomeru» (v Ljubljani 1878. l.), vsi za njim hvalijo Koseskega šestomere, na pr. gospod Rutar v «(Dunajskem) Zvonu» 1879. l. na 292. stráni ter tudi g. Julij pl. Kleinmayr v svojem razslutem zmašilu na 155. stráni, kder našteva i on vse naše pisatelje, katerim je kedaj kak šestomer zdrsnil iz peresa. Koseskemu te zasluge ne moremo tajiti, ali mênì se zdi, kakor bi slovenskemu narečju

ter sploh slovanščini taka raztegnena mera, da-si je slavna in stara, ne prijala, kakor ne izmej zdanjih evropskih jezikov nobenemu, ker se je menj ali bolj protiví njih svojstvu. Če tudi imajo v tej meri zlasti Nemci izvrstne umotvore, vender ne verujem, da bi se pésniki v prihodnje hoteli z njo še mnogo báviti.

Na 156. str. svoje «Zgodovine slovenskega slovstva» nam g. Julij pl. Kleinmayr modrostočno pripoveduje z učiteljske stolíce: «vsakdo mora priterditi, da so prevodi izvrstnih umotvorov tujih narodov v domači jezik iz dvojnih ozirov koristni. Pervič, ker se na ta način jezik izobražuje, njegov besedovni zaklad bogati; drugič pa tudi, ker se narod seznaní s slovstvom drugih ljudstev, z njihovo mišljavo, njihovo omiko.» — Est modus in rebus! Klasična dela, bodi si iz katerega koli jezika, dobro in gladko prelagati po slovenskem svojstvu, kdo bi tega ne hvalil! A v tak posel je treba *móž*, kateri so se učili vrhu drugih stvari posebno tudi *slovanščini*! Vender ní pozabiti, da krepkim in zdravim narodom, duševno rastočim po naravnem póti, nikoli ne pride mej svojim razvijanjem na um, čepéti vedno za samim prelaganjem. Pri nas je to vse drugače. Mí ne moremo vzdihovati, da še zdaj ne bi dovolj prelagali! Učilniške in druge raznolične knjige, zakone ter góvore deželnih in državnih poslancev, telegrame in vsa raznovrstna oznanila po slovenskih novinah, prilépke po

úličnih ogléh, obédne liste, napise po mestnih prodajálnicah itd. itd., — s kratka malo ne vsi in vse prelagamo «od zore do mraka, od mraka do dne»! A kakšni so nekateri ljudjé, kateri nam prelagajo, ter kakó delajo! Po svoje misliti smo se uže do konca odvadili, izpremenjêni v prelagáteljne klepetce! Res je, da Slovane s takim načinom seznanjamo z drugih narodov mišljênjem in slovstvom; — a kdo vpraša po *slovanščini*! Kultura je uže sama ob sebi meč, ki déva narode pod svojo oblast, in olikani jezik mogotnega soseda Nemca brez našega pospešila neprestano leze v govor vsacega slovanskega plemena, ter zasekúje tudi v sáme Ruse, ki so do malega vedno imeli gospodstvo v svojih rokah. Ako se tó godí na zelenem lésu tega velikanskega carstva, kakó li se more goditi na slovenskem, toličko da na suhem parobku! Naj-si o nekaterih prilikah na vse grlo vpijemo, da smo Slovêni, vender tega niti pisatelji naši ne vedé vsi, da je na zemlji tudi *slovanska književnost*! Znamo, da tisti naši rojaci, kateri živé ob vlaškej ali nemškej meji, podsméšljivo prezirajo ter malo ne sovražijo óne brate, ki so dalje od meje in za tega delj v svojej bitnosti menj izpremenjêni: mej svojo in teh omíko se jim zdí tolikšno brezno, da so oboji zdaj uže, kakor inoródniki drug druzemu. Ne moremo se čuditi, kà je ob tacem razmerji tudi slovenski jezik takó oslábel, da s klobukom v roci in z

veseljem v očéh vzprijemlje vsako tujko, a da čeméren obrača hrbet čistej besedi slovanskej! Ali tej njega pogíbeli se naša knjiga nikakor ne stavi ozbiljno v bran. — Kakó v bran? Vedno ter povsod jo pospešuje, kar more! Koliko lepše in čistéje so pisali izbírični Metelkovci, nego li mnogo imenítih knjižnikov zdanje dôbe! A drugače ne more biti, ker tudi našim slutvo-izobražencem uže nič ní do slovanščine, katere ubogo malo znajo, niti je ne želé znati. Po kaj? Zdanja, mnogo lažja šega je, kakeršna je bila pred Kopitarjem, sukati besedo za besedo, stavek za stavkom po nemškem jezici, tudi kadar hočemo kaj svojega, nepreloženega pisati. Naš knjižnik zadnjih lét vzame v roko pero, in potem vselej najprvo pretehtava: kakó to stvar imenuje Nemec? — Ole! Nemec velí: «*Volksküche*»; «*Feuerwehr*», a mí porečemo: *ljudska kúhinja*; *požarna straža* (namesto: *gasniki*, *gasílci* ali *gasítelji!*). Komu je kaj do tega, če so taki nestvôri prečesto nezmiselni ter smešni! *Ljudska kúhinja* po zdanjem slovenskem jezici neučenemu človeku znači le «*fremde Küche*», kakor je tudi: *ljudsko blagó* vedno le isto, kar «*fremdes Gut*»; bolje bi se dejálo: *ubožnih obédnica*. Ker imata Nemcu rabeči tujki: *Lakai* (izreci: *lakáj*); *Clavier* (izreci: *klavír*) končnici: *áj*, *vír*, zatorej smo i Sloveni sklepali besedi: *strežáj*, *glasovír* z jednakima končnicama! Kaka smešnost, kak nezmisel je *glasovír!* Takó bi se dala tudi lončéna

píščal imenovati, ker iz nje jednako *izvirajo glasovi*. Ohranimo staro besedo: *klavír* in govorimo: *sluga*, a ne: *strežáj!* Nemec velí: *im Freien*, kadar misli reči, da je kaka stvar zunaj, a ne pod streho, ter naši izobraženi pisatelji vsi za njim, kakor samó iz jednega kljuna, ščebetájo: *na prostem*, da-si nihče ne bi takó rekel, če ní učen (?), ali če se ní tega našel iz blaženih novín, po katerih nam je zasejano uže toliko grdega nemčevanja, ker neuki ljudjé mislijo, da óni gospodje, kateri jih pišejo, Bog vé, kako znajo slovenski lepo misliti in velikonočno pisati! Namesto poprej oménjene popake bi se po starej slovenščini dejálo: *na jasnem*, a Dolenjec govóri: *na planem*, ter obče navadno je: *pod milim nebom*. Nemški trebé reči: «*der Keller*», «*das Viertel*», a ne: «*die Keller*», «*die Viertel*»; za tega delj i Ljubljánčani ter mej njimi tudi pisatelji z drugimi tacimi narodnjaki vred, ki časi zapojó: «*domo: vina mili kraj*», slovenski golcé vedno le: «*moj* (namesto: *moja*) klét»; «*en četrt vina*», da-si nepopačeno kmetič povsod govóri samó: «*prednja, zadnja četrt vóla*», a nikoli ne: *prednji četrt!* Evo, tí mož bistrourni! takó se «*na ta način jezik izobražuje, takó se na ta način njegov besedovni zaklad bogati*»! Mnogo nemčevalnih pisateljev mej nami je vrednih, da bi jim za njih delo stanovito, z vrhom namérjeno plačo dajali srditeži, kateri želé, da bi od kraja do

konca utonil slovenski jezik. Zatorej ne morem nikakor pristati na gosp. Julija pl. Kleinmayra zahvalno pesen, katero na 175. str. svojega spisa poje. «da se je (naša) proza zboljšala, jezik ogladil, opilil, očistil itd.»

VI.

Obilih poprav je potrebno tudi óno, kar g. Julij pl. Kleinmayr piše o *Fr. Levstiku*. Ní res. da je bil tajnik «Matične slovenske» in urednik «slovensko-nemškega slóvnika» oboje *ob enem*, kakor je v «Zgodovini slovenskega slovstva» čitati na 186. stráni; kajti bil je prej v tajnika postavljen, in stoprav to službo v 11. dan maja 1865. léta izgubivši, vzprijel je bil slóvník v délo. Vrhu tega je vse na robe povedano, kar se dostaje «Triglava», nemških, a Slovénom v obrambo 3. januarja 1865. léta ustanovljenih novin, katerih gospod Julij pl. Kleinmayr ní imel nikoli v roci, kar je živ, ker na 286. in 192. str. uči, da sta jih uredovala *Miroslav Vilhar* in *Fr. Levstik*. Nikdar ne! Kadar so «Triglav» na nóge spravljali, ní temu početju bilo hujšega nasprotnika v Ljubljani, nego li je baš Levstik bil zató, ker se mu je zdelo, da bi se z nemškim «Triglavom» pot zagrabil političnemu dnevniku *slovenskemu*, katerega tedàj še ní bilo, niti se je v Ljubljani mogel ustanoviti. Jedinó to nasprotovanje bilo je Levstiku vzelo «Matično» službo; kajti on je bil nje *prvi* tajnik, a ne Lesar, kakor

velí «Zgodovina slovenskega slovstva» na 194. strani. Vender je slovenski dnevnik potlej bil porojèn, da-si stóprav 2. aprila 1868. léta, in to na štirskeji zemlji v Mariboru, od koder se je 1872. léta v 6. dan oktobra preselil v Ljubljano, kder zdaj uže v 14. létniku na svitlo hodi po imeni «Slovenski Narod». Če Levstik zatorej ní «Triglava» nikoli uredoval, to je vender pokojnemu Miroslavu Vilharju pomagal pred samim «Triglavom» v déžel dajati druge politične slovenske novine, rekše, «Naprej», katere so se trudile, kolikor so v ónem času mogle in znale, vedno lepo ter čisto pisati, kakor ne za njimi kesneje nobene druge. Vidimo, da niti «Napreja» učeni g. Julij pl. Kleinmayr nikoli ní slišal imenovanega mej slovenskimi novinami, ker o njem v svojej knjigi ní besedice nikder žugníl, a vender je v Ljubljani izhajal vtorek in petek 1863. léta od 2. dne januarja do 29. dne septembra meseca. Potem so ga zadavile tiskóvne tožbe, s katerimi sta imela Vilhar in Levstik mnogo otépanja. Ljubljana je tedàj zvédela prvič, kake so tiskovne končne razprave. Ob kratkem naj povém, da je Levstiku bilo za njega spis «Kaj se nekterim zdí ravnopravnost» prisojeno 3 mesece sedéža, a Vilharju za spis «Misli o sedanjih mednarodnih mejah» (uredništvu *poslan* iz Korošcev) prisojeno le 6 tednov sedéža a 300 gld. platéža, utrganega mu od založníne (kavcije). Levstik je bil pozneje oproščen

v Gradci in tudi na Dunaji; a Vilhar je v zaporu sedel in plačal. G. Julij pl. Kleinmayr ne vé tacih stvari, ki so zabeležene tudi v samih «Novicah» 1863. léta na 424. stráni ter 1864. l. na 31. in 189. stráni. Ali kakó hočemo to zahtevati od učenega pisatelja, kateremu je premalo znana i «Slovenska Talija!» Na pr. o igri «V Ljubljano jo dajmo», ki je bila natisnena 1869. léta v rečene «Talije» 8. vezku, čítamo na 178. str. v «Zgodovini slovenskega slovstva», da jo je spisal dr. *Fr. Celestin*, če tudi je po resnici njen oča bil pokojni *Žosip Ogrinec*, katerega je gosp. Julij pl. Kleinmayr potlačil v koš na 207. stráni svojega spisa, kder o njem vé samó to, da je bil gimn. učitelj v Vinkovcih in da je umrl 1879. léta. V oménjeni koš je z njim vred stlačenih, kakor stare cunje, še 13 drugih slovenskih pisateljev. Sploh ima g. Julij pl. Kleinmayr na mnogih stranéh take globoke koše!

Na 190. stráni slišimo, da «*naslédnikov Preširnovih* glavni predstavljatelj (sic!) je nedvombeno (sic!) čislani pesnik *Boris Miran*». — Stritarja ní v liričnih pesnih imenovati le Preširnovega naslednika ali posnemáča! Puhlim glavam se taka sodba vriva samó zató, ker ne le v Preširnu, nego tudi v Stritarji, kateremu je vkus in razum branil, kreniti za Koseskim, povsod nahajamo «čistost in jasnost besede in oblike, umetnost, združeno s prirodnostjo», in kar teh lepih svojstev g. Julij še več našteva

na rečenej strani. Kakor bi nespametno bilo, nemškim pisateljem, kateri so živeli ter še zdaj živé po Götheji in Schillerji, oponašati, da so Göthejevci in Schillerjevci samó zaradi tega, ker potem, od kar sta se bila mej svétom pokazala ta dva klásika, uže niso hoteli niti mogli pisati, kakor sta pisala stari Hans Sachs in Gottsched, — jednaka nezmiselnost bi tudi bila, Stritarja zvati Preširnovca* samó za tega delj, ker niti on potem, od kar je bil Preširen zapél, nehče ter ne more kosmato in hripavo krokati, kakor sta nekđaj Répež in Knobelj! Kar narodu pribori čegar koli duševna moč, to bodi za njim vsega naroda svojína! Pri nas bi s Parnasa bilo treba pomesti vsa óna pévčeta, katerim je Preširen zamán ubiral strune. Žàl, kà so metlé vredni malo ne vsi zdajni slovenski pesniki, posebno *mlajši*; vrlo redki so izímki, a vender jih je še nekaj, in to častnih.

V «Zgodovini slovenskega slovstva» na 89. strani čitamo, «da so obhajali (Sloveni), po nazivu (sic!) dr. Bleiweisa, *dr. Coste* in dr. Tomana, *v* (sic!) svéčnici l. 1858. v Ljubljani stoletnico njegovega (Vodníkovega) rojstva». — Kder gosp. Julij pl. Kleinmayr obsledí v kacem národnem poslu dr. Tomana in dr. Bleiweisa, ondukaj rad njíma pritisne tudi dr. Costo, malo vprašáje, če pripoveduje resnico ali neresnico. Stolétnica se

* *Preširnovca* je prav, a ne: *Preširnovič!*

je praznovala res o svečnici (v 2. dan sěčna meseca 1858. léta), in to se je godilo v Šiški pri Žibertu ali pri «kamenítej mizi», a ne v Ljubljani, ter pokojni dr. Costa ní k temu godovanju pozival nikogar, zató ne, ker bi ga nihče ne bil poslušal; kajti on ob tej dóbi mej slovenskim narodom še ní bil *nič!* Praznovanju sta bila na čělu samó dr. Toman in dr. Bleiweis; a dr. Costa je pri Vodníkovi stolétnici v Šiški mej gostmí le nabiral in zapisoval naročnike svojeje knjigi, zvanéje «Vodníkov spomeník» (Vodnik-Album), katera je prišla 1859. léta potem res na svitlo. Baš ta knjiga je bila prva stópnica óne stolbe, ki se je pô-njej dr. Costa jel dvigati do poznejše veljave mej nami. Vodníkov praznik je Fr. Malovašič malo ne do trohe opisal v «Novicah» 1858. l. na 46. stráni ter dalje, od koder je ta opis bil ponatisnen v sam «Vodníkov spomeník» od 63. stráni dalje. Vidimo, da je tudi ta knjiga skopo znana Koperskemu g. profesorju pl. Kleinmayru, ki na 193. stráni svojega nestvôra dr. Costo zopet vriva tja, kder ga ní treba, pripovedujoč, da se je 8. marca leta 1863. po prizadetji domorodcev: dr. Janez Bleiweisa, dr. Lovro Tomana in *dr. Etbin Henrik Coste* v Ljubljani ustanovila ‚Slovenska matica‘.» Zgodovina te naprave je vsa drugačna! «Slovenske Matice» ní ustanovil ni dr. Costa ni dr. Bleiweis ni dr. Toman, ker se je proti koncu 1862. léta porodila na *štirskeje zemlji*, rekše v Mariboru,

od koder je dokončno delo nje ustanovitve prešlo v roko dr. Tomana, kateremu se je bil z «Novicami» takó j pridružil i dr. Bleiweis. O tega književnega zavoda zgodovini *po nastopu dr. Tomana* govori od svoje 77. strani dalje posebna, ali učenemu g. Juliju pl. Kleinmayru zopet neznana knjižica, po imeni «*Koledar slovenski za navadno leto 1865.*» Izdala «Slovenska Matica». Iz tega po samih listinah ter po «Novicah» s 1863. léta in po samovidstvu sestavljenega spisa je do dobrega jasno, da sta si dr. Bleiweis in dr. Toman stoprav kesneje pridružila i dr. Costo, kadar so se uže namreč pravila Matici zdela (po Mariborskem črteži). Pogledi na 84. stran rečenega «Koledarja». Zató se je zgodilo, da neutrudnega dr. Costo pozneje tudi nahajamo v začasnem odboru tega zavoda.

VII.

O drugih možéh, po resnici dostojnih častnega imena slovenskih pisateljev, osobito o Stritarji in Jurčiči, obširneje govoriti brani čas, ker léto gre uže h koncu. Zatorej hočem naštet i le še nekoliko posebno kosmatih napak iz «Zgodovine slovenskega slovstva», ki je morda jedina svoje vrste na zemlji, vsa cvetóča samih nedostatkov in bôse nevednosti.

Najprvo naštejmo kacih 30 slovenskih pisateljev, z večine starejših, kateri so učenemu pl. Kleinmayru ostali po vse neznani. Ti so:

1) *Tulščak* (čitaj: Tülščak, po zdanjem izrékanji: Tolščak), s 1579. l.; 2) *Luka Klinec*, s 1579. l.; 3) *Ivan Švajgar* (Schweiger), s 1579. l.; 4) *Felicijan Trubar*, s 1595. l. O njem «Zgodovina slovenskega slovstva» res govori na 53. strani, ali samó kar o Primoževem sínu, a v misel ne jemlje, da je na svitlo dal svojega roditelja «Hišno postillo D. Martina Luthera,» v Tibingi 1595. l., in drugič izdal *Furija Dalmatina* «Karszanske lepe molitve itd.», tudi v Tibingi 1595. l.; 5) *Adam Skalar*, s 1643. l.; 6) *Josip Zizenčeli* (Sisentschelli), s 1689. l.; 7. *Ferenc Temlin*, s 1715. l., ki je prvi jel pisati, kolikor je znano. z ogersko-slovénskimi narečjem; 8) *Ahacij Stržinar* (pravilno: Stružinar), s 1729. l.; 9) otec *Rogerij*, kapucinec, ki je od 1731. do 1743. l. spisal dva debela zvezka propóvedij (prideg): I. zvezek ima 654, a II. zvezek 662 četvérnih stranij; 10) *Mihao Sever z Vaneča*, s 1747. l., ogersk Slovén; 11) *Primož Lavrenčič*, pisal 1752. l.; 12) *Pavel Fran Klapše* (Hlapčè?), od 1743. do 1757. l.; 13) *Fran Ksaverij Gorjup*, s 1770. l.; 14) *Gaspar Rupnik* od 1773. do 1784. l.; 15) *Peter Pavel Glavár*, s 1776. l.; 16) *Nikolaj Kusmič*, ki je okolo 1780. l. spisal do osem knjig in knjižic, mej katerimi so abecedniki, molitveniki, svete pesni, katekizmi, evangelija ter listi in okrajšano sv. pismo. Gospod profesor Julij pl. Kleinmayr izmej ogersko-slovenskih knjižnikov, razven Mihala *Barle*, zna

samó *Stefana Kuzmiča*, ki je 1771. l. v «Halli Saxonskoj» natisnil «Nouvi Zakon», kateri je zopet 1818. l. mej ljúdi prišel v Požunu; 17) Jarnej *Bastijančič*, delavši 1783. l.; 18) Ivan *Goličnik*, s 1792. l.; 19) Mihael *Hofmann*, ki je umrl 1826. l. — Veriti v predgovoru I. knjige, zvane «Življenje svetnikov», natisnene v Ljubljani 1828. l., svedôči, da je Hofmann bil mnogo spisal o prestavnih praznicih in o žitji svetnikov božjih. «To mi je bilo dobrotljivo v' roke dano, in njih (Hofmannova) pridnost je moje delo zlo polajšala.» Takó pripoveduje sam Veriti; 20) I. *Dolénjec*, delavši 1826. l.; 21) Martin *Kuralt*, s 1826. l.; 22) Andrej *Bohinjec*, s 1827. l.; 23) Vid *Rišner*, čegar so «Nabirki za mlade kristjane», v Gradci natisneni 1828. l., potem «Katoliška mešna knjižica», v Gradci 1828. l., in s Kolomanom *Kvasom* vred je 1831. l. poslovenil «Sveta četiri evangelja», kar je v rokopisu ostalo. Vse to je gosp. Juliju pl. Kleinmayru neznano! (Primeri letopis Matice slovenske 1880. l. na 230. str.); 24) Ivan *Traven*, porojen 1781. l., a umrl 1847. l.; 25) Josip *Kek*, porojen 1796. l., a umrl 1855. l.; 26) Jarnej *Medved*, porojen 1799. l., a umrl 1857. l.; 27) Anton *Oliban*, porojen 1824. l., a umrl 1860. l.; 28) Andrej *Likar*, porojen 1826. l., a umrl 1865 l.; 29) Fran *Feriša* (pravilno: Jariša), porojen 1829. l., a umrl 1855. l.; 30) in 31) bi se namesto g. Friderika Žaklja dala tukaj imenovati dva druga gg. pro-

fesorja, ki sta nekđaj oba uredovala vsak svoje slovenske novine.

To je nad 30 pisateljev, katerih zaman iščeš po «Zgodovini slovenskega slovstva»; ali nikakor nisem naštel vseh pogrešanih. A koliko je še drugačnih pomot in hib, semkaj meréčih! Na pr. na 138. in 216. str. g. Julij pl. Kleinmayr ní ločil Mateja Ravnikarja *Poženčana* od Mateja Ravnikarja *vladike*. O *Mihaelu Tušku*, ne znajóč, ní káj ní kdé je káj dal mej ljúdi, na 121. stráni pripoveduje, da se je bil 1803. l. poróдил pri sv. Lenardu (katerem?); ali na 196. stráni o slavnejšem *Ivanu Tušku*, sínu Mihaelovega brata, ne vé, ní kdaj ní kde je bil porojen, če tudi sta oba imela zibel v jednej ter istej hiži na Martinjem Vrhú v Megúšnici nad Železniki na Gorénjskem. Na 191. str. Davorina in Simona Jenka zóve brata, a vender si nista bila ní v péto ní v šesto, zaradi česar je g. profesorja pograjal tudi úže «Slovenski Narod». Na 223. strani mej skladatelji čitamo *Vučvika* in *Triebnika*, da-si prvi zóve sam sebe *Vučnik* (Vólčnik ali Búčnik?), a drugi *Triebnik*, ime, katero je bilo pogosto čitati v «Novicah». Ní lahko uganiti, kakó je na 178. str. mej *slovenske* dramatične pisatelje prigolomíšil tudi J. *Babnik*! Morebiti je semkaj prenesen iz «Slovenske Talije» 1. vezka, imenovanega «Priročna knjiga», kder se na 165. str. oznanja, da Ljubljansko «dramatično društvo» v rokopisu hrani tudi kratkočasno

igro v 1 dejanji, zvano «Goljufani stavec», katero je iz francoskega jezika poslovenil J. Babnik. Ta mož je zdaj uže mrtev, ali dokler je živel, podpisoval se je vedno: J. A. *Babnigg*, a ni bil prijatelj slovenščini ter ni znal pisati z našim jezikom; zatoj niti oménjene igre ni sam nikoli mogel preložiti. Jednako po krivici gosp. Julij pl. Kleinmayr na 146. str. mej naše knjižnike vriva *Furija Fonketa*, po rodu Kočevarja, ki je «iz lastnih skušinj spisal v' nemškim, in tudi v' krajnski jezik prestavit dal, *Krajnski Čbelarčik*. V Ljubljani 1836.» Takó te bukvice same govore na svojej náslovnej stráni, a Ljubljanske knjižnice imenik pripoveduje, da jih je na slovenski jezik preložil J. *Žemlja*. Drugi natisk je v Ljubljani 1844. l. bil prišel na dan; a tudi o njem zopet izpoveduje sam Jonke, da ga je «v' kranjski jezik prestavit dal». Gospod Julij pl. Kleinmayr tega Kočevskega bučelárja vzprijemlje mej Slovene, a po običaji svoje nevednosti molčí o necem družem, dosti bolj slovečem našem bučelárji, ki se je imenoval *Anton Fanša*, rojenjá iz Ródin blizu Radovljice na Gorénjskem. Bil je prost kmet, a tak bučelár, da ga je bila cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj, kder je 1769. léta v «Augartnu» javno propovedoval o bučelarstvu. Nemški ni razumel niti znal čitati, in zatoj je mej poukom besedoval slovenski, a tolmač je iz njega ust poslušalcem prelagal na nemški jezik. Po tega moža pre-

zgodnej smrti je bil Josip *Münzberg*, naslednik mu, dal natisniti «Des Anton *Fanscha* sel. sehr erfahrenen Bienenwirths und k. k. Lehrers der Bienenzucht hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht. Wien 1775.» Na slovenski jezik je bil našega bistrournega rojaka védnost o bučelarstvu 1776. léta preložil Peter Pavel *Glavár*. Ta prelóga je ostala v rokopisu. (Primeri «Mittheilungen des historischen Vereins für Krain». Jahrg. 1848, na 41. str.) Potem je 1792. léta v Celji na svitlo prišla knjiga «*Antona Fanšaja* Cesarskiga Čebellarja. Popolnoma podvučenje za vsse Čebellarje. Od *Foanneza Golitschnika*, Fajmoštra v' Griži na Stajerskim». O Janši govori uže Linhartovo delo «Versuch einer Geschichte von Krain» v II. zvezku na 327. str. in Wurzbachov slovník «Biographisches Lexikon» v X. zvezku na 89. str. ter tudi Augusta Dimca «Geschichte Krains» v IV. razdelku na 183. str.; le učeni g. Kleinmayr v svojej knjizi nič ne vé o njem! Gospod Julij pl. Kleinmayr na 77. str. uči, da je *Feliksa Deva* (Ivana Damascena) «Bellin» prišel na svitlo v «Kraynskíh Pisanicah» v Ljubljani pri Iv. Frid. Egru 1780. l. (o tej létnici on molči), ali ne vé, da je opereta «Belin» zopet bila dana mej ljúdi v 6. vezku «Slovenske Talije» 1868. léta. — A zdaj pogledimo, kaj se je zgodilo na 78. stráni Kleinmayrove knjige! Ondukaj nam ta mož namreč oznanja, da je *Wolfstein* po «ukazu vla-

darstva» *slovenski* spisal in dal na svitlo «Kratko podučenje o živinskih boleznih (sic!), 1792.» Tudi tukaj smo se globoko urezali! Rečeni poštenjak ni bil *Wolfstein*, kakor ga je preimenovala «Zgodovina slovenskega slovstva», nego podpisoval se je vedno le: Johann Gottlieb *Wolstein*, ter bil je Nmec in živinski zdravnik na Dunaji, a slovenske vrstice nikoli ni zapisal nobene, dokler je živel, ker je naš jezik še menj razumel, nego li Babnik, dr. Costa, Peter pl. Radics in kočevski župnik Jonke. Res je po ukazu cesarice Marije Terezije in cesarja Josipa II. *nemški* v déžl poslal nekaj več knjig in knjižic o živinskih boleznih. Jedne take bukve njegove imam zdaj jaz pred soboj: «Anmerkungen über die Viehseuchen in Oesterreich, von Johann Gottlieb *Wolstein*, der Arzeney und Wundarzeney Doktor, Direktor und Professor der praktischen Vieharzeney in dem k. k. Thierspital. Wien 1781.» Prva njegova knjiga te vrste je potlej prevedena bila na šest jezikov, in tudi to se je zgodilo po vladnem povelji, ter jednako so prelagane bile i vse poznejše, kakor kaže. Dobili so jih tudi kranjski Sloveni v svojem jezici. A kdo jih je *tém* preložil? Nihče drug, nego li *Josip Fanton de Brunn*, a ne «Brun», kakor ga Koperski profesor piše na 77. str., ter ga zatorej slavi celo stran poprej, nego li teh knjig pravega roditelja *Wolsteina*, čegar izméno «*Wolfstein*» ima on stoprav na 78. strani. Ali ni to «*filius ante*

patrem?» S kronologijo se g. Julij trka često v svojej «Zgodovini slovenskega slovstva». Da je res oménjene stvari le prelagal, a *ne sam zdelal* baš Fanton de Brunn, če tudi se nikder ní podpisal, nam pripoveduje Šafařikov spis «Geschichte der südslawischen Literatur», I. na 96. in 97. str. A preloženim knjigam Brunnovim je g. Julij pl. Kleinmayr na stráni zgoraj povedanej sam izmislil tudi naslove; kajti prvo je Brunn imenoval takó: «Bukovice od Žvinskih boleźni za kmęteźke ludy. Od Janneza Gottlieba Wolstejna itd. v' Lublani: se najde blizu Škofye per Mihelnu Prombergarju Bukvarju, 1784;» a drugo: «Bukve od Kug inu Boleźen Goveje Živine, tih Ovac inu Svín, popissane za Kmetę na povelje tę nar vikši Gospodske od Joanneza Wolstajna itd. V' Lublani, Për Ignaciu Kleinmajerju 1792;» ali naš g. profesor prvo zóve «Bukve od žvinskih boleźni, za kmetske ljudi 1784», a drugo «Bukve od kug l. 1792.» Zadnjo teh dveh Wolsteinovih knjig je bil nekdo drug še posebe preložil samim koroškim Slovenom: «Te Bukve od teh Pomory inu Boleźni te Govedine, teh ouc, inu teh suin, za prebivauce na deźeli. Na viźingo ene visoke deźeune Regierenge zložene od *Anžeja Bogalubi Wolsteina* itd. U' Celouci, per Aloys* Kleinmarju deźelźkomu Stamparju

* Vidimo, da ta Korošec takó sklanja, kakor zna go-
spod profesor Julij pl. Kleinmayr.

1792.» Slovenščina te knjige ima svoje posebnosti, a nekatere tudi zanimljive: *venč, pajenčina, pruvi*, namesto: *več, páječina, prvi* (staroslov.: *průvňj.*) — V «Zgodovini slovenskega slovstva» na 78. str. tudi nahajamo *Antona Breznika*, ter o njem g. Kleinmayr uči, da je bil duhovnik v *Žavcu* (ali ne: v *Žalci*?), in da je «spisal neko *večno pratiko*, ki je radi mnogih *gospodarskih novic* v isto dobo (sic!) važna». Kaka slovenščina je to: v isto dobo važna? in zaradi katerih *gospodarskih novic* je važna? Ali vaša učenost nikoli ní še v rokah imela niti nobene «večne pratike», nikoli še ne slišala o njej, ki je znana do malega vsacemu slovenskemu kmetu? Res je ní mogla v rokah imeti, res ne slišati o njej, ker ví drugače ne bi govorili s temi besedami! A vrhu tolicegea neznanja ste se vender le predrznili, pisati delo, zahtevajoče obile, na vse strani kolikor toliko raztegnene vednosti, — pisati o naši književnosti? Rečena «večna pratika» je bila «vundana od Antona Breznika, Beneficiata v' *Žavci*. V' *Lublani*, per *Joan. Frid. Egerju* 1789.» Na 78., poprej oménjenej strani ima svoj prostorček i znani *Disma Zakotnik* (v Kleinmayru po tiskovnej hibi «*Digmas*» imenovan), ter ondukaj slišimo o njem, da je «*narodno blago* marljivo nabiral». Narodno blago mogó biti pesni, pripovedke, uganke, običaji itd. Katero izmej tega je nabiral *Zakotnik*? Ali se v poučnej knjigi také govori? G. Julij pl. Klein-

mayr ne zná, kakor vse kaže, da je zapisoval jedine pripovedne daljše narodne pesni. Vsaka stopinja Koperskega profesorja podaje globok sled velíke, a vedno ohole nevednosti! V «Zgodovini slovenskega slovstva» na 64. stráni vidimo otca *Marka Pohlina*. Kar g. Julij pl. Kleinmayr pripoveduje o njem, vse to je le prepisal, a Pohlinove knjige v rokah ní še nikoli nobene imel, niti slovnice ne, kar hočemo dokazati. Največ je pobral iz XIV. létника Marnovega «Jezičnika» (s 1876. l.) ter nekoliko dodal potem iz Janežičevega «Pregleda slovenskega slovstva», ki se nahaja v tega pisatelja «Slovenskej slovnici», natisnenej 1854. léta v Celovci, in rabil mu je tudi Radičev, s Cimpermanovim peresom poslovenjeni zdélek, imenovan «Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih», natisnen v letopisu «Matice slovenske» 1879. léta. Baš ta spis je kriv, da je g. profesor pl. Kleinmayr po znanej ter uže tudi grajanej zmesi babilonskej v en rokopis nevedno zváril dva Markova rokopisa, zvana «Bibliotheca Carnioliae» in «krajnska Kroneka». A najtehtovitejša knjiga je gosp. Juliju bila, kar zdaj uže nikogar ní tajno, od kraja do konca neznana, rekše, baš óna često oménjena «Bibliotheca Carnioliae», važna za tega delj, ker v njej sam Pohlin govori o sebi in svojih spisih. Pogledimo, kako se je gosp. pl. Kleinmayr okoristiti znal z muko in trdom svojih prédnikov, Na 65. str., po «Jezičniku»

naštevši Markove vse natisnene knjige, on modruje takó: «*mimo tega mnogo, mnogo drugega gradiva (Pohlinovega) raznih strok: na pr. 'Te odperte ali odklenene durí, 1768.' itd. itd. Zdaj poiščimo, kakó govori o tem Pohlinova «Bibliotheca Carnioliae» na 35. str., od koder je latinski prepisal naravno tudi g. Marn. Tam je čitati: «habet (sc. Pohlin) et praeterista plura in Mss. (manuscriptis) typum et typi sumtus offerentem expectantia. a) Te odperte ali odklenene dure, 1768 seu Janua linguae Carniolicae.» itd. itd. Na slovenski jezik se to prelaga takó: tudi razven tega (kolikor je namreč dal natisniti), ima (Pohlin) v rokopisih še mnogo, kar čaka téska in teskovnè troške plačati hotečega (človeka).» A zdaj, čitatelj dragi! na tanko pogledi, kakó je to preložil Koperski profesor, kateri ni toliko jezika ne umeje, da bi zmisel teh besedic bil mogel pogoditi! Na istej 65. strani gosp. Julij pl. Kleinmayr piše: «tu* iz vvida (Markove slóvnice) nekatere prilike: za nemško besedo: 'Ursache' je skoval: 'a-reč'» itd. Pohlin je res to besedo skrpal, a v predgovoru njega slóvnice s 1768. léta (uvoda ta izdaja néma nikder!) ne najdeš ni dúha ni slúha o njej; druga izdaja s 1783. l. ima I stran ter 14 vrstic predgovora in potem res I stran uvoda: ali tudi tukaj se zopet zaman oziramo po samostavniku «areč».*

* Prav bi se dejalo: *náte!*

kar nam svedôči, da g. profesor pl. Kleinmayr te slovnice nikoli ní od blizu videl. Poleg tega trebé dostaviti, da je Marko oménjeno besedo pisal: *arreč*, ter v svojej knjigi «Glossarium slavicum» na 10. str. tudi vsemu svetu povedal, zakaj takó dela, govoreč: «*arreč*, vox genuina ex verbo *As Ur*, *Ursprung* s mutato in *r* ob faciliorem enunciationem sequentis compositionis membri, nempe: *reč*, *Sache*, quod & germani habent *Ursache*.» Potem «Zgodovina slovenskega slovstva» na 66. str. o Pohlinu beseduje: «lepo je slišati čudnega možaka, kako je hotel dokazati, da je ‚buh‘ in ne ‚bog‘ prav pisano, rekoč: *b* je prvi soglasnik» itd. Vse to je toličko da ne od besede do besede vzeto sè 135. strani Janežičeve, poprej oménjene slovnice, a vrhu tega je stvar tudi neresnična, kar zopet glasno priča, da je v *ónej dôbi* Janežiču *bila* ter da gospodu pl. Kleinmayru *je* še *zdaj* neznana slóvnica Markova, katera v svojem predgovoru na 8. str. le dokazuje, da se v besedi «Buh» sveta Trojica vidi čudovito vpodobljena (so wunderbar ausgedruckt); a nikder ne opomína, kakó se ta beseda piši. Potem g. Julij pl. Kleinmayr v «Zgodovini slovenskega slovstva» na 68. str. šteje Markove, z 31. strani Marnovega «Jezičnika» prepisane posnemáče ali naslédnike, mej katerimi v Julijevi knjigi stoji tudi «*Ig. Taufferer*», a v «Jezičniku» namesto njega: «*In. Taufferer*», kakor je prav, kajti ime je temu jezuvitu bilo

Inocencij, a ne *Ignacij*. Nov dokaz, da učeni g. profesor ni prepisovati ne zna! Dovoljeno bodi, opomeniti o Marku Pohlinu še to, da bode tréba preiskati, kdaj li je umrl. Navadno se imenuje 1801. léto, in takó piše tudi Šafařik;) a Henrik Jurij *Hoff*, ki je bil Marku *vrstnik*, v III. zvezku svoje knjige «Historisch-statistisch-topographisches Gemählde vom Herzogthume Krain, und dem selben einverleibten Istrien. Laibach 1808» na 146. stráni pripoveduje, da je umrl 1804. léta, od koder je to i g. Avgust Dimec prepisal na zadnjo stran Pohlinove knjige «Bibliotheca Carnioliae», kadar je 1862. l. uredoval nje natisk. Resnična létnica bi se morda še dala zvédeti. — Pravo ime ónega štirskega pisatelja, ki ga ima «Zgodovina slovenskega slovstva» na 71. ter na 91. stráni, imenovanega *Šmigovec*, in ki je sam sebe izvéstno barbarski, namreč po ogerskem običaji, podpisoval: *Johann Leopold Schmigoz*, mislim, da je bilo *Žmikavec*. Morda bi to zdaj še kdo mogel zvédeti v Halozah, kder se je bil porodil. — G. profesor Julij pl. Kleinmayr na 72. str. o Juriji *Japlji** uči: «imeli so (Sloveni) tam pa tam pismo (sic!) Dalmatinovo ali *katoliškega* še ne». Odgovoriti je: *natisnenega* res ne; a bilo je v *rokopisu*, in

* Okolo Iga je še mnogo *Japljev*, in ljudje ta priimek sklanjajo vedno ter povsod: *Jápelj*, *Jáplja*, a ne: *Jápelj*, *Jápeljna*, kakor delajo naši pisatelji ter z njimi vred i g. Julij pl. Kleinmayr.

žal, kà ní prišlo na svitlo! Kaj g. Kleinmayr nič ne vé o *vsem* sv. pismu kanonika *Matije Kostêlca* s 1680. léta? * Ne verujem, kajti molčí o njem! To delo jemlje v misel uže Valvasor v VI. knjigi na 360. stráni, kder oménjeno prelogo zôve «*Simplex Translatio Sacrorum Bibliorum Veteris & Novi Testamenti, secundùm articulos, in tribus Tomis,*» ter dodaje, da je ostalo v rokopisu. Za njim ga i Marko Pohlin v svojem zdelku «*Bibliotheca Carnioliae*» ime-nuje na 13. str., ter dostavlja: «kde je skrito, in ali se je morebiti pogubilo, tega nisem nikder mogel zaslediti.» O njem je tudi čitati v Šafařikovem spisu «*Geschichte der südslawischen Literatur*», I. 126., kder ta pisatelj završuje takó: «po besedah ‚*secundum articulos*‘ bi sodil, da ní bilo *vse* sv. pismo, nego samó iznimek iz njega (*Auszug*).» A mí zdaj uže vémo, da je bilo *celokupno* sv. pismo. Dva zvezka (II. in VI.) tega rokopisa po zaslugi g. profesorja M. *Pleteršnika* hrani «*Matica Slovenska*». O Kostêlčevega sv. pisma usodi ne utegnem tukaj obširneje govoriti, ali hočem o prílíki. A kaj bi se človek z g. profesorjem pl. Kleinmayrom pogo-varjal o Valvasorji, v katerem je morda samó stare gradove ogledoval, če ga je kdaj imel v roci! Kaj bi se ménil z njim o rokopisih in o

* Nepokvarjeni Dolenjec govori: *Kostêlec*, *Kostêlca* (reci: *Kostêvec*, *Kostêvca*).

Marka Pohlina knjigi «Bibliotheca Carnioliae», katera mu je takó neznana, da je ní mogel razločiti od njega «kraynske Kroneke»! Čemú bi ga vprašal o Šafařikovem delu «Geschichte der südslawischen Literatur», v katerem ní jedne strani prečital, a spisal je nam vender «Zgodovino slovenskega slovstva»!

VIII.

V «Zgodovini slovenskega slovstva» na 72. str. mej presojevalci Japljevega in Kumerdejevega sv. pisma čitamo tudi J. Riharja. Ali ta župnik se je imenoval *Josip Richter*, a ne *Rihar*! Od koder je g. Julij pl. Kleinmayr v svojo knjigo prenesel *Paskala Škrbinca*, na dvoje razklanega v *Paskvala* in v *Škrbino*; od koder je Nemca *Wolsteina* vzprijel preoblečenega v Slovena, a vender nemško ime nosečega *Wolfsteina*: od ondod je vzel tudi J. Riharja, namreč iz Janežičevega «Pregleda slovenskega slovstva», kder na 137. strani vidiš ime *Jožefa Riharja*. To prepisano hibo ima na 45. str. tudi Miklošičevo, z Navratilovo roko uréjeno «Slovensko berilo za 8. gimnazijalni razred» (na Dunaji 1865. l.), a potem i v novem natisku (na Dunaji 1881. l.) na 31. strani. Profesorju pl. Kleinmayru je namreč posebno o zgodovini starejših pisateljev največ v ogledalo rabil povedani Janežičev «Pregled». Kakor je ondu našel, takó je često i prepisal brez nobenega premiselka, tu ter tam časi kaj

dodal iz kake druge knjige, bodi si kritično ali nekritično, a tudi izostavil, kar Janežič ima, na pr. *Adama Skalarja*. — «Zgodovina slovenskega slovstva», katerej bi se lepše dejalo «Zgodovina slovenske književnosti», na 60. str. o *Valvasorjevem* delu «Die Ehre dess Hertzogthums Crain» pač oznanja, kdaj ga je g. Krajec v Novem Mestu *zopet* natisnil, a kdaj in kde je prišlo *prvič* mej ljúdi, tega ne vé! (Laybach, Anno 1689. Zu finden bey Wolfgang Moritz Endter, Buchhändlern in Nürnberg.) Koperski profesor sploh rad ne pripoveduje, *kde* se je ta ali óna knjiga natisnila, kakor tudi po gosto zamolči *létnice* jako imenitnih proizvodov! Na primer o *Feronimu Megiserji* na 58. str. res piše, da je zdelal «Dictionarium quatuor linguarum», a ne dostavlja, niti *kde nì kdaj* se je ta slovník bil prvič natisnil, in *takó* tudi res uči, da so ga novič dali na svitlo Jezuviti, ali *zopet* ne črhne, *kde* in *kdaj* se je to zgodilo. Povedana knjiga je prvič bila v dézel prišla v Gradci uže 1592. l., a drugič pri Kleinmayru v Celovci 1744. léta. Rekli smo, da se g. profesor često ne méni za nikakeršno kronologijo, kar na glas potrjuje baš Megiser, ki ga je na 58. str. ta učenjak vrinil stóprav za Lipavcem *Ivanom od Sv. Križa*, kateri je od 1691. do 1707. l. dal mej ljúdi *pet* zvezkov propóvedij (pridig), a ne samó *štiri* zvezke, ter ne od 1690. do 1700. l., kakor «Zgodovina slovenskega slovstva» ondukaj uči

zeló po Kopitarji, kateri na 74. str. svoje slóv-nice vsaj ne tají, da mu ta stvar ní bila tedaj še do konca znana. Očito se kaže, da je Megiser, Nemeč, rojenjá iz Stutgarta, bil izmej *Trubarjevih* mlajših *vrstníkov*, ter vémo, da je umrl 1616. l.; a propóvednik Ivan od Sv. Križa je umrl do 100 lét pozneje, ali v knjigi profesorja Julija pl. Kleinmayra ima vender svoje mesto *pred* Megiserjem! — Zdaj pridi na vrsto *Fra Gregorio Alasia da Sommaripa* dell' Ordine de' Serui della B. V. Maria. «Zgodovina slovenskega slovstva» na 59. str. o njem uči, da je bil «redovnik v *Vidmu*; živel okoli 1604. Priobčil je italijanski in slovenski slovar, ‚vocabolario italiano e schiavo‘.» — Ta mož ní bil iz Vidma, ali bolje rečeno *Vidna* (Udine), kder je le dal svoj oménjeni slovniček natisniti, in to 1607. l.; njega domovina je po resnici bila *Divín*, kajti svoj predgovor, posvečen gospodu Matiji «della Torre, Conte di Valsasina, Preposito e Canonico di Trento etc.» Alasija podpisuje na konci takó: «Di Duino li 13. Marzo. 1607.» Bil je tudi Alasija izmej zeló mladih *vrstníkov Trubarjevih*, ker je uže 21 lét po njega smrti natisniti dal svoj «Vocabolario,» a vender je i njemu g. Julij pl. Kleinmayr prostor odkazal *za* Ivanom od sv. Križa. Tudi je dostaviti, da «Zgodovina slovenskega slovstva» zopet nikder ne pripoveduje, *kđaj* se je v déžel poslal rečeni posebno redki slovniček. Znan je te knjige do zdaj samó

I izvod (eksemplar), katerega je bil Kopitar na Dunaji po naključji kupil na javnej dražbi in ga podaril baronu Cojzu, ter s knjigami tega je prišel kesneje v licejsko knjižnico Ljubljansko. (Kopitar, «Hesychii glossographi discipulus,» na 47. str.)

«Zgodovina slovenskega slovstva» na 95. str. o Danjkovih písmenih modruje s temi besedami: «oni *Metelko*, ki je *kasneje* (sic!) sam svoje ‚*čirerare*‘ nasvetoval, je rekel o Danjku: ‚Schon Pater Marco (sic!) versuchte dem Mangel abzu-helfen, aber es gelang ihm so wenig, wie dem Peter Dainko . . . ‘ in ‚hätte sich Dainko mehr an den Schmigoz gehalten; allein — quilibet abundet in sensu suo«. — Bog vé, od kod je to prepisano! Iz Metelka samega ne, kakor je podoba. Koperskega profesorja plemeniti vkus naj svojo «Zgodovino slovénskega slovstva» imenuje «čirerare», a molčati mu je o Metelkovih písmenih, katerih niti ne uméje, ako jih zna čitati, kar še ní dokazano. Vrhú tega vprašamo: *kde* Metelko piše besede, podobne tém? Rekli smo *podobne*, ker od kraja do konca Metelkove nikakor niso. Nekoliko teh besed res nahajamo v slavnega moža slóvnici na XXVI. in XXVII. str. *predgovora*, ki je bil završen «v Ljubljani v 21. dan maja 1825.»; a slóvnica sama je bila natisnena v Ljubljani pri Leopoldu Egru tudi 1825. l. Za tega delj, kdor je to knjigo imel kedáj v roci, tak ne more nikoli

trditi, da je Metelko *poprej* Danjkova písmena grajal, a *kesneje* vender sam svoje «čirečare» nasvetoval! Kaj se ní to dejanje godilo *oboje ob enem*, rekše v njega slovnici? Gospodu Juliju pl. Kleinmayru je vse neznano — ter *neznana* i *Metelkova slovnica!* Tudi ga vprašamo, kde ima ostale *Danjkove* knjige, katerih je kacih deset?

Koperski profesor nas na 99. str. učí, da se je bil Kopitar «seznanil in potováršil (sic!) s serbskim *pesnikom narodnim* Vuk Stefanović-Karadžićem». — Vuk je slaven po vsej Evropi; ali da je i on sam bil pesnik, tega še ní vedei nikdo, predno se je oglasil g. Julij. Vidimo, da mu je neznana tudi Vukova književna delavnost in zasluga, da-si nikdar ní «pesnikoval», kakor bi dejál naš pl. Kleinmayr, ki je o slovanskih stvaréh nevednejši, nego li razno kateri učenec. A kakó smemo od njega zahtevati, da bi se kdaj bil ozbiljno bavil o *Srbu* Stefanovići, kà niti ne zna, kakó je ime *rojaka* Razlaga «*Pravniku slovenskemu*», ki ga na 183. str. zove «*Slovenski pravdnik*», od njega, kà nikoli ní pogledal, kakó se zovejo v Ljubljani izdajavane novine «*Illyrisches Blatt*», katere je na 118. str. ter po drugod prekrstil v «*Illyrische Blätter*»! «Zgodovina slovenskega slovstva» na 106. str. o *Fridriku Baragi* piše, da je zložil «*dve duhovne* (sic!) *pesni*», v katerih ne jemlje nobenega ozira na lepoto jezika . . . in še nekatere druge knjige pobožnega zapopadka.» — Rečeni pesni sta bili

Friderika Barage prvo delo s 1826. l., in sodba o njiju je Koperskemu profesorju, kdo vé, po kacih okoliših, došla iz necega, od kraja do konca njemu neznanega spisa, kateri se zove «Geschichte der südslawischen Literatur», I. 81. Gospod profesor! Ví na 220. str. iz letopisa «Maticе slovenske» 1880. l. po *Radiči* (z 52. str.) mej slavne živopisce vrvate necega pred nemnozimi leti umršega zmáznika, ki se je imenoval *Miha Kavka* ter živel okolo Kámenika na Gorenjskem, in če mu je kdo vélel, svetnícám za male novce delal ostroge na péto in brke pod nos. Človeče, katero je bilo, Mencigerjeve podobe v Ménguškej cerkvi prenavljáje, te umotvore pokázilo in zakidalo, pobrali ste v svojo zgodovino, a Friderika Barage ostale spise zamolčali, ako jih veste! Ali še nikdar niste slišali o «Dušnej paši», ki se je prvič bila mej ljúdi poslala v 2000, a drugič v 3500 izvodih ter dočakala toliko natiskov? Ali vam nikdo ní pripovedoval o «Zlatih jabelkih», o «Nebeških rožah» itd.? Učit se pojdite od slovenskih težakov in kmetov, katerim je vse to vrlo dobro in uže dolgo znano. Tudi mi verújte, da piše Baraga lepše in čisteje, nego li nekak profesor, kateri je tega moža odpravil z ubogo polšesto vrstíco, a *Valentinu Staniču* takój za njim dal toličko da ne cíli dve straní. Kolikor je bilo tam premalo, toliko je tukaj vsega preveč.

Na 109. str. se čudimo in strmímo, čítáje o *Mihaelu Andrejaši*, da «je prinesel *ves trojni dar* narodnjega petja s seboj na svet», in željno povprašujemo: kateri je ta izvoljeni dar? A g. Julij pl. Kleinmayr nam odgovarja: «bil je namreč samouk, ki se je rodil v rožni dolini na Koroškem, 28. septembra 1762. Izučil se je najprej tkalčije (sic!), potem še le samotež brati in pisati pa tudi pesni in popevke kovati.» — Ali g. profesor vé, kaj govori, ali se mu blede? — Na 110. str. se nam pripoveduje, da je *Veriti* na svitlo dal povést: «Feliks na poti.» — Rad bi védel, kod Julij pl. Kleinmayr take naslove pobira! Junak te pobožne povesti je res Feliks, a knjiga se zove: «Popotnik široke in vozke poti. Spisal Franc Veriti, Fajmašter v' Horjulu.»* V' Ljubljani 1828. — Na 152. str. je pokojni *Mihael Vrnè* (pravilno: *Brnjè*) v obrok dobil samó poltretjo vrstíco zeló skope mere, a vender ní le dopisoval «Novicam», kakor velí g. Julij pl. Kleinmayr, nego dovršil je i Vrtovčevo neokončano «Občno povestnico», kar je važno delo, in «Matica slovenska» ima spravljene tri njega večje rokopise, kakor nam pripoveduje XVI. létnik Marnovega «Jezičnika» (1878. l.).

IX.

Dovolj bodi tega mrzkega posla! Zdaj naštejmo še: I) vsaj glavne, zeló *redke* slovenske

* Nepokvarjeni prosti ljudjé tega kraja govoré: *Horjúj*, *júja*, m., namesto: *Gorjúj*, a ne: *Horjúlj*.

knjige, o katerih g. profesor pl. Kleinmayr ali po vse molči, ali o njih redkosti ničesar ne vé; II) vsaj *nekoliko* slovenskih *rokopisov*, kateri so njemu z večine tudi neznani. Sploh mu je navada, če o katem rokopisu tu in tam res morebiti golsne, da nikoli ne pripoveduje, *koliko* ga je ali *kde* se hrani.

I. Redke knjige.

1) *Catechimus quinque linguarum*, zvan tudi: *Otročja Biblia*. ein Handtbüchlein, darinn ist unter andernn der Catechismus Von fünfferley sprachen. (Crainisch, Krabatisch, Teutsch, Latiniſch, Italianiſch.) Anno MDLXVI. 8.º Drukanu v *Regenspurgi*, skuzi Joanneza Burgera. Ta knjiga je abecednik, odménjen kranjskej in instranskej mladini, ter ima 128 stranij vsega vkupe, a slovenščini je odmerjeno največ prostora. V knjižnici Vatikanskej Rimskega mesta jo je našel Kopitar, kateri misli, da je ta izvod zdaj uže jedini vsega svetá, in po njega sodbi je to delce *Krelj* utegnili spisati. (Kopitar, «Hesyehii glosso-graphi discipulus», na 46. str. i. d.) Šafařík o tem proizvodu ničesar ní védel v svojej knjizi «Gesch. d. südslaw. Literatur.» 2) *Postilla Slovenſka* (Spangenbergova) itd., prvi zimski del (skuzi Sebastjana Krella). Ratisbonae excudecat Johannes Burger 1567. 4.º, 174 listov. Jedini zdaj znani izvod hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji. G. Julij pl. Klm. o tej knjigi res govori

na 55. str.; ali ne pripoveduje, kakó je zelo redka. 3) *Zabavljive pesni o katoliškem duhovništvu* mej 1562. in 1575. l. Nekaj teh pesnij je Kopitar videl v nekacih bukvah v knjižnici Ljubljanske bogoslovnice. 4) *Jesus Sirah*. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca. MDLXXV. 8.º, 241. stranij. Po nagovoru plemenitaša *Ivana Kisla* je to knjigo preložil *Dalmatin* (ali ne *Krelj?*), a pomagal mu je *Bohòrič*, kakor uči Dimec v svojem spisu «Geschichte Krains», III. 193. Jako imenit je ta proizvod i zaradi tega, ker se ní pred njim v Ljubljani bila še nikoli nobena slovenska knjiga natisnila. Izvodu Ljubljanske knjižnice je nekđaj gospodar bil otec *Marko Pohlin*, ker je na 1. str. prvega belega lista čitati z njega roko zapisane besede: «Ex libris P. Marci a S. Ant. Paduano Aug. Excalceati. 1765.», a v poznejših létih je bila v Kopitarjevi knjižnici, od koder je prišla potem v Ljubljansko knjižnico. 5) *Passion*, tu ie, britku terplene itd. Našiga Gospudi Jezusa Cristusa itd. Durch. M. Georgium Dalmatinum, E. E. Landtschafft in Crain Predicanten. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca (1576.) 8.º, 105 listov. Dalmatina v tej knjigi prvič nahajamo podpisane s tem imenom. Jeden izvod hrani Ljubljanska knjižnica. 6) *Salomonove pripuvisti*, tu je kratki itd. navuki, skuzi *Furia Dalmatina* v Slovensčino stolmačeni. V Lublani skuzi J. Mandelca 1580. 12.º, 8 pól. Tudi to delo in petere

Mozesove bukve je Dalmatinu pomal *Bohòrič* prelagati, kakor svedoči Dimec na mestu zgoraj povedanem. 7) *Elementale Labacense* trium linguarum, lat., germ. et sclavon. Laibach, gedr. bey Johann Manlius (pred 1582. l.) Ta *Bohòričeva* knjižica je rabila v I. razredu Ljubljanske učilnice. Jedva se zdaj še kde nahaja kak izvod. 8) *Megiser*, Thesaurus polyglottus. Francofurti od Moenum 1603. 8.º, 1583 stranij, a vsaka je po dolzem razcepljena v tri svoje razdelke. V tem slovníku so tudi slovenske besede. Imela ga je ali ga ima še knjižnica Ljubljanske bogoslovnice. (Kopitar, Grammatik na 436. str.). 9) *Gregorio Alasia*, Vocabolario Italiano, e Schiauo. In Udine, MDCVII. O tem smo uže govorili. Izvod Ljubljanske knjižnice ima zadaj na 2., 3. in 4. belej strani besede, zapisane s cirilico posebne vrste: «jezik slovinki čest(?) tezak. ako ne bi bil tezak svakki bi hotil. govoriti po slovinki» itd. Dodan je tudi cirilski alfabet, ali nedostaten.

II. Rokopisi.

1) *Codex sec. XIV., in quo varia continentur. Nominum vocabula latina et vernacula. Pater noster, Ave Maria et Credo in lingua vernacula.* Longe ab hodierno diversum. Ms. in folio. — Hranilo se je to ali se morebiti hrani še zdaj v knjižnici Vodomoštskega (Vodomašiškaago) samostana (Admont). Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík «Gesch. d. südslaw. Literatur» I. na

71. str.). 2) *Alphabetum Sclavorum seu Vindicum*. Ms. in fol. — Hranilo se je i to v knjižnici Vodomoštskega samostana. Žal, kà ní povedana létница! Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík «Gesch. d. südsl. Literatur» I. 47.) Gosp. Julij pl. Kleinmayr stoprav na 210. str. res tudi govori: «knjižnica benediktinskega samostana v Admontu hrani iz štirinajstega stoletja kodeks, v katerem je ob enem ‚slovenski abecednik,‘ — ali to je prepisal z 19. str. *Radičevega* vihránja, zvanega «Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih», natisnenega v letopisu «Matice slovenske» 1879. l. Opira se tudi Radičevo delo na isto Muharjevo mesto, na katero Šafařík; ali kà Muhar v gornjem číslu 1), kder ní govorjenja o nikakeršnjeji abecedi, in tudi tu v číslu 2) kaže povsod jedno ter isto mesto, namreč: «v arhivu VI. 171.», zatorej si je misliti, da je Radič le zgornjemu číslu 1) odščipnil besede: «codex sec. XIV.», ter jih v svojo potrebo samovoljno premeknil semkaj dól. Ménim, da nihče ne bode omahoval, če ga kdo povpraša, komu je bolj verovati, ali Šafaříku ali Radiču. 3) *Zabavljive pesni o Furiji Kobili in drugih*, okolo 1575. l. — Pesni o Juriji Kobili tudi Marko Pohlin v svojej knjigi «Bibliotheca Carnioliae» imenuje na 16. str. pri besedi: P. *Dismas* a S. *Elisabetha*, in potem na 29. str. pri besedi: *Furičič*, kder nam pripoveduje, da je bil *Furij Furičič*, *Furij Kobil*a in

Jurij Dalmatin jeden ter ist človek. Vemo, da ní lahko verjeti v pošteno besedo Marka Pohlina, ali tukaj bode morebiti vendar le treba še raziskovati, da-si Valvasor odmajava (v VI. knjigi na 349. str. ter v VII. knjigi na 434. str.) Pesni o Juriji Kobili so se pozabile in izvestno uže tudi pogubile, kar je bilo zapisanih. 4) *Matije Kostêlca* «vse sv. pismo» s 1680. l. O njem smo uže govorili. 5) *Matije Kostêlca* «slovensko-nemško-latinski slovník», morda pred 1680. l., 4.º, 527 strani. Spravljen je v Ljubljanskej knjižnici, a spisala ga ní Kostelčeva, iz njega sv. pisma znana roka. 6) *Dictionarium Latino-Carniolicum*, iz konca XVII. veka, 4.º, 168 listov. Hrani se tudi v Ljubljanskej knjižnici, a Šafařík v svojem delu «Gesch. d. südslaw. Literatur» I. na 65. str. misli, da je morda i ta slovník Matije Kostelca; ali z njega roko zopet ní spisan, a niti ne z óno roko, s katero je slovník, imenovan v 5) číslu. Na popisanej 1. str. ima zdolaj besede: *Loci Capucinatorum Labaci*. 7) *Dictionarium Latino-Carniolicum*, brez létnice in brez pisateljevega imena. Ta slovník seza od písmena *A* do besede *Obscuritas*. Cigale ga je iz kapucinskega samostana *Krčepóljskega* imel ter upotrebil v nemško-slovenski Wolfov slovník, in rabil je tudi Miklošiču mej izdelovanjem staroslovenskega slovníka. Žal, kà ní znano, kam je zdaj prešel! 8) *Vrbana Farnika* ter *Antona Slómščaka* «nemško-slovenski slovník». Žal, kà ní povedano, kde se ta rokopis

hrani. Da je spisoval Jarnik dva slovnika, uči Šafařík na 46. in 70. str.

Dovolj sem dokazal, kakor mislim, koliko neprebavljenega, neresničnega, nevednega, brezumnega ter nepotrebnege se nahaja v Kleinmayrovi knjigi, a koliko zeló potrebnega se pogreša! Glavna stvar, po katerej se zaman oziraš, ta se zdí: zgodovini književnosti slovenske dodana *zgodovina kajkavsko-hrvatske*; spisi tega narečja so tudi slovenski. V tak posel bi najsposobnejši bil kateri izmej Zagrebških profesorjev našega rodú: Matija Valjavec, Sebastijan Žepič, dr. Fran Celestin, ali morda vsi tí gospodje vkupe, ker imajo v Zagrebu pomagála, katerih ní v Ljubljani. Zeló bi ustregli nam ter jako zaslužno delo stvóril sebi. — Po nespretnosti g. profesorja pl. Kleinmayra zaman iščemo tudi abecednega kazala, v katerem bi pisateljskim imenom dostavljena čísla pripovedovala, na katerej stráni je koga izmej njih dobiti v samej knjigi, kar je navada vsacemu proizvodu te vrste. — A svojega imena g. Julij pl. Kleinmayr poleg vsega tega vender ní pozabil častiti, kadar in kder je koli mogel; kajti najprvo je na 179. str. vrgel tudi sebe v koš mej 23 drugih pisateljev, ter na 181. str. se hvali, da je *popravit* (?) in zdatno (sic!) *pomnožil* (?) Janežičev slovník; potem se je zapisal tudi na 182. in 205. str. Posebno 1. in 2. str. izkončnih platnic vidiš odménjeni samó njega slavnim

proizvodom; kajti ondukaj mastíto našteva, koliko puhle, često iz drugih knjig prepisane drob- njave je raztresel po «Slovenskem Narodu», po «Soči» po «Učiteljskem Tovariši» itd. itd. Ali tak posel ní slepílno kričanje? — Dokazal sem i to, da «Zgodovini slovenskega slovstva» ní brezuvetno verjeti nobenega bolj neznanega pisa- teljskega imena, ker je mej njimi toliko napačnih, ter nobenega naslova katere koli knjige, nobe- nega čisla, govorečega, koliko zvezkov je tega ali ónega spisa, ali koliko in kacih dél je v déžel poslal kateri pisatelj, — s kratka, da besedam Koperskega profesorja ní verjeti ni- česar! Kder je toliko nevednosti in zaradi tega toliko neresnic, toliko zmot, kakó more ondukaj preprost, neuk čitatelj uganiti, kaj si je neres- nica a kaj li resnica! Nikakor nisem naštel vseh čihernih grehov pretresavane knjige, če tudi sem o njej spisal mnogo. Kdor bi to hotel na tanko stvoriti, treba bi mu bilo, zdelati bukve, debelejše od «Zgodovine slovenskega slovstva». V izvodu, ki ga jaz imam, najdeš proti sebi malo straníj brez nobene opómnje, a premnogo tacih, ki so jih polne. Profesor Kleinmayr ní še nikdar nobene književne zgodovine prečital paz- ljivo, niti sam nikoli ne premišljjal, kakó se je te vrste dela poprijeti in kakó mu je razvrstiti gradivo! Zató je v njega knjigi vse zméteno ter skodržano, osobito, kar se dostaje mlajše dobe, kder zaman iščemo razpregleda.

A kakšen je Koperskega profesorja Kleinmayra jezik! Človeka obhaja strah, kadar se dávi z njega slovenščino. Čitatelj potrpežljivi! ná samó kratko zbirko te oblode: sovremenik, Zeitgenosse, namesto: vrstník (v predgovoru); celtiški, baltiški, nam. celtski baltski, (1); * čertinino pisanje, nam. črtanje (10); obelodaniti, veröffentlichen (21 in često po drugod): ta beseda ne veljá, pridi si k nam, od koder koli! — posvečil, nam. posvetil (30 in 13): če govorimo: posvečen, zató ní še dovoljeno reči: posvečiti; pesnikovanje (81—82); pesnikariti (173); pesmariti (174); mogočstvo (104); zamreti, nam. umreti (malo ne povsod): umreti = sterben, zamreti = aussterben; ljud, nam. ljudstvo ali narod (31 in često po drugod), mestjan, nam. meščan (41); zavstonj, nam. zastonj ali zaobstonj (povsod); nemčizem, nam. nemčizna, kakor piše B. Raič (76); ptujizem (101): do zdaj tacih besed še nismo imeli; to so Kleinmayrizmi! — Našega rojaka dr. France vitez Miklošiča: takó ne govori nihče, nam. doktorja Franceta ali Frana viteza Miklošiča (14): ako je mej narodom časi, a zeló rekdo, slišati res: «gospod kaplana sem videl,» pisatelj ni te lenobe ne posnemlji! — v Gradecu, nam. v Gradci (57); kmetskí vražom, nam. vražam (47); spis Fr. Levec-a, nam. Levca (130): ali ní to, kakor bi kdo rekel: Julius-i ignorantia? —

* Ta čísla kažó straní Kleinmayrove knjige.

Dobrovskova (nam. Dobrovskega) slovnica (100); delovati (sic!) zjedinjenim močem (sic!), mit vereinten Kräften (149); materinzi (nam. materin) jezik (61); slovar Adelungovi, nam. Adelungov (87); prva dva leta, nam. prvi dve leti (85); ob časom (sic!), nam. ob času (180); lepe senožete, nam. senožeti (113); porodil se je Kosmač v Danih, nam. v Danah (120); Kosmač-Danecki (90): slovenski nikoli ter nikakor ni možno takó reči, nego samó: Danski; v Brodéh-Poljani (sic!) rojen (205): kde na vesoljnem svetu je kraj tacega imena? — Ta profesor ne zna sklanjati! — Podata se, nam. podasta se (29); vredjenje, nam. -rejenje (31); osvobodjenje nam. -svobojenje (32); vidši, nam. videvši (48); pridši, nam. prišedši (51); izpolne, nam. izpolni (98); otrpnel, nam. otrpníl ali otrpnol (168); popevlje, nam. popeva (107); on opevlja, nam. opeva (123); pozivlje, nam. poziva (185); pisoč, nam. pišoč (185); dereče, nam. deroče, in ta beseda mu znači «hinreissend»! (126); oživelo *se* je, nam. oživelo je (117); «Novice» so prijatelje slovenščine oživele, nam. oživile (147); živjenje *se* je oživelo, nam. oživelo je (178); živéti = leben, oživéti = wieder lebendig werden, oživiti = wieder lebendig machen; smrt je ugasnila (nam. ugasila) zvezdo (140): ugasniti = zu brennen aufhören, ugasiti = machen, dass etwas zu brennen aufhört; niso se vtopnili, nam. niso utonili (192).

Jasno vidimo, da naš profesor ne vé ni sklanjati ni sprežati, in da je zatorej ubogo malo napredoval v osnovnem (elementarnem) znanji slovenskega jezika; ali knjige nam vendar piše! Tudi njega sintaksa je polna grehov: dota nam je dana obilna; čverstega telesa, blagega serca, bistrega uma in jasnega duha doseči nam je dozor (kaj je to?), veljavo, srečo in čast (v predgovoru); o Slovanih, katere (nam. katerih) niso poznali (9); razloček ne zadeva samo pisavo, nam. pisave: a čisto prav in pametno bi se dejalo: razloček ni samó v pisavi (23); da poišče spomenike, nam. spomenikov (15); povpraša svoje svetovalce, nam. svojih svetovalcev, ali še bolje: svétnikov (29); v hišo grofa Nostic-evo (15); imela sta sedem (nam. sedmero) otrok (30); prej pa, da je papež ju posvečil, nam. predno ja (ju) je posvetil (31); brez v narodnem jeziku pisanih knjig, nam. brez knjig, pisanih v narodnem jeziku (48); v kar pričajo knjige, nam. o čemer pričajo (205). — Nedovršljivih in dovršljivih glagolov ne zna upotrebljati: v tem oziru ga posebno pohvali (nam. hvali) Dobrovsky (88). A kakšen je njega stil! Poslušajmo: da je resnica, da nam je Kopitarjeva zasluga, če nam je vednost rodila Miklošiča (nezmisel!), pričajo Miklošičeve knjige (99); (Preširna) pošljeta kot dečka v Ribnico, da se tamkaj vadi vsled prošnje verlega mu strica, Kopanjskega župnika pri Bonavent. Humelji (123). Ali je to profesorska

pisava? Časi g. Julij pl. Kleinmayr jame sredi proze veselo prepevati, kakor kolédnik, na pr.: kako trdne ima (stara slovenščina) še *korenine*, kako močno je bilo nekđaj in biva (sic!) še sedaj njeno deblo, da mu rast ne *mine*, ako vcepijo se mu *novine* (13). — To je spet nezmisel ter kakšen vkus in kakšno uho! Tudi nemčevanje posebno kosmate vrste se nahaja v njega knjigi: *izomika*, *Ausbildung* (9 in često); *samogli*, nam. *mogli* (29 in često); podpora strani nemškega dvora, nam. od nemškega dvora, kajti nemčevalno je tudi: od strani nemškega dvora (32); *poseda*, *er besitzt*, nam. *ima* (50 in 137); (Preširen) je sredstvom (*mittels*) «čebelice» svoje misli sipal (117); *mirodvor*, *Friedhof* (128); *tekóm* 65 let, nam. v 65 létih (35); *časom* so se vendar morali vdati, nam. *polagoma*, ter tudi bi trebalo reči vsaj: *s časom* (47) — sploh bodi povedano vsem pisateljem slovenskim, naj se ogibljó *golih instrumentalov*, če za drugo ne, vsaj zató, ker jih ne znajo upotrebljati. Čemur se kdo ní učil, tega ne more védeti. — Koperskemu profesorju se časi tudi nameri, da ga prime dremota, in potlej govóri, sam ne védi káj, na pr.: on (vladika Tekstor), sin revnih Kraševcev (48): koliko očetov je imel? — sklenili so *prosvetiti* sveto pismo (54); tako se je *vboga slovenščina ksala* (70); ranila ga je «nesrečna ljubezen» s strupenim *osom* (126): naš jezik besede: *os*, m., néma! — v *rudoru* (45,

124 in 128). Kaj si je to? Odgovor: v Koseškem je na 6. str. v «Raznih delih» nekdam čital besedo: *rudorov*, m., der Schacht, a zdaj je užé ní pómnel, ter zapisal, kakor se mu je zdelo; — (iz oka ali očesa) mu *seva* zadovoljnost (160) itd.

G. Julij pl. Kleinmayr obeta, k svojeji «Zgodovini» skôraj tudi sestaviti neko «berilo», katerega nikakor ne potrebujemo iz njega neokretne roke. Slovenščini bode zeló dobro dejalo, če on leže počivat na posteljo svoje dozdanje slave. Ponujal je užé 1877. l. razslute «Zgodovine» rokopies «Matici»; a njen odbor mu ga je vrnil in rekel, naj preuredí in podpolni, česar je treba. To je čitati v «Matičnem» letopisu 1877. l. na 349. str. ter i v «Novicah» 1877. l. na 253. str. Če je njega zdelek še zdaj takó malovreden, da se mi ne dá najti besed, s katerimi bi to dovolj mogel povedati, lahko si mislimo, kakšen je bil pred štirimi léti! Vse Kleinmayrovo početje žalostno svedoči, koli grozno skopo on zna sam svoje močí ter koli ubogo malo umeje, kaj v naših dnevih izobraženi svet zahteva od pisateljske dostojnosti, kaj od znanstvenega proizvoda, in kaka bodí knjiga, spisana učilnicam! Narod, kateri se človeku toli drzke nagote dá v lice psovati z bahavim ponujanjem tacega nestvora, kakeršen je Kleinmayrov zdelek, néma v sebi ponosa ter ní vreden bodočnosti, ako ga ne zgrabi jeza, da prime šibo, ki je tacemu dejanju pristojna. Posebno bridko je to, kà v

zadnjih létih našej književnosti poguba z razno-
vrstnimi netopirji ozbiljno pretí baš od óne
straní, od katere bi se bilo najbolj nadejati zna-
stvenemu pospeševanju!

Čudovita je opoklost, katera je g. dr. Jožeta
Pajka ali Pajeka premogla, da se je v «Kresu»
na 419. in 420. str. z g. Julijem pl. Kleinmayrom
prijateljski zabil v klado in «Zgodovino sloven-
skega slovstva» pohvalil; a menj čudovita se
mi zdí njega pisateljska vest in ljubezen do
resnice!

1881.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,

obradjuje *Dj. Daničić.*

Nad deset lét je pod upravo učenega jezikoslovca Srba gosp. dr. *Daničića* temu «rječniku» gradivo nabirala *jugoslavenska akademija*; a baš g. *Daničića* svét je bil, naj ona poskrbí, da tak slóvník príde na svítlo. Zató je tudi akademija zdaj pozvala njega, da bi od znesenega gradiva sestavil slóvník, in srbska vlada, cenèč tega déla važnost, oprostila ga nekaj časa dolžnostij, katere ima v svojej domovini.

Minilo je nekoliko tednov, od kar je imenovanega «rječnika» v *latinici* mej ljúdi prišel 1. zvezek I. déla, in to od slóva: «A» do slóva: «Besjeda». To je napolnilo 240 zeló tesnih stranj. Izdajati ga je začela «jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu u knjižarnici Lavoslava Hartmana na prodaju. Tisak dioničke tiskare.» Knjiga ima véliko osmérko, imenovano «lexikon-oktav». Vsaka stran se na dvé polovici delí s črto po srédi. Písmena so zrnáta in krasna, da-si drobna, papír

lep in trden, kakor izvéstno prístoji knjigi, katera bode Hrvatom, Srbom in tudi Slovénom vedno ter vedno v rokah. Poprave tiskóvnihi pomót so dobro dovršene, da zatorej nahajaš le malo híb, in z *večine* so tudi té neznatne. Kdor koli se je uže mučil s tiskóvnim popravljanjem, vé, kakó je tak posel težaven zlasti v znanstvenih knjigah, a še posebno v slóvníkih, kakeršen je tá, o katerem zdaj govorímo.

Gosp. Daničić je v «rječniki» latínico podpolnil z nekaterimi znamenji, in to za glasóve (zlíto izrékane): dj, dž, lj, nj, kar hvalimo, ker je teh znamenj slóvníku treba, ako hočemo na tanko pisati, kakor se govórí in kakor veléva znanstvo. Tega naj bi ne pozabili óni, kateri sestavljajo slovenski-nemški slóvník. V «rječniki» vrhu tega tudi, kder so hotele imeti starosrbske besede, nahajamo s cirilico natísnen zamolklí samoglasnik «ĭ» in latínsko písmo «ê» za «jatĭ». Slóvníškej terminologiji služi latínski jezik, in tudi besede se tolmače z latínsčino, a ne z nemščino, na pr. *běčiti, běčim*, impf., *trudere, torquere*. Vsakej besedi je dodano, iz katerega korena je porojena, katerega véka se prvič nahaja v književnih spomenícih, doklé je bila v rabi, ako zdaj uže né obična, in kateri slóvníki so jo uže iméli v sebi. A slóvníki se tí naštevajo: Vrančić (Verantius), Mikalja, Bela (Della Bella), Belosténc, Jambrešić. Stulić (Stulli), Voltiggi, Vuk, Daničić; — Jovanović, rječnik

sviju varoši, varošica i sela u Srbiji, Mašek, Repertorio delle località del regno di Dalmazia, Šulek, jugoslavenski imenik bilja itd. — Bogata hranišča južnoslovanskega jezika!

O tujih besedah, ki jih je v tem zvezki obilo, čitamo vselej, od kod je katera prišla. Vsak uméje, kdor se je kdàj s takim poslom bavil, kolike pazljivosti in učenosti je treba, a to še posebno sestavljáču srbskega slóvnika, ker je v tem narečji vedno imeti na umi grški, latinski, vlaški, némški, turški, ogerski in tudi rabanaski jezik, česar je pisatelj slovenskega slóvnika osvobodjen; kajti mí smo vzeli na pósodo res obilo némških in vlaških beséd, a námamo ni turških ni ogerskih, osobito ne po kranjskej deželi, razven malega številca, in tudi nekatere izmej teh bode še skrbneje razgledati, ter pokaže se morebiti, da po resnici zopet néso ni turške ni ogerske. A z druge strani je Srbu in Hrvatú mnogo laže slóvník pisati, nego li Slovénu. To govorèč imamo na umi slovénke ali od konca do kraja zlúgáne, ali végaste in pohabljéne, rekše, na pól resnične a na pól spakudráne besede, kakeršnih je v nekaterih naših uže natísnenih a posebno v rokopísnih zbírkah malo ne tóliko, kolikor zdravih in dobrih. Srbskemu in hrvatskemu narečju se ta rak né takó globoko zajédel v meso, kakor nam.

Nemški Grimmov slóvník je posebno z ene strani g. Daničicu služil v ogledalo. Tudi

«rječnik» ima zatorej zelo mnogo primerov iz pisateljev, in to vselej z dostavljeno stranico, kdé se kaj nahaja v izvirkih. Razprave o nekaterih besedah so jako obširne, posebno o veznicah. O besedici «A» je 26¹/₂ stranij, ter o besedici: «Ako» 14 stranij. Morebiti se komu zdi tega preveč, da-si je dobrega blaga, kakeršno ponuja «rječnik», bolje preobilo, nego li premalo. Na pr. o rečenej besedici: «A» se naštevajo in z mnogimi priméri iz veljavnih pisateljev potrjújo vsi razni slučaji, ob katerih ta veznica more služiti, in pripoveduje se, kaj znači ob vsacem slučaji posebe, ter tudi se dodajó vse druge manjše besédice, kolikor jih kdáj ž njo stopi v družbo. Kakor je «rječnik» tenák o tej besedi, takó tudi o vseh drugih, kar se dostaje rabe, raznih konstrukcij in raznega značenja, da se je čuditi i Daničićevemu velícemu znanju srbskega jezika i trudoljubívosti, s katero je nakopíceno gradívo globoko pre-mišljeno razbral ter v slóvniki nanízal in razpostavil, kder ima vsaka stvar svoje pravo mesto. Vsacemu Slovénu, res ljubécemu svoj rod in jezik, bode se iz te knjige premnogo učiti, zlasti kar se dostaje notranje čistote slovanske, pravílnih konstrukcij, nepokvarjene sintakse in rabe raznoličnih vezníc ter sploh jezikovega drobíža, ki ga je naše narečje, odtrgano od svojih južnih bratov, ali do konca izgubilo ali mrski ponémčilo.

V «rječniki» posámične besede in céle stavke ž njimi vred nahajaš od pisateljev najstaréjše dobe do zdanjega časa, iz katerega so spet zeló izbírično v porabo odločeni samó oni pisatelji, ki so zajémali iz narodnega govóra; a vse drugo novo slovstvo se je ostavilo prihodnjemu času. Ako se ne mótimo, «rječnik» séza do začetka «novoobraznega potujčevánja», s katerim se ob ênem uže tudi borí probujêna stara krepost slovanskega jezika. Ob sebi se umeje, da v njem za starimi knjigami svoje prvo mesto nahajajo narodne pesni, poslovice (pregovori), pripovedke in zagonetke (uganke), a izmej teh ima prvo ceno zopet vse óno, kar je nabral in spisal slavni Vuk Stefanović Karadžić. Vrh tega je «rječnik» hrvatsko-srbska imena ter priímke ljudém vzprijel od vseh krajev, iz raznih šematizmov in od koder je koli mogel; a v njem so tudi imena selom, brdom, rekam itd. Ni ptičev né pozabil, ni rib, ni ostalih različnih živálij, ni cvetlic, ni rastlín, gozdnega drevja, šibja, grmovja itd. Posebno radi smo tudi bili, iz Zoričičeve aritmetike (1766. l.) čitati primere, kakó se dobro in čisto slovanski govóri, kadar je računiti, ker je posebno nam Slovénom tacih vzrazov tréba, kakor slépcu vida. Baš to vsestransko tolikšno bogastvo temu délu, ki nam ga je po vsej pravíci imenovati *zgodovinsko-kritičen* slóvník, daje ceno, katera nikoli ne mine.

V oménjenem «rječniki» se sploh jezik ne primerja k nobenemu družemu jeziku, niti ne k nobenemu živemu in mrtvemu narečju slovanskemu, razven kadar nanese prilika, da je treba odkriti postanek težkih ter nejasnih besed, in ta knjiga zatorej né primerjajoče jezikoslovno délo v strogem smisli, česar ne grájemo, ker tak pôsel bode svoja posebna ter velíka nalóga prihodnjih časov; a z druge strani tudi «rječnik» zopet primérja toliko, kolikor bi dolžán bil vsak, na vrhunci jezikoslovne znanosti stoječ mož, kateri bi kakeršnemu kóli slovanskemu plemenu zdaj sestavljal slóvník, osnován po jednacem črteži, po kakeršnem je Daničićev. Taka trudba je potrebna tudi sama ob sebi, ker pisatelju rabi v svoj nauk, da mu pokaže pravo moč in postanek vsake besede posebe, kolikor namreč tega zdanja védnost more stvoríti, pa naj-si tak pisatelj v svojej knjigi potlej o tem primerjanji kaj izpregovorí ali ne izpregovorí.

Dotekniti se je tukaj še néke druge, Hrvatom zeló kočljíve stvari, ki je tudi sama o sebi težka in zamotána. Bodi nam svobodno, í o tem svoje mnénje povedati. Trdíli so učenjáci ter misle še do tega časa, da se južna slovanščina delí na trí plemena: «što» govori Srb, «ča» Hrvat, a «kaj» mi Slovéní. To troje narečje so imenovali: srbsko, hrvatsko in slovénsko. Po jeziki je res takó in drugače ni biti ne more; a zgodovina je to vse pre naredíla.

Jezgra pravim Hrvatom je zdaj provincijalna Hrvatska in Zagreb nje stolíca; a narod je tod kajkavsk. Vrhu tega hrvatski domorodci pričajo, da še do denšnjega dné Dalmatínci sami sebe i po najdáljnejših stranàh imenujo Hrvate, kar se ne zdí neverjétno; a Primorci okolo Réke in Istrani so si tudi v svésti svoje hrvatske krvi, ali oboji govoré (Istrani z večíne) čakavski. To premislivši vidimo, da kar «što» govórí, to je pravi Srb, a kar v provincijalneji Hrvatskeji govórí «kaj» in drugod «ča», to je denes Hrvat, a kar zunaj Hrvatske golčí «káj», to je zdaj Slovén.

Čakavščino so bili pisatelji zgodaj začeli prelivati v štókavščino, ter v poslédnjih létih se je posrbila še kajkavsko-hrvatska knjiga. Zatorej so tudi temu slóvníku vzdéli ime: «rječnik hrvatskoga *ili* srpskega jezika». To hoče reči, da je srbsko in hrvatsko narečje oboje samó jedno ter isto, kar né do zadnje trohe res: čakavščina je srbsčini bolj podobna, a hrvatska kajkavščina menj. Znano je, kar novéjši zgodopisci hrvatskega in srpskega slovstva učé, da je to obóje slovstvo jedno ter isto, pa tudi Srbi in Hrvati da so eden ter ist narod, ker je do zdaj oboje razdružavala samó zgodovínska osoda, posebno vera ter latínica in cirilica, a jezik da je povsod jednák, razven *malih* krájevnih razlík, osobíto po civilnej Hrvatskeji. S kratka, Srb in Hrvat imata zdaj v knjigi en jezik, a mí Slovéní čestítamo obéma. Združena

moč je silovitejša, nego razcépljena. Srb je Slován, Hrvat je Slován, in to nam je prvo. Samó tega vprašanja se né lahko iznebiti: ali so se v zgodovinskem «rječniku» zgodovinskeje hrvaščini brez kacega izímka postavile prave gránice, kolikeršne jej prístoje, ali ne? Čakavščina je res dobila svoje odkazano mesto. A kajkavščina? Poslušajmo, kakó sam g. Daničić o tem govori v «ogledi», ki ga je bil 1878. l. razposlal, predno je «rječnik» jel sestavljati. Njega besede so:

«Hoće li ući u rječnik i «kajkavske riječi»? Ima riječi koje sada govore samo kajkavci a negda ih je govorio i ostali narod i još po krajevima najviše udaljenijem od kajkavaca. Ima knjiga koje je na svaki način valjalo upotrebiti za ovaj rječnik, a u njima se miješaju oba govora, manje ili više. I u samom životu danas može se vidjeti kako ljudi miješajući se medju sobom prenose riječi iz jednoga govora u drugi: riječ koja je tako iz kajkavskoga govora ušla u običaj, ne može se izostaviti iz ovoga rječnika. Najposlije sam Bjelostjenac u svom kajkavskom rječniku ima mnogo riječi za koje veli da su «dalmatinske»; ne da bi li trebalo ako ništa drugo a ono barem vratiti tu pažnju zaslužnom kajkavcu? — Po svemu tome mislim da treba u ovaj rječnik primiti i «kajkavske riječi», ali samo riječi, i staviti ih u obličju koje bi imale u govoru ostaloga naroda, pa kod svake na-

pomenuti da je iz kajkavskoga govora i kako u njemu glasi, ako glasi drugojačije. Što po mom mišljenju treba primiti samo riječi take bez primjera, s toga mislim da se i zadovoljiti treba samijem rječnicima, ostavljajući literaturu provincijalnomu rječniku, jer riječi kojih ne bi bilo ni u ostalom narodu ni u rječnicima kajkavskim ne može biti mnogo, pa bi šteta bila za ovaj rječnik gubiti vrijeme čitajući cijelu literaturu kajkavsku.»

Vidimo, da je ta stvar g. Daničiću delala muke in preglávica dovolj, kajti zná in vé tudi on, kakó vse troje narečje tu ter tam séza drugo v drugo, in kaka težava je časi, najti pravo mejo. V Zagrebi samem prosti narod govori kajkavski. Zatorej se ne moremo posebno čuditi, ako je v «rječnik» zašla tudi naša: «*Bazovica* (reci: *būzovica*) f., selo u primorju blizu Trsta», koder prebivajo pravi, a ne hrvatski, nego *naši* kajkavci, katere smo vedno šteli ter jih štejemo še denes mej čiste Slovéne. A če je naša *Būzovica* hrvatska ali hrvatsko-srbska, né lahko razuméti, kakó je to, da v *kajkavskem* Zagrebi sestavljeni hrvatski zgodovinski slóvník z druge strani zopet kajkavščino, a ne slovenske, nego sam svojo hrvatsko, svojo zgodovinsko kajkavščino prezira takó zeló, da jej prostora daje samó toliko, kolikor je zdaj uže mej svoje besede meša tudi štokavec in čakavec ter kolikor so je zbrali slóvníki, osobito Belosténeć in

Jambrešić, a tudi iz teh da jo jemlje *polovično*, ker jo pretvarja na srbskega narečja obraz, in da vrata zapira vsemu kajkavsko-hrvatskemu slovstvu, ne vzprijemáje nikakeršnega priméra iz njega! Poleg tega sam g. Daničić priznava, da so vendar *nekateri* knjige, ki jih je na vsak način bilo porabiti v «rječnik», če tudi se v njih menj ali bolj mešata oba govora; a na drugo plát on zopet misli, da «rječniku» ne bi pridovalo, časa gubiti, čitajóč vse kajkavsko slovstvo. — Zakaj ne? Ali je starega hrvatsko-kajkavskega slovstva toliko, da bi ga mnogim delavcem, kakeršne ima akademija, trebalo za slóvník izpisavati Bog vé koliko lét? Kedáj se spet povrne taka lepa, ugodna prilika, kakeršna je zdaj?

Po naših mislih so bili trije potje «rječniku» odprti. Prvi pot: vsacemu od vseh treh govorov posebe sestaviti slóvník: štokavcem posebe, čakavcem posebe, hrvatskim kajkavcem posebe. Ali tega poti ne bi nihče hvalil, ker sta si čakavsko in štokavsko narečje takó blizu, da ju nikakor ne kaže na dvojje trgati. Zatorej bi drugi pot bil ta: štokavcem in čakavcem sestaviti ga vkupe in obojim odméríti proti sebi po jednálíko pravice in pozora, a hrvatskim kajkavcem posebe. Ali tudi tukaj bi se bilo néke stvari bati. Izvéstno bi najprvo začeli zdelovati štokavsko-čakavski «rječnik», a kadar bi ta bil gotov, potem bi se morebiti kajkavsko-hrvatski zaléžal takó, da bi ga nikoli ne bilo

na dan. Tretji pot: štokavcem, čakavcem in hrvatskim kajkavcem sestaviti ga vkupe ter vsem trojim proti sebi odmeriti vsacemu po jednólíko pravice in pozora, ker ne moremo najti pametnega vzroka, zakaj bi nam katero narečje izmej tega trojega bilo prezirati? Ali né vse tróje naše, — vse tróje slovansko in si zeló podobno? Ali se «rječnik» ne imenuje tudi *hrvatski*? Ali né zdaj civilna Hrvatska prava jezgra vsem Hrvatom? — Takšno delo bi res bilo dostojno «jugoslovanske akademije».

Kateri pot izmej teh treh se je odbral? — Tretji. — A kakó? — Vse pravice in ves pozor so dali štokavščini ter čakavščini, a iz hrvatske kajkavščine se je odločilo samó nekaj malega spisov, katerih priméri, če tudi némajó oblačila dovolj svatovskega, vender le za pogrmeno mizo sedé poleg štokavščine in čakavščine; vse drugo je tóličko da ne ostalo zunaj pred pragom, kajti zdelo se je treba, vzprijemati samó besede, a tudi te preobražene po srbskem narečji, brez nobenih primerov slovstvenih, pobrane iz jedínih slovníkov. Kdé tukaj nahajamo tenko načrtane gránice? Kaj more to biti: kajkavščino v «rječnik» jemati, a zopet je ne jemati? vrata jej odpirati, a zopet naglo zapirati, predno sta prag obe nôgi prestopíli? — Vidimo, kakó težko se je izmisliti kaj dobrega, kadar nehčemo tega, kar se nam podaje samó od sebe, ker je pravo! Po vsem tem je naravno, kà od vrlega

Habdelića, ako molčimo o drugih, v «rječniki» nikdér né sledú ni tirú, kolikor smo do zdaj zapazili. Mogel bi kdo opómeniti, da je Habdelićev slóvník prepisan v Jambrešičev, kakor ta sam pripoveduje, in tudi v Belosténčev. Nésmo utegnili dosti primerjati, da bi sméli trdno reči, ali je pobrana vsaka beseda in vsako besedno značénje, ali ne; pa bodi si, kakor koli, slóvník je zópet le slóvník, délo, katero je na vsak način treba v rokah imeti, kadar se piše nov slóvník istega jezika. A Habdelić je dal poleg slóvníka (1670. l.) mej ljúdi še druge knjige, v katerih je njega krepki jezik bogatější, nego li v slóvníki samem. Vrhu tega smo jako radovédni, kakó je, kar se dostaje nenatisnenih slóvníkov (Vitezović, Katančić)? — V «rječnik» se je z jedíne srbščine posnel tudi príglas (akcent), kateri povsod, ako je bilo kóličkaj móči, stoji naznačen z velíko skrbjó, kar je hvalno, tudi potrebno ter jezikoslovcu jako po volji.

Ponuja se težko vprašanje: kdé se bode jezikoslovje *ozbiljno* bávilo z ónim odcépkom južne slovanščine, recíte mu, kakor vam drago, ali hrvatsko-slovénski ali kajkavsko-hrvatski, o katerem nehče ni Beli Grad nič vedeti ni Ljubljana a niti ne sam kajkavski Zagreb, ali vsaj premalo mu je do njega, kakor se je zdaj pokazalo? Gosp. Daničić odgovarja: to naj stvorí poseben provincijalen slóvník! O tem smo govorili uže poprej in zdaj vprašamo zopet:

kdaj se je tacemu slóvníku nádejeti? Kdo se bode tega pôsla še hotel spomínati, pred sobój imejóč dokončano *monumentalno* delo, katero je zdaj začelo izhajati, in ki je tega velícega imena od vsake druge strani rés po vsem vrédno? Konec sodbe naše je tá, da v «rječniki» hrvaščina, kolikeršna in kakeršna je danes, ima obilo preozke meje. — A to se menda pač né zgodilo od strahú, da ne bi v knjigi zopet kakó prevladala kajkavščina? Zdanje razmérje na jugi nas uči, da se tega né bilo treba nič bati!

Mej spise mešanega govora a vender porabljene v «rječniki» spadajo «acta croatica», izdal Ivan Kukuljević Sakcinski, v Zagrebi, 1863. l. V njih je posebna, jako zanimiva in zeló velíka glagolska listína s 1325. l. o mejah (razvodih) po Istri. Ta listína sama svoj jezik imenuje «hrvacki», a vender vmes piše tudi kranjsko-kajkavske besede in besedne obraze, germanizme in italijanizme: «brituf, žlahtni, «ta» drugi dan, peljali, ker (weil), kare (zdaj: kar), loge, dogi, skodli (Schindeln), *h* Kožljaku, sturit, aku, prnesu (3. pers. plur.), deželski» itd. Iz njé je v «rječniki» več primérov, od katerih poglédimo samó ónega na 13.^b: «prosen, da bi knez s tu gospodu razgledal, a to jim je vse na putu za jedno», — a Kukuljevićeva knjiga na 13. str. v 21. vrsti od zgoraj dôlu kaže: «prose, da bi *gdn* (gospodin) knez s tu gospodu razgledal, a to jim je vse na puti za jedno.» Ako je v

rječniki: «na putu» popravljeno samó za tega delj, da je zdaj «u obličju, koje bi imalo u govoru ostaloga naroda», ne moremo graje zamolčati o samovoljnej popravi; ako li je tiskovna hiba, štejemo jo po pravici mej znátnejše, in zdi se nam res le hiba, kajti drugače bi se bilo morda prenarédilo tudi «razgledal» v «razgledao».

Jedíno to, kar smo o kajkavščini rekli, nam se v tem velícem početji zdi bistven in resničen nedostatek, a vse drugo so malósti, ako tudi bi se tu ter tam dalo morebiti še kaj opómeniti, kar se na pr. dostaje etimologije. Ali je vsem besedam g. Daničić koreníke vselej prav postavil, ali ne, o tem je težko govoriti, ker jezikoslovstvo poleg vsega truda in velikanskega napredka ter poleg obilih delavcev še vender né dospélo tacega vrhú, da bi vsaka stvar uže bila gotova, in tudi to je, da «rječnik» ne izgublja ni trohe od svoje céne, ako v njem katera koreníka néma pravega mesta. Zatorej prosimo svobode, svoje mnénje povedati le o nekaterih posámičnih besedah, in tega bode malo, ker je treba hitéti h koncu.

O besédici: «Alà», interj., ta slóvník uči, da je to «riječ: *ali*, okrnjena na kraju i sestavljena s uzvikom: *a*». — Ta besedica rabi i Slovénu, kateremu slóve: *áli*. Srbski je: *ala* imaš brza konja! Nar. prip. Vuk. 27., a naš Dolénjec bi rekel: *ali* imaš brzega (hitrega) konja! Gorénjec, ponemčen tudi v tem, po nekaterih krajih govori: *to* imaš *pa* hitrega konja! kar je

primeriti k nemškemu: hat *das aber* gedonnert! Gorénjska besedica «to» si je osvojila rés nekoliko bolj raztegneno rabo, ne li nemški «das», a vrhu vsega tega je vender le od nemškega. — Srb. *ala*, novoslov. *ali* mislim da je v tem slučaju isto, kar staroslov.: *ole* interj. V Miklošičevem slóvníku je čitati: *ole* čjudo! *ole* sila nepobédima! *ole* jarostí blagočistija! itd. Nekdanje «ole» se je Srbom pomešalo morebiti z arabsko, zeló podobno besedo: *allah*, Gott, katera jim je znana, kakor učé narodne pésni, in vémo, da po vseh jezicih božje ime služi tudi vzvíkanju; a Slovén je staro besedico «ole» zaménil za drugo svojo, po glasovih tudi zeló jednako: *ali*, adv., namesto česar je še Trubar pisal: *oli*.

O besedi: *bálvan*, m., idolum, trabs, «rječnik» učí: «najviše se misli, da je tudja riječ od tatarskoga: *balaban*, velik». To je bilo Miklošičevo mnénje v staroslovenskem slóvníku, kder to besedo nahajamo v raznih obrazih: blüvanü, blavanü, bolüvanü, balüvanü, balovanü, bülüvanü, bülvanü itd. m., stipes vel statua, columna. Ta beseda je menj ali bolj znana malo ne vsemu slovanskemu svétu in lit. jeziku. Morda je tukaj bil prvotni pójem: *Balken* (sich vom Boden abhebend, in die Höhe ragend), ter potem: *Säule*, *Götzenbild*, zaradi česar bi se dalo primériti k staroslovenskemu: brüvino, n., Balken, kakor je staroslov.: *plášti*, m., Mantel, poleg: *praští*, m., Mantel. itd. V obrazih: balüvanü itd. imamo

otrplo glasovno združbo, kakeršna je slovanščini vladala v starjših dobah; priméri staroslov.: *balūtina*, f., lacuna, stagnum, poleg novejšega lica te beséde: *blatina*, f., palus, in staroslov.: *alūdija*, f., navis, poleg: *ladija*, f., navis itd. Po našej misli je «balvan» od Slovanov tudi k Nemcem prešel in tamkaj se spreménil v óno besedo, katero Schmeller pomotno imenuje do-germansko, namreč: die, der *Balfen*, Felsenstück, das etwas überhängt und eine Art von Schutzdach oder Höhlung bildet; v Švici: die *Balm*, eine hervorragende Felswand. Schmell.-Fromm., I. 236.

O besedi: *bálta*, f., securis militaris, misli tudi g. Daničić, kar je mislil uže Linde in Vuk, da je turška. Trebé opómeniti, da se do današnjega dneva slovanščini priznava premalo samorodne krepósti, česar je krivo to, ker naša védnost v začetki né bila ter do tega hipa še né dovolj oprta na svoje domače, nego bolj na tuje znanstveno učilišče, in zaradi tega smo izgubili vero samí v sebe, katero si je povrniti in tudi v jezikoslovji porod mnogih beséd z nova razgledati. Kdo vé, če i te besede Turek né pobral od Slovana, kakor obilo drugih? Ruski je: *balta*, f., Axt, Beil; češki: *balta*, f., Axt, Beil, Jungm.; poljski: *balta*, *belta*, f., Streitaxt, Linde; novoslov.: *bálta* (reci: *bávta*) f., mala, ročna sekírica, Handbeil, na Dolénjskem. Primeriti bi se dalo lit.: *beldsin*, *belsti*, v., pochen (schlagen), klopfen; *baldas*, m., der Stössel, ein unten mit

einer Scheibe versehener starker Stab, mit dem die Fischer auf das Wasser hart aufstossen, um die Fische in die Netze zu scheuchen. Res bi se po jezikoslovnih pravilih v slovanščini bilo nádejati obrazu: *balda*, a ne: *balta*; ali nahaja se tudi «d» v tej besedi: rus. *balda*, f., das dicke Ende eines Prügels; der grosse Schmiedehammer; češki: *balda*, f., ein dicker, starker Stecken, Jungm., in slišal sem, kà so v Laščah na Dolénjskem z besedo: *balda*, (reci: *balda*, a ne: *bavda*) f., imenovali palico, kakeršno Ogri nôse in ki ima zgoraj železno sekírico; a glasovno združbo: *bald-*, namesto: *blad-* priméri k staroslovénskemu: *balütina*, *alüdiya* itd. Morda je vsporéditi i nemško besedo: der *Bolz*, der *Bolsen*, kürzer Pfeil; starker, runder Nagel; Riegel; Keil; *Ackerpolz*, Dreschflügel; starovisokoném.: *polz*, *bolz*; srednjevisokoném.: *bolz*; angleški: *bolt*; island.: *bolti*, eiserner Schliessnagel. Weigand I. 219., Grimm II. 234. — Kar se tiče obraza «*balta*» poleg «*balda*», čitaj Mikl. Gramm. I., 2. Aufl. 225.

Arbadiga, f., «od tal. *erbatia*, travarina, travnina, popaša», in to od lat.: *herba*, zelenjava, trava. K tej besedi naj dostavim samó to, kar sem te dni po naključji zvedel iz pisma svojega prijatelja, da namreč tudi Nótranjci blizu vlaške meje na Nánosi imajo to besedo, a slóve jim: *rübádje*, *robádje*, n., pašnina ali novci, ki jih od Pivčanov, Kráševcev in Lipávcev pobirajo zató, ker tí svoje ovce na gôro Nános dajó v pašo.

H koncu povédimo, da ta novi slóvnik vzprijémljemo z veliko radostjo, in to vrhu vsega, kar se nam je zdelo dolžnost pograjati v njem zaradi hrvatske kajkavščine, in vrhu vse jezikoslovne drobnjave; kajti srečavajo se različne misli, kadar koli pride knjiga te vrste mej ljudi; a katera misel je dobra, né moči vselej do trohe dognati, in tudi glávna nalóga tega slóvnika je vsa druga, a ne etimologija. «Rječnik» z veliko radostjo vzprijemljemo za tega delj, ker nam odpira hrame, v katerih je razvrščéno ogromno bogastvo, kakeršnega ne moremo najti in še mnogo lét ga ne bomo mogli najti v nobenej drugej knjigi južnoslovanskega jezika. Zatorej želimo, da Bog ohrani zdravje in trudoljubívost učenemu g. *Daničiču* in vsem njega pospešnikom ter jih okrepčaj, da skončajo delo, ki ne bode samó Hrvatom in Srbom dajalo ponosa in slave, nego tudi krepko jezikoslovno podporo slovanstvu sploh, a še posebno Slovénom, katerim živo naročamo, da bi ga pridno in pazljivo čitali in premišljali ter se iz njega naučili tudi tému, *kakšne slóvnike* znanstvo sestavlja v denášnjih časih!

Ker bode takó obširno osnovan «rječnik» do svojega svršétka potreboval mnogo časa in stal napósled obilo novcev, zató je vsacemu svétovati, naj kupuje posámične zvézke.

Za 1. zvézek je bilo 3 gld. plače. 1881.

Velésalo, substant. n., a ne: Velésovo,
adj. poss. n.

Miklošič je v svojem spisi «Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I.» dejál: «Velesovo (gorénjska vás), dessen Form nicht ganz sicher gestellt ist, daher auch nicht mit Sicherheit gedeutet werden kann, soll nach dem Hirten- gotte Volosŭ, Velesŭ benannt worden sein: Slovenci so. prišli do majhenih goríc, na katerih je zlasti ovčja paša obilno rasla, in tako so kraj in tudi vas, ki so jo zidali, po bogu ‚Velesovo‘ imenovali. Trdina, Zgodovina 28.» Denkschr., philos.-hist. Cl., v 21. zvezki (1872. 1.) na 77. str.

Očito je, da Miklošič né te misli, katere je nekđaj bil profesor Trdina ter pred njim uže Metelko. A to ime res néma začetka od boga *Volosa* ali *Velesa*. — Gorénjci zdaj govoré, kakor nekđaj néso govorili, namreč: *Velesovo, vega*, adj. n., ter okrog Bleda tudi: *Melésovo, vega*, adj. n., a v Škofji Loki je slišati: v *Melésane* so šli; do *Melésan* pojdem; v *Melésanih* so bili. — *Velésovo*, adj. n. je namesto: *Velésavo*, in to namesto: *Velésalo*, substant. n. V

obrazih: *Melésovo*, *Melésane* vidiš «m» namesto «v», ter kaže da *Melésane* stoji v nom. plur. m., namesto: *Velésane*, katero lice je po vsej podobi zaradi priglasa, ležečega zeló na začetki besede, skrčeno od: *Velésaljane*, nom. plur. m., kar znamenúje ljudi, prebivajoče v Velésali, a more ob enem zaznamenovati i sámo Velésalsko vás. Krájevnih imen te vrste je mej Slovéni obilo: Cerkljáne, namesto: Cerkvúljáne: cérkvúv; Vrb-ljane: vrba; Lípljane: lipa; Vašáne: vás, das Dorf, starslov.: vîši itd.

A kakó morem jaz trditi, da je *Velésalo*, n. pravo lice tega imena? Opiram se na znanega Novoméškega kanonika Matijo Kostêlca in osobito na Valvasorja. — Matija Kostêlec je bil svoje «Bratovske Buquice s. Roshenkranza. Stiskanu u' Lublani 1682,» posvétil «Gospei Materi Joan. Susani Paradaisarci, Priorci tèga jmenitniga Divizhniga *Velleffalskiga* Cloftra, u' Gorènski ftrani», ter Valvasor XI. 365. 367. piše: «Das Frauen-Kloster Michlstein, auf Crainerisch *Velesfalo*, ligt in Ober-Crain. Die jetzt, in diesem Jahre (1689), regirende Priorinn aber ist Frau Susanna Paradeifserinn, Freyinn». — *Michlstein* je tukaj teskovná hiba, katero je na konci tega (III.) zvezka Valvasor sam popravil: «f. (für) Michelstein l. (lies) Michelstetten.» Ako Slovén zdaj uže ne vé, kaj to krájevno ime znači, vidimo, da je vsaj njega pravo lice pred 200 léti bilo še sploh znano.

Beseda *Velésalo* je sestavljena z dveh kosov; prvi je: *vele*, a drugi: *salo*, kakor moravski «Velehrad» v sebi kaže tudi: *vele* in: *hrad* (grad). Kaj znači «vele», né težko povedati, ker to je v drugačnem obrazu isto, kar je star-slov.: *velij*, a, e, adj., *gross*, in lice «vele» je tudi starej slovenščini rabilo v sestavljene besede: *veleglavi*, adj., *grossköpfig*, *veledušije*, n., *Grossmuth*. Naše ime *Velésalo* je nemški narod z besedo *Michelstetten* preložil, kakor jaz ménim, zeló na tanko po slovenskem zmisli; kajti gotski: *mikils*, starvisnem.: *michil*, sredvisnem.: *michel*, adj., znači isto, kar grški: *μῆγας*, latinski: *magnus*, *gross*, obtorej isto, kar *vele*. Anda ako hočemo zvédeti, kaj znači drugi, v tem nazivali res neobični dél: *salo*, trebé najprvo pogledati, kacega pojma je nemška beseda: *Stetten*. Bilo je starvisnem. in sredvisnem.: *stat*, f., *Stätte*. *Stelle*, *Platz*, *Ortschaft*, pozneje «urbs»; novovisnem.: *Statt*, f., *Standort*, *Platz*, *Ort des Seins*, also *Wohnplatz*. Ista beseda je tudi: *Stetten* (*Stätten*), samó da stojí v dat. plur. Weigand, *Wörterb.* II. 790. 800., *Schmell.-Fromm.* II. 792. 794. Beseda: *Stetten* (razno pisana) često služi v nemščini sestavljenim nazivalom krájevnm: *Heiligenstetten*, *Königstetten*, *Dreistetten* itd., ter na samem kranjskem svéti je poleg *Michelstetten* še tudi *Kerschstetten* (*Kirschstetten*), in to tri krati: *Čěšnjice*, f. plur., *Kerschstetten*, v Moravškem dekanati; *Čěšnjice*, f. plur., *Ker-*

stetten (namesto: Kerschstetten, Kirschstetten), blizu Špitaliča v Kámeniškem dekanatu; Češnjevík, m., Kerschstetten, blizu Cerküvljan. — Češnjevík je kraj (Stätte), kder se nahaja ali se je kdaj nahajalo obilo črešenj (Kirschen), kakor je srbski: búkvik, m., tudi kraj, na katerem raste mnogo bukev, der Buchenwald. Iz tega se nam jasno kaže, da je *salo* isto, kar nemški: *Stätte, Wohnplatz*, ali z drugimi besedami, da je *salo* isto, kar *selo*, in obtorej: *Velésalo* namesto: *Veléselo* (Véliko Selo), die grosse Wohnstätte. Res v denašnjih časih ta vás né posebno velíka, ali kdo vé, koliko manjše od nje so v začetki bile vási po obližji? Tudi se je v tej dóbi *Velésalo* utegnil morda zvati *večji prostor okolne zemlje*, ker to ime se nahaja v listinah úže 1154. l., kakor svedoči Parapat v Letop. Matice slov. s 1872—1873. l. II. na 18. str., kar nam dokazuje, da je vsaj 84 lét staréje od nunskega samostana, založenega 1238. l. v tem kraju, in Valvasor XI. 365. piše, da je rečeni samostan iz prva bil imenovan «Frauen-Thal» ali «Marien-Thal», a Velésalo (Michelstetten) da so zvali *župo* (faro), katere cerkev je blizu ondukaj, ter da se je stóprav kesneje ime Velésalo prijelo i tega samostana, čegar založno pismo (Stiftungsurkunde) s 1238. l. jednako priča, da je sezidan bil «in Valle S. Mariae apud Michelstetten». Mitth. des hist. Vereines für Krain, v IX. létniki (1854. l.) na 76. str.

Zdaj trebé še dokazati, da je lice: *salo* poleg ter namesto lica: *selo* v slovanskem jezici možno, rekše, da glagolska korenina: *sed*, sitzen, tudi slôve: *sad*; kajti nikogar né tajno, da *sêlo* stoji namesto *sedlo*, der Sitz, Wohnsitz, Ansiedelungsplatz, zaradi česar je Čehom: *sedlák*, der Landmann, človek na *sêli*, a ne v mesti živeč, ter na Goriškem neko vás imenujo še zdaj: *Staro Sedlo*, vender i tamkaj denes premaguje uže izrékanje: *Staro Selo*, a pridevnik se v zdanjih časih govori vedno le: *starosélsk*, poleg: *stársk*. «Iz potne torbe» prof. Erjavca v Letop. Matice slov. 1880. l. na 208. str.

Sad namesto *sed* po Jungmannovem svodoštvi rabi Slovakom, govorečim: *sadnu*, ich setze mich, kar Čehom slôve: *sednu*; zatorej slovaški: *sadlý*, a češki: *sedlý*, adj. (partic. praet. act. II.), gesetzt: *sedlé mléko*, geronnene Milch, kar mi neslovanski zovemo: *süşédeno* mléko, namesto: *süşélo* (*süşédlo*) mléko. Rečëni Jungmann uči, da je tudi v Čelih krajevno ime: *Sadlná*, f., Zodel, vás v Budéjevskem, ter i: *Sadlno*, n., neko drugo češko ime jednake vrste, kar bi slovenski oboje slulo: *sel*, ako ne: *sal*. Sem je šteti i óno besedo, katera staroslovenski slôve: *salo*, n., sebum (a ne: *adeps*), novoslov., bolg., srb., ruski: *salo*, češki: *sádlo*, poljski in gorsrb.: *sadło*, Schmer, kar je zopet namesto: *sedlo*, *selo*, ter znači táko stvar, kà se je strdila, ‚süşédla‘, kakor je tolmačil uže Jungmann: «jako by řekl: *sedlý tuk*.»

in zdaj lahko razumějemo, zakaj more beseda: *sálo* v ruščini tudi značiti: die erste dünne *Eisrinde* beim Gefrieren der Flüsse. — Lice: *sad* poleg: *sed* ima i beseda, katera slóve srbski: *sádnó*, n., ruski: *sadnó*, češki: *sadno*, *sadmo*, poljski: *sadno* poleg: *sedno*, der Satteldruck; ruski: *sádnitisja*, sich wund reiben; poljski: *sadnić* poleg: *sednić*, wund drücken, wund reiben, *sadnisty* poleg: *sednisty*, adj., wund gerieben; a novoslovenski v Laščah: *šédno*, der Satteldruck; die Wunde auf dem Rücken eines Kranken vom Liegen; *šédnast*, adj., wundgelegen, kar na kranjskej meji v Prézidi mej Hrvati imenujo: *sádnó*, n., *sádnast*, adj., a po Istri, kakor *Ž. Volčič* pripoveduje: «skupna kobila je *sadniva* ali *sadnita* (bekommt den Satteldruck),» v «Glasniki» 1860. l. I. na 79. str.; mej Krko in Zatičino po Dolénjskem: *šédno*, n., der Satteldruck, *osêdniti se* (k temu prispodôbi ruski: *sádnitisja*): *osêdnil se je*, rekše, dobil je ran po hrbti, bodi si človek od mnoge léže ali konj od sedla, in poleg tega ondod govore: *osêjen je*, kar znači isto, če tudi nikoli né slišati: *osêditi se*; i Ribničan déje: *osêdniti se*, a v Škofji Loki je navadno: *sáje* ima, *sájast* je; pridevnik: *sájast* v jednacem zmisli rabi tudi Logatčanom: primeri: *prisad*, *sáda*, m., der Brand einer Wunde, rana se je *prisadila*, die Wunde ist brandig geworden; Gorénjci okolo Kranja velé: *séna* ima, namesto: *sédna*, ter: *sénast* je, namesto: *šédnast*, kar nas

uči, da lice, navadno Laščanu: *sědno, sědnast*, namesto: *sědno, sědnast*, né pravilno. S tem je neovržno dokazano, da slovanski glagol: *sed* ima namesto «e» časi «a»: *sad*, po katerem zakoni je tudi: *Velésalo*, namesto: *Veléselo*. — A kakó je o tej stvári soditi? Da tukaj «a» iz prajezika ne bode, o tem se ménda né dvojiti.

Dodatek.

Na Koroškem Za Vrhom pri Bistrici blizu Svéčan, kakor sem zvedel, govoré *sadvù, sadvà*, n. der Sattel, namesto: *sadlò, sadlà*, n., kar mi kranjski Sloveni izrekamo: *sědlo, sědla*; zatorej ima iz korenike: *sed*, sitzen Korošec tudi tukaj «a» namesto «e». K temu je v «Kresi» 1. novembra 1882. l. na 582. štr. čitati, da Korošci Rožanskega razrečja velé: *Salàn*, kar na Kranjskem slôve: *Selján*, kder se nam zopet kaže «a» namesto «e» v koreniki *sed*, ker je znano, da *Salàn* poleg *Selján* stoji namesto *sadljan* ali *sedjan* zopet iz korenike *sed*, a vrhu tega né pozabiti, da je «salo», namesto «selo» podstava besedi: *Salàn*, ter da isto lice «salo» za «selo» nahajamo tudi v besedi: «*Velésalo*» nam. «*Veléselo*».

1882.

Zbirka slovenskih pregovorov iz leta 1592.

Te pregovore je v «Kresi» (1. junija 1882 l.) gosp. P. pl. Radič objavil iz *Megiserjeve* knjige, zване «Paroemiologia», kà je bila natisnena prvič 1592. l. v Gradci, a drugič (pomnožena) 1605. l. v Lipski.

Rečeni pregovori so od prvega do zadnjega tí: 1) *Je li Bug sa nas gdu more supar nas biti?*: je li Bog zá-nas, kdo more soper nas biti? Novoslovenski je to res, a vzeto iz lista sv. Pavla k Rimljanom, VIII., 31.: *εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς κατ' ἡμῶν*; (si Deus pro nobis, quis contra nos?) 2) *Hud coza, hud kozliza*. — Ali je res Megiser takó dal natisniti? Ménim, da treba čitati: huda koza, huda kozlica. Tudi še Beli Kranjci velé: kozlíca, f., kar je nam: kozíca, f., die junge Ziege. Slovensk pregovor jednacega zmisla slóve: kakeršna mati, taka hči. 3) *Zhistn obrazn malo vode tribi*: čistu (nsl. čistemu) obrazu malo vode tribi (nsl. trebé). 4) *Od lahcha metsha tescha rana*: od lahka (nsl. lahkega) meča težka rana. 5) *Ne zna pas plavati, dokle mu nig puna rith vode*:

ne zna pàs (nsl. pès) plavati, dokle (nsl. dokler) mu nij puna (nsl. polna) . . t vode. 6) *Chi se shuma bogi ne hodi ugermye*: ki (nsl. kdor) se šuma boji, ne hodi u grmje (grmóvjje). Slovensk prigovor istega zmisla ter malo ne istih besed je bil v «Glasniki» 1859. l., II., na 108. str. Kurnik razglasil: kdor se šuma bojí, v listje ne hôdi (soll nicht gehen). 7) *Chi od straha umre, sperzi mu zuone*: ki od straha umre, s . . dci mu zvone (nsl. zvoné). 8) *Zherna (črna) bradu strogi (stróji)*. Tega po vse ne umejem. Govor je menda o bradi, katero si stavec počrnjuje, ker je siva; a vprašati bi bilo, če je to res v Megiserji prav natisneno, ali iz Megiserja dobro prepisano? 9) *Chi zapsi leshe rad sbuhami stajje*: ki sa psi (nsl. s psí) leže, rad z buhami (nsl. z bolhami) staje. Vuk ima: ko sa psima leže, pun buha ustane. Ta pregovor je tudi slovensk in slóve: kdor gre s púsòm léč, z bolhami vstane. 10) *Zhesa doma nig toga udobi nig*: česa (nsl. česar) doma nij, toga u dobi nij. Tukaj «doba» morebiti znači «svét» (die Welt: das Geformte), primeri češki: doba, f., die Gestalt, Form, in zmisel bi po tem bil, kakor velí i Vukov srbski pregovor: «svaglje je dobro, al' kod kuće najbolje.» in slovenski: «ljubo domá, kdor ga imá.» 11) *Vsacha ptisa k' suomo jatn leti*: vsaka ptica k suomo (suomu, namesto: svojemu) jatu leti. Gorénjec ponemčeno velí: gliha vkup štriha. Staroslovenski in srbski: jato, n., eine Schar (Vögel), a novoslovenski v

Dolénjih: jata, f., isto. 12) *Kako noga zstri-
mena, tako služba doli*: kako (nsl. kakor) noga
s (namesto: iz) strimena, tako služba doli. —
Stremén, ména, m., der Steigbügel: tukaj se
menda govori o nekdanjih kónjikih, najetih samó
v kak poseben boj ali v káko posebno vojno.
13) *Vboshtvo mushtvo crati*: uboštvo muštvo
kráti. Slovenec govori: uboštvo krši moštvo.
14) *Chragul na prazhnu ruchu ne sida*: kragulj
na praznu ruku ne sida (nsl. séda), — ker mu
je običaj, dobivati ondukaj mesa in drugačne
krme ali váde. Istran jednako velí: neče kragulj
na голу dlan, kakor J. Volčič pripoveduje v «No-
vicah» 1877. l. na 358. str. Krágulj je tukaj
namesto sokola (Beizvogel). Drug pregovor ta-
cega zmisla je znan tudi po Istri: krava neče
pojt' na praznu pést, kakor zopet J. Volčič piše
v «Glasniki» 1860. l. I. na 79. str. 15) *Bogli ye
dobar glas, nego zlat chlas*: bolji je dobar glas
nego zlat klas. Novoslovenski se to prikladneje
govori takó: boljši je dober glas (guter Ruf),
kakor srebrn pás; jednako ima i Vuk: bolji je
dobar glas, nego zlatan pás. 16) *Grozdova juha
pshenithna muha chi tega ochusha slatcha unje
dusha*: grozdova juha, pšenična muha (?), ki
tega (?) okuša, sladka u nje (?) duša. Ta pre-
govor je izmej vseh najtežji, ker je pohabljen,
osobito v besedah: «tega; unje». A né lahko
uganiti, kakó bi trebalo popraviti. Namesto:
tega (hujus) v pričujočih pregovorih nahajamo

drugače vedno: *toga*. A káj si je: *muha*? Morebiti namesto: *muka* (nsl. moka, das Mehl)? Grozdova juha bode ali vino ali mošt. Rad bi védel, kakó ta pregovor prav slóve. Naj bi povedal kak Hrvat, če je komu znan. 17) *Chi je pian toga uslamn chi je mertan toga vjamn*: ki je pijan, toga (treba nesti) u slamu, ki je mrtav, toga u jamu.

Razven prvega teh pregovorov, ki po resnici né pregovor, kar smo uže rekli, nobenega izmej vseh ostalih, kakor vsak vidi, ne moremo šteti mej *slovenske*, nego *hrvatski* so od kraja do konca,* a nekateri mej njimi vrlo stari. Nekaj teh Megiserjevih pregovorov imata srbski v svojih zbirkah tudi Vuk in Daničić; a Vukovih «poslovic» (pregovorov) sem jaz mogel zdaj v rokah imeti samó prvo izdajo: Na Cetinju 1836.

1882.

* Tudi g. prof. in akademik M. Valjavec piše v prijateljskem pismu, da ti pregovori niso slovenski, kakor misli g. pl. Radič, ampak *hrvatski-čakavski*.

Ured. «Ljublj. Zvona».

Vodníkova pesen: «Bohinjska Bistrica».

Ako zdaj, ko so na svitem zbrane pesni zdanjega «mojstra» slovenskih pevcev *Koseskega*, v roko primeš *Vodníka*, stoprv jasno vidiš, kolik je bil ta mož, ki se mu je bilo treba boriti z jezikom, živočemu v dobi, v katerej še nikdo nij znal slovenske proze pisati, a kam-li pesni! Kako čist, kako lep je Vodníkov jezik, primerjen z nenaravno, méšano, često slovniški nepravilno besedo *Koseskega*! Vendar je v svojih pesnih grešil tudi *Vodník*; samo da, hvala bogu! njegov greh nij imel nasledkov mej nami, kar je zeló čudno, ako se premisli, koliko rajši in hitreje poprimemo Slovenci v jeziku in pesnih tisto, kar je krivo, nego óno, kar je dobro! Grešil je namreč v tem, ker jih je narejal malo ne po samih gorenjskih kratkih poskočnicah, katerih oblika je posneta po tistih nemških, ki se imenujejo «vierzeilige». Od njih se je učil tudi pesniške mere, zmotno misleč, da so prave slovanske po duhu in po obliki. Segel je še dalje; vzel je mej svoje pesni cele národne

kitice, samo nekoliko predrugačene. Taki sta na pr. v «Milici» naslednji dve národni:

Ljubica v vrtici	Kamrica mater'na,
Rožice pléla,	Keldrec očetov,
Ljubega čakala,	Kaj si ga meni tí
Pesemce pela:	Ljubček! obeta!

Druge, zeló kosmate národne, osnažil je Vodník in potem vzel v svoja dela, kakor na pr. naslednje národne vrstíce:

Časi prepevala,
 Časi pa pasla
 — — — — —
 — — — — —

Te so v «Milici» take:

Samši* bo Milica
 Jagnjeta pasla,
 Da ji bo kitica
 Siva dorasla.

Niti «Bohinjske Bistrice» bi morebiti mej Vodníkovimi pesnimi ne bilo, da nij slišal štireh národnih vrstic, iz katerih nij samo nekoliko *predelanih besed* sprejel v svojo pesenco, nego tudi *pesniško mero*. Te vrstíce so:

Pobič je padel
 V Bistrico,
 Pôbil s' od nosa
 Spičico.

* To besedo sicer tudi Koseski rad rabi, vendar je napak narejena.

Da se čitatelj preveri, podajemo mu vso
«Bohinjsko Bistrico» Vodnikovo :

Zpód Lisca skaka
Bistrica,
Pevska se vnema
Iskrica.

Pó steni pleza
Skalni sin; —
Objema zelen
Jo bršlín.

Pojd' in obrazi
S črtami,
Živo mi piši
Z barvami.

Ná robu séd'va
Vrh dobráv.
Kdo b' se po méli
Drknit' bal?

Dà se vpodôbi
Beli slap,
Spénjen'ga 'zvirka
Puh in hlap.

Zná se še gladka
Drčica,
Pob'ča k' je vzela
Bistrica.

Zlata po njemu
Ribica,
Igra po šumi
Póstrvcá.

Smúkne po vodnje-
Kósovo,
Bút'co si prasne
Nósovo.

Vódica vanj za-
gledana,
Stóje prestreže
Ljubega.

Mera te pesni je :

— u u // — u*
— u u.

Vidimo, da je Vodník vse drugače meril
zlogom dolžavo in krátkost nego za njim Preširen
ter za Preširnom vsi ostali slovenski pesniki.

* Znamenje // znači odmór (cezúro).

Vodníkova mera je slovanska, namreč samo kar se tiče dolžave in kratkosti, Preširnova germanska, katere bi zdaj vendar ne kazalo zopet prenařjati, ker so se je v umeteljnjej poeziji poprijeli tudi Rusi.

V Vodníkovem rokopisu čitamo k tej pesenci sledeči, pozneje prečrtani pristavek v prozi:

«Pet *bistro* tekočih potokov poznam na Kranjskem: je *Bistrica* v Ribnici, ki izvira v kotu nad Sódražico pod Blokami, se izgublja v rupe blizu pod trgom, teče bistrejše, Ribnica pa leze voljno; je *Bistrica* med Pivko in med Čiči, na Krasu dobiva ime, da je *Reka*, se izgublja pri Škocijanu, ménim, da izvira pod Duínom, tukaj pravijo izvirku, da je *Timav*; dve *Bistrici* izvirati v snežnikih, ena nad mestom Kámenikom, edna nad Tržičem; *bohinjska* pa je péta, — v Bohinju puha iz Lisca hriba, ki se drži snežnikov tolminskih.* Tri poslednje ústuvajo v Savo, — *Dobrave* so visoko seno-žetno brdo, zad imajo strmo steno, ki je pod njo videti srebrni šum dvojega izvirka z viškega v strugo. — *Vincenc Dorpmaster* je učenik postavljen v Ljubljani, mladeniče učiti živopisati.» »

«Bohinjska Bistrica» se v Kastelčevej zbirki nahaja štirikrat prepisana z Vodníkovo roko, in

* Uže Vodník ima: *tolminskih*, ker je edino prav, primeri nemški: *Tolmein*. Pis.

to: na 53. listu rdečega čisla (izmej vseh najprvotnejši zapis), dalje s popravami na listih rdečega čisla 64 + 65. in 66 + 67. (ta dva lista imata namreč vsak po dve čisli: na prvem je 64. in 65., na drugem 66. in 67.), ter napósled brez najmanjšega popravka na listu rdečega čisla 52. Zgoraj navêdeni pristavek v prozi se čita samo na 53. listu, in baš zaradi pristavka največ smo priobčili ta spis. *Vincencij Dorfmeister*, ali po Vodníkovo: *Dorpmaster*, bil je, kakor smo zvedeli od starejših ljudij, ki so ga še poznali, v Ljubljani za učitelja črtanju (Zeichenlehrer). Vse méri na to, da je bil tudi Vodníkov prijatelj. Njegova hči je lansko leto v Ljubljani še živela v Balzovej hiši pred Frančiškanskim mostom. — Druga kitica «Bohinjske Bistrice» je na 53. listu Vodníkovega rokopisa najprvo bila taka:

Vincence, pisec
 Z' barvami,
 Savico m' pisal
 S' črtami.

Pozneje na istem listu poleg raznih poprav, katere se ne dadé čitati, razločno stoji:

Kdo mi obrazi (popravek: pojd in obrazi)
 S' črtami,
 Živo mi pisaj (popr.: živo popisaj)
 Z' barvami.

Te poprave so po vseh drugih rokopisih na čisto prepisane: samo 7. vrstica je povsod:

«živo mi *pisaj*», a v Vodnikovej izdavi ob Matičnih stroških čitamo slovniški pravilno obliko: «— piši», strsl.

Živopisati, mahlen, pingere, rus. *živopisati*, narejeno po grškem: ζωγραφειν, iz česar jasno vidimo, da je Vodnik znal tudi druga slovanškega narečja. Brez te kitice s pristavkom v prozi vred čitatelj «Bohinske Bistrice» niti razumeti ne bi mogel. Samo to nij dognano, ali je res bil ali ne uže poprej Dorfmeister načrtal izvor Bistrice, kakor bi se utegnilo soditi po pravem zapisu 53. lista, ali ga morebiti pesnik samo v duhu (kakor govore popravljenе besede vseh rokopisov) k temu delu kliče videč Bistrico «puhati in Lisca hriba». Zdi se, da bi utegnilo biti prvo resnica. Nadalje pesnik popisuje vodo in breg, potem z Vincencijem živopiscem «sedeta na robu vrhu Dobrav», ter zdaj se pesen pripne k narodnim vrsticam, katerim je Vodnik besedo: «spičico» premenil: v «bútico», mislèč, da je to domače, kar zopet nij, primeri vlaški: *buttare*, werfen, ausschlagen wie Bäume die Blätter. — V zadnji kitici je poleg: «*prestréže*» mnogo družih poprav, mej katerimi: «*obramžá*». Zdi se, da Vodnik nij po vse razumel besede, tudi v narodnih pesnih kosmato rabljene: *ramžati*: bavarski: *rumsen, rumseln* ob scherzen, sich muthwillig balgen; von schweinen, hunden, katzen: coitum appetere (torej isto, kar slovenski: *jaríti se*). Schmell. 3., 92.

Namen tega našega spisa je dvojen: prvič se nadejamo, da bodo Slovenci Vodnikovo pesen zdaj laže in bolj uméli; drugič smo hoteli pokazati, kako je on oči obračal po vseh stranéh svoje domovine, ter posebno, kako je obiral in primerjal, katera beseda bi se rekla, da bi jezik bil lepši in pesen prijetnejša. 1876.

Pravda o slovenskem šestoméru.

I.

Tako se imenuje tri pôle obsezajoča knjižica, katero je te dni razglasil gosp. profesor Levec.* Nam je ta «pravda» neizrečeno dobro déla!

Najprvo podajmo blagovoljnemu čitatelju nje ves naslov, ki nij brez peréčega popra: «Pravda o slovenskem šestoméru.» — Odgovor mariborskemu šestomérniku *Žanku Pajku*. Spisal *Fr. Levec*. — Motto: «Abschreckend und positiv gegen den Stümper; höhnisch gegen den Prahler, und so bitter als möglich gegen den Cabalenmacher.» (Lessing.)

Pisatelj nam v kratkem predgovorčku pripoveduje, kako se je najpoprej mislil tudi on braniti v kacih novínah, ker je v novínah (v «Zori») bil zgrabljen; a mej pisanjem da se mu je zagovor tako razširil, da ga je odrédil na svetlo dati v posebnej knjižici, kar bi se

* Natisnila jo je «Narodna tiskarna», in prodaje se v «Narodnej tiskarni», pri bukvovezu *Matiji Gerberji* in pri *pisatelji* samem v Ljubljani (*na Rimskej cesti, 20.*), knjižica s poštnino vred po 35 kr., a brez poštnine po 30 kr.

napósled more biti vendar še vse ne bilo zgodilo, ako bi gospod Pajek bil hotel v «Zori» kedaj mirovati o tej stvari.

Najprvo je čitatelju nekoliko povedati zgodbo tega prepira o slovenskem šestoméru, kakor nam podaje knjižica sama.

Gosp. Stritar je bil namreč v «Zvonu» (II. 18, 283) izustil željo vedeti, ali se je Koseski v svojih šestomérih držal kacega pravila ali ne, ter katero je to pravilo. Gospod Levec je na to stran pretehtal 1575 šestomérov Koseskega, in potem v «Zvonu» (II. 23. 363) razglasil pravila, katera so se mu v njih pokazala. A k temu Levčevemu spisu je bil tudi «Zvon» pritisnil *svoj* poseben dostavek *uredništva*, očito podpisan s črko S. (Stritar). — «Zora» je bila namreč 1876. leta (v 6—15 št.) prinesla prevod tretjega speva Homerove Odiseje iz peresa ljubljanskega profesorja, gosp. V. K.; a «Zorin» urednik, Janko Pajek, bil je te profesorjeve šestomere ob svojej glavi tako izvrstno popravil, t. j. pokvaril, da se jih je Stritarju v «Zvonu» treba zdelo malo pograjati, in da jih g. profesor potem uže nij mogel ni hotel za *svoje* poznati. Zato je bil g. profesor V. K. «Zvonu» poslal na «Zoro» namerjen dopis, v katerem bi rad bil to stvar nekoliko razbistril. A «Zvon» tega sestavka nij hotel tako razglasiti, kakor je bil pisan, nego le ob kratkem je v opómnji podal samo njega vsebino, ter baš to opómnjo je bil

pritisnil h koncu Levčevega spisa, kakor smo uže poprej omenili.

To je bil uzrok in začetek prepíra.

Gospod Pajek namreč potem nij odgovoril niti profesorju V. K., niti g. Stritarju, nego v «Zori» je razglasil napuhnen spis: «*Levec in heksameter*» (V. 24. 390). In baš temu spisu g. Levec zdaj odgovarja v imenovanej knjižici.

Levčeva obramba ima, razven predgovorčka, teh pet poglavij: I. «Mir in sprava» in Janko Pajek; II. Janko Pajek, slovenskih šestomerov prepisovalec, kvaritelj — in podvržnik; III. Janko Pajek, slovenski šestomérník; IV. Slovenski šestoméer; V. Janko Pajek, slovenski krasoslovec. — K temu je pridejan tudi še: «*Poznejši dostavek*» na konci knjige.

Uže samo iz tega se vidi, kako Levec pleše s Pajkom, kí je toliko let nekaznjevan «kozelce prevračal» v slovenskem slovstvu.

Pisava Levčeve knjige je drastična, ostra, brezozirna, kakor jo imenuje tudi sam g. Levec, — tu ter tamkaj v dramatičnej obliki, pred oči nam vodèč (razven *Pajka* in *Levca*) tudi *otca Marka Pohlina, Vodníka, Ĵakoba Źupàna, Koseskega, Prešírna in Borisa Mirana*. V «*Poznejšem dostavku*» se je za pikanten namèček oglasil tudi znani Gólovški samótník *Negóda*.

Posebno poučljivo, slovenske hvaležnosti vredno je tretje in četvrto poglavje. — Tretje poglavje nam razbistruje šestomérove zakone

sploh, kakoršni so veljali *klásičnim* starodavnikom, a četrto popisuje osobito *slovenskega* šestoméra zakone in njega *slovensko* zgodbo od začetka do zdanjih časov: *Marko Pohlín, Vodník, Jakob Župàn, Preširen, Koseski, Boris Miran.*

Tistim, ki porekó more biti, da je ta obramba pisana preosorno, pretrdo, g. Levec navája besede, katere je izustil *Arthur Schopenhauer* (42. str.): «*es ist durchaus falsch, die Toleranz, welche man gegen stumpfe, hirnlose Menschen in der Gesellschaft, die überall von ihnen wimmelt, nothwendig haben muss, auch auf die Literatur übertragen zu wollen. Denn hier sind sie unverschämte Eindringlinge, und hier das Schlechte herabzusetzen, ist Pflicht gegen das Gute; denn wem nichts für schlecht gilt, dem gilt auch nichts für gut.*»

Vsak pameten človek je dolžen pristati na te zdrave in poštene misli.

II.

Napósled je treba izpregovoriti še o dveh stvaréh.

Prva teh dveh stvari je *Koseski*.

Res g. Levec piše samo o *Koseskega šestomérik*, kar se tiče njih *téhnik*, molčèč o njega drugačnej *céni*, ker tukaj nij bilo temu ni prilike ni prostora; ali osobito mladína bi utegnila misliti, da Levčeve besede tudi veljajo o *Koseskem*, kolikor ga je *Slovenca* in *pésnika*.

Brez okoliša je treba povedati: *Koseski nij pésnik* — *nikoli pésnik bil nij*. — Koseski ne piše *slovanski*, ne piše ni *slovenski*, v katerem jezici niti vrstice ne more naravno in prosto misliti. Njega jezik je kombinacija samoglávega, v slovanstvu o vsem nevédnega pedanta.

O tem nas uverúje vsako, in tudi zadnje delo Koseskega iz *Danteja (Paklo)*, v «letopisu matice slovenske» 1877. leta.

Pogledimo si nekoliko teh njega vrstíc na 243. stráni:

«Hudoba Karon, *vatra živa cenjen*, (Ali je to slovanski?)
 Jih goni skup, in z veslom koj ga *rukne*, (bravo!)
 Ki zdi se mu v *premikanju* (!) polenjen.
 Ko list jesen iz vej za listom *cukne*, (sic!)
 Kar ne nehá tak dolgo, de posledni
 Drevesa *kinč** na listnik spodej smukne;
 'Tak (sic!) cepali Adamovi neredni
 Sinovi so za *enim drugi*** urno,
 Prilika cip kim tičar *piska vjedni*.» (Kaj je to?)

Rúkni ga! — *cúkni ga!* — Ali je ta mož tist «mojster» pevcev? — Tudi treba dostaviti, da slovenski je *pekel* m. ali *peklo* n., a ne: *paklo*.

Izberímo si iz «Pakla» še tu ter tam kako zrno žvepla!

Uže nekoliko lét je minolo, kar si je *Bombastus Koseski* v glavo vtepel (kdo vé, zakaj?),

* To nepotrebno magjarsko besedo, po sili vlačeno v slovenski pismeni jezik, ima baš *Bombastus Koseski* na vésti.

** Ali je to slovenski? — Taki slovniški grehi niso dovoljeni nobednej pésniškej svobodi (licenciji).

da je lepše in bolje rečeno: «prestrani v gojzd (235. str.), nego-li: «v prostrani (prestrani) gozd ali gojzd.» Tako do zdaj še živa slovanska duša nij govorila niti pisala! — Dalje!

«Ki trla mi je z grozo srca *globe*» (235. str.). Kaj so te *globe* ali ti *globi*? Slovanski je *globa* «Geldstrafe», a ne «die Tiefe!» — «Augustu smo *pravednim* bili vdani» (236. str.): slovenski se piše: *pravdnemu!* — «Izvodim de te *pušbam* prida golim» (237. str.): kdo krščenih ljudij more to razumeti? Beseda «pušba» stoji namesto «pušča», a naravno se dá izvesti samo od snovi: *puh, puhati.* — «Bojim se jaz, ak ravno *skusb* me žeja (238. str.): *skusb!* Kdo, razven Koseskega, sme tako pisati? In kako je to, da tukaj vendar čitamo «jaz», ko po drugod Koseskemu rabi le *neslovenska* oblika «ja»? — «Divica je v nebesih *milb* velika» (240. str.): kaj je zopet to? Od kod ta *neslovensk* rodilnik, katerih je Koseski toliko po nepotrebnem zapljúnil v slovenski jezik? Ali je samostavnik «*milb*» isto, kar nemška beseda: «die Milbe?» Slovenski se tudi piše «devica», a ne «divica!» Očka! z jezikom delate, kakor svinja z mehóm, čemur se po robu stavi stržén prave slovenščine in zdrav okus. — «Opomni on: ti *htjem* odgovor dati» (243. str.): *htjem!* Tako? Ali je to slovenski? Ali se ta oblika nahaja sploh kde pod nebóm? Otrokom in starčkom so igrače res dovoljene, samo da jih občinstvu ne smejo

razkričavati za *genijalnost!* — «Gorjé, gorjé!» nasprot mi *zavapivši.*» (243. str.): ali je «zavapivši» slovenski? Tudi bodi pritakneno, da je treba reči: «*ná-me zavpivši,*» a ne: nasproti mi — «Ni upa, de *natrag* bi *pridši* smeli,» (243. str.): Slovenec ostrmí, kadar to čita! — «Kjer *hot* je čin, ti zgini dvombe sena!» (243. str.): *hot* f. v slovanščini znači samo: desiderium, meretrix, pellex, amata, amator, in «sena» (der Schatten) namesto: «senca» moremo zdaj toliko reči, kolikor «solno n.» (die Sonne), namesto «solnce!» — — « . . . žarna dva kolesa» (243. str.): do zdaj so najnevednejši učitelji otrokom podčrtali, ako so tako pisali, kakor se pisati ne sramuje naš «mojster pevec». — «Na to in to poglede vpiram *krogo.* (244. str.): *okrog!* a ne *krogo!* To je kisel Koseskízem! — «*Razjasnuti* želim,» (245. str.): ne tako! Ta glagol spada v 4. vrsto, zatorej: «razjasniti»; tudi to napako bi *otroku* podčrtal učitelj! — «Ja prosim koj, *ukazala mi dé bi* (239. str.): za boga svetega, ali je kdo toliko nesramen, da more tako reči, namesto: «*da bi mi ukazala?*» — «Ne pripusti nikomur proste *itbe* (237. str.): *itbe,* namesto: *hoje!* Pesni *tako* delati, res nij čarodejstvo! — «Scer bila je med *njim,* se ve, Rahela, Za katero let je mnogo služil *Faka.* (245. str.): *Faka!* — Zakaj ne tudi: *egiptovski Pepe?* In «med njim», namesto: «med (mej) *njimi,*», to je res brez apostrofa!

V tem delu Koseskega poleg starih, ogóljenih stikov (rim): «dona, zona; marno, varno, žarno; življenja, tenja; viža (sic!), niža» itd., nahajamo tudi nove, posebno predrzno okoriščene: «ljubimca, dimca, žimca; rukne, cukne, smukne» itd.

Vsemu izobraženemu svétu je znano, kako se Dante zeló težko čita in umeje; a še stokrat teže je Slovcu, razuméti Koseskega prevod; često ga brez originala v roci niti s krvavim pótom nij razuméti. Vrhu tega smemo svobodno reči, da za otcem Markom Pohlinom še nihče slovenskega jezika nij tako po turški na kol nabijal, kakor ga vsem Slovcem na sramoto slavni (?) Koseski nabija. Kar je v poprejšnjih letih spisal boljšega, to so pozneje visoko odtéhtale stvari, kakoršna je «Paklo». Ako res hoče o slovenščini imeti še kako posebno veliko zaslugo, naj — umolkne! Danes je slovenskega jezika znanje toliko napredovalo, da uže nij treba pesni delati iz jedinih slovarjev, dobrih in slabih in verzéli jim mašiti z besedami, spakudránimi, kakor si bodi! Temu javno izrekamo odpòr v imeni krasnega slovenskega jezika!

Dolžnost in potrebno se nam je zdelo, osobíto zaradi nevéšče mladine, to izpregovoriti o Koseskem, če tudi ves ostali slovenski svet o njem ali premišljeno molčí, ali mu slavo poje. — A vrnímo se zopet k Levčevej knjigi!

Imenovati nam je na zvršétku še drugo stvar, katere nikakor nij zamolčati.

Stvar je ta: gosp. Pajek je v «Zoro» poleg sebe vpregel tudi svojo ženo; a gospod Levec se ljuto in brez milosti srdí na take Slovenke, katere brez nobedne védnosti slepe miši lové po našem slovstvu. To je mož prav storil. Ne vidimo li, kako barbarski so mej nami premnogi pisatelji, da ne bi se bali pisateljic? A morebiti poreče kdo: Levec je ves ženski spol bridko razžalil! — Jaz ménim, da to nikakor nij tako! Zdí se mi, da se baš g. Levec poteza krepko za čast in poštenje pravih nepokvarjenih ženskih, katerim še nij tista «emancipacija» možgán zmešala. On sméši le take, katere so se uže same osméšile; vse druge svarí in opomina, da ne bi za njimi nepremišljeno stopinj lovile. On graje posamezne «ubožice», kakor jih imenuje, vsemu ljubeznjivemu spôlu na ljubav, in kdo vé, ako jim s tem svojim spisom nij več koristil, ali končí koristiti želel, nego li vsi njih dobrikáči? Vprašati bi kdo utegníl: s čim koristil? Odgovor: z resnico, če jo hoté poslušati; ako ne hoté, potem naj se prime vsaka za svojo glavo.

Tega spisa ne moremo bolje završiti, nego li da izrékamo, kako smo dolžni hvalo vedeti g. pisatelju, ki je imel dovolj hrabrosti, resnico na vsa usta govoriti v zdanjih strahopetnih gnilih časih.

1878.

Vuk Stefanović Karadžić,

kako je «nemški» pisal.

Učena knjiga, rokôvno, kakor novine, ho-
deča na svetlo, imenovana «*Archiv für slavische
Philologie, unter Mitwirkung von A. Leskien
und W. Nehring, herausgegeben von V. Jagić*»,
v 2. zvezka 3. sešitku s 1877. letom od 726. strani
dalje ima dvanajst *Vukovih* dopisov slavnemu
nemškemu jezikoslovcu *Jakobu Grimm*u. Izmej
teh dopisov, katere je gospodu V. Jagiću v pri-
občilo dal profesor *Hermann Grimm*, Vilhelmov,
Jakobovega brata sin, zdaj pred slovenske čit-
ateljce pokladamo samo *jedno* pismo v zabavo
in premislek:

Leipzig den 28. oct. 823.

Hochgeschätzter Herr! Ihren werthesten
Brief von 19. d. M. habe ich die Ehre gehabt
zu erhalten. Mich freuet es sehr, dass Sie den
Verleger für unsere Grammatik* gefunden haben;

* Vuk tukaj govori o svojej srbskej slovnici, katero
je J. Grimm preložil na nemški jezik: «Wuk's Stephanowitsch
kleine Serbische Grammatik, verdeutsch und mit einer Vor-
rede von *Jakob Grimm*. Leipzig und Berlin, bei G. Reimer 1824,
8°, 104.» Pis.

ich habe ihn schon gestern besucht, aber das Manuscript habe ich nicht gesehen, da er mit jemandem anderm beschäftigt war; morgen oder übermorgen werde ich ihn wiederum sehen. Künftige Woche werde ich Ihnen mit fahrender Post einige literarische Notizen wie auch etwas über Partikeln und über serbische dialekten schicken; daweil eile ich auf Ihre einige Fragen und Bemerkungen zu antworten:

1. Ueber den zweiten accent (') habe ich daweil gar nichts mehr zu sagen, denn er ist immer gleich.

2. Zwischen *ora* (nux)* und *ora* (die rechte Zeit) ist *gewiess* ein Unterschied so wie auch zwischen «*bacati*» (jacere) und «*bacati*» (pungere), wie ich schon bemerkt habe. — — — — **

5. Wie wohl ich bekenne, dass Sie auch in Betreff des Adjectivs ganz recht haben, dass die erste Hälfte der Seite XLII (des originals) gehört in die Lehre von der Wortbildung: aber ich wünschte sie doch nicht auslassen; und zwar aus folgenden Ursachen: a) In der altslawischen Sprache können *alle* adjectiva diese doppelte Endung haben, z. B.: «*Ĵakovlji*» statt (oder *von*) «*Ĵakovljevŭ*», so auch «*carskŭ*» von «*carskij*» etc. b) Die Böhmen haben diese doppelte

* Namesto «*orah, orčh*».

Pis.

** Tukaj sem preskočil nekoliko vrst, govorečih o samem priglasu in o njega znamenjih, katerih slovenske tiskarne niti vseh némajó.

Pis.

Endung bei *keinem* von adjectiven; sie können nur sagen «*svati*» (serbisch «*sveti*»), — aber «*svat*» können sie nicht mehr sagen! c) Ich habe vor Herausgabe dieser Grammatik einem *serbischen* Profesor aus Ungarn öffentlich in Zeitungen der Unterschied zwischen «*sveti*» und «*svet*» beweisen *müssen* (denn auch in bisherigen (d. h. bis Dobrowski) altslawischen Grammatiken stehet kein Unterschied in Bedeutung). Aus diesen Ursachen glaube ich das sollte bleiben; übrigens machen Sie wie Sie für Besste finden, den ich bin auch in diesen ein Fuscher gegen Sie. — — *

Diese unsere Grammatik ist ziemlich *zu kurz*, aber was Declinationen und Conjugationen betrifft, ich hoffe sie wird vollständiger sein als viele andere slawische Grammatiken.

Meine Reise war sehr glücklich. Der *Göthe* hat mich einzig gut aufgenommen, wie auch der Herr Hofrath Beneke in Göttingen (und von Ihnen so gut empfohlen wie könnte ich nicht gut aufgenommen werden!). Wegen der Zueignung habe ich recht gut ausgerichtet³ und zweimal mit Gross Fürstinn ** gesprochen, einmal

* Tu sem zopet poldrugo vrsto preskočil. *Pis.*

** To je bila ruska vélika knjéginja *Marija Pavlovna*, v Nemce omožena ter zatorej bodoča vélika vojvodinja Vajmarska, katerej je Vuk z *ruskim* predgovorom *posvétil* (primeri v tem Vukovem pismu: «wegen der Zueignung habe ich itd.») drugo knjigo srbskih národnih pesnij (v tem Vukovem listu imenovano: «zweite «knjiga» der Volkslieder»), natisneno v Lipsku pri Breitkopfu in Härtlu 1824. l., 8°,

hat sie mir Wagen von Belweder geschickt und ich bin zu ihr ausgefahren; und zweitemal in der Kirche hat sie mich angeredet. Zweite «knjiga» der Volkslieder ist ganz fertig, ich erwarte noch nur auf Kupferstich, welcher diese Woche wird auch fertig sein. Von Kopitar habe ich einen Brief in Halle gefunden, aber ich habe noch keinen Antwort auf den, den ich ihm von Cassel geschrieben habe; er wird sich über Grammatik sehr freuen, denn auch in dem letzten Briefe (von 28. Sept.) hat er mir über sie geschrieben.

Ich wünsche, dass Sie diesen meinen Brief verstehen (oder wenigstens meine Gedanken errathen), und dass Sie immer gesund und mir immer wie bis jetzt gut bleiben.

Wegen die accenten und altslawische Letter ist keine Sorge.

Ihr unterthänigster Diener
Wuk Steph. Karadschitsch.

Kaj se ti zdi, prečitavšemu to nemško Vukovo pismo? Z jezikom se časi res borí ta slavni, vsemu izobraženemu svétu znani samouk; a iz njega slovanske besede se je še zdaj ter vedno se bode učiti, ne samo srbskim pisateljem, ki ga slépi uže davno prezirajo in tudi vsem pišóčim Slovanom ter osobito nam Slovencem,

316. To knéginjo je o njé prihodu iz ruske domovine tudi slavni Schiller pozdravljal z dramatično pésnijo: «Huldigung der Künste. Ein lyrisches Spiel», ki je v dvornem Vajmarskem igrališči bila govorjena v 12. dan novembra meseca 1804. leta.

Pis.

ki iz nemščine gledamo kakor miš iz moke. Bil je samouk, in ti morebiti oholo vihaš nos, kadar mimo greš; a vrhu vsega tega je on bil mnogo več nego si ti: dopisoval si je z glasovitimi učenjaki, in čislal ga je sam Goethe, prvi nemški pésnik, ter dostop je imel tudi k *nemškim* knežjim dvorom, kakor smo baš videli. Da-si mu je pomogel malo ne vse naš veliki rojak *Farnej Kopitar*, brez katerega bi Vuk res nikdar ne bil to, kar je, treba vendar premisliti, da po zemlji nahajamo zasípe raztrošenega kamenja, kí se nikoli ne da izbrusiti v svetle žarke, a da je proti sebi zelo malo tacihi dragih kamenov, kateri se izbrušeni potem lesketajo iz zlatih prstenov. Takó bi Kopitar in z njim vred vsi moderci malo katerega tacega človeka bili mogli izbrusiti v Vuka. Zatorej kaj to dé, če je ta bistrodušni mož tu ter tam res nekoliko švépasto nemški pisal? Slovanstvo je bilo njega krepost in zategadelj mu nij bilo treba klobuka sramežljivo na oči pomikati, kadar se je zadel ob nemščino, ker nij bil Nемец, nego Slovan, in dobro se je čutil, da je Slovan.

Tukaj se mi nehoté ponujajo dve, tri opomnje. Sam ne vem, v kakšen plašček bi jih ogrnil, ker osobito v novejšej dobi, od kar namreč slovenski vse piše, malo ne tudi uže dojénci v zibeli, nij lahko govoriti o slovenskem pisanji, ako nehčeš kletve in kriča z desne in leve strani. Da-si ti glasovi res nijso teževiti.

vendar so zelo mnogočiselni ter preteči, in pri nas glasove štejemo, a ne tehtamo. Hoče se mi namreč povedati, da imamo obilo tacih pisateljev (če morebiti vsi zadnji brez malega niso taki), da slovanski mnogo bolj švépasto pišó, nego li je Vuk nemški pisal. Kaj sem rekel slovanski? Tudi sama slovenščina, da i samo kranjsko-slovensko narečje, katero jim je uže izkopnelo v strizo spakudrane ljubljánščine z malim primésom gorenjske primojduševine, vrešči iz njih peresa obilo neprijetneje, cvili mnogo okorneje, nego li Vukova nemška beseda. A vendar ti naši pisatelji uže stojé in stali bodo — konči nekoliko let — v slovstvenej zgodovini mej periščem slovenskih klasikov. Dočakali smo časa, v katerem nam običajno brez trohe slovenske fraseologije, brez nobene slovenske slovnice in skladne prelagajo nemščino od besede do besede, kakor žaba po lestvici pleza od klina do klina. Zato se često nameri, da je treba slovenski stavek zopet pobrati in ga nazaj posaditi v nemški jezik, predno ga je móči razumeti. A naši prosti čitatelji to gnjusobo pobirajo, kakor Izraelci nekđaj mano, ter se tudi v pogovoru z njo ponašajo, meneče, da je to prava pravcata klasična slovenščina. Takó svojo domačo besedo in jedro slovenskega naroda najhujše tujčijo baš tisti naši rojaci, kateri se razustno proglašajo za junaške boritelje proti ponemčevanju.

1879.

Z a b í č i t i.

Gospod profesor *V. Jagič* v IV. zvezku (1879. l.) svojih neprecénjenih jezikoslovskih novín «Archiv für slavische Philologie» na 673. stráni prinaša list, ki ga je bil *Kopítar* v 30. dan marčija 1808. leta pisal *Dobrovskemu*. V tem listu je čitati:

«Ein frischer Beleg, dass wir gestudierten Krainer das *Deutsche* ins Krainische übersetzen, und die Idiotismen unserer Muttersprache nicht kennen, ist folgendes. Eine Magd, in der Nähe von *Neustadt* in Unterkrain geboren, sprach mit einer andern, die aus *Zilli* ist. Der Gegenstand war etwas, was die erstere schon lange hätte thun sollen, und immer vergass:

B. Kadáj boš vender to sturíla?*

A. Jutro, prav *gvišno* (gewiss).

B. Boš pa zupet pozabíla?

A. O! naà, sim tako *zabíčila*.

Referent (*Kopítar*) war zugegen, und fragte, was «*zabíčila*» heisse? Da sagte die *Steyrerin*:

* Ob sebi se uméje, da je *Kopítar* pisal z *bohoričico*.

«Zabičila sim», das ist, ich habe mir's *so fest vorgenommen, dass es gewiss geschehen muss.* — Also *beide*, die Unterkraimerin und die Steyrerin, fanden das Wort ganz bekannt: Vodniken war es eben so unbekannt, als dem Referenten (Kopítar), dem erst dann das «Byt po semu» aus Schlözers Nestor beifiel.»

K temu je *Dobrovsky* odgovoril (Archiv IV., 669.):

«Das Steyrische ‚zabičila‘ kann doch nicht mit ‚byt‘ po semu‘, wohl aber mit ‚bizh‘ (bič, Peitsche) verglichen werden und ursprünglich *einpeitschen*, einbläuen heissen.»

To mesto Kopítarjevega pisma je zelo tehtovito, in svedôci: *a)* da je beseda «zabíčiti» *národna* ter v našem jezici uže *stara*, a ne stóprav *zdaj skována*; *b)* da je ta beseda nekđaj imela nekoliko drugačen pomén ter tudi rabíla je malo drugače, nego li *zdaj*, ker *dékla* je *dejála*: *zabičila sem*, a ne: *zabičila sem si*, kakor se denes *piše* mej nami; kajti nij lahko misliti, da bi obé *dékli* bili *nápak* govóрили, ali da bi ne bil prav slišal Kopítar, kateremu se je ta glagol zdel *tóli* poseben. *Želéti* je, da se kdo *oglási*, *kakó* ta beseda služi *zdaj* prostemu národu, koder je še navadna. Jaz je domá nijsem nikoli slišal; a vender ne verujem, da bi uže povsod bila odmrta nje prvotna raba.

Po mojih mislih besedo «zabíčiti» krivo tolmačíta obá, Kopítar in *Dobrovsky*. Mej nami

Slovéni ter mej Slovani sploh nij bilo navade ni v starodavnosti ni poznéje, da bi rodítelji bili z «bíčem» odgojeváli in učíli svoje otroke, gospodarji z »bíčem» ustrahováli svojo družíno, ali možjé z «bíčem» udríhali svoje žene. Slovénu «šiba» novo mašo poje, a ne «bíč». Niti drugi narodi, srpéjši od pohlevnih Slovanov, níjso z «bíčem» svoje mladíni vtépalí modrosti v glávo, a kam li Slovan? Ako je to rés, o čemer se nikakor ne dá z lépa dvojiti, to kakó se je od besede «bíč» mogel poroditi trpki glagol: *zabíčiti*, v poménu: beibringen, einschärfen, einprägen? Mnénje slavnega Dobrovskega o tej stvari je prenágljeno, ter úže sam njega kratki odgovor kaže, da beséde níj globoko premišljál. Morebiti se o tej príliki utegne kdo dozívati nemške besede «einbleuen»,* verberibus inculcare. To ne služi sem, ker je vzeto iz nemških učílnic, kder so rés nekateri učítelji trdoglave ali neposlušne otroke do naših dníj s *pálico* ali *šibo* (a ne z *bíčem*) često takó pretépalí, da je bila njih koža vsa podpluta; no Slovén je glagol «zabíčiti» imel úže tedáj, kadar nij imel še nobene učílnice, kar nam pripovedúje baš Kopítarjevo pismo Dobrovskemu.

Kolikor jaz vem, to je našej besedi «zabíčiti» v pomenu «einschärfen, einprägen» prvi v

* Grimm učí, da je to besedo treba *tako* pisati, a ne: *einbläuen*.

slovensko knjigo odprl dúri gospod *Jurčič*. V povésti «*Sosédov sin*» (Mladika, pri Egru v Ljubljani 1868. l.) na 169. stráni čítamo: «pazi se, reče mati (hčéri Fránici), ogiblji se, da te ljudje v besedo in v jezike ne dobodo Pa saj ti menda nij treba *sabičevati*, saj si pametna dovolj». — A gospodu Jurčiču, kakor sem úže poprej opómenil, rabi ta glagol nekoliko drugače, nego li déklama, o katerih piše Kopítar. Gospod Jurčič je to besedo slišal domá, kar vém iz ust njega samega; ali to se vpraša, če je vse na tanko tako slišal, kakor je poznéje zapisal, ter če so mu na úho prišli vsi raznolični zasúki in pojmi te besede? Naj bi tudi on pomislil, ali se more vsega tega še opominati, in ako se ne more, povprašal bi domačih ljudj ter potlej o tem povédal v svojih novínah; kajti morda bi po tem poti zvédeli kaj tacega, kar bi máhoma pomoglo to besedo neovržno raztolmačiti.*

Skrajni čas je úže, da povem, kakov se mi zdi porod našega glagola: *sabičiti*, *sabičevati*, katerega razven samih Slovénov zdaj néma nobeno drugo slovansko naréčje, kar je treba opómeniti.

V ruskem jezici nahajamo: *zaobykatì*, v., sich gewöhnen an etwas, *zaobyčnyj*, adj., gewöhnlich, herkömmlich, gebräuchlich, *zaobyčlivyj*,

* J. misli, da je slišal besedo samo v onem pomenu, kakor jo je zapisal. Ured. «Slov. Naroda.»

adj., gewohnt, *zaobyčka*, f., die Gewohnheit. Podstava je: *za-ob-vyk*, ter «vyk» stoji namesto «yk», od koder je tudi: *uk*, m., die Lehre, *obyčaj*, m., der Brauch, die Gewohnheit, die Sitte. A južni Slovani smo namésto samoglasnika «y» uže v starej dobi vzprijéli «i»: *običaj*, namésto: *obyčaj*. Takó bi «zabíčiti» stalo namésto «zaobíčiti (zaobyčiti),» *gewöhnen*, *sich gewöhnen*, sich aneignen, einprägen; kajti v rúščini tudi: *obykatí*, v., znáči: *sich gewöhnen*, ter: *obyčlivyj*, adj., eigensinnig. Kakó časi besede iz trpelivega (passiv) zmisla prestopajo v déjstveni (aktiv) zmisel, nam jasno kaže naš glagol: *rábiti*, ki zdaj znači «etwas brauchen»; a nekđaj nij bilo takó. Podstava je: *rab*, m., der Knecht, in v starem jezici: *rabiti* poménja: zum Knecht machen, *rabovati*, Knecht sein, dienen; srbski: *rabiti*, fröhnen (na tlaki delati); zatorej: *rabiti*, etwas dienstbar machen, sich dessen bedienen, es brauchen. — Še je opómeniti, da samoglasno združbo «ao» srédi besede Slovén krči navadno v «a»: *nápak*, *sabrñiti*, namesto *náopako*, *zaobrñiti*, *zaobvrñiti* itd.; takó je tudi: *zabíčiti* namésto: *zaobíčiti*.

1880.

Novo glasilo slovensko.

«*Vélnica.*» Kakor smo zvedeli, bodo se takó imenovalé *novine*, katere se mislijo po novem letu prej ali pozneje v Ljubljani dajati na svitlo, kadar in kakor bode njih urednik mogel. V namero so si izbrale, *vejati* pisavo slovenskih novin Ljubljanskih in drugih, ter ocenjavati sploh slovenske spise. Poslal se nam je tudi vzgled, kakó je namenjeno to novo glasilo postopati. Evo ga!

Žezikoslovcu «Slovenčevemu».

V «Slovenci» z 8. novembra 1881. l. nahajamo spis, imenovan «Slovenska predstava» (sic!). Tam čitamo: «med tem (sic!), ko celi (*dve* napaki v *jednej* besedi!) slovenski (kdo?) govori ,nečak, nečakinja', zazdelo se je njemu (Cimpermanu) piaati (sic!) ,netjak', ,netjakinja'» — Za temi besedami stoji v «Slovenci» nekoliko debelega nezmisla, s katerim se nehčemo baviti. Kranjski Sloveni govoré grozno redko «nečak» ali «nečakinja»; še bolje rečeno: ta beseda je neznana vsem, razven malega prgišča naših

pisateljev, kateri so jo topoglavo presadili iz srbsčine v slovenski jezik. Zakaj topoglavo? Zató, ker staroslovenski je: *netij*, m., der Sohn des Bruders oder der Schwester; staroruski: *netij*, m., isto, kar stoji namesto: *neptij*; latinski: *nepos-potis*, m., *neptis*, f. — Srbski je res: *nećak*, m. (a ne: nećak); ali Srb govori in piše tudi: *cvijete*, n., die Blüthe, *lišće*, n., das Laub itd., namesto: *cvětje* ali *cvětje*; *listije* ali *listje*. Takó je i srbski: *nećak* namesto: *netijak* ali *netjak*. Obrazilo «ak» je namreč dodano prvotnejšemu licu te besede, katero slôve: *netij*, kakor smo slišali. Ker Sloveni govorimo: *cvětje*, *listje*, a ne za Srbom hodé: *cvěče*, *lišče*, zató nam je treba tudi pisati in govoriti: *netjak*, a ne za Srbom: *nećak*. Mikalja, dasi tudi Srb, vender piše: *cvjetje*, *listje*; zatorej v njem čitamo dosledno i: *nethják*, a ne: *nećak*. Vzemi knjigo «Kraljević Marko u narodnih pjesmah. Uredio Ivan Filipović. U Zagrebu 1880.», ter odpri jo na 189. str., kder najdeš pesen «Još drugčija ženitba Markova.» V tej pesni čitaš:

On je imo do dva *netijaka*,
Netijaka Luku i Iliju.

V njej se lice «netijak» vsega vkup nahaja 13krat, a lice «nećak» samó jeden krat, kar svedoči, da južni Slovani po nekatere kraje govore tudi še «netijak», a ne samó «netjak». — Besede: *netjakinja*, die Nichte, res ne morem braniti, ker so jo *zdaj* skóvali. Staroslovenski

je bilo: *nestera*, f., die Nichte, namesto: *neptera*, kakor je staroslovenski tudi: *gresti*, v., namesto: *grebti* (mi zdaj govorimo: *grebsti*, *grebem*), a Srb ima besedo: *nečaka*, f. (po naše bi to bilo: *netjaka*), die Nichte. — Česar kdo ne umeje. o tem je bolje molčati!

1881.

«Vrtčevim»

pesnikom in pisateljem sploh.

Prijetno baš ne bode, kar mislimo povédati; a molčati ne moremo. Od svojih mladih prijateljev dobívamo časi pésence, da bi jih natísnil v «Vrtci». Lepó je, da mladína gojí svoj jezik, samó če ga tudi rés gojí, in lépa stvar je pésen, samó če je rés tudi kaj vrédna! A kakšne péсни mí dobívamo često? Kolikrat so misli ukradene, če sploh moremo govoriti o kakej ostro občrtanej misli; kajti pride nam v roko dosti proizvodov brez nobene prave misli. O vnénjem lici teh pésenc, žál, ni govoriti ne sméjemo! Sestáva je vsa razmršena, kakor razdrásana ščét, a lice vse razdrápáno, kakor da so ga osepnicè trikrat razjédle. Slovnice zamán iščeš ter dostojne zveze časi o belem dnévi z lučjo ne najdeš. O stíkih ali rímah ni govoriti ne moremo: «srcé» — «sè»; «domá» «gà» i. t. d., take stvari, ki nikakeršni stíki niso, tréba često v naših péseňah štéti mej boljše; kajti «žába» in «ráka» se nekateremu zdí tudi stík. Čutilo prave lepôte in dostojnosti ter mera pravílne sestáve je vže takó rédka, da nekateri tacih péšnikov na uredníška vrata časi tudi poropotájo, ako svoje kílave pésence ne najdejo

v prvem listu potem, od kar so jo poslali. Mej katerim národom v Evropi, ako ni slovanskega pleména, bi se to moglo goditi?

A če smo dejáli, da so misli po navadi ukradene, vender nehčemo zamolčati, da sem ter tam naletímo tudi kakšno svojo, lépo misel, ali vsaj kál (najčešče samo kál) te misli. O tacih prílikah potlej vse predélamo ali damo predélati. A ta pésen po navadi potem vže ni tistega, kdor nam jo je poslal, ker je takó prelíta in prestrôjena, kakor nov zvon od stare zvonovíne, ter nje prvi oča bi je nikakor ne poznál, ako bi jo kje drugjé na svétu srečal, a ne v «Vrtci». O tacih prilikah često vprašamo samí sebe: čegôva je ta pésen zdaj, če tudi stojí pod njó prvega očeta ime? Ako tak pésnik v poznéjših létih misli dajati péсни mej národ, more li mej svoje otroke vzeti tudi té, do konca prerrojene proizvôde? Vémo, da malo kateri ima kàj tacega na umu; a vender so tudi taki, da imajo.

Mladína draga! pomni si to: slovenski jezik ni za to na svétu, da bi ga tí za uho bíla. Vemo, da se stóprav učíš, in da zatorej dovršenega déla še ne moremo iskati pri tebi; a tudi to vémo, da bi se bilo učiti in truditi vse drugače, nego li se tebi hoče. Najhuje človéku dé to, ker ni videti nikjer ozbilja ali resnôbe; vse je sama igrača. Zatorej te prôsimo, da se ozbiljneje úči, dokler si še mladína; a kadar sebe naučíš, potlej izkúšaj druge učiti; kajti ako slépec slépeca vodi,

obá v jamo padeta, in kdor se v mladósti ne líka ter ne gládi, robàt ostane do starosti.

Mnogi naših pisateljev ne spoštujejo niti svojega jezika, najdragocenejše ostalíne slovanskih dedov, niti slovenskega občínstva, niti samega sebe, ker drugače ne bi takó dělali, kakor delajo, nego sramovali bi se do rudečice, pokladati nam take jedí na slovstveno mízo, kakeršne časi pokladajo. Leséne žlíce, lončéna skléda, to ni najhuje, ker je samó ubožno, a ne grdó; a naši pisatelji časi nimajo ni skléde ni žlíce: pomíje nam ponujajo iz ubíte črepinje. Obhaja nas groza, ako premišljamo, kam s tem potem pride slovénski národ in kam zlosréčni slovenski jezik, ki ga némčijo učilnice in pisárnice, a še gádneje Slovenci samí, kateri se slišijo pisatelji. Mladénič! predno primeš za peró, presodi še do konca, imaš li ali nimaš polne mere tacih svojstev, kakeršne hoče to ozbíljno in težko delo? Če jih némaš, saj *ni* tréba, da bi tudi tí pisal! Pri nas je devét desetín pisateljev, kateri niso pozváni, a še menj izbrani, ter samí ne vedó, zakáj in kakó pišejo!

To povédati nam se je zdelo potréba in dolžnost, bodi si komu ljubo ali bodi si bridko.*

1879.

* Te zlate besede Levstikove naj si dobro zapomnijo tudi tisti mladi «pesniki», ki nas obsipajo s svojimi v potu obraza skrpucanimi pesmimi in so potlej hudi na nas, ako jim ne odgovarjamo v pismih ali jih — iz samega usmiljenja — v listnici ne devamo na rešêto. *Ured. «Ljublj. Zvona.»*

Wolfov nemško-slovenski slovar.

Das deutsch-slovenische Lexikon, welches von Allen, die sich für die slovenische Literatur interessieren, schon lange mit Sehnsucht erwartet wurde, ist vor mehreren Monaten erschienen. Da wir eine Rezension desselben zu geben gesonnen sind, so dürfte es nicht am unrechten Orte sein, die Geschichte seiner Entstehung vorzuschicken, weil sich jedes Werk aus seiner Genesis am besten erklären lässt.

Bekanntlich hatte schon Vodnik ein Wörterbuch zu schreiben begonnen, dessen Manuscript sich im Besitze des Herrn Professor Metelko befindet. Man erlaube mir ein Paar Worte über das Verfahren Vodniks bei seiner Arbeit. Er nahm den Adelung her und übersetzte Wort für Wort aus dem Deutschen ins Slovenische. Dadurch wollte er wahrscheinlich den Vorwurf der Armuth, den man auch zu seiner Zeit unserer Sprache machte, faktisch widerlegen. Der Zweck war gut, die Mittel falsch. Er sammelte zwar unter dem Volke auch; aber der Mangel mitwirkender Kräfte — nur Bilez verdient als Mitarbeiter erwähnt zu werden — und die Pflichten

seines Berufes liessen ihm unmöglich zu, hierin so viel zu thun, als er für nothwendig erkannte und wahrscheinlich auch zu leisten Willens war. Nur auf diese Art können wir uns genügend erklären, warum er mit der Vollendung seines Werkes von allen Seiten dazu aufgemuntert, so lange zögerte, bis ihn der Tod überrascht hat. — Es ist ganz natürlich, dass Vodnik nur zu oft auf solche deutsche Ausdrücke stossen musste, für die ihm keine entsprechenden slovenischen vorlagen, weil sie entweder unser Dialekt wirklich nicht besitzt oder weil sie dem Vodnik noch nie zu Ohren gekommen waren. Wie half er sich aus dieser schwierigen Lage? Er bildete die Wörter selbst. Und so treffen wir den gefeierten Mann auf einem Irrwege an, auf dem sich unsere Lexikographie durch sein Verschulden noch heutzutage befindet. Ein Lexikon ist nach unserem Dafürhalten ein Werk, in welchem möglich alle existirenden Wörter, Ausdrücke und Redensarten einer Sprache geordnet, ihrer Bedeutung nach determinirt und grammatikalisch, insofern es nöthig ist, auch syntaktisch erklärt erscheinen. Es ist überflüssig zu erinnern, dass hiemit die sogenannten Realencyklopädien, Taschen- und Fremdwörterbücher nicht gemeint werden, indem auch Vodnik derartige Erzeugnisse unmöglich im Sinne haben konnte, obwohl er über die wahre Bedeutung eines Lexikons durchaus nicht im Klaren war; denn wie wäre er sonst im Stande

gewesen, mit dem deutsch-slovenischen Theile zu beginnen? Hat so ein Werk nicht den Anschein, als hätte es ein Deutscher zu Nutz und Frommen seiner Landsleute geschrieben, um ihnen, falls sie Slovenisch lernen wollen, das Studium zu erleichtern? Was würden die Deutschen gesagt haben, wenn ihr Adelung mit einem lateinisch- oder französisch-deutschen Werke aufgetreten wäre? Aber er hat sich nicht nur davor in Acht genommen, sondern auch gezeigt, er wisse sehr wohl, dass ein Wörterbuch nicht unumgänglich nothwendig in zwei oder gar mehreren Sprachen verfasst werden müsse; dass es die Ausdrücke einer Sprache in dieser Sprache selbst erklären könne. Vodnik hatte den Adelung vor sich, und doch fasste er den Geist seines Werkes nicht auf. Man könnte mir einwenden: «Du wirffst dem grossen Vodnik Mangel an Abstraktionsvermögen vor und bedenkst nicht, dass du für Alles nur ihn verantwortlich machst, was schon bei seinen Vorgängern und der Richtung seiner Zeit, so wie auch der Noth derselben zur Last gelegt werden soll. Er musste ja die deutschen Vokabeln den in zahlreichen Fällen unbekannteren slovenischen voransetzen, da sich gewiss alle seine Landsleute, welche eine Schulbildung genossen hatten, besser deutsch als slovenisch auszudrücken vermochten.» — Ja, was von seinen Landsleuten vorgebracht wird, das ist eine Thatsache. Noch lange später erging

es den Slovenen nicht um Vieles besser — wenn sich die Lage der Dinge heut zu Tage auch etwas günstiger gestaltet hat, so bleibt uns noch Manches zu wünschen übrig — allein daraus folgt noch immer durchaus nicht, dass Vodnik zuerst auf Einzelne, von denen unsere Literatur nichts erwarten konnte, und mögen dieser Einzelnen auch Tausende gewesen sein, und dann erst auf die gesammte Nationalliteratur seines Volkes hätte bedacht sein dürfen. Wir behaupten ebenfalls, dass sogar noch in unsern Tagen sehr vielen Slovenen ein deutsch-slovenisches Lexikon mehr Bedürfniss ist, als ein slovenisch-deutsches; nur hätten wir von Vodnik, dessen Geist und Bildung seine Zeitgenossen wenigstens um ein halbes Jahrhundert überflügelt haben soll, erwartet, er werde jenes diesem folgen lassen, nicht aber den entgegengesetzten Weg einschlagen. Zu welchem Ziele die von ihm betretene Bahn führen musste, war uns, seinen Enkeln, zu erleben beschieden.

Auch der im Jahre 1848 ins Leben gerufene slovenische Verein arbeitete mit Benützung der noch nicht druckfertigen Handschrift Vodniks ein Wörterbuch aus, welches 1852 beendet und parthienweise an mehrere sprachkundige Männer zur Durchsicht herumgeschickt wurde. Allein diese Unternehmung gerieth ebenfalls vor der Herausgabe ins Stocken. Wir müssen auch diese Arbeit etwas näher beleuchten. Man war überzeugt, dass Adelung, der uns eigentlich gar nichts

angehen sollte, für den jetzigen Zustand der deutschen Literatur, die wieder nicht unsere Literatur ist, veraltet und arm geworden sei; darum legte man dem auszuarbeitenden deutsch-slovenischen Wörterbuche den Heinsius zur Basis und übersetzte wieder Wort für Wort. Wenn passende Ausdrücke nicht gleich bei der Hand waren, trat man ebenfalls in die Fustapfen Vodniks, und man sagte mit Preschern: «*iz svojih bomo to možgan dodali*» (das wollen wir aus eigenem Gehirn geben). Wir sehen also unsere Lexikographie um keinen Schritt weitergerückt, als sie zu Vodniks Zeiten war, was man aber den Herren Mitarbeitern nicht zu sehr verargen darf; denn sie waren, mit etlichen Ausnahmen, junge produktive Köpfe, mitunter sogar Studenten, die noch das Gymnasium besuchten; wie konnten sie also einen klaren Begriff von den an ein Lexikon zu stellenden Anforderungen haben? Wie konnten sie mit unserer Sprache auf einem vertrauten Fusse stehen? Auch darf nicht vergessen werden, dass man sich einem Werke, welches stillen, ruhigen Ernst verlangt, in einer sehr aufgeregten Zeit widmete. Von diesen mit rühmenswerthem Eifer sich bethätigenden Kräften konnte die Nation, trotz der späteren Revision reiferer Einsichten, eher der Literatur nachtheiliges, als sie wirklich förderndes Resultat erwarten.

Das Schicksal des schon zwei Mal begonnenen und wieder unterbrochenen Werkes sollte

endlich entschieden werden. Im Jahre 1854 versprach der nun verewigte Hochwürdigste Herr Fürstbischof von Laibach Anton Alois Wolf, das Wörterbuch auf seine Kosten drucken zu lassen. Die Arbeit lief nach einer mehr als einjährigen Pause wieder vom Nagel und verliess heuer die Presse. Dieses Werk also ist es, dessen genauere Prüfung wir uns eigentlich zur Arbeit gestellt.

Um die Ausarbeitung des Lexikons zu ermöglichen, erwählte man einen Redakteur und gab ihm mehrere Mitarbeiter zu, worüber man sich aus der Vorrede selbst belehren lassen kann. Was man bedauern muss, ist der Umstand, dass die meisten dieser Herren seit ihrer frühesten Jugend in Städten leben, wo sie vom Slovenischen wenig lernen, aber viel vergessen konnten. Etliche von ihnen verdankten ihr Slovenisch nicht so sehr dem Umgange mit dem Volke, als vielmehr den Büchern; Andere sogar den Mitarbeitern der Blätter, die sie ins Leben gerufen haben. Man kann ihnen Allen eine genaue grammatikalische Kenntniss unseres Dialekts eben so wenig absprechen, als man bei Einigen zu leugnen im Stande ist, dass sie sich auch mit andern slavischen Dialekten und mit dem Altslovenischen befasst haben müssen; allein zu einer derartigen Aufgabe ist das keineswegs genug -- man muss im Volke leben, um von ihm sammeln zu können. Wir Slovenen sind jetzt noch durchaus nicht im Stande, nach dem Beispiele der Deutschen, Fran-

zosen und anderer Nationen ein gründliches lexikalisches Werk aus unserer Literatur zu schöpfen; bei uns muss sich umgekehrt die Literatur an dem unter dem Volke gesammelten und in einem Lexikon hinterlegten Sprachschatze kräftigen. Es verdient allerdings Anerkennung, dass die im vorliegenden Werke Betheiligten, einen Schritt weiter thaten, als Vodnik; aber leider waren sie nicht stark genug, auch den zweiten zu machen. Die Nothwendigkeit eines slovenisch-deutschen Wörterbuches, an dem soeben gearbeitet wird, sahen die Herren nämlich ein, nur sahen sie die eben so grosse Nothwendigkeit, dieses vor dem deutsch-slovenischen erscheinen zu lassen, nicht ein. Darum strengten sie ihre Kräfte oft vergebens an, während man dieselben, den deutsch-slovenischen Theil ausarbeitend, beim umgekehrten Verfahren gar nicht anzustrengen gebraucht hätte -- man hätte ja nur ganz einfach aus dem Slovenischen ins Deutsche übersetzen sollen; kurz, daraus muss man die meisten Mängel und Gebrechen des Lexikons herleiten.

Die Redaktion stützte sich ebenfalls auf die Arbeit Vodniks und auf die des slovenischen Vereines; nur hielt sie auch den Heinsius zu arm und verstärkte ihn aus anderen Wörterbüchern; dann übersetzte sie abermals nach herkömmlicher Sitte Wort für Wort. Die Ausführung wurde durch den Umstand etwas erleichtert, dass in letzterer Zeit die *copia verborum* auch von andern

Seiten her angewachsen war, obwohl sich die Angaben nicht immer der gewünschten Verlässlichkeit rühmen konnten. Auch wurden alle früher im Drucke erschienenen slovenischen Wörterbücher, von denen die meisten einen geringen oder gar keinen Glauben verdienen, gehörig ausgebeutet, um ohne strenge Wahl das neue Lexikon damit auszuschnücken; wir sagen ohne strenge Wahl, weil eine solche nie erlaubt hätte — um nur Ein Beispiel anzuführen — den Vodnik'schen Ausdruck «*nosna ura*», was eigentlich eine «trächtige» Uhr heisst, für «Sackuhr» aufzunehmen. Man berufe sich ja nicht auf das in Oberkrain allerdings übliche *nosni koš* (Tragkorb), weil andere Slovenen dafür besser *opertni koš* sagen. Man erlaube uns auch das für gar keine Kritik zu halten, dass man zweifelhaften Wörtern den Namen des unverlässlichen Lexikons, dem sie entlehnt sind, oder gar ein skeptisches Fragezeichen beisetze, dessen sich häufig auch Vodnik'sche und nicht minder andere von noch lebenden Mitarbeitern herrührende Ausdrücke erfreuen, obschon sie dem slovenischen Volke mitunter allerdings geläufig sind. Das Fragezeichen erscheint bei einem jeden, in ein Lexikon aufgenommenen Worte geradezu als ein lächerliches, der Aufgabe des Werkes widersprechendes Ding. Ferners hat man, um das Wörterbuch vollständiger zu machen, unsere literarischen Produkte der jüngeren Periode

gehörig benützt, obwohl fast alle, ja selbst solche nicht ausgenommen, die sich unverdienterweise eines klassischen Ruhmes erfreuen, unslavischer Wortbildungen voll und reich an Beweisen der Unkenntniss unserer Sprache sind; den Truber und Dalmatin aber, die trotz ihres eckelhaften Germanisierens dennoch viel Gutes enthalten, hat man nicht genug exzerpirt, was wir den Mitarbeitern des slovenisch-deutschen Theiles ja nicht zu versäumen empfehlen. Nöthigen und unnöthigen deutschen Phrasen, die sich in irgend einem Lexikon befinden, gestattete man die Aufnahme; slovenischen Redensarten aber, die unter unserem Volke üblich sind, spürte man viel zu wenig nach. Auch gibt es viele deutsche und solche Wörter, welche die Deutschen entlehnt haben, denen man überflüssiger Weise die Thüre öffnete, obschon man oft gezwungen war, slovenische, ihnen entsprechende Ausdrücke lange herum zu suchen, und wenn man dessenungeachtet nichts finden konnte, sich auf verschiedene, grösstentheils unbefriedigende Art aus der Verlegenheit zu helfen. Dabei gieng man nämlich auf folgende Art zu Werke: Es wurde, obschon sich die Redaktion in der Vorrede gegen Wortbildungen erklärt, dennoch theils neugebildet und vorgeschlagen, welche Vorschläge meistens mit einem «etwa» eingeleitet erscheinen, und wovon sich etliche als zu sklavische Übersetzungen

sogar komisch ausnehmen, wie z. B. «*lep duh*» für «Schöngeist» u. s. w.; theils hat man das dem Slovenischen entweder wirklich Fehlende oder nur als fehlend Geglaubte andern slavischen Mundarten entlehnt.

Einige von den Punkten, die wir soeben gerügt haben, müssen wir schärfer ins Auge fassen. Zuvörderst wollen wir uns erklären, was wir unter unnöthigen deutschen und entlehnten Wörtern verstehen. Wir sind der festen Überzeugung, dass Ausdrücke, wie «Cabinetsordre, Rechnungsbemängelung, Chiffre, Sichtbrief, Nonchalance, Nomens, Club» u. a. dgl. m. jetzt durchaus nicht in ein deutsch-slovenisches Wörterbuch aufzunehmen sind. Einestheils weiss unsere Literatur noch gar nichts von den meisten dieser Dinge, und die Lexikographie hat durchaus nicht die Aufgabe, der Literatur auf diese Art vorzuarbeiten, sondern gerade umgekehrt; andernteils aber kann man sich, falls man etwas davon verstünde, entweder in einem Fremdwörterbuche oder in einer Realencyklopädie Aufklärung verschaffen, und es braucht dem sprachgewandten Schriftsteller nicht erst vorgekäuet zu werden, wie er das geben soll, was ihm klar ist; dem sprachunkundigen Stümper führt aber eine derartige, nicht immer annehmbare Vorbeterei eher zu Fehlern als zur Wahrheit des Ausdruckes. Durch dieses Hinüberschielen in das Feld der Fremdwörterbücher,

durch dieses Koquettiren mit der Realencyklopädie hat das deutsch-slovenische Lexikon selbst einen schielenden Charakter angenommen, und jeder Kenner unserer Literatur muss beim Durchblättern des Werkes mit Bedauern wahrnehmen, dass man sich an eine solche Arbeit beinahe um ein ganzes Jahrhundert zu früh gewagt. Es könnte allerdings die Einwendung gemacht werden, dass man so viel als möglich auf alle gelehrten Fächer, vorzüglich aber auf das juristische, falls unsere Sprache in den Kanzleien je zu Geltung gelangen sollte, Rücksicht zu nehmen verpflichtet war. Gut, allein wie viele juristische und anderen Doktrinen angehörige Phrasen gibt es aber, von denen das besprochene Lexikon trotzdem nichts weiss? Man hat das Sprichwort: *«aut Caesar aut nihil»* nicht beachtet. Um diesem Bedürfnisse auf lexikalischem Wege gründlich abzuhelfen, müsste man für jedes gelehrte Fach ein eigenes Wörterbuch schreiben.

Den Umstand, dass bei deutschen Redensarten und Sprichwörtern, die man slovenisch nicht zu geben wüsste, hin und wieder die *«Novice»* zu Hilfe gerufen wurde, deren Mitarbeiter dem Lexikon auch mit gereinten Übersetzungen beisprangen, lassen wir, so sonderbar er klingen mag, dahingestellt, da es ja im freien Willen der Redaktion lag, diese aufzunehmen oder fahren zu lassen; wir wenden uns lieber

zu den zahlreichen Neologismen, von denen man sich gar viele hätte ersparen können, wenn man dafür lieber echte Ausdrücke im Volke gesucht haben würde.

Man betrachte das Lexikon, wie man es will, so drängt sich immer wieder die Bemerkung auf, dass auch dasselbe dem Tadel, der unsere Gesammtliteratur trifft, nicht entgangen ist, dem Tadel nämlich, dass die Slovenen, statt aus sich zu nehmen, Alles, sogar Wörterbücher aus dem Deutschen übersetzen. Man hat sich allerdings einen groben Fehler zu Schulden kommen lassen, dass man den ganzen deutschen Sprachreichtum einheimischer und exotischer Wörter aufmarschieren liess, und dass man emsig bemüht war, diesem ungeheuren Schatze einen eben so grossen slovenischen entgegenzusetzen. Was man nicht hat, damit soll man nicht prahlen. Man übersah, dass unser wett-eiferndes Werk, überhäuft mit Neologismen, auch nach dieser Seite hin schielend werde; man vergass, dass ein solcher Kampf, auf diese Art geführt, nicht anders als zum lächerlichsten Nachtheile einer jeden, nicht bloss unserer Sprache ausfallen müsse. Wir gestatten dem Lexikographen, als dem Aehrenleser in der Literatur, und wäre er der fähigste Mann, die Freiheit durchaus nicht, sich auf den Horaz'schen Spruch: *«Licuit semperque licebit signatum praesente nota procedere nomen,»* zu berufen. Das

Wörterbuch ist kein Tummelplatz der Wortschneiderei und der Vorschläge. Selbstbilden kann nur der sehr sprachkundige Schriftsteller, und wenn dieser das neue Wort bei der Nation zur Geltung gebracht, dann erst darf die gierige Lexikographenhand die Frucht für ihren Sammelkorb vom Aste brechen.

Im Wörterbuche treten, wie schon erwähnt, neben slovenischen Ausdrücken auch die andern Mundarten entlehnten auf, und wir pflichten der Redaktion mit ganzer Seele bei, dass man beim Abgange eines passenden slovenischen Wortes dafür lieber ein entsprechendes aus diesem oder jenem Dialekte mit gewissenhafter Angabe anführen, als selbst bilden sollte, nur bedauern wir die nicht seltene Erscheinung, dass echt slovenische, in unserer Nation allerdings lebende Ausdrücke als nur den übrigen Dialekten eigenthümlich bezeichnet werden. Daraus wird ersichtlich, dass keiner der Herren Mitarbeiter befähiget war, ein endgiltiges Urtheil zu fällen, welche Wörter eigentlich unserer Mundart abgehen, und dass man aller Wahrscheinlichkeit nach aus andern Dialekten weniger aufgenommen hätte, wenn der eigene Reichthum bekannter gewesen wäre. Überdiess hätte man bei Aufnahme der Wörter aus andern Mundarten immer auf dem streng kritischen Wege bleiben sollen; man hätte falsche Neubildungen durchaus vermeiden müssen. Wenn sich z. B. *snegobel* (schnee-

weiss) auch mit dem Zeichen der čechischen Firma als neu geschmiedet präsentirt, so ist es doch nichtsdestoweniger ganz gegen den Geist des Slavismus gebildet.

1/11 Auch ist uns aufgefallen, dass z. B. bei dem Worte «Nemesis» zwischen Klammern der Beisatz «*pri nejevercih*» erscheint, und beim Worte «Natur» wird das russische «*jejestvo*» mit der Anmerkung: «Das Seiende unrichtig, Gott ist auch das Seiende, aber doch nicht die Natur», ausgestattet. Derartige Betrachtungen wären, als mit dem Zwecke des Lexikons unvereinbar, viel besser weggeblieben.

1/12 Der Kleinigkeit, dass die Formen *iga, imu, ic* u. s. w. das Vorrecht erhielten, und dass neben dem altslavischen *šč* das nur oberkrainische *š* Platz fand, hat die Redaktion in der Vorrede selbst mit Unwillen erwähnt, und das haben unsere Landsleute auch schon anderwärts als das einzig Tadelnswerthe hervorgehoben, desswegen wollen wir uns damit nicht weiter bemengen. Wichtiger erscheint uns, das der im Slavischen eine so wichtige Rolle spielende Akzent gänzlich unberücksichtigt blieb. Freilich ist die Bezeichnung desselben gerade im Slovenismus eine sehr schwierige, weil er je nach den verschiedenen Unterdialekten so sehr variiert. Unserer Ansicht nach hätte man bezüglich des Worttones eine Untermundart als massgebend annehmen sollen, wozu das Innerkrainische am

geeignetsten scheint, nicht nur weil es sich des geregeltsten Akzentes erfreut, sondern weil dieser Akzent selbst dem der südlichen Slaven am nächsten kommt. Auch sollten unsere grammatikalischen und lexikalischen Schriftsteller das uns noch immer abgehende Zeichen des dritten doppeltgedehnten Tones hinzufügen. Das Wort «brât» (Bruder) z. B. hat den scharfen, «vrât» (Hals) den gedehnten und «vrât» (des Thores) den doppeltgedehnten Ton, den wir hier mit dem Zirkumflex angegeben haben, ohne behaupten zu wollen, dass in unserer Orthographie dieses Zeichen dazu taugen würde, weil wir ohnediess damit das breite ê und ô kennzeichnen müssen. Wir nehmen uns die Freiheit, die Herren Mitarbeiter des slovenisch-deutschen Theiles auch auf diese Nebenumstände aufmerksam zu machen.

Unter den gegebenen Umständen konnte das Werk also denjenigen Werth leider nicht erlangen, welchen ihm zu geben, sich die Slovenen zu einer heiligen Pflicht machen sollen, um dadurch einerseits dem hohen Mäcen auf die würdigste Art für die Deckung der Druckkosten zu danken, andererseits aber den Zeitbedürfnissen unserer Literatur zu genügen. Ich glaube dargethan zu haben, dass man bei der Ausarbeitung auf Abwege gerathen ist, auf die man unmöglich hätte gerathen können, wenn man die Aufgabe der Lexikographie eingesehen,

und wenn man den slovenisch-deutschen Theil zuerst ausgearbeitet hätte, aber ausgearbeitet, wie ein Lexikon ausgearbeitet werden soll; dennoch bin ich weit entfernt zu behaupten, dass ein Werk von 2012 Seiten nichts Vortreffliches enthalten sollte, es ist trotz seiner Mängel bis jetzt unstreitig unser bestes Wörterbuch; auch darf man alle Fehler keineswegs der Redaktion zur Last legen, wohl wissend, dass ihr die einzuschlagende Bahn nicht nur durch die überlieferten handschriftlichen Arbeiten, sondern wahrscheinlich auch von andern Seiten her wenigstens angedeutet wurde. Damit wollen wir jedoch nicht gesagt haben, als ob der verstorbene hohe Gönner Willens gewesen wäre, den Slovenen hierin irgend welche Schranken zu setzen. Auch der Umstand, dass die Redaktion, wie sie in der oft erwähnten Vorrede selbst bemerkt, nur Eine Korrektur des Satzes bekam, ohne dann das Manuskript mehr gesehen zu haben, darf nicht ignoriert werden.

Nun ja, das vorliegende Werk mag seine Fehler und Mängel haben, — leider sind die übrigen Slaven, mit Ausnahme der Serben, auch eben nicht viel besser daran — es mag sogar grosse Fehler und Mängel haben; allein dem kann ja noch immer durch den slovenisch-deutschen Theil abgeholfen werden. Allerdings könnte man abhelfen, nur ist uns, aufrichtig gesagt, auch um diese Arbeit bange, weil

unsere Ansicht dahin geht, dass man zuallererst im Volke noch sammeln und viel sammeln sollte; dann erst dürfte man zum Drucke schreiten. Ich bin fest überzeugt, dass man, wenn Geld und Zeit da wäre, um reisen zu können, in verhältnissmässig kurzer Zeit, ohne die grösste Anstrengung, 50.000 Wörter sammeln könnte, von denen das vorliegende Lexikon noch gar keine Ahnung hat. Aus solchen echt volksthümlichen Bildungen würde den Slovenen erst klar werden, wie sie im Nothfalle selbst bilden sollen. Aber Alles drängt und schreit: «Heraus mit dem Wörterbuche!» Im heurigen Programme des Laibacher Gymnasiums macht der slovenische Aufsatz die Schlussbemerkung, dass das tausendjährige Fest der Slavenapostel Cyrill und Method bald gefeiert werden soll, und äussert zugleich den patriotisch-frommen Wunsch, wie schön es wäre, wenn die Slovenen bei dieser Gelegenheit als ein Zeichen der Dankbarkeit die ganze neuübersetzte Bibel und das Lexikon in beiden Theilen den grossen Slovenenbekehrern zu Füssen legen könnten. — Es wäre jedenfalls unaussprechlich schön, wenn es nur zugleich so unaussprechlich leicht wäre, den heiligen Männern ein vollendetes Werk zu Füssen zu legen, woran man aber mir für meinen Theil zu zweifeln erlaube. «*Chi va piano, va sano,*» sagt das Sprichwort im römischen Reiche!

1860.

Fran Levstik.

S pesnikovo podobo.

I.

Okolo štirideset kilometrov pod Ljubljano, ob okrajni cesti, ki drži iz deželnega stolnega mesta proti Ribnici in Kočevju, pol ure pod Vélíkimi Laščami, leží prijazno selo *Spodnje Rétje*. Vasica šteje 5 hiš ter ima 30 stanovnikov. In v tej vasi pri Joškovih, pod številko 2, v neznatni, pol zidani, pol leseni hiši je bil porojen naš *Levstik* dné 28. kimovca 1831. leta.

Ves laški okraj, kamor spadajo Rétje, ni romantiško lep, kakor naša Gorenjska, vender je po svojem jako zanimiv. Tu ne vidiš nobene visoke gore, in le malo tekoče vodé; tu ni ravnega polja, ne globoko-vrezanih dolin — ves svet je, kakor sploh kraška zemlja, bregovit, poln dolov in kotlin, poln tokáv in podzemeljskih jam, in le malokje ti ugleda okó bister studenec. Vender svet ni takó pust, kakor je notranji Kras. Le tu in tam molí sivi dolomit iz zemlje, katero pokrivajo sicer lepo obdelane njive in zeleni logi; zadaj za poljem pa se razprostirajo prekrasni gozdje z orjaškim bukovjem in temno jelovino.

A še prej, nego priroda, prikupi se ti národ, ki prebiva tod. Moški res da niso takó krepke postave kakor Bohinjci; ženske niso takó lepe kakor gorenjske Blejke ali Dolžanke; ali tukaj tudi ni tiste znane gorenjske prevzetnosti, tistega gorenjskega moštva, pretepávanja in zabavljanja. Ti ljudje se odlikujejo po svojem prostodušnem vedenji: odkritosrčni so, prijazni, zgovorni in postrežni.

Prava njih posebnost pa je izredno pravilna govorica in neusahliv, ljubezniv humor. Sédi k možakom v krčmi, ne moreš se naslušati, kakó modrujejo; ali opazuj fante in dekleta, ko se v nedeljo vračajo od opravila, kakó se podájajo, kakó jim teče govor in ugovor, kakó dovtip pobija dovtip.

Verujte mi, ni slučaj, da so se nam v tem okraji, malo uro vsaksebi porodili trije pisatelji, katerih imena bode Slovenec vedno imenoval s častjo in spoštovanjem: Trubar, Stritar in Levstik.

Toda v Levstikovih mladih letih je bil ta okraj še oddaljenejši od vélikega prometa nego je dandanes. Takrat skozi Lašče in Rétje ni tekla hitra železna in gladka deželna cesta, ampak od klanca do klanca se je — prav mimo Levstikovega dóma — vila kolovozna pot, po kateri so ljudje več tovorili, nego vozili; sedanjo cesto je šele 1839. leta dal napraviti tedanji ribniški komisár in poznejši župan

ljubljski, Mihael Ambrož. In po zimi, ko so v gorki sobi brneli kolóvrati, mo¿je pa pripovedovali razne dogodbe iz turških bojov in francoskih časov, oglašal se je iz bli¿nje hoste tuleči volk, po zelenem bukovji se je spomladi pasel brzonogi jelen, in v Rétjah ni bilo hiše, *kjer bi o Veliki noči gospodinja ne bila na mizo postavila suhega jelenovega mesá.**

In v tem kraji, med takimi ljudmi je naš Levstik prebil svojo mladost! Vsakemu človeku z nekako divno močjo objemajo dušo spomini iz mladostnih, iz otroških let. Nihče izmed nas, in naj si je prebil svoja detinska leta, kjer si bodi in kakor si bodi, ne more jih pozabiti. V vzgojevalnem oziru sploh, zlasti pa v jezikovnem oziru so mladostni vtiski kolikor toliko odločevalni pri vsakem človeku. Domače navade, domače govorice, dà, vsega duševnega obzorja, v katerem si prebil svojo mladost, ne moreš se

* Levstik sam mi je pravil, da sta z očetom neki zimski večer, ko sta se peljala s semnja iz Ribnice, pod Plánino, četrť ure pod Rétjami, srečala na cesti volka, ki je grozno zavijal in se le nerad umaknil s ceste. Jeleni so pa zahajali v rétijske gozde iz Rudeževih gozdov na Veliki gori, kjer jih je graščak Rudež krmil po zimi. Ko je Levstik nekoč v gozdu nad domačo hišo ležal v senci in bral, začuje, kako nekaj lomasti po hosti, in velik jelen se prikaže iz zelenega bukovja naravnost proti njemu. Rétenci so jelene skrivaj lovili, kar jim pa dobrodušni Rudež ni štel za prehudó zlo. Zadnje Rudeževe jelene so postreljali leta 1848. uporni Suhokrajinci.

docela iznebiti do konca dnij svojega življenja. Ako se to dogája že navadnemu človeku, v koliko večji meri moremo to psihološko posebnost opazovati pri takó receptivnih, dovtetnih poetičnih ljudéh, kakor je bil Levstik. Levstik je bil po lepem svojem govoru in po neusahlivem svojem humorji ves Laščan. In koliko je Levstik sočasne pisatelje slovenske nadkriljeval že zaradi tega, kar je od dóma prinesel s seboj! Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani takó razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz samih knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz národovih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljovati, še močneje nego se čuti dandanes.

II.

Levstikov oče, mal zemljiški posestnik, pošiljal je svojega sina tri leta v véliko-laško ljudsko šolo; dve leti je prebil na ljubljanski normalki ter jeseni leta 1844. stopil v I. razred ljubljanske gimnazije. Toda takoj prvi mesec se ga loti takó huda vročinska bolezen, da je moral izostati iz šole ter vse leto prebiti doma.

Jeseni leta 1845. pride iznova na gimnazijo, katero potem — brez mature — izvrši leta 1853. Ves čas, izvzemši V. razred in prvo polletje

VII. razreda, je bil odličen dijak, v II., III. in IV. šoli celó «*primo praemio donatus*». Redi, katere je dobival v semestralnih spričevalih, so iz krščanskega nauka in zgodovine *odlični* («*vorzüglich*»), iz latinščine, grščine, iz nemškega in slovenskega jezika večinoma *izvrstni* («*ausgezeichnet*») z raznimi hvalnimi dodatki. Zlasti poudarjajo vsi učitelji jezikoslovnih predmetov, da je izboren stilist. Nekoliko slabejše rede ima iz prirodoznanskih strok, takó n. pr. mu je dal suplent Karol Deschmann v drugem semestru VII. šole iz prirodoslovja samó «*gut*», z opazko «*schnelle, richtige Auffassung und vollkommene mathematische Begründung bei wenig verlüsslicher Aneignung*». Še slabije se mu je godilo iz matematike, iz katere je dobil jedenkrat «*kaum ausreichend*», jedenkrat celó srednje («*mittelmässig*»). Matematike sploh ni posebno čislal in v zbirki mladostnih svojih pesnij je nánjo izpustil ostro pušico. Vedênja je bil ves čas vzglednega ali hvalevrednega, samó v V. šoli njega vedênje ni bilo brez graje — «*nicht ganz tadellos*». Od tretje do končane pete šole je bil gojenec knezoškofovega zavoda «*Collegium Aloysianum*», kjer mu je bil ravnatelj poznejši ljubljanski knez in škof dr. Janez Zl. Pogačar, prefekta pa dr. Gregor Tušar, pozneje gimn. profesor v Gorici, in Jožef Hočevnar, zdaj kanonik v Novem mestu. Njegovi součenci v Alojzijevišči so bili Jožef Drašler, Anton Košmerl, Val. Lah,

dr. Jan. Šust, starejši, oziroma mlajši tovariši pa L. Svetec, Janez Božič, Jožef Rogač, M. Fröhlich, Peter Urh, Jožef Marn, Jožef Stritar, sedanji veletržec Jožef Gorup i. dr. Po triletnem bivanju je konec šolskega leta 1850. na pol prisiljen, na pol radovoljno izstopil iz Alojzijevišča največ zaradi svoje prostoljubnosti in zaradi nedolžne svoje razposajenosti, katero so pa nekateri napačno tolmačili. Odslej je stanoval pri roditeljih sedanjega tiskarja Ivana Krajca v Gradišči.*

Po izvršeni osmi šoli je odšel na Dunaj. Tu je pri jezuitih v palači vojvode Modeneškega v Beatričinih ulicah na Kostanjevici prebil nekaj novicijata, potem pa gojenec nemškega viteškega reda bil poslan v duhovsko semenišče v Olomuc.

Levstik je že na gimnaziji med dijaki slovel kot *summa auctoritas* v znanju slovenskega jezika. Poleg tega se je posebno vztrajno učil srbskemu jeziku; najlepše junaške pesni prve Vukove zbirke je znal na pamet. Njegovi češki sošolci v olomuškem semenišču se niso mogli načuditi, da si je v malo tednih popolnoma osvojil tudi češčino in da je kmalu znal staročeške spomenike temeljiteje tolmačiti, nego sami Čehi. Živahni in dovtipni modrooki in plavalasi slovenski mladenič je imel v semenišču kmalu toliko prijateljev, kolikor tovarišev. Tudi z

* O Levstiku, alojzijeviškem gojenci, in vzrokih njegovega izstopa glej Stritarjev spis «Levstik», Ljublj. Zvon, 1889, str. 16 in 17.

učitelji je lahko izhajal; zlasti je nadarjenega Slovenca čislal profesor Pokorný, učitelj semitskih jezikov, kateremu je bil Levstik najizbornejši učenec. V kratkem času se je Levstik v Olomuci popolnoma udomačil.

A tist čas izdá Levstik pri Blazniku v Ljubljani drobno knjigo svojih pesni, in ta drobna knjiga je odločila usodo njegovega življenja!*

Levstik je ravno z izvrstnim uspehom zvršil prvi semester bogoslovskih študij, ko ga nekega dné pokliče semeniški ravnatelj k sebi ter ga vpraša, če je res dal na svetlo knjigo pesnij, polnih bogokletja in razuzdane erotike, in če je voljan te pesni preklicati. Mladi pesnik odločno zanikuje, da bi bile pesni njegove razuzdane in bogokletne, in reče, da jih ne more preklicati. Pesni, ob kateri se je semeniški ravnatelj posebno spotikal, sta bili zlasti «Na vseh svetnikov dan» (gl. I. zv., str. 155) in «Študentovska zdravijca» (I, 158).

Čez nekoliko dnij ga pokliče k sebi nadškof olomuški. Očita njegovim pesnim tiste pregrehe, kakor prej semeniški ravnatelj. Levstik

* Pesni. Zložil Fr. Levstik. V Ljubljani. Natisnil i založil Jožef Blaznik 1854, m. 8, 92 str. — Kako so te pesni zasezali, glej Stritarja, Ljublj. Zvon, 1889, str. 18, 19, 20. Založnik Blaznik je pesni imel zaprte celih dvanajst let; iz zapora jih je rešil šele ljubljanski knjigar Wagner meseca sušca 1866. leta ter jih v nekoliko dnéh vse razprodal. Glej Celovškega «Slovenca» 1866, 25. list.

ugovarja, da njegove pesni nikakor niso takšne, kakor jih opisuje zlobna denunciacija iz Ljubljane, da jih sploh v Olomuci nihče ni bral in da tedaj tudi nihče ne more o njih soditi. Ker na nadškofovo prošnjo neče niti pesnij preklicati, niti izreči, da mu je *žal*, da je izdal svoje pesni, izjavi mu nadškof: «Jako obžalujem, da ne morete biti delj gojenec mojega duhovskega semenišča!» Ukaže mu izplačati precejšen *vaticum* — namreč 100 gld. — in Levstik se posloví od Olomuca. Vsi bogoslovci so ga spremili jedno uro daleč in mnogim so se rosile oči, ko so se poslavljali od njega. Sošolcem svojim je pa ostal v tako prijaznem spominu, da so se še čez dvajset in trideset let oglašali v Ljubljani pri njem, če je katerega pot privedla z Moravskega v Italijo ali na Kranjsko.

Očitna krivica, storjena Levstiku s to grdo ovadbo, poznala se mu je po vsem poznejšem življenji. Naudala ga je z živim srdom zoper vse reakcionarne nakane v našem slovstvu, poostrila in vzmnožila je njegov že prirojeni mu odporni duh in s trnjem posula življenja pot možu, ki je bil odslej zaznamenjevan s sramotilnim pečatom bogokletnega pesnika.

Levstik se je iz Olomuca naméрил na Dunaj. Ker ni imel mature, hotel se je zapisati v tehniko, za katero pa ni imel niti veselja niti potrebnih zmožnostij. Zategadelj je tudi rajši hodil poslušat Miklošiča in se pomenkovat s starim

Vukom. A ko mu čez nekoliko tednov poidejo novci, odpravi se péš v Ljubljano, kjer mu pa tedanja stroga policija prepové bivati.* Zatorej odide domóv v Spodnje Rétje. Roditelji njegovi so tisto leto (1854) prodali svoj dom ter se odpravljali na novo kupljeno posestvo v Prečni pri Novem mestu. Ali nikakor niso mogli pregovoriti Levstika, da bi šel ž njimi. Ostal je rajši pri sosedu Iliji (Jožefu Oblaku) v Spodnjih Rétjah.

Ker je bil brez vsega zaslužka, dojde mu dobro prijazna ponudba graščáka grofa Rudolfa Paceta, naj pride k njemu na Turn pri sv. Križi v litijskem okraji poučevat njegove otroke.** Tu je ostal Levstik čez tri leta in bil tem zadovoljnejši, ker je imel poleg svojega pôsla dovolj časa, študirati in pisati, kar ga je veselilo. Toda, ker je jeden njegovih gojencev, grof Vilko, umrl — Levstik mu je v prelepi baladi «Knezov sin» postavil dostojen spomeník — drugi, grof Rudolf, pa odšel na Dunaj v terezijansko akademijo, bil je Levstik spet brez kruha, in zopet je poiskal gostoljubne hiše svojega soseda Ilije v Spodnjih Rétjah. Naselil

* Ta strogost tedanjega policijskega ravnateljstva je Levstika také zbudla, da se gre pritožit naravnost k tedanjemu cesarskemu namestniku grofu Chorinskemu, ki je na policijski ukaz zapisal s svojo roko: «Herr Franz Levstik kann in Laibach bleiben, so lange er will».

** Glej pismo Antona grofa Paceta I., 305.

se je v leseni kolibi kakor puščavnik in ves zakopan v knjige tukaj prebil do malega jedno leto, dokler ni prišel jeseni leta 1859. v Senožeče in na Kalec za domačega učitelja k pesniku in graščaku Miroslavu Vilharju. A že leta 1861. ga nahajamo tajnika novoustanovljeni čitalnici v Trstu, odkoder se jeseni leta 1862. stalno preseli v Ljubljano, po imeni sourednik, v resnici pa jedini in dejanski urednik političnemu časopisu «*Naprej*», katerega je z novim letom 1863. začel izdavatı Miroslav Vilhar.

Marsikateri človek ima v svojem življenji dōbo, v kateri je prebil toliko bridkih stvari, da se le nerad in z nekakim strahom spominja dotičnih nesrečnih let. Ta žalostna dōba je v Levstikovem življenji čas njega ljubljanskega bivanja od leta 1862. do 1870. — Tista leta mu je spodletela vsaka stvar, katere se je lotil.

Vzorno uredovani «*Naprej*» so ubile tiskovne tožbe; Levstik sam pa je prišel v dolgotrajno tiskovno pravdo. Pri glavni razpravi dné 23. grudna 1863. l. je bil Levstik zaradi članka «*Kaj se nekterim zdi ravnopravnost?*» po §§ 488., 491., 492. in 493. k. zak. obsojen na 3 mesece, Vilhar pa na 1 mesec zopora. Obema je bilo plačati tudi tiskovne troške. Tožitelj je bil tedanjı okrajni predstojnik Ljubljanske okolice J. Pajk. Vsled priziva pa je višje deželno sodišče v Gradci dné 15. sušca 1864, št. 2709 po § 288 k. p. r. Levstika popolnoma oprostilo.

Košček kruha, katerega si je potem zaslužil kot jako vesten in delaven *prvi* tajnik pri «Matici slovenski», vzeli so mu nekateri rodoljubi, ki so zahtevali, da tajniški pôsel pri «Matici» bodi časten, brezplačen pôsel, dasi so se vsi razboriti možje temu upirali. In res so se kmalu našli ljudje, ki so bili voljni ta pôsel opravljati zastónj, ki so pa napósled dobivali za svoj brezplačni pôsel vsaj po toliko nagrade, kakor prej tajnik Levstik plače; zakaj Levstik se je naveličal vednega drezanja in zbadanja ter se je meseca junija 1865 v posebnem pismu odpovedal tajniški službi, katero je opravljal od dne 9. sušca 1865. leta.*

Kmalu nato je prevzel uredovanje Wolfowega slovensko-nemškega slovarja; a ker so o tej stvári razven Levstikovega protektorja, tedanjega stolnega prošta doktorja Pogačarja, odločevali ljudje, ki so hitro zahtevali praktičnega slovarja, bodisi dober ali slab, Levstik pa je mislil samó na znanstven etimološki slovar, kmalu je prišel ž njimi v razpor in izgubil je tudi ta zaslužek. Noben udarec ni zadel Levstika tako hudo, prav v dušo, kakor ta; kako vestno, korenito se je Levstik pripravljaj na to delo, to pričajo njegovi dotični rokopisi,** katere je

* Glej «Narodni koledar» in letopis «Matiice slovenske» za leto 1867. str. 2, 10, 11, 13, 14.

** Gl. «Ljubljanski Zvon» 1888, str. 382 — 4, kjer so naštetí — Stritar l. c. 80, 81.

Levstik sam cenil na 20.000 gld. «Srce mu je bilo navezano na slovar,» pravi Stritar, «in tist čas, ko so ga siloma ločili od njega, bilo je končano pravo življenje njegovo. Ta rana mu je krvavela do zadnjega trenutja. Živel je potem izbegañ, izgubljen, brez pravega smotra, brez veselja.»

Leta 1866. je izdal slovensko slovnico v nemškem jeziku,* ali strastno so nje nauke pobijali odlični konservativni učenjaki slovenski, dasi se dandanes v mnogokaterem oziru ravnajo že sami po nji.

Leta 1867. je hotel izdati velezanimivo knjigo: «*Bučelstvo*. Po skušnjah in besedah retijskega bučelarja Jožefa Oblaka spisal Fr. Levstik.» Rokopis obseza 112 drobno popisanih listov v četverki. Dobil je tudi že založnika, trgovca E. T-na, a ko je bilo na čisto natisnjenih že šest pol (hranijo se v njegovi zapuščini), prišla sta si navzkriž z založnikom in Levstik je ustavil nadaljno natiskovanje. Velika škoda vsem našim bučelarjem, da ta izborna knjiga ni zagledala belega dné! Veliko zaslugo si je pridobil tudi za slovensko telovadstvo s tem, da je poslovenil «*Nauk o telovadbi*», I. del (v Ljubljani 1867, m. 8, 23. str.), s katerim je osnoval imenstvo telovadnih vaj.

* Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen. Behandelt von Franz Levstik. Verlag von Johann Giontini, Laibach 1866, m. 8°, 144.

Mož izredne, čudovite nadarjenosti in razsežnega in korenitega jezikovnega znanja je bil brez kruha, brez stalnega zaslužka. Tista leta Levstik pač marsikateri dan, ko je zjutraj vstajal, ni védel, kje bode opóldne obedoval, kje zvečer večerjal. Sploh pa je bil večkrat takó sestradan, da je bil takoj omočen, ako je spil le malo merico vina. In takó je ta v jedi in pijači vzgledno-zmerni mož prišel tudi na glas, da rad pije. Naravno, da so morale te žalostne razmere slabo vplivati na ves duševni položaj nesrečnega pisatelja. Levstik je bil plemenite duše, otročje-blagega srca, radodarnih rók, z ubožcem bi bil delil zadnji krajcar, za iskrenega prijatelja dal svojo dušo; a bil je koleričnega temperamenta, in kri mu je hitro vzkipela. Kar je spoznal za pravo in resnično, to je branil z ognjevito zgovornostjo; nazore in prepričanje svoje je zagovarjal odločno, brezozirno; vsakemu je povedal na vsa usta v obraz, kar je mislil; kadar se je boril, zgrabil je za najostrejše orožje. Že njegova čokata postava, trda hoja, po konci nošena glava z nazaj počesanimi dolgimi lasmi, visoko čelo, bistri pogled, krepka, nekoliko naprej moleča spodnja čeljust so bili živa podoba njegove krepke, živahne duševne odpornosti.

A nesrečne razmere, v katerih je živel, te so njegov značaj še poostrile ter to blágo, mehko dušo izpremenile večkrat v odurno odločnega

brezozirnega borilca. Razumljivo je, da mu to ni pridobivalo prijateljev, in da je bil zapleten zaradi tega v mnogovrstne literarne, politiške in socialne bôje. Z odločevalnimi možmi v čitalnici se je razprl, ker niso hoteli za «Slovenski dom» kupiti Maličeve hiše, ki je bila z velikim vrtom vred takrat za 100.000 gld. na pródaji. Z Bleiweisom in Lesarjem se je spoprijel zaradi Vodnikovega rokopisa in zaradi tega, ker sta, boječa se za vpliv svojih «Novic», nasprotovala ustanovitvi večjega slovenskega politiškega lista v Ljubljani. Z Matičinim odborom se je kregal zaradi Vodnikovih pesnij. Slovenske državne poslance je ostro poprijemal, ker so glasovali za dualizem — izkratka: bil je v vednem bóji. In takrat je bilo, da je tedanji slovenski samodržec, čigar ime bi se nikoli ne imenovalo med našimi pisatelji, da mu ni Levstik v slovenščino prelagal njegovih nemški koncipiranih spisov, o njem zakričal grozne besede: «*Pogine naj pes!*», ki so se pa glasile v njegovem hreščočem nemškem jeziku še bolj ciniško.

A ni poginil!

Zató so ga pa hoteli moralično ubiti! Ker je Levstik baš tiste čase ustanávljal satiriško-zabavljiv časopis, ko je učil slovenščine znanega politiškega dostojanstvenika, izmislili so si zlobni jeziki in to grdo obrekovanje trdili celó po časopisih, da je Levstika — vlada podmitila. In to neresnično vest so širili med ljudi baš

tisti možje, ki so si takrat, ne s pretanko vestjo, delili méd-se tisočake, pri Beustu zaslužene — z gorenjsko železnico. Kakó je Levstika bolel ta udarec, o tem nam pričajo njegov «Pavliha» in njegove dotične izjave v Stritarjevem «Zvonu». O tem nam jasno priča zlasti z žolčem in srčno krvjó dné 6. listopada 1870. leta zložena njegova oda «Sovražnikom» (I, 375).

Te izjave so res ostre, ali pomisliti je, da pošten človek vse lože pretrpi nego krivično očitjanje, da je izdajalec svojega národa.

Prava sreča je bila, da je takrat prijatelj Stritar povabil Levstika na Dunaj souredovat «Zvon». A ne samó to! Stritar, takrat še privatni učitelj, mu je svoj list ponudil celó v last, a ker Levstik ponudbe ni hotel sprejeti, odstopil mu res velikodušno tudi službo kontrolnega urednika pri državnem zakoniku. Ne trdim preveč, ako rečem, da je Stritar s tem blagim činom svojemu nesrečnemu prijatelju rešil življenje, katero je viselo ob tanki niti.

Načelnik tistemu oddelku notranjega ministertva, v katerem se državni zakon prelaga v raznovrstne jezike avstrijske, bil je takrat sekcijski načelnik Wagner, pred katerim so trepetali vsi uradniki, ki so službovali pod njim. Ker je tudi glavni urednik državnega zakonika M. Cigale nekoliko obolel, namestoval je Levstik obá, Cigaleta in Stritarja. In čudno, s svojim odločnim vedenjem, s svojim bogatim znanjem,

brzim delom se je Levstik strogemu sekcijškemu načelniku Wagnerju v malo dneh prikupil takó, da je več občeval ž njim, nego z vsemi drugimi uradniki. Ko je Cigale spet okreval, poslal je Wagner Levstiku dekret s hvalnim priznavanjem njegovega službovanja in s primerno novčno nagrado. Še nikdar nisem videl Levstika takó veselega, kakor tist dan, ko nam je s solznimi očmi kazal ta dekret, rekoč: «Vidite, to je prva priznatev mojega delovanja! Kaj tacega doslej še nisem ućakal.»

Slučajno se je takrat izpraznilo skriptorsko mesto v licejski knjižnici ljubljanski. Dr. Muys, Wagner in zlasti Miklošič, ki je bil te misli, da na to mesto sodi najprej dober slavist, napeli so vse moći, da je naućni minister meseca kimovca leta 1872. Levstika imenoval za skriptorja. Gotovo je vsak pošten ćlovek to mesto privoščil Levstiku; veselili pa se ga niso domaći politični nasprotniki Levstikovi, ki so mu izrecno očitali v novinah, da zoblje iz vladnih jaslij in da ga je Slovencem tedaj neprijazna vlada poslala v Ljubljano samo zategadelj, da bi tukaj delal zdrahe. Mnogi prijatelji njegovi so se veselili, češ, zdaj bode Levstik delal, zdaj pisal! A tisti, ki smo opazovali Levstika na Dunaji, nismo bili teh vroćekravnih mislij. Źe leta 1870. in 1871. ni bil več tistega veselega humorja, tiste mladostne živahnosti, kakor prejšnje ćase. In kdo bi se temu ćudil? Odkar je odšel iz

Olomuca, celih sedemnajst let, potikal se je kakor pravi slovenski Ahasverus v večni borbi za vsakdanji kruh po vseh kotih male naše domovine in bridko je okušal tisto trojno gorjé, katero Jenko opéva v jedni svojih naj-krasnejših pesnij:

«Gorjé, kdor níma doma,
Kdor ni nikjér sam svoj gospod;
Naj križem svet preroma,
Saj vender tujec je povsod.

Gorjé, kdor se useda
Za tujo mizo žive dní;
Vsak grízljaj mu preséda,
Požírek vsak mu zagrení.

Gorjé, kdor zatajíti
Prisíljen vojjo i srcé,
Bedakom posodíti
Čas mora, glavo i roké!»

Levstik je nekako izpremenjen prišel v Ljubljano! A jako bi se motil vsak, kdor bi mislil, da je skriptor Levstik roke križem držal in se zalenobil. Še je z mladeniškim ognjem sodeloval pri Tomšičevem izvrstnem «Vrtci» ter zapel svoje nedosežne «Otročje igre v pesencah». Leta 1876. je nad sto svojih poezij priredil za natisek. «Ljubljanskemu Zvonu» je bil vrl sotrudnik in je pod raznovrstnimi imeni priobčil v njem dolgo kito dovršenih pesnij; v Erjavčevo «potno torbo» je založil bogate zaklade svojega jezikoslovnega znanja — toda

glavnega dela svojega — slovensko-nemškega slovarja, se vendar nič več ni lotil. Sam sem bil priča, kakó je še leta 1879. pokojni knez in škof dr. Janez Zlatoust Pogačar neki dan na Goričanih živo prosil Levstika, naj prevzame uredovanje slovenskega slovarja, toda Levstik se ni dal omečiti. Vrhu tega je vsa leta drugega svojega bivanja v Ljubljani študiral in delal intenzivno, in velika biblioteka ljubljanska mu je dajala obilo gradiva na razpolaganje. Bral je noč in dan, in le premalo mislil na svoje zdravje. Bral je najraznovrstnejše knjige — celó otročje povesti.

Takó vztrajno delavnega je zalotila huda bolezen meseca svečana 1885. leta. A kakó rad bi bil živel še nekoliko let! Po tako hudih borbah je naposled dobil službo, ki je bila kakor nalašč ustanovljena zanj, živel je v prijetnih razmerah, redno kakor ura, zmerno kakor se spodobi pametnemu človeku. Dasi ni iskal družbe, našelje povsod, kamor je prišel, malo krdelce izbranih prijateljev, ki so ga čislali in ljubili ter radi poslušali časih modro, časih rezko in dovtipno, a vselej resnično sodbo, s katero je spremljal vse dogodke in pojave našega javnega, književnega in političnega življenja. A kako v kratkem času je tega zastavnega, krepkega moža potrla nesrečna bolezen! Iskal je pomoči soper njo pri učenih zdravnikih in sleparskih mazačih, a ker je ni našel, obrnil se naposled

do križanega Mučenika v nebesih. Po cele noči je premolil, zjutraj ob rani uri hodil k sv. maši, prejemal zakrament sv. pokore, z rožnim vencem v roki udeleževal se cerkvenih sprevodov. Ljudem, o katerih je mislil, da jim je kedaj storil kaj žalega, podal je spet prijateljsko roko ter povrnil vsak dolg, vsako krivico z nekako prisiljeno vestnostjo kar do zadnjega vinarja. Uredil je tudi svoje posvetne stvari, kolikor so ga v njegovem trpljenji in dušnem stanji še zanimale ter požgal več pisem in spisov. Tako spravljen z Bogom in svetom, ves udan v voljo Božjo je v hudih dušnih in telesnih borbah ob 9. uri zjutraj dné 16. listopada leta 1887. sklenil svoje življenje v Ljubljani na Poljanskem nasipu h. št. 14. v tistem stanovanji, kjer je svoj čas bival tudi Prešeren.

Dné 18. listopada smo ga spremili k sv. Krištofu ter položili ondi v rako «Pisateljskega društva», katero mu je postavilo tudi primeren spomenik z nastopnim napisom:

FRAN LEVSTIK,

c. kr. skriptor v licejski knjižnici, pesnik, kritik in jezikoslovec slovenski. Porojen dné 28. septembra 1831. v Spodnjih Retjah pri Vélikih Laščah. Umril v Ljubljani dné 16. novembra 1887.

Ljubezen tvojo vso — prepolno mero —
 Življenja sad dobil je v dar tvoj rod;
 Ljubezen njemu hranil si in vero,
 Ko si potil krvav pod križem pot;

Učitelj svojemu narodu, peti
In govoriti si nas ti učil;
Kako se služi domovini sveti,
Sijajen vzgled si ti Slovencem bil!
Kaj bil si, zlata duša, bratje tvoji
Zdaj znajo, ko v preranem spiš pokoji.

(*Stritar.*)

III.

Ako pregledamo dolgo petintridesetletno dōbo Levstikovega književnega delovanja (1850 do 1885), lahko nam je zaslediti v nji tri glavne oddelke, ki se z vidnimi presledki ločijo drug od drugega.

Prva doba njegovega delovanja — imenovali bi jo lahko *pesniško dobo* — seza od leta 1850., ko se je Levstik prvič oglasil s svojimi pesnimi, do leta 1859., ko je prišel za domačega učitelja k Miroslavu Vilharju na Notranjsko.

Pesniško dobo smemo imenovati ta oddelek njegovega življenja zatogadelj, ker so do malega vse njegove pesni, razven tistih, kar jih je posvečenih Franji Malenškovi (1869—1872) ali pa priobčenih v «Vrtci» (1874—1886), nastale v tem času, dasi jih je pesnik mnogo v tisku priobčil šele veliko let pozneje. Znamenito leto 1848., ki je tako blagodejno poživilo slovensko književnost, rodilo nam je tudi pesnika Levstika.

«Novice», Prešernove «Poezije» (1847), pesni in prevodi Koseskega, V. zvezek «Kranjske Čebelice» (1848.) in drugi književni pojavi tistega časa so morali z elementarno silo vplivati na mladega dovzetnega tretješolca ter ga napotiti, da se je tudi sam lotil pesništva, ter se petošolec l. 1850. prvič javno oglasil v «Sloveniji» (l. 18.) s svojo pesnijo «Vile», katero je pozneje prekrstil v «Povodnjo deklico» (I., 265). Ohranjeni rokopisi nam pričajo, da se je Levstik dijak v Ljubljani, bogoslovec v Olomuci, domači učitelj na Turnu pri Sv. Križi, brez službe živeč v Retjah resno bavil s pesništvom. V prvih njegovih pesnih se pozna, kakor sem to poudarjal že na drugem mestu, Heinejev, Rückertov, Platenov, zlasti pa Goethejev vpliv. Vender imajo tudi že te prve pesni toliko samostvornega duha in dovršene so nekatere tolikanj po obliki in vsebini, da jih smemo prištevati pravim biserom naše književnosti. Levstik je že s tem, da je takrat, ko se je po vsi Sloveniji razlegala slava jedinega Koseskega, ko so Toman, Cegnar, Valjavec, Praprotnik in drugi pesniki stopinje pobirali za Koseskim, skoro jedini nadaljeval tradicije Prešernove v pesništvu ves čas, dokler se ni oglasil Stritar.

Pesnik Levstik sicer ni tako mnogovrsten v pesniških formah kakor Prešeren, ki Levstika preseza tudi v svojem duševnem obzorji; toda v posameznih svojih poezijah doseza ali celo

nadkriljuje Prešerna v jasni plastiki svojih podob, v pravi slovanski realnosti svojega mišljenja in čutja, zlasti pa v nedosežni dovršenosti svoje pesniške tehnike. Njegovi verzi so kakor od granita izklesani, njegovi stiki vsi polni in doneči, s kakeršnimi se ne more ponašati ni jeden pesnik slovenski. A teh dovršenih pesnij ni stvaril iz lahka. Dasi je imel jezik v oblasti, kakor nihče pred njim, produciral je počasi, malokdaj zdržema, ampak skokoma, večkrat je verze pretrgal ter najdeno misel, kateri je hotel dati pesniškega izraza, v prozi vrgel na papir in jo ob ugodni priliki predelal v verze. Pesnik ni bil nikdar zadovoljen sam s seboj, ker se je v njem vedno jezikoslovec boril s pesnikom. Njegova tanka jezičarska vest ga je vedno silila, da je zložene pesni predelaval, prepisaval jih iz zbirke v zbirko ter jim naposled v zadnjem hipu, predno so šle v tisek, spet dal drugačno obliko. In ta nezadovoljnost s samim seboj in svojimi pesniškimi izdelki je rastla od leta do leta, čem bolj se je Levstik poglobil v znanje našega jezika. Čuditi pa se moramo, da pesnik v svoji mladostni dobi ni zlagal samo ljubovnih pesnij in dijaških zdravijc, ampak da sezajo tudi sledovi njegove refleksivne lirike, kakor «Udomačitev» (I. 146), «Knjižna modrost» (I. 147) in celó «Lesníke» (II. 61), katere bi na prvi pogled vsak postavil v moško dobo pesnikovo, prav daleč nazaj v mladostna leta.

Že Stritar je poudarjal,* da iz Levstikovih pesnij diha neka veselost, zdravost, zadovoljnost, neka mladost in genijalna neskrbnost, katera nas toliko bolj veseli na družih, če jo pogrešamo sami na sebi. V svojih poezijah se nam kaže Levstik normalnega človeka, t. j. človeka, kakeršen bi moral sploh človek biti; srce njegovo se ne zapira ničemur, kar žali in kar veseli človeka. Srce njegovo pozna up in strah, želje in hrepenenje, ne pozna pa obupa, v vsem je *lepa* mera; po kratkem boji se mu pomiré nasprotja, strinjajo se v lepo, blagodejno harmonijo.

Težko je reči, katera pesen njegova je najlepša. Pesni kakor «Dekle i ptič», «Koledniki», «Povsod ni sreče», «Senčnica», «Poročilo» in tem jednake so prava posebnost Levstikovega pesniškega stvarjenja, katerim ne nahajamo nič podobnega v našem slovstvu. Ž njimi je Levstik uvedel pri nas nov genre. V didaktičnem pesništvu še nihče ni dosegel njegovega «Umetelnika», v baladi malokdo dosegel njegovega «Ubežnega kralja», in njegove «Lesníke» so zlata knjiga narodne modrosti in narodnega humorja,

V pesniško dobo Levstikovo spada njegov «Martin Krpan z Vrha» (III. 3), katerega z isto naslodo beró otroci v ljudski šoli, kakor zreli sivolasi možje. Že Stritar je rekel: «Kdor bo

* Zbrani spisi, V., 123 in nasl. Na to Stritarjevo oceno Levstikovih poezij sploh zavračamo čitatelja.

pisal enkrat zgodovino slovenske proze, on se bode moral ustaviti, ko pride do Krpana, pa pogledati nazaj — potem naprej in ločevati prozo pred Krpanom in za Krpanom. Kar je naših boljših prozaikov, vse je šlo za njim; saj je bilo pa tudi prav!»

Krpan je povest, v kateri najde vsak, česar išče in potrebuje. Kdor se hoče zabavati, Krpana bôri, ne bode se mogel nasmejati komičnim prizorom, narodni naivnosti in zdravemu humorju. Kdor se hoče naučiti pravega pripovedovanja in resničnega opisovanja, v Krpanu ima za to najboljšo knjigo; kdor hoče studirati slovenski jezik ter si osvojiti pravo posebnost slovenskega pisanja, slovenske skladnje, ta ima spet v Krpanu največ gradiva, zakaj Krpan je pesniški proizvod, ki druží v sebi vsa svojstva prave klasične dovršenosti.

Res je sicer, da Levstikova pesniška slava za pesnikovega življenja ni bila obče priznana in da Slovenci njegovih poezij tudi niso poznali takó, kakor bi bilo želeti. Vzroki temu so različni. Takoj prve pesni njegove leta 1854. so mu porodile obilo nasprotnikov z verskega stališča, da jim je mrzelo tudi poznejše njegovo pesnikovanje. Kar je pozneje priobčil pesnij, priobčil jih je večinoma brezimno ali pa pod izmišljenim imenom, pod katerim ni vsakdo uganil pesnika. Uvaževati nam je pa tudi, da mnogi možje Levstika zaradi literarnih in književnih bojev, katere so imeli ž

njim, niso objektivno sodili njegovih pesniških zaslug.

Zdaj Levstik počiva v hladnem grobu in čas je, da Slovenci dadó pesniku, kar so mu prej kratili ali iz nevednosti ali iz osobnega nasprotovanja — slavo dičnega pesnika slovenskega.

IV.

Že dijak je imel Levstik do jezikoslovja posebno veselje in že četrtošolec je grajal Koseskega. Soperu mu je bil njegov bombast, a še sopernejše so mu bile jezikovne hibe pesnikove. Znanje slovenskega jezika in mišljenja pa je zajemal iz narodovih ust, iz Metelkove in Kopitarjeve slovnice in iz srbskih narodnih pesnij. Vuk je bil mlademu pesniku pravi vademecum, in gotovo se ne motim, če trdim, da je Levstik zajel svojega Krpana iz srbskih junaških pesnij.*

Miklošiča je primeroma kasno proučil. Še ko je pisal «Napake slovenskega pisanja» (1858.), mu ni bil dobro znan; vsaj nikjer v «Napakah» ga ne navaja. A s toliko večjo pridnostjo se je lotil jezikoslovja, ko je prišel jeseni 1859. k Vilharju v Senožeče. Doslej je živel do malega samo po dolenskih krajih, zdaj pa je prišel v

* Primeri Krpanov boj z Brdavsom z junaško pesnijo «Marko Kraljevič i Musa kesedžija».

nov svet, med kremenite Notranjce. Kako ga je morala zanimati njih govorica, to kažejo njegovi jezikoslovni spisi, priobčeni v «Glasniku», pa tudi nekako veselje, s katerim se je še v poznejših letih rad spominjal notranjskega naroda. A čudno, pevska žila se mu je popolnoma usušila! Nad tri leta je prebil Levstik na Notranjskem in v Trstu, v velikem morskem mestu, polnem šumotnega življenja, a iz vseh treh let imamo samo jedno neznatno pesen «Spomini» (I, 69).* Veliko pa je občeval s prijateljem Cegnarjem, in kakor Vilharjevim pesnim, tako se tudi Cegnarjevi «Babici» (1862.) in njegovemu prevodu «Valenštajnovega ostroga» (1864.) na vsaki strani pozna Levstikova pila, da «Valenštajnov ostrog» bi smeli kar naravnost imenovati Levstikovo delo. Razven tega se je v tem času zakopal v Miklošičeve spise, in nova dôba, ki je napočila Avstriji z oktoberskim diplomom leta 1860., je vrgla Levstika tudi v vrtinec političnega življenja, takó da bi čas od leta 1859. do leta 1872. po vsi pravici smeli imenovati dôbo njegovega *znanstvenega* in *političnega* delovanja.

V tej dôbi je Levstik korenito proučil spise Miklošičeve in Schleicherjeve ter dela

* Tiste štiri drobne pesence «Na Pivki» (I. 67) namreč niso Levstikove, ampak Fr. S. Vilharjeve. Prišle so, kakor bom pozneje povedal, po neki jako neljubi mi pomoti v Levstikovo zbirko.

drugih znamenitih slavistov. Preselivši se v Ljubljano jeseni l. 1862. je posebno živahno občeval z učenim dr. G. *Muysom*, knjižničarjem c. kr. licealne knjižnice, s katerim ga je že takrat vezalo pravo prijateljstvo. In kako se je znal Levstik učiti, kako je vedel ceniti vrednost časa! Leta in leta je vstajal s solncem ter zdržema delal po 10—12 ur na dan. In kako vidno je rastlo njegovo razsežno znanje! Kaj je ta mož lahko storil za našo učeno književnost, da je imel kako primerno, recimo, učiteljsko službo; toda borba in skrb za vsakdanji kruh sta ga gonila od dela do dela. Leto 1863. mu je vzela politika. Uredoval je «Naprej», in kako ga je uredoval! Ves list od prve do zadnje vrste je pisal sam Levstik, celo uvodne članke in dopise, poslane uredništvu v porabo, je popravljal in prepisaval na čisto. Leta 1865. se je ukvarjal z uredovanjem Matičinih poslovnih knjig, a kako nehvaležno mu je «Matica» plačala njegov nemali trud! Iz Matičinega tajnika se je Levstik izpremenil v jezikoslovca, pisal je slovensko slovnico, katere pa ni dovršil, ampak na svetlo je dal svojo nemški pisano slovnico slovenskega jezika, ki je meseca svečana 1866. l. zagledala beli dan. Nato je tri leta zbiral gradivo za Wolfov slovar, kateremu je položil takó široko podstavo, da, ko bi ga bil hotel dovršiti, bi Levstikovo življenje ne bilo zadostovalo navzlic njegovi neizmerni pridnosti. Da pa Levstik,

ko je imel v rokah to delo, ni pasel lenobe, kakor se mu je očitalo, to priča ogromno gradivo njegovo, nabrano za ta slovar.* Da se mu pa pravo delo vender ni odsedalo, to je vzrok Levstikovo svojstvo, da je vsaki stvari hotel priti prav do dna in da se je pri tem razglábanji oddaljil od svojega pravega smotra ter razcepil svoje moči, pečaje se na videz samo s postranskimi študijami. Kazal je, da je, kakor mu je že Miklošič očital, res samouk brez pravega sistematičnega delovanja. Ta sodba je ostra, pa resnična; toda po mojih mislih kar nič slave ne jemlje Levstiku, ki se je resno trudil po svojih najboljših močéh, da bi vsaki nejasni stvari v našem jeziku prišel do korena ter našel resnico. Možem pa, ki so imeli izdavanje slovarjevo v svojih rokah, zdelo se je tako delovanje neplodno, in zatorej so odslovili Levstika. Izpod varnega podstrešja pahnjen na cesto se je Levstik z vso strastjo lotil politiko- vanja. Spomladi 1868. l. novo ustanovljeni «Slovenski Narod» mu je odprl svoje predale, in v njem je Levstik do malega dve leti priobčeval svoje s srčno krvjo pisane uvodne članke in dopise,** v katerih je ostro šibal nasprotnike naše narodnosti, pa hudo prijemal tudi domače poslance zaradi njih politike, ki je bila po

* Glej «Ljubljanski Zvon», 1888, str. 382 — 384.

** Našteti so na konci te knjige.

Levstikovih mislih pogubna slovenskemu narodu. Od tega strastnega politikovanja ga je nekoliko odvrnilo l. 1868. delovanje za «Dramatično društvo», kateremu je bil prvi predsednik, nekoliko pa uredovanje Vodníkovih spisov, katero mu je izročila «Matica». Levstik je po svojih nazorih uredil «Vodníkove pesni», spisal jim obširen tolmač ter priredil tudi Vodníkovo prozo za natisek. Toda tedanji Matičin odbor mu je hotel za njegov res veliki trud dati prav siromaško nagrado (po 15 gld. od tiskovne pole), in to je Levstika ujezilo takó, da je umaknil svoj rokopis ter se hudo razprl z Matičinim odborom.

Kakor žarko solnce z vedrega neba po hudi nevihti je posvetila l. 1869. v Levstikovo življenje ljubezen do Franje, ki ga je po več nego desetletnem presledku iznova izročila v oblast večnolepemu pesništvu ter iz pesnikovega srca porodila dolgo kito nedosežnih ljubovnih pesnij. Ta z ozirom na Levstikovo tedanje socialno stališče prav brezupna ljubezen je morala v pesnikovem srci pustiti tem ostreje želó, ker so ga ravno takrat domači neprijatelji prijemali z najotrovnejšim orožjem, očitaje mu, da ga je podmitila vlada. Ves žolč, kar se ga je nabralo Levstiku za njegovega osemletnega burnega življenja v Ljubljani, izbruhal je Levstik po toliki storjeni mu krivici, preselivši se na Dunaj, leta 1870. v svojem «Pavlihi», ki je pa tudi

prenehal, ko je začel prijemati celo svoje prijatelje (dr. V. Zarnika) in so mu ti odtegnili svojo pomoč. In tako je ta dôba, najnesrečnejša v življenji našega pesnika, končala z veliko disonanco. Levstik je bil po toliko in tako viharnih bojih, književnih, političnih in osebnih, telesno potrt, duševno ubit. Ko sem se poleti 1871. odhajaje z Dunaja v mali prijateljski družbi poslavljaj od njega, bil je poprej vedno dovtipni in veseli Levstik tako nekako čuden in malobeseden, da se mi je smilil v dno srca. V tem obupnem stanji mu je bil rešitelj najprej *Stritar*, ki je takrat dejanski pokazal, kaj je pravi prijatelj, in potem dr. G. *Muys*. Oba gospoda naj mi oprostita, če ju tukaj očitno v misli jemljem, a oba sta vredna slovenske hvaležnosti, da sta nam takrat otela Levstika.

V.

Ko je bil dné 2. kimovca 1872. l. Levstik imenovan skriptorjem c. kr. licealne knjižnice v Ljubljani, završalo je po domačih in tujih novinah, da je vlada Levstiku dala to službo za nekako nagrado, da bode nadaljeval svoj boj soper «prvake in njih pilepke». Zlogolki ljubljanski dopisnik «Vaterlandov» je celo trdil, da bode Levstik odslej nekaj «opričnik» deželne vlade

kranjske. Kakšna nespamet, kolika krivica! Da je prišel Levstik drugič v Ljubljano in to do stalne službe, to je jedina zasluga njegovega prijatelja dr. G. Muysa, in to trditev bi lahko podprl z mnogimi pismenimi dokazi, ki mi jih je g. dr. Muys dal na razpolaganje. Ko je bil namreč l. 1872. umrl tedanji skriptor Jurij Kosmač, obrnil se je dr. Muys do deželne vlade z obširnimi poročilom, v katerem je svojega prijatelja Levstika predlagal za skriptorsko službo ter svoj predlog podprl s tem, da je Levstik korenito znanstveno izobražen mož, v slovenščini in slovanskih jezikih pa pravi veščak. Končno je nasvetoval, naj deželna vlada povpraša Miklošiča, kaj on meni o Levstiku. Miklošič, povprašan od deželne vlade, je izjavil, da za skriptorsko mesto v Ljubljani ne pozna boljšega moža nego je Levstik. To pa dr. Muysu še ni bilo dovolj. Obrnil se je do svojega dobrega znanca, tedanjega finančnega ministra pl. Pl., ter mu toplo priporočil svojega prijatelja, za katerega je storil tudi Levstikov tedanji načelnik Wagner, kar je bilo v njegovih močéh. Miklošič, Wagner in pl. Pl. so vplivali na naučnega ministra Stremayrja, da je službo podelil Levstiku, dasi je imel ta nekega jako nevarnega tekmeča.

Kako močno so se motili Levstikovi prijatelji in neprijatelji, če so mislili, da se bode Levstik odslej dejanski udeleževal politike, pokazal je ta takoj po svojem prihodu v Ljubljano.

Do skrajnosti redoljuben si je uredil svoje življenje, da mu je teklo kakor ura. Z doma v knjižnico, iz knjižnice domov, to je bila vsa njegova pot, le iztežka ga je bilo pripraviti na kakšen izprehod po dolenski cesti, proti Savi ali proti Fužinam. Najprej si je dodobra ogledal ljubljansko knjižnico. Prebral je vse knjige, katere mu je bilo gimnazijalni mladini dajati v roke; nobena stvarca mu ni bila preotročja, da bi je ne bil prebral od Walther Scotta, Bitziusa in Gerst-äckerja doli do «Lažnivega Kljukca». Ta ljubezen do naše mladine ga je tudi napotila, da je kmalu po svojem dohodu v Ljubljano stopil v zvezo z Ivanom Tomšičem ter prav izdatno pomagal pri «Vrtci», katerega je hotel tudi v jezikovnem oziru popolnoma preosnovati po svojem ukusu. Od 1. julija 1874. l. dalje je bil več mesecev ves list Levstikov, pozneje mu je pomagal — in kako je znal pomagati! — v daljših presledkih. «Vrtec» je tudi provzročil, da se je Levstik po večletnem odmoru lotil spet pesništva. Kar imamo pesnij iz zadnjih let, vse so zložene za ta list.

Lotil se je tudi marsikakšnega dela, da si je ž njim prislužil novcev; tako je n. pr. slovenil poročila deželnega odbora, preložil je na slovenski jezik Milesovo «Podkovstvo»,* priredil

* Dejánjski nauki o kopitnem podkovstvu s podobami. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna) v Ljubljani 1874, m. 8, 40 str.

je za natisek Globočnikov «Nauk slovenskim županom»,* knjigo, ki je zaradi prelepega jezika vredna, da jo večkrat vzameš v roko, ker se iz nje vselej naučiš kaj novega.

S pravo slastjo pa se je Levstik spet zakopal v Miklošiča in staroslovenske rokopise. Ko sem se jaz pripravljaj leta 1874.—76. za učiteljsko preskušnjo, predelal je vzporedno z menoj vsa važnejša dela Miklošičeva in prebral — nekatere stvari gotovo že desetič — vse, kar sem jaz potreboval za preskušnjo in to zategadelj, da mi je pri obedu ali večerji mogel hitro pojasniti vsako stvar, za katero sem ga vprašal. Ob poletnem času sem moral po uradnih urah mnogokrat priti v knjižnico, kjer me je pri zaklenjenih durih uvajal v tajnosti staroslovenskega jezika. Zlasti komična je bila stvar, če mi je časih začel na drobno razlagati, da Miklošič tega in tega ne uči prav, in da naj mu pri preskušnji to povem, če beseda takó nanese; večkrat sem ga moral zavrñiti: «Priatelj, pomisli, da ne pojdem Miklošiča učit, ampak k njemu preskušnjo delat!» Časih je trdil, da bi moral vsak slovenski pisatelj vsaki dve leti vsaj jedenkrat prebrati kakšen staroslovenski rokopis, n. pr. Nestorja ali pa Supraselski kodeks ali kaj jednacega. Od stare slovenščine je prišel

* Natisnila in založila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani 1880, m. 8, 207 str.

zadnja leta na litavščino in druge učene jezikoslovne in zgodovinske stvari. A videlo se mu je, da vse to učenje mu je le nekaka prijetna zabava, potrebna njegovemu vedno žejnemu in živahnemu duhu; zatorej je vedno menjaval predmete: za leposlovjem je sezal po zgodovinskih knjigah (Zahn, Dimitz), za zgodovino je prišlo na vrsto jezikoslovje (Grimm, Schmeller, Jagič, Daničič) in vmes je prebiral zgodovinske spomine in estetične stvari (Marmont, Ecker-mann). Ravno to pa je delalo njegovo družbo tako prijetno in zabavno, ker je znal duhovito govoriti o vsaki stvari in je tudi o vprašanih, s katerimi se na videz ni pečal, imel vedno svojo posebno in zdravo sodbo. Politika pa, katera je poprej takó razburjala njegovo življenje, ta mu je bila odslej deveta brigá. Prve čase, dokler je hodil v kavarno zajtrkovat, je še slastno prebiral velike novine; pozneje pa, ko je zjutraj rad ostajal domá, ni bral drugih časopisov nego tiste, katere je prejemale knjižnica. Živo pa ga je zanimalo vsako javno vprašanje, in o domačih politikih je rad izrekel kako drastično in perečo sodbo. Tem bolj pa ga je zanimala slovenska književnost; kritično je prebral vsako knjigo in še predno je bila dobro razznanjena, Levstik je že pravil o nji, kaj prinaša dobrega, kaj graje vrednega. Tudi prijateljem, ki so imeli kakšno večje delo pod peresom, bil je požrtvovalen in moder svetovalec, právi «vsega svetá pilatuž».

(I., 300); o tem jasno priča Erjavčeva «popotna torba», Jurčičev «Tugomer», Žvabova kritika soper Koseskega, ves «Vrtec» tistih let in mnogo drugih stvari.

Takó mu je prijetno minevala ta najsrečnejša dôba njegovega sicer toli viharnega življenja, dôba mirnega delovanja in pametnega uživanja, v kateri je bil mož tako nekako zadovoljen sam s seboj. A tudi ta srečna dôba je končala z nepričakovano hudo boleznijo, ki je duševno in telesno tako krepkega in zastavnega Levstika po hudih borbah položila v prerani grob.

VI.

V trojnem oziru je Levstik znamenita prikazen v naši književnosti, v kateri je ostavil široko gaz za seboj, da bodo še pozni rodovi stopinje pobirali za njim.

O *pesniku* Levstiku sem govoril že zgoraj, opisal ga je tudi že Stritar takó, da ga nihče ne more bolje.* In Stritarjeve sodbe o njem doslej še ni ovrigel nihče. Kar je pesnik priobčil pesnij pozneje, vse so takšne, da morajo samo pomnožiti njegovo slavo. Izviren je, samostvoren, v mnogih stvaréh celó nedosežen in

* «Zvon» 1870, str. 63 in nasl.

med slovenskimi pesniki klasiki ostane Levstiku vedno častno mesto poleg Prešerna.

Močneje nego s svojimi poezijami pa je vplival Levstik *jezikoslovec* na svoje vrstnike nekoliko s svojimi spisi, veliko pa tudi po svojih prijateljih, katerim je popravljajal njih proizvode (Vilhar, Cegnar, Jurčič). Že izza mlada je imel posebno veselje in čudovito nadarjenost za jezikoslovje, in dovršen del svojega življenja je posvetil temu znanstvu. Da mu je bila korenito znana vsa slovanska filološka književnost; da je znal tolmačiti vse staroslovenske spomenike, kolikor je bilo za njegovega časa objavljenih; da je temeljito proučil in tudi izcrpil vse večje slovarje slovanske; da se je vestno pečal s primerjajočim jezikoslovjem sploh, to je naravno, in to mora storiti vsak, ki hoče biti slovanski jezikoslovec. A glavni predmet njegovemu raziskávanju je bila nova slovenščina, in na to je zadnjih trideset let vplival z neko elementarno silo v toliki meri, kakor nihče izmed sočasnih pisateljev ne. Takoj s prvim svojim javnim nastopom l. 1854. se je obrnil soper tiste pisatelje (Majar, Razlag, Toman), ki so hoteli iz slovenščine in «ilirščine» ustanoviti nov južnoslovanski književni jezik (II., 114). Ravno tako razborito, kakor odločno se je uprl v daljši razpravi tistim, ki so svetovali, da Slovenci popustimo svojo slovenščino ter od Hrvatov vzprejmimo njih jezik v našo knjigo. Z vsem

naporom svojega bistrega duha in svojega znanja je Levstik dokazal, da to bi bila narodna smrt vsega slovenstva (IV, 161).

Posebnega, lahko rečem, trajnega pomena v zgodovini našega jezika pa je njegova razprava «Napake slovenskega pisanja» (IV, 21, 306). V tej epohalni razpravi se Levstik na jedni plati odločno upira grdemu nemškovanju v slovenskem pisanji nepravilnemu besedotvorju in neslovenski po tujem nemškem duhu zasuknjeni skladnji; po drugi plati pa s svetim ognjem opominja slovenske pisatelje, kje jim je iskati živega studenca našemu književnemu jeziku — pri preprostem nepokvarjenem narodu samem! In koliko nejasnih, a zanimivih strani našega jezika je pozneje razbistril v «Glasniku», «Novicah» in «Vrtci»; kako bogato zbirko pristnih, v knjigi neznanih slovenskih besed je z Erjavčevo pomočjo nakopičil in raztolmačil v Matičinih letopisih; kako korenito je slovensko oblikovje obdelal v svoji kratki slovnici!

A v dveh stvaréh je Levstik vender grešil. Zadnja leta, ko je bil proučil vpliv sosednih jezikov na slovenščino, je bil Levstik *prehud purist*; predaleč je sezal nazaj v staro slovenščino, obujal v življenje že izmrle besede, zametal pa, kar se je, iz tujine zaneseno, udomačilo že dodobra. Tudi nove oblike je mnogokrat izkopaval iz groba, naglo jih menjal ali pa napósled popolnoma zavrzel (n. pr. življenje, nij, ja, sedanjest,

n. pl. sinove, stvariij itd.). Mnogo je čul graje zaradi tega. Ali priznavati moramo iskreno, da je naš jezik tudi bistveno obogatil z mnogimi lepimi starimi in novimi izrazi, da je iznova oživil mnogo krepkih oblik, da je iztrebil mnogo tuje ljujke. Ako ga tudi nismo posnemali v vseh stvareh, mnogo njegovih nazorov nam je prijalo; kar je bilo dobro v njegovih naukih, to smo vzprejeli, a zavrgli, kar je bilo pretiranega. Toda že s tem je dosegel, da so slovenski pisatelji zapustili pot, po katerem so hodili, skoro bi rekel, do l. 1858., ko se je bilo bati, da vsa naša pisava odrveni v tesnih okovih in sponah nemškega mišljenja.

Že pokojni Cigale je razpravljal ob neki priliki, kako močno se je zadnja desetletja premenil ves zlog ali stil slovenskega pisanja. Kako otročje stavke so celó dobri pisatelji pisali še v petdesetih letih; kako okorno je bilo še vse izražanje; še celó Janežič naivno uči v svoji slovnici, da slovenščina ljubi kratke stavke.* Kako pa teče zdaj beseda Erjavcu, Stritarju in drugim našim izvrstnjakom. In ni najmanjša zasluga Levstikova, da ni samo učil, ampak da je tudi sam z živim vzgledom pokazal, kakó je pisati

* Levstik je večkrat rekel, da kratke stavke piši tist, kdor dolgih ne zna in ne vé, kako se pišejo perijode. To poudarjam zategadelj, ker še zdaj mislijo in učé mnogi ljudje, da je takozvani presekan ali kupiran zlog posebno svojstvo slovenskega pisanja.

pravilno, lepo zvenečo, v krepkih stavkih izraževano slovenščino. Levstik ni bil samo slovničar, bil je tudi izboren stilist. In ta živi vzgled njegove jedrovite proze je izdal več, nego njegovi sicer zlati nauki.

Korenito znanje, izobražen jezikov čut, dober estetični ukus, neka prirojena mu odkritosrčnost in resnicoljubnost združena z moškim poštenjem — vse to je naredilo Levstika za prvega našega književnega kakor političnega *kritika*. Njegovi součenci nam pripovedujejo, da je že učenec nižje gimnazije hudo kritikoval takrat v deveta nebesa povzdigovanega Koseskega, in prvi svoj daljši spis «Napake» je završil z vzklikom: «Bog živi kritiko!» Pri vsem svojem kritikovanji pa se je ravnal po načelih, katera je izrazil v svojih «Lesnikah» (II, 73):

A kádar se oglasíti veljá,
 Odprí na stežaj si dúri srcá,
 Zavpíj, da vsem se úšesa krika napólne,
 Če tudi se náte vesoljni svet zakólne.
 I da bi te dvakrat srditi slepci na križ razpeli,
 Če nési legál, polagoma bodemo vse verjeli.
 Resnica je bila pred nébom i zemljó;
 Resnica ostane, ko zemlja, nebesa minó.

Premnoge kritike njegove so jezikoslovne vsebine, kar je naravno, zakaj kdo je bolje poznal naš jezik nego on? Druge se pečajo s slovenskim slovarstvom, zlasti z Wolfvim slovarjem, pri čigar uredovanji je bil sam udeležen.

Tretja vrsta njegovih kritik se obrača soper znanstvene in leposlovne proizvode.

Levstik, kateremu je bilo pesnikovanje in sploh književno delovanje nekako sveto opravilo, bil je tudi drugim strog in neizprosen sodnik. Objektivno je presodil vsako knjigo, vsak pesniški proizvod. Odločno je pohvalil, kar je bilo hvale vrednega, brezozirno pogrjal, kar graje vrednega. Pri tem ni ločil osebnega prijatelja od osebnega naprotnika; za oba je imel isto kritiško merilo; zakaj, resnica in pravica mu je bila nad vse sveta in književno polovičarstvo v Slovencih še ni imelo odločnejšega sovražnika nego je bil Levstik. Zlasti pa je v tem oziru s svojimi zlatimi nauki osebno vplival na svoje prijatelje. Mislim, da nihče izmed mlajših naših pisateljev (Jurčič, Cimperman, Žvab i dr.) ni prišel ž njim v dotiko, da bi krepka individualnost Levstikova ne bila mogočno vplivala nánj.

Res je njegova kritika ostra, naravnost moram reči, večkrat preostra, ker mnogokrat prijema pisatelja takó, da ga mora resnično boleti; toda tega pa tudi nihče ne more zani-kati, da bi Levstikova kritika ne bila zaslužena in vselej poučna. Levstik je s svojo kritiko vedno povedal več dobrega nego podrl slabega. Jedino, kar se more očitati nekaterim Levstikovim kritikam, je tó, da so časih res preosebne. Nikjer pa se polemični značaj Levstikov ni kazal tako jasno, kakor v njegovih političnih spisih, ki

seveda tukaj niso natisnjeni. Političnega svojega nasprotnika je prijemal z otrovnim kopjem, in lahko rečem, da bi večina teh člankov ne bila zagledala belega dné, da «Slovenski Narod» takrat ni izhajal v Mariboru, daleč od državnega pravnika, ki je imel svoj sedež v Celji. In če je ta zaradi njih tudi urednika večkrat posadil na zatožno klop, porotniki so ga oprostili vselej. Uvodni članki, kakor: «Tujčeva peta» — «Kdo na Kranjskem vlada» — Slovenci — «galgenvögel» — «Brezova mast in naši nemškutarji» itd. so še zdaj v dobrem spominu starejšim rodoljubom, in lahko rečem, da slovenski časopisi niti prej niti slej niso imeli sotrudnika, ki bi pisal s tako ostrim peresom, kakor je pisal Levstik.

Vem, da kaže malo duhovitosti in da je nehvaležno delo, slovenske pesnike in pisatelje primerjati z znamenitimi pisatelji velikih novejših narodov. Velikokrat so me vprašali že pametni ljudje: «S katerim nemškim pesnikom bi Vi primerjali Prešerna?» — Odgovor je legak: «Z nobenim, ker je vsaka primera neprimerna!» Prešeren je živel v drugačnih razmerah, v drugačnem duševnem ozračji, med drugačnim narodom nego kateri si bodi nemški pesnik, in gotova resnica, da je nam Slovencem odprl kraljestvo večnolepega pesništva, nam ga dela takó dragega in milega, da ga ne moremo vzporéjati z nobenim nemškim pesnikom, ker bi bila vsaka primera nespametna.

Pri Levstiku se pa človeku kar vsiluje, da ga primerja z Lessingom. Oba bijeta v mladosti hud boj za obstanek; oba se borita vse svoje življenje z oholimi nevedniki in oblastnimi polovičarji; oba vplivata z elementarno silo na književni razvoj svojega naroda; oba sta zaradi svoje resnicoljubnosti zapletena v strastne književne polemike; oba skleneta v krepkih letih svoje življenje, ko jima zasveti zvezda brezskrbne prihodnosti. In če je Levstik tudi primeroma večji pesniški talent, vendar sta si oba slična po svojem delovanji, po svojem življenji in svoji končni usodi. In tako je Levstik v mnogoterem oziru slovenskemu narodu res to, kar mu je porogljivo očital Hicinger — naš Lessing!

I z j a v a.

V I. zvezku na 67. in 68. strani so natisnjene štiri drobne pesence pod skupnim naslovom «Na Pivki». Te pesni sem našel v Levstikovi ostalini, s svinčnikom pisane z Levstikovo roko, brez naslova; naslov sem jim dal šele jaz. Dasi sta me na prvi hip osupnila nenavadno lahki ton — v primeri z drugimi Levstikovimi poezijami nekakšen «ludus» — in Levstiku nenavadna mera, vendar sem napósled vse štiri pesence vzel v Levstikovo zbirko, ker so bile pisane s pesnikovo roko in hranjene v Levstikovi ostalini, in ker sem vedel, da je Levstik dalje časa živel tudi na Pivki.

Gospod F. S. *Vilhar* v Zagrebu me je pa opozoril, da te štiri pesence niso Levstikove, ampak njegove — Vilharjeve. G. Vilhar je namreč l. 1870. poslal g. Stritarju, ki je takrat izdaval «Zvon», več svojih poezij, med njimi tudi zgoraj omenjene štiri drobne pesni, in tri izmed njih je g. Stritar tudi natisnil v svojem listu (1870, str. 250) z izmišljenim pesnikovim imenom *Prostín*.

Kako pa so prišle Vilharjeve pesni v Levstikovo rokopisno zbirko?

Levstik je bil takrat «Zvonov» korektor in sourednik in v tem svojstvu je, kakor vem iz svoje izkušnje, zlasti mlajšim pesnikom, rad popravljajal pesni, poslane «Zvonu». Možno je, da je tudi Vilharjeve pesni prepisal v ta namen ter pozneje prepis pozabil med svojimi rokopisi. A bodi si ta stvar, kakor si hoče, gotovo je samo to, da te štiri pesence niso Levstikove, ampak Vilharjeve in da so zmotno uvrščene med Levstikove pesni.

Ravno tako me prosi g. Edmund *Lacheiner* v Kranji, naj bi omenil, da je uganko 1. in 2. (II., str. 52, 53) on zložil in poslal «Vrtcu». Tudi o tem moram omeniti, da mi je «Vrtčev» urednik Ivan Tomšič trdil o obeh ugankah, da sta Levstikovi; a najbrž je Levstik samo *Lacheinerjev* rokopis priredil za natisek.

Oba imenovana gospoda prosim, naj mi oprostita to neljubo zmoto.

Nekemu kritiku se je ta moj literarni greh zdel takó grozen in strašen, da ga je s posebno slastjo razbobnal po zagrebških in praških novinah. Hrvatje in Čehi najbrž nimajo imenitnejšega posla nego ugibati, katere pesni so Levstikove in katere *Vilharjeve*.

O moji uredbi *Levstikovih* poezij sta pisala tudi g. dr. *Fr. Lampe* in g. prof. *V. Bežek* ter v svojih objektivnih in preišljenih kritikah povedala marsikaj dobrega. V glavni stvari me pa vendar nista prepričala, v tej namreč, da bi bil moral *Levstikove* poezije drugače urediti in razvrstiti nego sem jih. Na druge stvari odgovorim morebiti drugod in drug pot.

Fr. L.

Levstikovi spisi, ki niso natisnjeni v tej zbirki.

A. Rokopisi.

- 1.) Slovarko gradivo.
- 2.) Izpiski iz slovenskih knjig.
- 3.) Prepisi slovenskih rokopisov
- 4.) Začeto slovarko delo.
- 5.) Razlaganje zemljepisnih imen.
- 6.) Razlaganje imen v Cêzarjevih spisih.
- 7.) Razni spisi, tičoči se slovenske slovnice.
- 8.) Prepisi nekaterih redkih hrvatskih in slovenskih knjig.
- 9.) Bučelstvo. Po izkušnjah in besedah retijskega bučelarja
Jožefa Oblaka.
- 10.) Vodnikova prozaična dela, na čisto prepisana in tolmač
o Vodnikovih pesnih.
- 11.) Gradivo za izdanje Prešernovih slovenskih in nemških
poezij s tolmačem.

Vsi ti spisi so na drobno opisani v «Ljubljanskem
Zvonu» (1888, str. 382 — 3).

B. Tiskani spisi.

I. Iz Janežičevega «Glasnika».

- 1.) Še nekaj k drobtinici slovenske slovnice (II., 33).
- 2.) Nekaj opombic zastran g. Navratilove knjige o glagolih
(VI., 144).

- 3.) Drobtina slovenske slovnice (tri — troje, pet — petero ; VI., 83).
- 4.) Še kaj zastran rodivnika (VI., 144, 169).
- 5.) Jezikoslovne reči (X., 44, 141):
 - a/ Mej ali med?
 - b/ Rabelj - beljna.
- 6.) Ustna (die lippen) (X, 44, 190).
- 7.) Duševen, književen (X, 243).

II. Iz «Napreja».

Ker je Levstik vse spise, natisnjene v «Napreji», spisal sam ali pa listu poslani dopise in članke pre naredil in pre pisal na čisto, sme se v nekakšnem zmislu ves letnik «Naprejev» imenovati Levstikovo delo. Pravo Levstikovo delo pa se smejo imenovati vsi članki z napisom «V Ljubljani», — dalje dovtipni dopisi «Iz Lašč» (l. 27, 31, 37, 44, 47, 50, 62, 63, 64, v katerih si je privoščil svoje bližnje rojake Laščane — «Iz Ribnice» (l. 47) — «Iz Višnje gore» (l. 71), — «Iz Kandije» (l. 72) — «Iz Radolice» (l. 73, 76) — dalje članki «Divji mož v Ljubljani» (l. 38, 39) — «Vprašanje g. dr. Bleiweisa» (l. 30) — «Ozir po domačii» (l. 38, 39) — «Politični pristavki» (l. 40, 41) — «Kaj se nekterim zdi ravnopravnost?» (l. 42) — «Kako se bučele umejo med seboj?» (l. 43) — «Dopisne srake» (l. 48); — polemika soper župana M. Ambroža itd.

III. Iz «Novic».

- 1.) Jezikoslovno zrnje (1866, str. 394, 406) razlaga besede léca, v caker hoditi, pot, Sv. Tileh, bršljen, valpet, božjast, porčehen, vice, trata, v vas iti, likof, mustovž, javeljne, neki, tabak piti, Mica, cepèr, kar se tega tiče, cinek, ravs in kavs, sakrabort, posel, dirindaž, dideldaj, dideldajček, goljuf.
- 2.) Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen (1867, str. 103). Kratko naznanilo te Miklošičeve razprave.
- 3.) Pogan — der heide (1867, str. 169, 177).
- 4.) Die slavischen Monatsnamen (1868, str. 82, 143). Nedovršena ocena Miklošičeve razprave.

IV. Iz «Slovenskega Naroda» :

- 1.) Vademecum poslancu L. Svetecu (1868, l. 4, 5, 6).
- 2.) Dr. E. H. Costa (1868, l. 7, 8).
- 3.) Dopisi iz Ljubljane (1868, l. 10, 17, 22, 23, 27, 29, 30, 32, 48, 54, 94, 98, 109).
- 4.) K novim volitvam v Ljubljani (1868, l. 15, 16).
- 5.) Brezova mast in ljubljanski nemškutarji (1868, l. 27, 28, 29, 30).
- 6.) Epilog (1868, l. 31).
- 7.) Ponočne misli slovenskega prvaka (listek, 1868, 58).
- 8.) Tujčeva peta (1868, l. 73). Ta klasični članek je povzročil «Slovenskemu Narodu» prvo tiskovno pravdo, ki je opisana leta 1869. v l. 11. in nasl., razsodba se pa bere v 29. in 65. listu. Tudi zagovorni govor urednika Antona Tomšiča je izpod Levstikovega peresa.
- 9.) Dopisi iz Ljubljane (1868, l. 12, 14, 60, 61, 64, 66, 67, 68, 69 [dva dopisa], 70, 71, 72, 73, 74, 76 [dva dopisa], 77, 79, 80, 81 [dva dopisa], 82 [z Iga], 83 [trije dopisi], 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90 [dva dopisa], 91 [dva dopisa] 92, 93, 95). Vsi ti jako ostri dopisi razpravljajo znane dogodke na Janjčem in v Velčah, samo ona dva v l. 12. in 14. ne.
- 10.) Nepristranost in pravica (1869, l. 61, 62).
- 11.) Eksces ljubljanskih turnarjev (1869, l. 63).
- 12.) Nemškutarska nesramnost (1869, l. 64).
- 13.) Janjče in Vevče (1869, l. 65).
- 14.) Poglavlje o nemški omiki (1869, l. 66).
- 15.) Plemeniti Eybesfeld (1869, l. 66, 67).
- 16.) Nemškutarska promemorija (1869, l. 68, 69).
- 17.) Kdo resnico krivi? (1869, l. 71).
- 18.) Slovenci — «galgenvögel» (1869, 72).
- 19.) Dežmanov parkelj (1869, l. 75).
- 20.) Svoboda, kakoršna na Slovenskem (1869, l. 76, 77).
- 21.) Jurijček s pušo. — Jurijčkova pridiga. — Dunajska romarja (Satiričen listek 1869, l. 77).
- 22.) Kdo na Kranjskem vlada? (1869, l. 84).

- 23.) Sodnji dan enega pijanca. Iz «Pisanic» (listek, 1869, l. 90).
- 24.) Nezaupnica poslancu Klunu' (1869, l. 98).
- 25.) Prva natisnena Preširnova pesen (listek, 1869, l. 101).
- 26.) Dopisi iz Ljubljane (1869, l. 102, 120, 128, 130, 132, 134, 137, 141, 144, 148, 149 [naznanja, da bode Levstik izdajal satiričen list «Blisk»], 152, 153).
- 27.) Ulomek iz velike komedije «Jurij s pušo» (travestija, 1869, l. 104).
- 28.) O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku (1869, l. 132, 133).
- 29.) Res stavimo Slovenijo, da Bog pomagaj (1869, l. 136).
Vsi ti dopisi in uvodni članki pričajo jasno, kako se je l. 1868. in 1869. Levstik zagrizel v politiko. Lahko rečem, da slovenski svet do tedaj še ni bral tako krepkih stvari v političnem listu. Tudi zaradi člankov naštetih pod št. 18 in 22 je imel urednik Tomšič tiskovno pravdo.
- 30.) Dopisi iz Ljubljane (1870, l. 3, 5, 6, 10, 13 in 17).
Presledek, ker je Levstik odšel na Dunaj.
- 31.) Dopis z Dunaja o Koseskem (1871, l. 21).
- 32.) Jarnej. Jezikoslovna drobtinica (listek 1871, l. 24).
- 33.) Francozi pod Napoleonom Bonapartom prvič na Slovenskem. Iz Vodnikovih «Novic» l. 1797. (listek, 1871, l. 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38).

V. Iz «Triglava».

Unsere Deutsch-Libralen (Triglav, 1868, l. 25). Urednik je bil v tiskovni pravdi zaradi tega članka obsojen na 5 tednov zapora (Slov. Nar. 1868, l. 40, 41). Najbrž je Levstik to leto spisal več člankov za ta časopis, a nisem mogel doznati, katere.

VI. Iz priročne knjige slovenskim diletantom:

- 1.) Govor pri zabavi po prvem občnem zboru dramatičnega društva (Slov. Talija I, 125).
- 2.) Rodoljubja zmaga. Svoboden prevod 2. prizora III. dejanja Schillerjevega «V. Tella» (Slov. Talija, I., 131).

VII. Iz «Vrtca» :

Jezikoslovne stvari (hiža, meju, mej, baš, bašti, apostelj-
ljna, mirodvor, zamorec, premičun, prijatelj-telja, 1874, str. 83,
in nasl.)

VIII. Iz «Ljubljanskega Zvona» :

- 1.) Jezikoslovne razprave (I, str. 30, in nasl., nedovršeno).
- 2.) Knobljeve pesni (I, str. 642).
- 3.) Jurija Dalmatina vse sv. pismo (I, 643, 709).
- 4.) Matija Kostêlec (I, 708).
- 5.) P. Xaverius a S. Ignatio (I, 784).
- 6.) Izmišljena tiskarnica v Kranji (II, 187).
- 7.) Rihar ali Richter (II, 252).

IX. Knjige.

- 1.) Nauk o telovadbi. Izdal «Južni Sokol». I. del. Proste
vaje (s 50 podobami). Tisk Egerjev v Ljubljani 1867,
m. 8, 23. str.
- 2.) Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen. Verlag
von Johann Giontini. Laibach 1866, m. 8, 144 str.
- 3.) Dejánjski nauki o kopitnem podkôvstvu s podobami. V
angličanskem jeziku opisal William Miles Esq. V slo-
venskem jeziku z novêno podporo ces. kr. poljedêlskega
ministerstva na svét dala kranjska deželna komisija za
konjstvo. Tiskala Klein in Kovač v Ljubljani 1874,
m. 8, 40 str.
- 4.) Nauk slovénским županóm, kakó jim je délati, kađar
opravljajo domačega in izročênega podróčja dolžnosti.
Spisal Anton Globočnik, c. kr. okrajni glavar, Fr. Jož.
redú vitez. Na slovenski jezik prelóžil Fr. Levstik.
Natisnila ter založila Klein in Kovač (Eger) v Ljub-
ljani 1880, m. 8, 207 str.

Vrhu tega piše «Zvon» (1877, str. 304), da se je Levstik
oglasil tudi v zbirki H. Penn, Dichterstimmen aus Österreich-
Ungarn, a teh novin nisem mogel nikjer dobiti. *Fr. L.*

Tolmač.

Imena slovenskih krajev (na 3. str.). — Še nekaj o **imenih slovenskih krajev** (na 11. str.). — V teh dveh razpravah graja Levstik kanonika Jožefa *Poklukarja* v Ljubljani, ki je v «Učiteljskem Tovariši» (l. 1862) priobčil docela nekritično razpravo «Imenozlaga farnih vasi na Kranjskem». O Poklukarji najdeš več podatkov v Levstikovih zbranih spisih (IV. 315) in v Marnovem Jezičniku (XXIV, 58—62).

Gospodom naročnikom «Pavlihe» (na 65. str.). Beri, kar sem o tem listu povedal v II. zvezku na 384. str. «Pavliha» je nehal izhajati, ko mu je tudi stranka «Slovenskega Naroda» odtegnila svojo pomoč zato, ker je ostro zgrabil in osmešil dr. V. Zarnika. Glej «Slov. Narod», 1870, l. 86.

Vodník brez konca in kraja (na 71. str.). Ko je bil Levstik izdal l. 1869. Vodníkovve pesni, spotikala se je «Zgodnja Danica» ob mnoge narodne pesni, katere je Levstik iz Vodnikovega rokopisa uvrstil v to zbirko. To zbadanje je napotilo Levstika, da je zgoraj navedeni odgovor spisal za poslednji list Stritarjevega «Zvona» l. 1870. Sestavek je bil že v tiskarnici stavljen, a ni prišel v «Zvon», ker ni bilo prostora, in tudi pozneje ni bil tiskan, ker je Stritar ustavil nadaljno izdavanje svojega lista. Odtisek tega spisa pa je poslal Levstik uredniku «Zgodnje Danice» ter mu zapretil, da natisne vse narodne pesni iz Vodnikovega rokopisa, ako mu ne da miru. In odslej je imel mir!

Signum temporis (na 74. str.). Levstik je pred mnogimi leti poslal Janežiču svojo odo «Reši nas zlega!», v kateri se je hotel meriti s Koseskim, a Janežič je ni natisnil v

«Glasniku». Najbrž je rokopis kam založil tako, da je oda šele iz Janežičeve ostaline prišla v roke Antonu Umku, ki jo je natisnil v 1. l. «Besednikovem» l. 1871., ne vedoč, da je bila že l. 1868. tiskana v «Mladiki». Kdor je kedaj uredoval kakšen list, ta vé iz svoje izkušnje, kakó lahko se mu pripeti zмотa, kakeršno je tukaj pregrešil Umek; zatorej se mu je bilo tudi lehkó zagovarjati. Glej «Besednik», 1871, l. 4.

Razgovori (na 80. str.). Konec tega listka ima svojo ost obrnjeno zoper D. Trstenjaka, ki je tudi pisal o «režembabi».

Prešern, Prešerin, Preširen (na 93. str.). Z malokatero pravopisno stvarjo je Levstik tako zbegal slovenski svet, kakor s svojim «Preširnom». Še zdaj v pisavi lastnega imena našega največjega pesnika nismo jedini, zakaj nekateri se trdovratno držé Levstikove oblike «Preširen», drugi pišejo «Prešeren», dasi je p. Stanislav Škrabec dokazal v «Kresu» (I., 520) in v «Cvetji» (VIII, zv. 7 in 8), da nam je pisati «Prešeren», kakor uči tudi Miklošič (Etym. Wörterbuch, 263). Škrabčevi razlogi so prepričali samega Levstika, da je pisava «Preširen» napačna, kar sem povedal v «Ljubljanskem Zvonu» (1889, str. 305).

Zgodovina slovenskega slovstva (na 113. str.). Mislim, da mi nihče ne zameri, če sem v tej kritiki nekoliko ublažil Levstikovo pisavo, koder je bila preosorna in preosebna. Najrajši bi bil izpustil vso razpravo, a je nisem mogel zaradi mnogih pozitivnih naukov, ki jih obseza.

V. Rizzi (na 128. str.), katerega tukaj omenja Levstik, je bil netjak ljubljanskega župana Hradeckega. Dvanastleten deček je prišel Rizzi l. 1828. iz Kotoč (Kötschach) na Koroškem v Ljubljano, kjer se je učil do leta 1836. Tukaj se je naučil tudi slovenščine in osebno seznanil s Prešernom, kateremu je bil dober prijatelj. Rizzi je bil nemški pesnik ter je tudi nekoliko Prešernovih poezij preložil na nemški jezik, n. pr. «Moč spomina» — «Die Macht der Erinnerung»; «Mornar» — «Der Seemann», ki sta tiskani v novinah «Illyrisches Blatt» št. 9. in 20. l. 1844. Rizzi je spisal o Prešernovih poezijah tudi prav dobro oceno, ki je priobčena

v njegovem časopisu «Deutsche Monatsschrift aus Kärnten» (1849, str. 51 — 58). Rizzi je umrl l. 1856. v Celovci, urednik novinam «Klagenfurter Zeitung». Bil je Nemec, a vnet za zlogo med Nemci in Slovenci. Rajnemu Andreju Einspillerju je bil Rizzi oseben prijatelj. Glej «Ljubljanski Zvon» (1881, 578).

Matija Kostêlec (na 208. str.). O tem pisatelji je Levstik pozneje obširneje pisal v «Ljubljanskem Zvonu» (1881, str. 643, 709 in 784).

Josip Richter, a ne Rihar! (na 209. str.) Dotični pisatelj je res *Rihar*, a ne *Richter*, kakor je pozneje dokazal Anton *Koblar* v «Ljubljanskem Zvonu» (1882, str. 316) in že poprej Levstik sam (1882, str. 252). Šafařík «Gesch. d. südsl. Literatur» (I. 35) uči napčno, da se je ta pisatelj imenoval *Richter*.

Alphabetum Sclavorum seu Vindicum (na 219. str.). V «Ljubljanskem Zvonu» (II., 509) poroča M. M., da po sodbi prof. Geitlerja ta rokopis Vodomotskega samostana nima nobene znanstvene vrednosti in da je ta azbuka najbrž izmišljena.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (na 229. str.). To kritiko Levstikovo hvali celo Jagić v zborniku. «Archiv f. slav. Phil.» (V. knj., 3 zv.)

Vodnikova pesen «Bohinjska Bistrica» na 258. str.). Ta listek je priobčil Levstik iz svojega tolmača o Vodnikovih pesnih. Jasno nam priča, kolika škoda se je zgodila slovenski književnosti, da Levstik ni izdal vsega tolmača, kakor je nameraval.

Pravda o slovenskem šestoméru (na 265. str.). Knjižica tega imena je nekako skupno delo moje in Levstikovo; kar je stvarnega v nji, prišlo je izpod mojega peresa, mnogo osebnih napadov na prof. J. Pajka mi je pa Levstik takorekoč narekoval v pero ali pa jih je vteknil v moj rokopis, ko ga je pregledal pred natiskom. Toda ker so izšli pod mojim imenom, moram tudi jaz prevzeti odgovornost zanje. Povedati pa moram, da v «Pravdi» natisnjeni «Poznejši dodatek» (str. 42 — 46), naperjen soper gospó Pavlino Pajkovo in soper slovenske pisateljice sploh, ni moj, ampak ves je Levstikov od prve do zadnje besede. Ker še zdaj hranim

rokopis svoje «Pravde», možno mi je to dokazati vsak čas in vsakemu, kdor se briga za te stvari. G. prof. Janko Pajk me je takrat — ne vem, zakaj — res ostro zgrabil, zgrabil takó, kakor dotlej v Slovencih ni bilo navadno; a jaz sem mu v svoji razburjenosti odgovoril še ostreje ter mu tako povrnil nemilo za nedrago. Če sem mu s svojim spisom storil kaj krivice, prosim ga tukaj javno odpuščanja.

Zabičiti (na 280. str.). Ta spis je naperjen soper M. Cigaleta, ki je, kritikujé Levstikov «Nauk slov. županom», grajal besedo «zabičiti».

Novo glasilo slovensko (na 285. str.). Levstik nikdar ni resno nameraval izdovati «Velnice». Uvod k temu listku je tedaj šaliv.

V Ljubljani na sv. Tomaža dan 1894.

Fr. Levec.

K a z a l o.

Z * zaznamenovani spisi doslej še niso bili tiskani. — Vsem poprej že natisnjenim spisom je dodejan vir, kje so bili priobčeni. — Letnica *pod tekstom* kaže, kdaj je Levstik spisal dotično razpravo.

V. Kritike in polemike (drugi del).

	Stran
Imena slovenskih krajev. — Novice, 1862	3
Še nekaj o imenih slovenskih krajev. — Novice, 1862	11
Miklošičev slovar. — Novice, 1862	24
Miklošičev staroslovenski slovár dodélan. — Novice, 1865	31
«Volksfreund» in slovensko slovarstvo. — Naprej, 1863	36
Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár? — Novice, 1866	38
Objektivna kritika. — Slovenski Narod, 1868	54
Gospodom naročnikom «Pavlihe». — Zvon, 1870	65
* Vodnik brez konca in kraja	71
Signum temporis. — Slovenski Narod, 1871	74
Razgovori. — Slovenski Narod, 1871	80
Prešern, Prešerin ali Preširen? — Slovenski Narod, 1872	93
Zgodovina slovenskega slovstva. — Ljubljanski Zvon, 1881	113
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. — Ljubljanski Zvon, 1881	229
Velésalo, substant., a ne: Velésovo, adj. poss. n. — Ljubljanski Zvon, 1882, 1888	247
Zbirka slovenskih pregovorov iz leta 1592. — Ljubljanski Zvon, 1882	254
Vodnikova pesen: «Bohinjska Bistrica». — Slovenski Narod, 1876	258
Pravda o slovenskem šestoméru. — Slovenski Narod, 1878	265
Vuk Stefanović Karadžić, kakó je «nemški» pisal. — Slovenski Narod, 1879	274
Zabíčiti. — Slovenski Narod, 1880	280
Novo glasilo slovensko. — Slovenski Narod, 1881	285
«Vrtčevim» pesnikom in pisateljem sploh. — Ljubljanski Zvon, 1889	288
Wolfov nemško-slovenski slovár. — Blätter aus Krain, 1860	291
* * *	
Fran Levstik. S pesnikovo podobo	309
Izjava	353
Levstikovi spisi, ki niso natisnjeni v tej zbirki	355
Tolmač	361

Tiskovni popravki.

Na str.	11. vrsta	19. v ne sme biti tiskan ležeče, pač pa v naslednji vrsti é		
» »	15.	» 12. nam. neslovanskim beri	neslovanski	
» »	39.	» 24. » narodovnih	» narodovih	
» »	48.	» 2. » na koristi	» na korist	
» »	62.	» 26. » v	» s	
» »	84.	» 20. » ker	» kjer	
» »	87.	» 5. » kolika	» koliko	
» »	93.	» 19. » na strani 11.	» na str. 113.	
» »	164.	» 2. » jo	» je	
» »	167.	» 3. » pesnišni	» pesniški	
» »	184.	se morata vrsti 13. in 14. postaviti že na str. 183. za besedo «imejočo» v 26. vrsti.		
» »	189. vrsta	20. nam. «domo: vina» beri	«domovina»	
» »	216.	» 15. » instranskej	» istranskej	
» »	216.	» 26. » excudecat	» excudebat	
» »	218.	» 8. » od	» ad	
» »	221.	» 16. » stvóril	» stvóřili.	

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421878

